

สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

นางสาวภัทรภรณ์ จีรเชียรนาถ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0461-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE RIGHT OF CLAIM LAPSING THE PERIOD OF PRESCRIPTION

Miss Pataraporn Jeerathiaranat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws in Laws

Department of Law

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0461-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์

สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

โดย

นางสาวภัทรรณ จีระเขียรนาถ

สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์จรัญ ภัคดีธนากุล)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อรพรรณ พันธุ์พัฒนา)

.....กรรมการ
(อาจารย์ชยันตี ไกรกาญจน์)

นางสาวภัทรภรณ์ จีระเชียรนาถ : สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ (The Right of Claim lapsing The Period of Prescription) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ; หน้า. ISBN 974-3-0461-7.

หนังสือหรือสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความนั้น มูลแห่งนั้นยังไม่ระงับสิ้นไป กฎหมายจึงให้การรับสภาพความรับผิดชอบและสละประโยชน์แห่งอายุความได้ โดยมีผลให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในมูลหนี้ที่ขาดอายุความต่อไป ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ก่อนมีการประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้ทบทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 ไม่ได้กำหนดวิธีการของการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความไว้อย่างชัดเจน ก่อให้เกิดปัญหาการตีความอย่างมาก และก่อให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องในหลักกฎหมายของการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ โดยมีความเข้าใจกันว่า การกระทำทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้มีลักษณะและผลของกฎหมายที่เหมือนกัน รวมทั้งไม่ได้กำหนดอายุความของการบังคับชำระหนี้ภายหลังการกระทำทั้งสองดังกล่าวเอาไว้

จากการศึกษาพบว่า เมื่อได้มีการประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้ทบทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.2535 ทบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยเรื่องการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความมีลักษณะของการกระทำที่ต่างกันด้วย กล่าวคือ การรับสภาพความรับผิดชอบ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ยอมรับว่าเป็นหนี้และยอมรับความสมบูรณ์ของหนี้ ซึ่งถ้าลูกหนี้ไม่ได้โต้แย้งในเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้เอาไว้ ถือว่าลูกหนี้สละข้อต่อสู้ในเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้แล้ว ต่างจากการสละประโยชน์แห่งอายุความ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่คิดใจเอาประโยชน์จากอายุความที่ขาดแล้วเป็นการสละข้อต่อสู้ในเรื่องอายุความเท่านั้นแต่ไม่ได้สละข้อต่อสู้เรื่องความสมบูรณ์ของหนี้ ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดวิธีการและอายุความการบังคับชำระหนี้ของการกระทำทั้งสองเอาไว้ต่างกัน

ดังนั้น ตามกฎหมายในปัจจุบันจึงทำให้กรณีการรับสภาพความรับผิดชอบมีความชัดเจนขึ้น และสามารถแก้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้ ส่วนกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ แม้ว่ากฎหมายจะไม่ได้กำหนดวิธีการและอายุความของการบังคับชำระหนี้เอาไว้ก็ตาม แต่ก็ถือว่าหลักการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามหลักกฎหมายในเรื่องหนี้และความเป็นธรรม เนื่องจากมูลแห่งหนี้ยังไม่ระงับสิ้นไปเจ้าหนี้จึงมีความชอบธรรมที่จะรับชำระหนี้ไว้ได้ไม่ว่าลูกหนี้จะมาชำระหนี้คืนเมื่อใดและโดยวิธีการใดก็ตาม ฉะนั้นเมื่อกฎหมายมีความชัดเจน สอดคล้องกับความถูกต้องและความเป็นธรรมดีแล้ว ผู้ใช้กฎหมายจะต้องมีความเข้าใจกฎหมายอย่างถูกต้อง และนำไปบังคับใช้ให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยต้องถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน

ภาควิชานิติศาสตร์

ลายมือชื่อนิติกร

สาขาวิชานิติศาสตร์

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา 2543

4086109134 : MAJOR LAW

KEYWORD : PRESCRIPTION / LAPSING / ACKNOWLEDGEMENT / RENUNCIATION.
 PATARAPORN JERATHIARANAT : THE RIGHT OF CLAIM LAPSING
 THE PERIOD OF PRESCRIPTION. THESIS ADVISOR : ASSOCIATE
 PROFESSOR PAITON KONGSOMBOON, pp. ISBN 974-13-0461-7.

Causation of the claim or debt which has already prescribed in fact still exists. The Law therefore develops exceptions which are acknowledgement and renunciation resulting that debtor is continually liable to such prescribed debt or claim. Prior to an effective of the Amendment of Civil Code Part 1 in B.C.2535, the law did clearly set procedures on neither acknowledgement nor renunciation. These create interpretation problems and lead to misconception in legal principle of acknowledgement and renunciation. Both were misunderstood that they have similar characters and legal results. Furthermore, the law did not set a limitation period on enforcement after these actions occurred.

Study reveals that the Amendment of Civil Code Part 1 in B.C.2535 becomes effective, the law differentiates nature of actions between acknowledgement and renunciation. Acknowledgement is an act that debtor acknowledges its debt and accept its completion. If the debtor does not contest the completion of debt, it shall be deemed that he waives a defence on completion of debt. In this sense, it distincts from renunciation. Renunciation is a case where a debtor waives benefit of its prescription defence but he does not waive a defence on completion of debt. The law, therefore differently defines a procedure and limitation periods for these actions.

In conclusion, the present law does clarify and resolve existing problems on acknowledgement. Although the law does not clearly state procedure and a period of limitation for enforcement of renounced debt, it can be said that there is a fair principle which comply to a legal concept in debt and equity. Since causation of debt remains exist, creditors shall be entitle to receive a payment whenever and however debtor decides to pay. Therefore, the law makes it clear and comply with the rightfulness and justice, the legal professionals shall precisely comprehend the substance of law of prescription and apply the law correctly as it was intenedly created and practice it in similar standard.

Department Law
 Field of study Law
 Academic year 2000

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยได้กรุณาให้คำแนะนำ พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางการคิดและการศึกษาที่ถูกต้อง ตลอดจนให้การช่วยเหลือแก่ผู้เขียนอย่างเต็มที่โดยมิได้เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ซึ่งผู้เขียนรู้สึกสำนึกในพระคุณและขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

และวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ หากปราศจากความเมตตาของศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์รัฐฤกษ์ กักศิษานกุล รองศาสตราจารย์อรพรรณ พันสพัฒนา และอาจารย์ชยันติ ไกรกาญจน์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า และให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนในการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สำเรียง เมฆเกรียงไกร ที่ได้กรุณาให้โอกาสทางการศึกษา และให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่ผู้เขียนด้วยดีตลอดมา รวมทั้งคุณพิชิตุทธิ์ เมฆเกรียงไกร พี่ชายที่ให้การสนับสนุน ห่วงใย และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นอย่างดีในทุกๆ เรื่อง ซึ่งผู้เขียนรู้สึกสำนึกในบุญคุณอยู่เสมอ

อีกทั้งใคร่ขอขอบคุณอาจารย์มานิตย์ วงษ์เสรี อาจารย์วรเจตน์ ภาศิริรัตน์ คุณฉวีวรรณ พรพฤกษ์นันท์ และคุณอดิเรก หลิมศิริวงศ์ ที่ให้ความช่วยเหลือในส่วนข้อมูลภาษาต่างประเทศอย่างเต็มที่ และคุณนิฐฐา ธนากิจพาณิชย์ ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือในทุกเรื่องเป็นอย่างดี รวมถึงคุณกนกวรรณ โพธิ์ศรี ที่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์จนเสร็จเรียบร้อย

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณญาติพี่น้องและเพื่อนๆ ทุกคนที่มีความปรารถนาดี และมีน้ำใจให้แก่ผู้เขียนตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
สมมุติฐานของการศึกษา.....	2
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
ขอบเขตของการศึกษา.....	2
วิธีการศึกษาวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	3
บทที่ 1 บททั่วไปว่าด้วยหลักอายุความ	
1.1 ที่มาและความหมายของอายุความ.....	4
1.1.1 มูลเหตุและจุดมุ่งหมายของการกำหนดอายุความ.....	5
1.1.2 ความหมายของอายุความ.....	6
1.1.3 ประเภทของอายุความ.....	6
1.2 ความเกี่ยวพันระหว่างอายุความกับระยะเวลาและสิทธิเรียกร้อง.....	12
1.2.1 อายุความกับระยะเวลา.....	12
1.2.1.1 อายุความสัมพันธ์กับระยะเวลา.....	12
1.2.1.2 ผลความสัมพันธ์ระหว่างอายุความกับระยะเวลา.....	14
1.2.2 อายุความกับสิทธิเรียกร้อง.....	18
1.2.2.1 อายุความสัมพันธ์กับสิทธิเรียกร้อง.....	18
1.2.2.2 ผลของอายุความกับสิทธิเรียกร้อง.....	19

สารบัญ (ต่อ)

1.3	หลักการนับอายุความ.....	20
1.3.1	การเริ่มนับอายุความ.....	20
1.3.2	การสิ้นสุดของอายุความ.....	24
1.4	ข้อตกลงของคู่กรณีเกี่ยวกับอายุความ.....	26
1.4.1	การงดใช้.....	26
1.4.2	การขยายออก.....	27
1.4.3	การยื่นเข้า.....	35
1.5	การใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินกับอายุความ.....	36
1.6	การกลับคืนสู่ฐานะเดิมภายหลังการบอกเลิกสัญญาหรือภายหลังการบอกล้าง โมฆะกรรมกับประเด็นอายุความ.....	39
1.7	อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับระยะเวลาตามกฎหมาย วิธีพิจารณา.....	47
1.8	อายุความกับปัญหาความสงบเรียบร้อยของประชาชน.....	49
1.9	การบังคับใช้กฎหมายเรื่องอายุความกับมูลหนี้ที่มีลูกหนี้หรือเจ้าหนี้หลายคน ในฐานะเป็นเจ้าหนี้ร่วมหรือลูกหนี้ร่วมหรือลูกหนี้ผู้ค้ำประกัน.....	52
บทที่ 2 หลักกฎหมายและผลทางกฎหมายกรณีสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ		
2.1	หลักทั่วไปกรณีสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ.....	64
2.1.1	แนวความคิดของนักกฎหมายเกี่ยวกับหนี้ที่ขาดอายุความ.....	64
2.1.2	สภาพของมูลหนี้ที่ขาดอายุความ.....	66
2.1.3	ความแตกต่างระหว่างหนี้ที่ขาดอายุความกับการระงับแห่งหนี้.....	67
2.2	ผลทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ.....	70
2.2.1	ผลกรณีนิติกรรมสัญญาทั่วไป.....	70
2.2.2	ผลกรณีสัญญาประกัน.....	70
2.2.3	ผลกรณีล้มละลาย.....	76
2.3	หลักการการรับสภาพความรับผิดชอบ.....	84
2.3.1	มูลเหตุของการรับสภาพความรับผิดชอบ.....	84
2.3.2	บทบัญญัติและหลักเกณฑ์ของการรับสภาพความรับผิดชอบ.....	85

สารบัญ (ต่อ)

2.3.3	วิธีการรับสภาพความรับผิดชอบ.....	91
2.3.4	การบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบ.....	98
2.3.5	ผลของการรับสภาพความรับผิดชอบ.....	100
2.3.6	หลักการรับสภาพความรับผิดชอบในต่างประเทศ.....	103
2.3.6.1	ประเทศฝรั่งเศส.....	103
2.3.6.2	ประเทศเยอรมัน.....	104
2.3.6.3	ประเทศอังกฤษ.....	107
2.4	หลักการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	110
2.4.1	มูลเหตุของการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	110
2.4.2	บทบัญญัติและหลักเกณฑ์ของการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	111
2.4.3	วิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	113
2.4.4	การบังคับชำระหนี้หลังจากมีการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	115
2.4.5	ผลของการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	116
2.4.6	หลักการสละประโยชน์แห่งอายุความในต่างประเทศ.....	118
2.4.6.1	ประเทศฝรั่งเศส.....	118
2.4.6.2	ประเทศเยอรมัน.....	120
2.4.6.3	ประเทศอังกฤษ.....	121
2.5	เปรียบเทียบระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความกับการแปลงหนี้ใหม่และการประนีประนอมยอมความ.....	121
2.5.1	เปรียบเทียบการรับสภาพความรับผิดชอบกับการสละประโยชน์แห่งอายุความ.....	121
2.5.2	เปรียบเทียบการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความกับการแปลงหนี้ใหม่.....	123
2.5.3	เปรียบเทียบการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความกับการประนีประนอมยอมความ.....	126
2.6	การยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้.....	128
2.6.1	มูลเหตุของการที่ลูกหนี้ต้องยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้.....	128
2.6.2	วิธีการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้.....	129

สารบัญ (ต่อ)

2.6.3	ผลของการไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้.....	133
2.6.3.1	ผลต่อลูกหนี้.....	133
2.6.3.2	ผลต่อบุคคลภายนอก.....	136
2.6.4	การยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในต่างประเทศ.....	139
2.6.4.1	ประเทศฝรั่งเศส.....	139
2.6.4.2	ประเทศเยอรมัน.....	141
2.6.4.3	ประเทศอังกฤษ.....	141
บทที่ 3	ปัญหาผลทางกฎหมายและแนวทางปฏิบัติกรณีสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ	
3.1	ปัญหาถ้อยคำตามมาตรา 193/27 ตอนท้าย สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธาน นั้นไม่ครอบคลุมถึงเจ้าหนี้ทุกประเภทตามมาตรา 193/27 ตอนต้น.....	143
3.2	ปัญหากรณีการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้.....	145
3.3	ปัญหาความแตกต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบกับการสละประโยชน์ แห่งอายุความและผลบังคับ.....	150
3.4	ปัญหาความใกล้เคียงกันของการกระทำระหว่างการสละประโยชน์ แห่งอายุความการรับสภาพความรับผิดชอบ การแปลงหนี้ใหม่ และการประนีประนอมยอมความ.....	155
3.5	ปัญหาการกำหนดอายุความของการบังคับชำระหนี้ภายหลังจากที่สิทธิ เรียกร้องขาดอายุความ.....	158
3.6	แนวทางปฏิบัติของสถาบันการเงินกรณีสิทธิเรียกร้องขาดอายุความ.....	161
3.7	ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องอายุความมรดก.....	164
3.8	ปัญหาสิทธิเรียกร้องในมูลหนี้ละเมิด.....	172
บทที่ 4	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	177
	รายการอ้างอิง.....	188
	ภาคผนวก.....	192
	ประวัติผู้เขียน.....	195

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า บทบัญญัติเรื่องอายุความเป็นหลักกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ลูกหนี้ โดยกำหนดอายุความให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในการหนี้สินที่ตนได้ก่อขึ้นภายในอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ และเป็นการเร่งรัดเจ้าหนี้นี้ให้ปล่อยปละละเลย ไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องที่มีอยู่ต่อลูกหนี้ ไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม อันทำให้ลูกหนี้จะต้องมีการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหนี้สินให้แก่เจ้าหนี้ ตลอดไปอย่างไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด ขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าหนี้ว่าจะพอใจบังคับใช้สิทธิเรียกร้องเมื่อใด ลูกหนี้ก็ต้องชดใช้ให้เมื่อนั้นโดยไม่มีข้อต่อสู้ใด ๆ ทั้งสิ้น โดยหลักกฎหมายเรื่องอายุความนี้ได้มีการบัญญัติให้มีผลบังคับใช้กันมาเป็นเวลานานแล้ว และได้มีการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดมา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้ง เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งฝ่ายลูกหนี้และฝ่ายเจ้าหนี้อย่างเสมอภาคกัน ซึ่งในการตรวจชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ครั้งล่าสุด เมื่อปี พ.ศ.2535 ได้มีการแก้ไขใหม่ครอบคลุมถึงในลักษณะ 5 เรื่องระยะเวลา และในลักษณะ 6 เรื่องอายุความด้วย โดยได้มีการแก้ไขปรับปรุงหลายส่วน ทั้งในส่วนที่เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมหลักการ และแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำให้ถูกต้องรัดกุมขึ้น รวมทั้งได้มีการเพิ่มเติมและตัดบางมาตรา ตลอดจนมีการลำดับมาตราใหม่ให้เป็นหมวดหมู่กว่าเดิม เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม การตรวจชำระแก้ไขกฎหมายดังกล่าวก็ยังคงมีข้อบกพร่องขาดความชัดเจน ไม่เป็นธรรม และไม่เหมาะสม อีกหลายประการที่ยังคงเป็นปัญหาทั้งในเรื่องของหลักกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สิทธิเรียกร้องหรือหนี้ขาดอายุความไปแล้ว ลูกหนี้มากระทำการบางอย่างต่อเจ้าหนี้ อันถือได้ว่าเป็นการรับสภาพความผิด หรือเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความนั้น ในกรณีของการรับสภาพความรับผิด กฎหมายกำหนดให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบต่อไปอีก 2 ปี โดยไม่คำนึงว่ามูลหนี้เดิมที่ลูกหนี้มารับสภาพความผิดนั้นจะมีอายุความน้อยกว่าหรือมากกว่า 2 ปี ก็ตาม ซึ่งกรณีนี้จะเห็นว่าเป็นการที่กฎหมายไม่ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลโดยเสมอภาคกัน เพราะถ้าบุคคลมีข้อเท็จจริงเหมือนกัน ควรจะได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน แต่ถ้าข้อเท็จจริงต่างกัน ก็ควรจะได้รับการปฏิบัติที่ต่างกัน แต่ในกรณีนี้แม้ข้อเท็จจริงในมูลหนี้เดิมจะมีอายุความที่แตกต่างกัน เมื่อมีการรับสภาพความรับผิดแล้ว กฎหมายกลับบัญญัติให้ต้องมีความรับผิดชอบที่เท่ากันซึ่งไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง และสำหรับกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ กฎหมายมิได้กำหนดอายุความไว้เลยว่า ลูกหนี้จะต้องมีความรับผิดชอบต่อไปอีกกี่ปี แสดงว่าลูกหนี้จะต้องมีความรับผิดชอบต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนกระทั่งตกทอดต่อไปถึงลูกหลานใช่หรือไม่ และการสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นสามารถทำได้หรือไม่ได้ หรือว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือทำเป็นหนังสือ

หรือทำเป็นสัญญาอย่างไร เพราะกฎหมายมิได้กำหนดไว้ อีกทั้งกรณีที่ถูกหนีรับสภาพความรับผิดชอบโดยรู้ว่าขาดอายุความแล้ว จะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความหรือไม่ ถ้าใช่ อายุความควรจะ เป็นเท่าใด เพราะกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบกฎหมายกำหนดอายุความไว้ แต่กรณีการสละ ประโยชน์แห่งอายุความกฎหมายมิได้กำหนดอายุความไว้แต่อย่างใด ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นจะต้องรับผิดชอบ อย่างไร

นอกจากนี้ ปัญหาว่าอายุความเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของ ประชาชนนั้นจริงหรือไม่ ทำไมศาลจึงยกขึ้นมาวินิจฉัยเองไม่ได้ และกำหนดระยะเวลาอย่างไร เป็นอายุความหรือไม่ใช่อายุความก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะหากไม่ใช่อายุความแล้วศาล สามารถยกขึ้นมาวินิจฉัยเองได้เสมอ ปัญหาการเริ่มนับอายุความจะเริ่มนับเมื่อใด จากปัญหาต่าง ๆ ที่ กล่าวมานั้น ได้มีนักนิติศาสตร์แสดงความคิดเห็นแตกต่างกันไปหลายแนวทาง และจากแนว คำพิพากษาของศาลก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งยังหาข้อสรุปไม่ได้และเป็นปัญหากันอยู่ในปัจจุบันนี้

สมมติฐานของการศึกษาวิจัย

หนี้ที่ขาดอายุความ ยังมีได้ระงับสิ้นไป จึงให้มีการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละ ประโยชน์แห่งอายุความได้ แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องยังขาดความชัดเจน หรือไม่เหมาะสมที่จะก่อให้เกิด ความเป็นธรรมแก่ทั้งฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

จากหลักเกณฑ์และขอบเขตของกฎหมายว่าด้วยอายุความของไทยนั้นจะเห็นได้ว่า อายุความนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญและมีประโยชน์ในทางปฏิบัติมากเรื่องหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดที่ยังอยู่ ในอายุความหรือขาดอายุความไปแล้ว ดังนั้น จึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ อย่างแท้จริงว่า ปัญหาอันคืออะไรและสมควรจะมีแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขกฎหมายอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องและเกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายอย่างเสมอภาคกัน

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยอายุความ ตามกฎหมายไทยและหลักกฎหมายอื่นที่ เกี่ยวข้อง เช่น หลักกฎหมายว่าด้วยระยะเวลา หลักกฎหมายว่าด้วยหนี้ และหลักกฎหมายว่าด้วย นิติกรรมสัญญา ทั้งในทางทฤษฎีและแนวทางในการปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดปัญหากฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับ

สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ตลอดจนแนวคำพิพากษากฎีกา และความคิดเห็นของนักกฎหมาย ซึ่งจะทำการศึกษาและวิเคราะห์ โดยยึดถือบทบัญญัติที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็จะทำการศึกษาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ดังกล่าวของกฎหมายต่างประเทศด้วย

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธี Descriptive and analytical คือ การพรรณนาและวิเคราะห์ ซึ่งได้ข้อมูลมาจากรากกฎหมาย บทบัญญัติของกฎหมาย แนวความคิดของนักนิติศาสตร์ คำพิพากษาของศาล บทความ และวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรายงานการประชุมและข้อสรุปของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 จากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาและข้อบกพร่องของหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความเพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้ประกอบการพิจารณา หาแนวทางแก้ไขและพัฒนากฎหมายให้สามารถนำมาใช้ ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและมีประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง
2. ทำให้ทราบถึงหลักกฎหมายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมายสิทธิเรียกร้องที่อายุความของต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลและแนวทางพัฒนาและปรับปรุงหลักกฎหมายอายุความของไทย

บทที่ 1

บททั่วไปว่าด้วยหลักอายุความ

1.1 ที่มาและความหมายของอายุความ

ตามกฎหมายไทยบทบัญญัติเรื่องอายุความนั้นมิอยู่ในพระไอยการตามกฎหมายเก่า¹ ตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งการกำหนดอายุความขึ้นอยู่กับลักษณะของสัญญาว่าเป็นสัญญาลายลักษณ์อักษรหรือเป็นทรัพย์สัญญา โดยกรณีสัญญาลายลักษณ์อักษร ต้องทำเป็นหนังสือ จึงเป็นสัญญาที่มีเอกสารแสดงความผูกพันของลูกหนี้ไว้เพื่อจุดประสงค์จะผูกพันกันเป็นเวลานานๆ และไม่มีมูลหนี้มาจากการยึดถือทรัพย์สินของผู้อื่นไว้ สัญญาประเภทนี้ไม่มีอายุความ ความผูกพันจึงมีอยู่ตราบเท่าที่เอกสารสัญญามีได้ถูกทำลายหรือหนี้สินยังไม่ได้มีการชำระ อีกทั้งเนื่องจากเป็นสัญญาที่มีเอกสารเป็นหลักฐาน ดังนั้นการไม่มีอยู่ของเอกสารก็เป็นโทษแก่เจ้าหนี้ที่จะบังคับชำระหนี้ไม่ได้ แต่ต่อมาในสมัยพระเจ้าท้ายสระ ได้มีการกำหนดอายุความ 10 ปี ในลักษณะสัญญาคู่และเมื่อมีการชำระกฎหมายพระไอยการ จึงได้มีการนำมาบัญญัติแทรกไว้ในพระไอยการกู้หนี้ยบทที่ 61² ส่วนกรณีทรัพย์สัญญา เช่น สัญญาเช่า ฝาก เช่า แลกเปลี่ยน เป็นต้นนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเหนือทรัพย์คือ เป็นการที่บุคคลหนึ่งอาจต้องผูกพันต่อบุคคลอื่น ด้วยเหตุว่าบุคคลนั้นได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ตน โดยมิได้เจตนาสละกรรมสิทธิ์แต่เจตนาจะบังคับให้ส่งคืนทรัพย์สินนั้นภายหลังชั่วระยะเวลาหนึ่งหรือให้กระทำการอื่นเป็นการตอบแทน ดังนั้นทรัพย์สัญญาจึงต้องมีกำหนดเวลาในการเรียกคืนทรัพย์สิน ซึ่งหากไม่ใช่สิทธิภายในกำหนดอายุความทรัพย์ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้รับมอบ และเจ้าของเดิมเสียสิทธิในทรัพย์สินนั้นอันเป็นเหตุให้ความผูกพันทางสัญญาระหว่างคู่สัญญาจะระงับลงซึ่งในพระไอยการลักษณะรับฟ้องบทที่ 11 ได้กำหนดอายุความของคดีซึ่งมีมูลมาจากทรัพย์สัญญา โดยเจ้าหนี้จะต้องทวงถามลูกหนี้ภายใน 3 ปีนับแต่สัญญาได้มีขึ้น และเมื่อได้ทวงถามแล้ว เจ้าหนี้ต้องนำคดีขึ้นฟ้องร้องว่ากล่าวภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่ได้ทวงถาม ครั้นต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2347 ได้มีการรวบรวมกฎหมายเก่าในอดีตมาทำการชำระครั้งใหญ่แล้วตั้งชื่อใหม่ว่า กฎหมายตราสามดวง โดยบทบัญญัติเรื่องอายุความก็ยังคงมีปรากฏอยู่ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2466 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับแรกของไทยในบรรพ 1 และบรรพ 2 ได้จัดทำเสร็จเรียบร้อย แต่ยังมีให้มีผลบังคับใช้

¹ ร. แลงกาศ์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2 , พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 271-276.

² พระไอยการกู้หนี้ บทที่ 61 บัญญัติว่า “ถ้าเจ้าหนี้และลูกหนี้อยู่บ้านเมืองเดียวกัน เจ้าหนี้ต้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้สินภายใน 10 ปี หากเจ้าหนี้อพยพให้ระยะเวลา 10 ปีนี้ผ่านพ้นไปโดยมิได้ฟ้องร้องลูกหนี้หรือผู้รับมรดก หนี้สินเป็นอันขาดอายุความ ศาลจะไม่รับฟ้องไว้พิจารณา”

เป็นกฎหมายในเวลานั้น เนื่องจากคณะกรรมการพิเศษตรวจชำระประมวลและร่างกฎหมายเห็นว่า ยังมีข้อบกพร่องอันควรต้องได้รับการแก้ไขมาก เช่น ต้องแก้ไขการใช้ถ้อยคำให้ชัดเจนกว่าเดิม ต้องเพิ่มเติมข้อความบางมาตราให้รัดกุมกว่าเดิม และต้องจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบถูกต้อง ดังนั้น คณะกรรมการจึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลื่อนออกไปบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2468 พร้อมกับบรรพ 3³ โดยบทบัญญัติเรื่องอายุความมีอยู่ในบรรพ 1 ลักษณะ 6 เริ่มตั้งแต่มาตรา 163 ถึง มาตรา 193 ซึ่งประมวลกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ได้บังคับใช้มานาน 67 ปี จนถึงปี พ.ศ. 2535 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ โดยบทบัญญัติเรื่องอายุความก็ยังคงในบรรพ 1 ลักษณะ 6 แต่มีการลำดับมาตรา ใหม่ให้เป็นหมวดหมู่มากกว่าเดิม โดยการเพิ่มและตัดบางมาตรา เริ่มตั้งแต่มาตรา 193/9 ถึงมาตรา 193/35 ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ได้มีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาของรายละเอียดที่สำคัญของการแก้ไขจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

1.1.1 มูลเหตุและจุดมุ่งหมายของการกำหนดอายุความ

เหตุผลในการกำหนดอายุความเนื่องมาจากหนี้หรือสิทธิเรียกร้องที่เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีสิทธิเรียกร้อง หรือมีหน้าที่ความผูกพันที่จะต้องปฏิบัติต่อกันนั้น ถ้าหากปล่อยให้มีการใช้สิทธิกันได้อย่างไม่มีขอบเขตที่สิ้นสุด ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ใช้สิทธิแล้ว ก็ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเช่นกัน และถึงแม้ลูกหนี้มีสิทธิที่จะขอทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ซึ่งหากเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ ลูกหนี้สามารถใช้วิธีการวางทรัพย์มาแก้ปัญหาก็ได้ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วมีลูกหนี้น้อยรายที่จะทำใช้วิธีการนี้ ส่วนใหญ่มักอยู่เฉย ๆ ไม่ชวนขายที่จะชำระหนี้ ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดขอบเขตของระยะเวลาที่ชัดเจน แน่นอน โดยเรียกชื่อว่า อายุความ และมีการบังคับให้ใช้สิทธิเรียกร้องได้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ขึ้นเท่านั้น หากปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิภายในกำหนดอายุความก็จะถูกลงโทษ โดยให้ฝ่ายที่ถูกบังคับใช้สิทธิเรียกร้อง (ลูกหนี้) เกิดสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ดังกล่าวได้

ส่วนจุดมุ่งหมายของอายุความนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาและตัดปัญหาข้อยุ่งยากอีกทั้งภาระผูกพันอื่นๆ ที่จะตามมา กล่าวคือ

ด้านของลูกหนี้ ทำให้รู้ขอบเขตความรับผิดชอบของตนว่ามีอยู่นานแค่ไหน ทั้งในเรื่องของเวลาและการเก็บรักษาพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อใช้ยืนยันถึงความรับผิดชอบในมูลหนี้ที่มีต่อเจ้าหนี้ และยังทำให้ลูกหนี้สามารถวางแผนในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต หรือการทำธุรกิจ

³ ชาญชัย แสงศักดิ์, “อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, ” วารสารปกครอง, 14,2 (สิงหาคม 2538) : 108.

การงานต่างๆ ให้มีความมั่นคงและแน่นอนได้โดยไม่ต้องมาคอยตามรับผิดชอบในมูลหนี้เดิมที่ขาดอายุความไปแล้ว

ด้านของเจ้าหนี้ เป็นการกระตุ้นและเร่งรัดให้มีการใช้สิทธิของตนโดยเร็ว ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ครบถ้วนตามจำนวนมูลหนี้ เพราะหากปล่อยให้ชักช้าเนิ่นนานออกไป ลูกหนี้อาจจะมีทรัพย์สินลดน้อยลงจนไม่พอที่จะนำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก็ได้ อีกทั้งอายุความยังช่วยป้องกันมิให้เจ้าหนี้ละเลยเพิกเฉย ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในระยะเวลาอันควร ซึ่งอาจทำให้ลูกหนี้ต้องได้รับความเสียหายหรือต้องรับภาระมากขึ้นกว่าที่ควรจะต้องรับผิดชอบในมูลหนี้

ด้านของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ปกครอง ถือว่าอายุความเป็นรัฐประศาสนนโยบายที่สำคัญในการก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม อันรัฐจะต้องดูแลเพราะถ้ากฎหมายไม่กำหนดอายุความข้อพิพาทโต้เถียงเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องก็จะมียุติตลอดไปโดยไม่มีวันสิ้นสุดและช่วยลดภาระของรัฐในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ในด้านของภาระค่าใช้จ่ายและความสะดวกในการตัดสินใจคดีความต่างๆ ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

1.1.2 ความหมายของอายุความ

อายุความเป็นชื่อซึ่งใช้เรียกระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้น เพื่อให้บุคคลใช้กล่าวอ้างเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิ (อายุความได้สิทธิ) หรือ เสียสิทธิ หากปล่อยให้เวลาล่วงเลยไป โดยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องนั้น (อายุความเสียสิทธิ) ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดของอายุความทั้งสองต่อไปในหัวข้อประเภทของอายุความ

1.1.3 ประเภทของอายุความ⁴

ตามกฎหมายไทย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

⁴ ตามกฎหมายโรมัน Prescription มี 3 ชนิด คือ

1. Acquisitive Prescription อายุความได้สิทธิเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้กรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สินบางอย่างแก่ผู้ครอบครองทรัพย์สินหรือใช้สิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นจนครบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้
2. Extinctive Prescription อายุความเสียสิทธิ เป็นกรณีที่บุคคลสูญเสียทรัพย์สินบางอย่างเพราะไม่ได้ครอบครองหรือใช้ทรัพย์สินเป็นเวลานานตามที่กฎหมายกำหนดไว้
3. Adjectival Prescription เป็นกำหนดเวลาการฟ้องคดีหรือเป็นอายุความโดยแท้

1. อายุความได้สิทธิ (Acquisitive Prescription) เป็นการมองในแง่ของผู้ที่ได้ประโยชน์จากระยะเวลา คือ กำหนดระยะเวลาที่ทำให้บุคคลได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น เนื่องจากการใช้สิทธิติดต่อกันเป็นเวลานานจนครบกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ

ก. ต้องเป็นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้น บุคคลทั่วไปซึ่งเป็นคู่สัญญาหรือแม้แต่ศาลไม่สามารถกำหนดหรือทำความตกลงกันเองได้

ข. ต้องเป็นกำหนดเวลาให้ได้ทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งทรัพย์สินเป็นสิทธิที่มีอยู่ในตัวทรัพย์สิน และต้องมีตัวทรัพย์สินซึ่งเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่เจ้าของเดิมยังมีกรรมสิทธิ์อยู่ ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ถูกสละการครอบครองหรือสละกรรมสิทธิ์แล้ว เพราะในกรณีนั้น ถ้ามีผู้เข้าไปอยู่เมื่อใดหรือเก็บได้เอาเป็นของตนเมื่อไรก็ย่อมได้สิทธิเมื่อนั้นทันที โดยไม่ต้องอดทนรอให้ครบตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

ค. ต้องมีการครอบครองในทรัพย์สินนั้นนานติดต่อกันจนครบกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงจะได้สิทธิเพราะฝ่ายที่ได้ครอบครองมีความอดสาหะพากเพียร ใช้สิทธิมาเป็นเวลานาน แม้จะเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นก็ตาม จึงสมควรได้รางวัลให้เป็นผู้มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นอย่างสมบูรณ์ และเป็นการตัดสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของเดิม เพราะกฎหมายต้องการลงโทษเจ้าของทรัพย์สินที่มีได้เอาใจใส่ดูแลทำประโยชน์หรือมิได้คัดค้านดำเนินการต่อผู้ที่เข้ามายุ่งเกี่ยวในทรัพย์สินโดยการหมั่นตรวจตราดูแลทรัพย์สินของตนอยู่เสมอ ซึ่งจะเห็นว่าการได้กรรมสิทธิ์หรือสิทธิในทรัพย์สินนี้ ขณะเดียวกันก็ทำให้บุคคลที่เป็นเจ้าของเดิมเสียสิทธิของตนไปเพราะผลของอายุความได้สิทธิและเสียสิทธิทำให้เกิดการโอนย้ายสิทธิจากผู้ทรงสิทธิคนเดิมไปยังผู้ทรงสิทธิคนใหม่ ดังนั้น จึงเป็นทั้งอายุความได้สิทธิและอายุความเสียสิทธิในเวลาเดียวกัน

2. อายุความเสียสิทธิ (Extinctive Prescription) เป็นการมองในแง่ของผู้ที่เสียประโยชน์จากระยะเวลา คือ กำหนดระยะเวลาที่ทำให้ผู้ทรงสิทธิต้องเสียสิทธิที่มีอยู่เพราะการปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ

ก. ต้องเป็นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้น บุคคลทั่วไปซึ่งเป็นคู่สัญญาหรือแม้แต่ศาลไม่สามารถกำหนดหรือทำความตกลงกันเองได้

ข. ต้องเป็นกำหนดเวลาให้ใช้สิทธิเรียกร้องเท่านั้น ซึ่งการใช้สิทธิเรียกร้องกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะต้องทำการฟ้องร้องต่อศาล หากเจ้าหนี้เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้เองถือว่าเป็นเพียงการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามมาตรา 204 วรรคแรกเท่านั้น ไม่ใช่การใช้สิทธิเรียกร้อง เพราะการที่เป็นหนี้กันนั้น เจ้าหนี้ไม่อาจจะไปบังคับยึดทรัพย์ของลูกหนี้มาขายชำระหนี้ได้โดยพลการ ต้องใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาลขอให้บังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้

ค. ต้องใช้สิทธิภายในกำหนดเวลา เพราะถ้าหากเจ้าหนี้ไม่ฟ้องร้องภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ทำการฟ้อง ลูกหนี้ย่อมเกิดสิทธิที่จะปฏิเสธไม่ยอมชำระหนี้ที่ขาดอายุความแล้วต่อเจ้าหนี้ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าอายุความทั้งสองใช้กับสิทธิที่ต่างกัน สืบเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของอายุความทั้งสองต่างกัน กล่าวคือ อายุความได้สิทธิใช้กับทรัพย์สิน เพราะการได้สิทธิโดยอายุความจะต้องมีการครอบครองทรัพย์สิน โดยสงบ เปิดเผย และมีเจตนาเป็นเจ้าของซึ่งเป็นการใช้สิทธิที่เป็นประปักษ์กับเจ้าของเดิม โดยพิจารณาว่าการเข้าครอบครองใช้สิทธิเป็นสำคัญ ไม่สนใจว่าเจ้าของเดิมจะเพิกเฉยละเลยไม่ใช้สิทธิในทรัพย์สินของตนนานแค่ไหนก็ตาม ต่างจากอายุความเสียสิทธิใช้กับสิทธิเรียกร้อง เพราะถ้าไม่ใช่เป็นเวลานานจะทำให้สิทธินั้นไม่แน่นอนและพยานหลักฐานที่จะใช้ฟ้องร้องบังคับตามสิทธิก็อาจสูญหายหรือถูกทำลายไป แต่ตัวสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เดิมนั้น ไม่มีใครที่จะเข้าใช้สิทธิเป็นเจ้าหนี้โดยประปักษ์เพื่อให้ได้สิทธิเรียกร้องจากเจ้าหนี้เดิมได้ เพียงแต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่ใช่สิทธิภายในกำหนด อายุความก็ขาดลง และการที่ลูกหนี้กอายุความขึ้นตัดฟ้องไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิเป็นประปักษ์กับเจ้าหนี้ เป็นแต่เพียงการต่อสู้ว่า เจ้าหนี้เสียสิทธิแล้ว โดยอายุความได้สิทธิมีได้เฉพาะที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1382 (กรรมสิทธิ์) และมาตรา 1401 (ภาระจำยอม) เท่านั้น ทรัพย์สินอย่างอื่น คือ สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระคิดพันในอสังหาริมทรัพย์ไม่มีกฎหมายให้ได้สิทธิโดยอายุความ⁵ และแม้ว่าอายุความได้สิทธิกฎหมายแยกมาบัญญัติไว้ต่างหากในบรรพ 4 เรื่องทรัพย์สิน แต่เมื่อเป็นอายุความแล้วตามมาตรา 1386 กำหนดว่า “บทบัญญัติว่าด้วยอายุความ ในประมวลกฎหมายนี้ ท่านให้ใช้บังคับในเรื่องอายุความได้สิทธิดังกล่าวไว้ในลักษณะนี้โดยอนุโลม” กล่าวคือ ให้นำมาใช้บังคับได้เพียงเท่าที่สามารถจะนำมาปรับใช้ได้เท่านั้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1382/2506 วินิจฉัยว่า อายุความสะดุดหยุดลงตามมาตรา 193/14 ถึง 193/18 สามารถนำมาใช้กับการฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครองได้ หรือ กรณีหลักกฎหมายเมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ให้มีผลย้อนหลังขึ้นไปถึงวันที่เริ่มนับอายุความตามมาตรา 193/25 ก็สามารถนำมาใช้กับอายุความได้สิทธิได้ เช่น นาย ก. เข้าครอบครองที่ดินของนาย ข. โดยสงบเปิดเผย และแสดงความเป็นเจ้าของตลอดมา ในระหว่างที่ยังไม่ครบ 10 ปี ได้เกิดทิ้งออกออกจากที่ดินดังกล่าว ดังนั้น เมื่อครบกำหนด 10 ปี นาย ก. ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินของนาย ข. โดยการครอบครองประปักษ์ นาย ก. จึงมีกรรมสิทธิ์ในท้องที่ของที่ดินนั้นด้วย เป็นต้น แต่กรณีหลักกฎหมายที่ห้ามศาลยกอายุความขึ้นตัดฟ้อง หากคู่กรณีไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ตามมาตรา 193/29 มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 178/2506 วินิจฉัยว่า การที่ภาระจำยอมจะสิ้นไปโดยการไม่ใช้ ตามมาตรา 1399 บัญญัติว่า

⁵ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะทรัพย์สิน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521), หน้า 435-436.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 360-361

“ภาระจำยอมนั้น ถ้ามิได้ใช้สิบปี ท่านว่ายอมสิ้นไป” หรือไม่นั้น แม้คู่กรณีไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ก็ไม่ห้ามศาลที่จะยกขึ้นพิจารณาได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ หลักเกณฑ์ตามข้อ ก. ข. และ ค. ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหลักเกณฑ์ตามที่กล่าวไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในกฎหมายอื่น ๆ ก็มีบทบัญญัติที่กำหนดให้โจทก์ต้องนำคดีมาฟ้องภายในกำหนดเวลาดำวย จึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่ากำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมายดังกล่าวนี้เป็นอายุความหรือไม่ เช่น

1. พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าตามพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้⁷ ไม่ได้กำหนดอายุความเอาไว้ แต่เนื่องจากการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้า ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังนั้นจึงต้องใช้อายุความตามมาตรา 448⁸ เว้นแต่ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้เสียอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า⁹ หากแสดงได้ว่าตนมีสิทธิในเครื่องหมายการค้า¹⁰นั้นดีกว่าผู้ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า¹¹นั้น โดยตามมาตรา 67 ของพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2534 กำหนดให้ต้องฟ้องภายในห้าปี นับแต่วันที่นายทะเบียนมีคำสั่งให้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามมาตรา 40 หรือในกรณีตามมาตรา 66 ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียหรือนายทะเบียนอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าได้ หากแสดงได้ว่าเครื่องหมายการค้า¹²นั้นได้กลายเป็นสิ่งที่ใช้กันสามัญในทางการค้าขายสำหรับสินค้าบางอย่างหรือบางจำพวก จนกระทั่งในวงการค้าหรือในสายตาของสาธารณชน

⁷ เนื่องจากการได้มาซึ่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าอาจได้มาสองทางคือ โดยการใช้เครื่องหมายการค้า หรือโดยการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ดังนั้น ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าจึงต้องพิจารณาว่าเป็นเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนไว้แล้วหรือไม่ กล่าวคือ

ก. กรณีเครื่องหมายการค้าที่ไม่ได้จดทะเบียน แม้เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่ไม่ได้จดทะเบียนจะไม่มีสิทธิฟ้องคดีเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิในเครื่องหมายการค้าของตนและไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดตามมาตรา 46 วรรคหนึ่ง แต่ก็ยังมีสิทธิในการฟ้องคดีลงขายตามมาตรา 46 วรรคสอง ซึ่งการลงขายนั้นเป็นการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าจึงถือว่าเป็นการละเมิดทางแพ่ง

ข. กรณีเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียน ตามมาตรา 44 ให้สิทธิแก่เครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนแล้วมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะใช้เครื่องหมายการค้า¹³นั้นสำหรับสินค้าที่ได้จดทะเบียนไว้ ดังนั้น หากมีบุคคลใดมาใช้เครื่องหมายการค้าดังกล่าวโดยไม่ได้อนุญาตย่อมถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการใช้เครื่องหมายการค้า¹⁴นี้

⁸ มาตรา 448 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ซึ่งต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด”

เครื่องหมายการค้านั้นได้สูญเสียความหมายของการเป็นเครื่องหมายการค้าไปแล้ว จึงต้องอนุโลมใช้อายุความทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/30 คือ อายุความสิบปีนับแต่โจทก์อาจเริ่มบังคับสิทธิเรียกร้องได้ ซึ่งก็คือ เมื่อเครื่องหมายการค้าพิพาทนั้นได้กลายเป็นสิ่งสำคัญในการค้าขายเป็นต้นไป⁹

2. พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 ตามมาตรา 46 กำหนดอายุความฟ้องร้องคดีไว้เฉพาะในกรณีที่ผู้รับตราส่ง หรือผู้ส่งฟ้องให้ผู้ขนส่งรับผิดชอบในความสูญเสียเสียหาย หรือการส่งมอบชักช้าเท่านั้น แต่ในกรณีที่ผู้ขนส่งฟ้องร้องคดีเพื่อเรียกค่าระวางพาหนะ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้กำหนดอายุความไว้ จึงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมาตรา 193/34 (3) ที่กำหนดให้สิทธิเรียกร้องที่เกิดจากผู้ขนส่งคนโดยสารหรือสิ่งของมีอายุความสองปี ซึ่งอายุความการฟ้องร้องตามมาตรา 46 ดังกล่าวข้างต้น ถ้าไม่ได้ฟ้องคดีต่อศาลหรือเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้ขนส่งได้ส่งมอบของหรือถ้าไม่มีการส่งมอบนับแต่วันที่ล่วงเลยกำหนดส่งมอบตามมาตรา 41 (1) หรือนับแต่วันที่ล่วงเลยกำหนดเวลาอันสมควรตามมาตรา 42 (2) ให้เป็นอันขาดอายุความ โดยตามมาตรา 46 นี้จะต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 47 และ 48 กล่าวคือ ตามมาตรา 47 ถ้าก่อนอายุความตามมาตรา 46 จะครบกำหนด ฝ่ายที่ถูกเรียกร้องยินยอมโดยทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ถูกเรียกร้องว่าจะไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในกรณีที่ฝ่ายที่มีสิทธิเรียกร้องฟ้องคดีต่อศาลหรือเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดความยินยอมนี้ให้ใช้บังคับได้ ซึ่งในกรณีนี้คดีก็จะไม่ขาดอายุความตามมาตรา 46 แต่มีข้อสังเกตว่าการกระทำตามมาตรา 47 นี้ จะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความล่วงหน้าตามมาตรา 193/24 และเป็นการขยายอายุความตามมาตรา 193/11 ซึ่งต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ กรณีนี้จะเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 บัญญัติให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ ซึ่งแม้จะขัดแย้งกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ต้องถือว่า บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ไม่ตรงกับพระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ.2534 นั้น ถูกยกเว้นโดยพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้แล้ว ทั้งนี้เป็นไปตามหลักกฎหมายที่ว่า “กฎหมายเฉพาะยกเว้นกฎหมายทั่วไป” ดังนั้น บทบัญญัติตามมาตรา 47 จึงสามารถใช้บังคับได้ ส่วนตามมาตรา 48 สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเป็นผลจากการส่งมอบชักช้าย่อมสิ้นไป ถ้าผู้รับตราส่งมิได้ส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแก่ผู้ขนส่งภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับมอบของนั้น จะเห็นว่าระยะเวลา 60 วัน ในมาตรานี้ไม่ใช่เรื่องอายุความ เพราะอายุความเป็นเรื่องที่ผู้ที่มีสิทธิเรียกร้องจะฟ้องร้องให้ผู้ท่อนี้หรือผู้ต้องรับผิดชอบให้ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาดังกล่าว

⁹ รัชชัย สุภผลศิริ, คำอธิบายกฎหมายเครื่องหมายการค้า, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2536), หน้า 139.

แต่ระยะเวลา 60 วันนี้ เป็นระยะเวลาที่ให้ผู้รับตราส่งแจ้งให้แก่ผู้ขนส่งทราบจึงไม่ใช่เรื่องอายุความ และถ้าหากผู้ขนส่งไม่ยกเรื่องดังกล่าวขึ้นต่อสู้ ในกรณีที่ผู้ตราส่งนำคดีมาฟ้องร้องผู้ขนส่งให้รับผิดชอบ โดยไม่ได้บอกกล่าวให้ผู้ขนส่งทราบถึงความเสียหายจากส่งมอบชั่งช้ำ หรือบอกกล่าวแต่เกิน กำหนดเวลา 60 วัน ศาลก็ยกระยะเวลาดังกล่าวขึ้นมาพิจารณาเองได้ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 193/29

3. พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.2530 กำหนดขั้นตอนให้ผู้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่พอใจในราคาของอสังหาริมทรัพย์หรือ จำนวนเงินค่าทดแทนที่คณะกรรมการกำหนดให้มีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีได้ภายในหกสิบวันตาม มาตรา 25 วรรคหนึ่ง¹⁰ และถ้าผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนยังไม่พอใจในคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี ตามมาตรา 25 หรือในกรณีที่รัฐมนตรีมิได้วินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 25 วรรคสอง (ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่รับคำอุทธรณ์) ให้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รับแจ้งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี หรือนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วแต่กรณี ตามมาตรา 26 ซึ่งจะเห็นว่า ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดขั้นตอนให้ต้องอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรี ก่อนแล้วจึงมีสิทธิมาฟ้องคดีต่อศาลได้ ดังนั้น ถ้าผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าตอบแทนไม่ได้ใช้สิทธิ อุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีตามมาตรา 25 แต่จะไปใช้สิทธิฟ้องศาลเลยตามมาตรา 26 โดยไม่ปฏิบัติตาม ขั้นตอนที่กำหนดกำหนดไว้ชัดเจนแล้ว ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจไม่รับฟ้องได้ เพราะการอุทธรณ์ เป็นขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ถูกโต้แย้งสิทธิจะต้องกระทำก่อนนำคดีมาสู่ศาล ถ้าไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่มีอำนาจฟ้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2577-2581/2522) และมีปัญหาว่า กำหนดเวลาให้ผู้มีสิทธิ ได้รับเงินค่าตอบแทนฟ้องคดีต่อศาลตามมาตรา 26 เป็นอายุความหรือเป็นอำนาจฟ้อง เพราะหากเป็น อายุความคู่กรณีต้องยกเป็นข้อต่อสู้ ศาลไม่อาจยกขึ้นวินิจฉัยได้เอง แต่ถ้าเป็นอำนาจฟ้องศาลอาจยก ขึ้นวินิจฉัยโดยคู่ความไม่ได้ต่อสู้คดีไว้ก็ได้ ซึ่งท่านอาจารย์ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม เห็นว่า กำหนดเวลา 1 ปี ดังกล่าวนี เป็นอำนาจฟ้อง เพราะเป็นเรื่องการหาข้อยุติโดยกำหนดเงินค่าทดแทนและไม่ใช่อายุ ความเพราะตามมาตรา 26 เป็นกรณีที่กฎหมายให้สิทธิผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าตอบแทนซึ่งยังไม่พอใจ ในคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีตามมาตรา 25 ฟ้องคดีต่อศาลเพื่อพิจารณาคำวินิจฉัยดังกล่าวอีกครั้ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของการใช้สิทธิฟ้องคดีไม่ใช่เป็นกรณีของการใช้สิทธิเรียกร้องบังคับให้ ลูกหนี้ทำการชำระหนี้ภายในอายุความแต่อย่างใด

¹⁰ มาตรา 25 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าตอบแทนตามมาตรา 15 ผู้ใดไม่พอใจราคาของ อสังหาริมทรัพย์ หรือจำนวนเงินค่าทดแทนที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา 9 และมาตรา 10 ทวิ มาตรา 23 หรือมาตรา 28 วรรคสาม มีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา 6 หรือ รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้น ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับ หนังสือจากเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ให้มารับเงินค่าทดแทนดังกล่าว”

4. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เนื่องจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกิดขึ้นตามกฎหมายครอบครัว ในบางกรณีอาจก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องระหว่างกันเองของบุคคลภายในครอบครัว โดยการใช้สิทธิเรียกร้องนั้นจะต้องกระทำภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งกำหนดเวลาดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่า เป็นอายุความด้วย เพราะเป็นการใช้สิทธิเรียกร้อง โดยการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย เช่น มาตรา 1447/1 กำหนดว่า สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามมาตรา 1439 (เนื่องจากฝ่ายใดผิดสัญญาหมั้น) ให้มีอายุความ 6 เดือน นับแต่วันที่ผิดสัญญาหมั้น หรือสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามมาตรา 1444 (เนื่องจากการบอกเลิกสัญญาหมั้น เพราะการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังการหมั้น) ให้มีอายุความ 6 เดือน นับแต่วันรู้หรือควรรู้ถึงการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงอันเป็นเหตุให้บอกเลิกสัญญาหมั้น แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันกระทำการดังกล่าว เป็นต้น

1.2 ความเกี่ยวพันระหว่างอายุความกับระยะเวลาและสิทธิเรียกร้อง

เมื่อก้าวถึงอายุความจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระยะเวลาและสิทธิเรียกร้องเสมอ ดังนี้

1.2.1 อายุความกับระยะเวลา

1.2.1.1 อายุความสัมพันธ์กับระยะเวลา

ตามกฎหมายไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า อายุความ และ ระยะเวลาไว้ มีแต่นักนิติศาสตร์ได้ ให้คำจำกัดความคำว่า ระยะเวลา หมายถึง เวลาที่มีช่วงระยะเวลาเป็นระยะกำหนดไว้¹¹ หรือระยะของเวลา หรือช่วงความยาวของเวลา¹² ที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย เช่น กำหนดระยะเวลาบอกล้างโมฆะกรรม ห้ามมิให้บอกล้างเมื่อพ้นเวลาหนึ่งปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปี นับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆะตามมาตรา 181 หรือเกิดขึ้นโดยข้อตกลง เช่น ตกลงทำสัญญาเช่าบ้านกัน 6 เดือน เป็นต้น และระยะเวลานั้นอาจกำหนดเป็นชั่วโมง วัน สัปดาห์ เดือน หรือปี ก็ได้ ส่วนอายุความ คือ ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้นเป็นเดือน หรือปี เพื่อใช้สิทธิเรียกร้อง

¹¹ อนุเมติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510), หน้า 349.

¹² กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2541), หน้า 17.

หรือให้ได้ทรัพย์สินในทรัพย์สิน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง¹³ ที่มีการจำกัดช่วงความยาวของเวลาไว้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเช่นเดียวกับระยะเวลา

แต่อย่างไรก็ตามระยะเวลาอาจไม่ใช่อายุความเสมอไป และผลทางกฎหมายมีความแตกต่างกันซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 1.2.1.2 ผลความสัมพันธ์ระหว่างอายุความกับระยะเวลา จึงเกิดปัญหาว่า กำหนดระยะเวลาอย่างไรเป็นอายุความ เพราะบางกรณีกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง จึงต้องอาศัยแนววินิจฉัยของศาลฎีกาเป็นหลักหรือเทียบเคียง ซึ่งโดยปกติกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายอย่างใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ แม้ไม่ระบุว่า เป็นอายุความก็ย่อมเป็นอายุความ¹⁴ เช่น มาตรา 563 บัญญัติว่า “คดีอันผู้ให้เช่าจะฟ้องผู้เช่าเกี่ยวกับสัญญาเช่านั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันส่งคืนทรัพย์สินที่เช่า” เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า อายุความเป็นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของคู่กรณีที่มีต่อกัน ส่วนกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายที่ไม่ใช่อายุความอาจพิจารณาได้ว่า¹⁵ ถ้าไม่ใช่การใช้สิทธิเรียกร้องเป็นเพียงกำหนดระยะเวลาใช้สิทธิฟ้องร้อง เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2576/2517 วินิจฉัยว่า กำหนดระยะเวลาฟ้องหรือร้องขอเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่บริษัท ซึ่งต้องฟ้องหรือร้องขอภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันลงมติตามมาตรา 1195 มิใช่อายุความ โดยมาตรา 1195 นี้เป็นบทบัญญัติจำกัดระยะเวลาของกรรมการหรือผู้ถือหุ้นที่จะขอให้ศาลเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ อันผิดระเบียบในระหว่างกันเองเท่านั้น ไม่ใช่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สิทธิเรียกร้องอะไรต่อกัน หรือเป็นกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดสิทธิ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1326/2493 วินิจฉัยว่า กำหนดระยะเวลาใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 181 มิใช่อายุความ โดยมาตรา 181 นี้ไม่ได้มีกำหนดเวลาให้ใช้สิทธิเรียกร้องไว้แต่ประการใด ระยะเวลาที่กำหนดไว้เป็นเรื่องการบอกล้างโมฆียะกรรมซึ่งเมื่อมีการบอกล้าง ผลของการบอกล้างสำเร็จผลได้เองในตัวโดยไม่ต้องฟ้องเรียกร้องอะไรต่อศาลอีก หรือเป็นกำหนดระยะเวลาดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ รวมทั้งกำหนดระยะเวลาที่เกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล มีคำพิพากษาฎีกาที่ 164/2502, 144/2491 และ 455/2512 วินิจฉัยว่า กำหนดระยะเวลาดังกล่าวไม่ใช่อายุความ นอกจากนั้น กำหนดระยะเวลาใช้สิทธิตามกฎหมายต่างๆ เช่น ตามประมวลรัษฎากร หรือพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า ก็มีคำพิพากษาฎีกาที่ 2407/2529 และ 4084/2534 วินิจฉัยว่า กำหนดระยะเวลาดังกล่าวไม่ใช่อายุความ เพราะไม่ใช่กำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิเรียกร้องด้วยการฟ้องร้องต่อศาลแต่อย่างใด

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1871/2534

¹⁴ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), หน้า 568-569.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 569-571.

มีข้อสังเกตว่า กำหนดระยะเวลาใช้สิทธิฟ้องร้องคดีฟ้องหย่า โดยอาศัยเหตุต่าง ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ย่อมระงับไปเมื่อพ้นกำหนด 1 ปีนับแต่วันที่ผู้กล่าวอ้างรู้ หรือควรรู้ความจริง ซึ่งตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้างตามมาตรา 1529 นั้น น่าจะเป็นกำหนดระยะเวลาใช้สิทธิฟ้องร้องซึ่งไม่ใช่อายุความ เพราะกฎหมายบัญญัติว่าสิทธิฟ้องร้องนั้นย่อมระงับไปเมื่อพ้นระยะเวลาที่กำหนด แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 539/2511 และ 1113/2514 วินิจฉัยว่า กำหนดระยะเวลาตามมาตรา 1529 เป็นอายุความ ซึ่งจากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว จึงอาจแปลความหมายของคำว่า “สิทธิเรียกร้อง” ตามมาตรา 193/9 ได้ว่า หมายความว่าถึง สิทธิในการเรียกร้องสิ่งใดที่ตนประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สิทธิในการเรียกร้องขอหย่าขาดจากคู่สมรส ตามมาตรา 1529 แม้จะเรียกว่า “สิทธิฟ้องร้อง” ก็เป็นสิทธิเรียกร้องอย่างหนึ่ง ไม่ได้หมายถึง เฉพาะสิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวกับหนี้เท่านั้น¹⁶

1.2.1.2 ผลความสัมพันธ์ระหว่างอายุความกับระยะเวลา

จากการที่อายุความสัมพันธ์กับระยะเวลา จึงทำให้ทั้งอายุความและระยะเวลามีผลถึงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ

ก. ผลของอายุความต่อระยะเวลา

กำหนดระยะเวลาใดที่ถือว่าเป็นอายุความย่อมต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายอายุความด้วย กล่าวคือ ตามมาตรา 193/11 คู่กรณีไม่สามารถตกลงกันยื่นเข้าหรือขยายอายุความออกไปได้ แม้แต่ศาลเองก็ไม่สามารถสั่งได้เช่นกัน ยกเว้นกรณีที่ถูกกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 1.4 ข้อตกลงของคู่กรณีเกี่ยวกับอายุความ (ข้อ 1.4.2 การขยายออก และข้อ 1.4.3 การยื่นเข้า) และภายหลังจากอายุความครบกำหนดแล้ว มีการฟ้องร้องดำเนินคดีกัน แต่ลูกหนี้ไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลจะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเองไม่ได้ เพราะต้องห้ามตามมาตรา 193/29

ข. ผลของระยะเวลาต่ออายุความ

นอกจากหลักเกณฑ์การเริ่มนับอายุความตามมาตรา 193/12 และ มาตรา 193/13 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 1.3 หลักการนับอายุความ (ข้อ 1.3.1 การเริ่มนับอายุความความ) แล้วกฎหมายมิได้กำหนด วิธีการนับอายุความไว้โดยเฉพาะ และจากที่กล่าวมาแล้วว่า อายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องนำหลักทั่วไปในเรื่องการนับระยะเวลาตามประมวลกฎหมายแพ่ง

¹⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 570.

และพาณิชย์บรรพ 1 ลักษณะ 5 ตั้งแต่มาตรา 193/1 ถึง 193/8 มาบังคับใช้กับเรื่องการนับอายุความด้วย¹⁷ เท่าที่สามารถจะนำมาปรับใช้ได้ ดังนี้

อายุความตามกฎหมายปกติกำหนดไว้เป็นเดือน หรือปี ซึ่งการเริ่มต้นนับระยะเวลา มาตรา 193/3 วรรคสอง มิให้นับวันแรกแห่งระยะเวลารวมเข้าด้วย ต้องนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น เพราะวันหนึ่งมี 24 ชั่วโมง เวลาเริ่มต้น อาจเกิดขึ้นในเวลาใดของวันก็ได้ไม่ตรงกันเสมอไปทุกราย ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในการจดจำและคำนวณระยะเวลา แต่มีข้อยกเว้นตามมาตรา 193/3 วรรคสอง ตอนท้าย กำหนดว่า “เว้นแต่จะเริ่มการในวันนั้นเอง ตั้งแต่เวลาที่ถือได้ว่าเป็นเวลาเริ่มต้นทำการงานกันตามประเพณี” ซึ่งมีปัญหาคำว่า “เริ่มการ...” ตามข้อยกเว้นดังกล่าวนี้มีความหมายว่าอย่างไร โดยมีความเห็นของนักกฎหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ

ความเห็นที่ 1¹⁸ เห็นว่า หมายความว่าถึง เริ่มทำการงาน หรือเริ่มปฏิบัติการตามสัญญาจ้างแรงงานเท่านั้น ไม่ได้มีความหมายกว้างไปถึงการนับระยะเวลาในกรณีอื่นๆ เช่น การเช่าบ้าน การกู้ยืม หรือ การทราบถึงเหตุละเมิดในอายุความเรื่องละเมิด เป็นต้น

ความเห็นที่ 2¹⁹ เห็นว่า มีความหมายถึง เริ่มธุรกิจ หรือกิจการงาน หรือเริ่มการนั้น โดยไม่คำนึงถึงว่า การนั้นจะต้องมีการลงมือออกแรงทำงานหรือไม่

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่ 1 เนื่องจากตามเจตนารมณ์ของกฎหมายตามมาตรา 193/3 วรรคสอง ที่ห้ามมิให้นับวันแรกแห่งระยะเวลารวมเข้าด้วย ก็เพราะต้องการตัดปัญหาการเริ่มต้นแห่งระยะเวลาที่สามารถจะเป็นเวลาใดเวลาหนึ่งในระหว่างวันได้เสมอ หากจะให้นับเป็นหนึ่งวันเต็มเลย ก็จะทำให้ความเป็นจริงและเป็นการเสียประโยชน์ต่อลูกหนี้ที่พึงจะได้รับประโยชน์จากระยะเวลาดังกล่าว แต่ถ้าวินแรกแห่งระยะเวลานั้นได้เริ่มต้นนับตั้งแต่เวลาที่ถือได้ว่าเป็นเวลาเริ่มต้นการงานตามประเพณี ซึ่งต้องดูประเพณีโดยทั่ว ๆ ไปว่า ในกิจการหรือเรื่องนั้น ๆ เวลาเริ่มต้นเริ่มเวลาใด เช่น เริ่มงานตั้งแต่ 9.00 ถึง 17.00 นาฬิกา ถ้าลูกจ้างมาเริ่มงานตามเวลาดังกล่าว ก็ไม่มีเหตุผลใดที่จะ

¹⁷ คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 81 และ คำพิพากษาฎีกาที่ 1871/2534

¹⁸ พวงผกา และ ประสาน บุญโสภากย์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 250-251 ; ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 546-547 ; ประกอบ หุตะสิงห์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2521), หน้า 111-112 ; คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 26-33.

¹⁹ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 360-361.

ตัดระยะเวลาของวันแรกซึ่งเต็มวันนั้นทิ้งไป นอกจากนั้นได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2499/2524 จำเลย กระทำละเมิดต่อโจทก์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2518 ดังนี้ การนับระยะเวลาจะนับวันที่ 20 พฤษภาคม 2518 ซึ่งเป็นวันแรกคำนวณเข้าในอายุความ 1 ปีด้วยไม่ได้ เพราะมิได้มีการเริ่มอะไรในวันนั้น ต้องเริ่มนับตั้งแต่วันที่ 21 พฤษภาคม 2518 โจทก์ฟ้องเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2519 อันเป็นวันสุดท้ายที่จะครบ 1 ปี คดีของโจทก์จึงไม่ขาดอายุความ

ส่วนการสิ้นสุดแห่งระยะเวลาตามมาตรา 193/5 แบ่งเป็น 2 กรณี คือ

กรณีตามมาตรา 193/5 วรรคแรก ถ้าเริ่มต้นนับระยะเวลาในวันต้นแห่งเดือน (วันที่ 1 ของทุกๆเดือน) หรือวันต้นแห่งปี (วันที่ 1 มกราคม) ระยะเวลาย่อมสิ้นสุดลงในวันสุดท้ายของเดือนหรือปี ตามปีปฏิทิน²⁰ เช่น ก. ทำสัญญาเช่าบ้าน ข. ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2543 กำหนดเวลาเช่า 1 เดือน กรณีนี้ตามมาตรา 193/3 วรรคสอง ให้นับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 1 มีนาคม 2543 ซึ่งเป็นวันต้นแห่งเดือนมีนาคม ดังนั้น จึงสิ้นสุดในวันสุดท้ายของเดือน คือ วันที่ 31 มีนาคม 2543

กรณีตามมาตรา 193/5 วรรคสอง ถ้ามิได้เริ่มต้นนับระยะเวลาในวันต้นแห่งเดือน หรือวันต้นแห่งปี ระยะเวลาย่อมสิ้นสุดลงในวันก่อนหน้าจะถึงวันแห่งเดือน หรือปี สุดท้าย อันเป็นวันตรงกับวันเริ่มระยะเวลานั้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1871/2537 อายุความตามตัวสัญญาใช้เงินพิพาท มีกำหนด 3 ปี นับแต่วันทวงถาม คือ วันที่ 2 กันยายน 2526 กรณีนี้อายุความนับเป็นปี จึงมิให้นับวันแรกแห่งระยะเวลารวมคำนวณเข้าด้วยและวันแรกที่เริ่มนับนั้น มิใช่วันแรกของปี ระยะเวลาที่นับจึงสิ้นสุดในวันก่อนหน้าจะถึงวันแห่งปีสุดท้าย อันเป็นวันตรงกับวันเริ่มระยะเวลา ดังนั้น วันสุดท้ายของอายุความคือ วันที่ 2 กันยายน 2529 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหนังสือทวงถามไปยังผู้ร้องตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 119 วรรคแรก เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2529 คดีจึงยังไม่ขาดอายุความ

แต่ในกรณีที่ระยะเวลานับเป็นเดือนหรือปีนั้น ไม่มีวันตรงกันในเดือนสุดท้ายตามมาตรา 193/5 วรรคสองตอนท้าย ให้ถือเอาวันสุดท้ายแห่งเดือนนั้นเป็นวันสิ้นสุดระยะเวลา กรณีนี้ใช้เฉพาะเดือนกุมภาพันธ์เท่านั้น เพราะมีจำนวนวันน้อยกว่าเดือนอื่นๆ ซึ่งมีจำนวนวันในแต่ละเดือน 30 หรือ 31 วัน จึงทำให้ไม่มีปัญหาวันไม่ตรงกันในเดือนสุดท้าย เช่น ก. ทำสัญญากู้เงิน ข. ใน

²⁰ ตามปีปฏิทิน กำหนดไว้ดังนี้

กรณีสัปดาห์ เริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ ย่อมสิ้นสุดลงในวันสุดท้ายคือวันเสาร์

กรณีเดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ย่อมสิ้นสุดลงในวันสุดท้ายของเดือนนั้น คือ วันที่ 28, 29, 30 หรือ 31 ก็ได้ ขึ้นอยู่กับจำนวนวันในเดือนนั้น ๆ

กรณีปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ย่อมสิ้นสุดในวันสุดท้าย คือ วันที่ 31 ธันวาคม

วันที่ 30 มกราคม กำหนดชำระภายใน 1 เดือน ปกติจะครบหนึ่งเดือนในวันที่ 30 ของเดือนต่อไป แต่เพราะในเดือนกุมภาพันธ์ไม่มีวันตรงกับวันที่เริ่มระยะเวลา กรณีนี้จึงให้นับวันสุดท้ายแห่งเดือนนั้นเป็นวันสิ้นสุดระยะเวลา คือ วันที่ 28 หรือ 29 กุมภาพันธ์ และถ้าวันสิ้นสุดแห่งระยะเวลาตรงกับวันหยุดทำการตามประกาศเป็นทางการหรือตามประเพณี มาตรา 193/8 ได้ขยายระยะเวลาโดยกำหนดให้นับวันที่เริ่มทำการใหม่เพิ่มเข้ามาอีกหนึ่งวัน ต่อจากวันที่หยุดทำการนั้นไม่ว่าจะมีวันหยุดติดต่อกันกี่วันก็ตาม โดยถือว่าเป็นวันสุดท้ายของระยะเวลา เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องมิให้บุคคลที่จะใช้สิทธิหรือปฏิบัติหน้าที่ในวันสุดท้ายของระยะเวลาได้รับความเสียหาย เพราะเหตุฝ่ายที่ไปติดต่อด้วยหยุดทำการเนื่องจากเป็นวันหยุด เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2289/2540 จำเลยทำละเมิดโจทก์วันที่ 16 มกราคม 2535 อายุความเริ่มนับวันรุ่งขึ้น ครบกำหนด 1 ปี ในวันที่ 16 มกราคม 2536 ซึ่งตรงกับวันเสาร์และวันที่ 17 เป็นวันอาทิตย์ จึงให้นับวันที่เริ่มทำการใหม่ คือ วันจันทร์ที่ 18 มกราคม 2536 เป็นวันสุดท้ายที่โจทก์จะฟ้องคดีได้

นอกจากนี้กรณีที่กฎหมายให้ขยายอายุความออกไป ปกติแล้วจะกำหนดวันเริ่มนับอายุความที่ขยายออกไปด้วย เช่น อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างสามีภรรยาให้ขยายออกไปหนึ่งปี นับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง ตามมาตรา 193/22 เป็นต้น แต่ถ้าไม่ได้กำหนดวันเริ่มนับไว้ มาตรา 193/7 ให้นับวันที่ต่อจากวันสุดท้ายของระยะเวลาเดิมเป็นวันเริ่มต้นนับระยะเวลา ซึ่งการเริ่มต้นระยะเวลาที่ขยายออกไปนี้มีปัญหาว่า ถ้าวันที่ให้เริ่มนับต่อหรือวันสุดท้ายของระยะเวลาเดิมเป็นวันหยุด จะต้องเลื่อนวันที่เริ่มนับระยะเวลาที่ขยายออกไปเป็นวันทำการใหม่ตามมาตรา 193/8 หรือไม่ กรณีนี้มี 2 ความเห็น

ความเห็นที่ 1²¹ เมื่อตรงกับวันหยุด ต้องเลื่อนวันเริ่มต้นนับไปในวันเริ่มทำการใหม่

ความเห็นที่ 2²² แม้จะตรงกับวันหยุด ก็ให้เริ่มนับต่อจากวันนั้นได้เลยไม่ต้องเลื่อน เพราะเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาที่ขยาย ถ้าวันสุดท้ายของระยะเวลาตรงกับวันหยุดจะต้องเลื่อนไปเป็นวันเริ่มทำการใหม่ตามมาตรา 193/8 ดังนั้นถ้าให้เลื่อนตั้งแต่เริ่มต้นนับระยะเวลาที่ขยาย พอถึงเวลาสิ้นสุดก็ต้องเลื่อนอีก ทำให้เป็นการขยายระยะเวลาออกไปถึง 2 ครั้ง ซึ่งน่าจะเป็นการขัดกับเจตนาของผู้ที่ขยายเวลาให้และการที่ให้ขยายเวลาออกไปนั้น ทำให้หมดปัญหาที่ไม่สามารถจะใช้สิทธิหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มที่ แม้วันนั้นจะตรงกับวันหยุดเพราะมีระยะที่ขยายออกมารองรับให้สามารถใช้สิทธิหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้อีก

²¹ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 377.

²² ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 548, 558 ; คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 53-54.

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่ 2 เพราะถ้าถือตามความเห็นที่ 1 จะทำให้จุดเริ่มต้นในการนับระยะเวลาที่ขยายออกไปนั้นไม่มีความแน่นอน ขึ้นอยู่กับจำนวนวันหยุด ซึ่งอาจจะมีเพียงวันเดียวหรือติดต่อกันหลายวันก็ได้

จากที่กล่าวมา เมื่อทราบถึงวันที่สิ้นสุดแห่งระยะเวลาแล้ว จะต้องทราบต่อไปว่าวันดังกล่าวนั้นสิ้นสุดเวลาใด ซึ่งกรณีกิจการทั่วไป “วัน” หมายถึง ตั้งแต่เวลา 00.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา รวม 24 ชั่วโมง แต่ถ้าเป็นกิจการที่เกี่ยวกับทางคดีความ หรือทางราชการ หรือทางธุรกิจการค้า และอุตสาหกรรมตามมาตรา 193/4 ให้ถือตามกำหนดเวลาทำการตามที่ได้กำหนดขึ้นโดยกฎหมาย คำสั่งศาล หรือระเบียบข้อบังคับ หรือเวลาทำการตามปกติของกิจการนั้น แล้วแต่กรณี อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เริ่มนับเวลาตั้งแต่ 00.00 ถึง 24.00 นาฬิกา หากคู่กรณีมีเจตนาไม่สุจริต เช่น ลูกหนี้เจตนาถ่วงเวลาโดยมาชำระเงินในเวลา 23.00 นาฬิกา ขณะที่เจ้าหนี้นอนหลับแล้วให้ลูกขึ้นมารับชำระหนี้ ซึ่งถ้าถือตามหลักเรื่องเวลาของวันแล้ว ลูกหนี้มีสิทธิทำได้ แต่หลักในมาตรา 5 การใช้สิทธิแห่งตน บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต ดังนั้น กรณีนี้ลูกหนี้ไม่น่าจะทำได้ เพราะขัดกับหลักสุจริต²³

1.2.2 อายุความกับสิทธิเรียกร้อง

1.2.2.1 อายุความสัมพันธ์กับสิทธิเรียกร้อง

สิทธิเรียกร้อง หมายถึง การที่บุคคลฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า เจ้าหนี้ มีสิทธิที่จะฟ้องร้องบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ลูกหนี้ เพื่อผลในกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง²⁴ ซึ่งสิทธิที่จะเรียกร้องเอาจากกันได้นี้ อาจเกิดได้จากหลายมูลเหตุ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในเรื่องนี้ โดยตามมาตรา 194 บัญญัติรองรับไว้ว่า “ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้อ่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้...” และในมาตรา 213 บัญญัติรองรับไว้ว่า “ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้” อย่างไรก็ตาม สิทธิเรียกร้องไม่ได้มีจำกัดเฉพาะในกฎหมายลักษณะหนี้เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงสิทธิเรียกร้องที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอื่นด้วย เช่น สิทธิเกี่ยวกับครอบครัวระหว่างสามีภรรยาตามกฎหมายลักษณะครอบครัว ในกรณีการฟ้องเรียกค่าทดแทนจากการหย่า หรือกรณีการฟ้องหย่า ซึ่งมีคำพิพากษาฎีกาที่ 206/2483 วินิจฉัยว่า แม้จะไม่ใช่เรื่องหนี้ แต่ก็ยังเป็นสิทธิเรียกร้องที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะเรียกร้อง

²³ คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 59-60.

²⁴ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2505), หน้า 242.

ให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเลิกเกี่ยวข้องกับผูกพันกันฉันสามีภรรยาตามกฎหมายได้ หรือสิทธิเรียกค่าทดแทน ตามกฎหมายลักษณะทรัพย์ เช่น มาตรา 1310 กรณีการเรียกค่าที่ดินที่เพิ่มขึ้น จากการที่ผู้สร้างได้ปลูกสร้างโรงเรือนลงในที่ดินของผู้อื่น ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินโดยสุจริต ings ที่เจ้าของที่ดินและผู้สร้างไม่มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกันมาก่อนเลย ซึ่งจะเห็นได้ว่า สิทธิเหล่านี้ แม้จะไม่ใช่สิทธิที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะหนี้โดยตรง แต่ต่างก็เป็นสิทธิเรียกร้องอีกอย่างหนึ่งที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ โดยเฉพาะในเรื่องนั้นๆ และเมื่อมีสิทธิเรียกร้องเกิดขึ้นแล้ว สิทธิเรียกร้องทั้งหลายต้องมีกำหนดอายุความ จะอ้างว่าสิทธิเรียกร้องนั้นไม่มีอายุความหาได้ไม่²⁵ เพราะสิทธิเรียกร้องเป็นสิทธิที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ หากไม่กำหนดอายุความการใช้สิทธิไว้ว่าจะต้องผูกพันกันยาวนานอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งไม่เป็นธรรมกับลูกหนี้ ฉะนั้นจะเห็นว่า สิทธิเรียกร้องต้องมีความสัมพันธ์กับอายุความเสมอ แต่อายุความไม่จำเป็นต้องใช้กับสิทธิเรียกร้องเท่านั้น เพราะสามารถใช้กับทรัพย์สิทธิได้ด้วย เช่น การได้กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์โดยการครอบครองปรปักษ์ มีอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 1382 เป็นต้น และมีข้อสังเกตคำว่า สิทธิเรียกร้อง หรือหนี้ นั้นเหมือนกัน เพียงแต่มองคนละด้าน คือถ้ามองด้านเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ จะเรียกว่า “สิทธิเรียกร้อง” แต่ถ้ามองด้านลูกหนี้ผู้มีภาระหน้าที่ต้องชำระหนี้ จะเรียกว่า “หนี้”²⁶ ดังนั้น หนี้จึงต้องมีอายุความเสมอ เช่นเดียวกับสิทธิเรียกร้อง

1.2.2.2 ผลของอายุความกับสิทธิเรียกร้อง

อายุความกับสิทธิเรียกร้องจะมีผลต่อกันในเรื่องของการใช้สิทธิ กล่าวคือ สิทธิเรียกร้องต้องเรียกร้องหรือฟ้องร้องบังคับกันภายในอายุความ ถ้าไม่ใช้สิทธิปล่อยให้ล่วงเลยเวลา สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความตามมาตรา 193/9 ซึ่งมีผลทำให้ลูกหนี้เกิดสิทธิที่จะปฏิเสธไม่ชำระหนี้ที่ขาดอายุความได้ ตามมาตรา 193/10 แต่อย่างไรก็ตามถ้ามีการชำระหนี้ หรือหาประกันมาให้แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ย่อมเรียกคืนไม่ได้ และทำให้สิทธิเดิมกลับคืนมา²⁷ จะเห็นว่าตัวอายุความเมื่อไม่ได้ใช้ก็หมดสิ้นไปและอายุความอาจเกิดขึ้นอีกก็ได้ แต่ตัวสิทธิเรียกร้องหรือตัวหนี้ยังไม่หมดตามไปด้วย เป็นเพียงแค่ขาดอายุความเท่านั้น

²⁵ สกดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม หน้า 597.

²⁶ โสภณ รัตนกร, “หนี้ร่วม,” ในรพี 35 (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2535), หน้า 24.

²⁷ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 735.

1.3 หลักการนับอายุความ

การที่จะรู้ว่าสิทธิเรียกร้องใดขาดอายุความหรือไม่ ถ้าไม่รู้หลักการนับอายุความก็จะไม่มีทางรู้ถึงอายุความของสิทธิเรียกร้องนั้น โดยในส่วนนี้จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์การเริ่มนับและการสิ้นสุดของอายุความ

1.3.1 การเริ่มนับอายุความ

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเริ่มนับอายุความที่จะศึกษาต่อไปนี้เป็นหลักทั่วไปที่ใช้ได้กับอายุความทุกเรื่อง ยกเว้นในกรณีที่มีอายุความพิเศษ ที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่า ให้เริ่มนับอายุความเมื่อใดก็ต้องเป็นไปตามนั้น²⁸ และเนื่องจากอายุความเป็นกำหนดระยะเวลาอย่างหนึ่ง ดังนั้นการเริ่มนับอายุความจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับหลักในเรื่องการนับระยะเวลาตามมาตรา 193/1-193/8 ซึ่งได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อที่ 1.2.1 อายุความกับระยะเวลา โดยหลักเกณฑ์ว่าอายุความเริ่มนับเมื่อใด แยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี

กรณีที่ 1 การเริ่มนับอายุความตั้งแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้และการนับอายุความตั้งแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการนั้น ตามมาตรา 193/12 แยกออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

ก. การเริ่มนับอายุความตั้งแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้

เหตุผลที่กฎหมายให้เริ่มนับเช่นนี้ เพราะสิทธิเรียกร้องที่มีวัตถุแห่งหนึ่งเป็นการกระทำการอาจบังคับได้เมื่อใดก็ควรจะใช้สิทธิเมื่อนั้น เป็นการเร่งรัดตัดตอนเจ้าหน้าที่ให้ใช้สิทธิของตนโดยเร็ว หากปล่อยให้ย่ำแย่เลยไม่ใช้สิทธิย่อมถูกตัดสิทธิในการฟ้องร้อง แต่หากยังไม่ถึงกำหนดเวลาที่เจ้าหน้าที่จะสามารถบังคับตามสิทธิเรียกร้องของตนได้ อายุความก็ยังไม่สมควรเริ่มนับ²⁹ ซึ่งเวลาแรกที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ ก็คือ เวลาที่หนึ้นถึงกำหนดชำระ โดยพิจารณาว่าถ้าเป็นหนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ หนี้ย่อมถึงกำหนดชำระโดยพลัน ตามมาตรา 203 อายุความจึงเริ่มนับทันที

²⁸ เช่น อายุความเรียกค่าเสียหาย ที่เกิดจากการละเมิด ตามมาตรา 448 อายุความหนึ่งปี เริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือสิบปีนับตั้งแต่วันทำละเมิด เป็นต้น

²⁹ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 250; อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 434-435 ; คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 163.

แต่ถ้าเป็นหนี้ที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไข หรือกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระจนกว่าเงื่อนไขหรือเงื่อนไขจะสำเร็จหรือเมื่อถึงกำหนดเวลานั้นอายุความจึงเริ่มนับ มีข้อสังเกตว่า เงื่อนไขนั้น หากลูกหนี้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขหรือไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขได้ เช่นนี้ถือว่า นับแต่วันที่ลูกหนี้ไม่อาจถือประโยชน์แห่งเงื่อนไขเป็นวันที่เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องได้แล้ว อายุความจึงเริ่มนับโดยไม่ต้องรอให้เงื่อนไขสำเร็จ³⁰

ข. การเริ่มนับอายุความตั้งแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการนั้น

กรณีนี้จำกัดเฉพาะสิทธิเรียกร้องหรือหนี้ที่มีวัตถุแห่งหนี้เป็นการงดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการให้งดเว้น แต่ลูกหนี้ฝ่าฝืนโดยกระทำการที่ให้งดเว้น เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติไว้เพราะสิทธิเรียกร้องดังกล่าว ไม่มีเวลาเริ่มต้นที่เจ้าหนี้จะบังคับได้ครบใดที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ผิดสัญญา โดยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นการล่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ทำให้เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิอย่างใดที่จะบังคับลูกหนี้ได้ ดังนั้น กรณีที่หนี้เป็นการงดเว้นกระทำการ อายุความจะเริ่มต้นนับตั้งแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนการกระทำนั้นเป็นต้นไป หากไม่มีการฝ่าฝืนการกระทำ การอายุความก็ยังไม่เริ่มนับ เช่น นาย ก. สัญญา กับ นาย ข.ว่าจะไม่เปิดร้านขายอาหารแข่งกับ นาย ข. ในกรุงเทพฯ ต่อมา นาย ก. มาเปิดร้านขายอาหารในกรุงเทพฯ ถือว่า นาย ก. ฝ่าฝืนงดเว้นกระทำการตามที่ตกลงกัน อายุความจึงเริ่มนับแต่เวลาที่ นาย ก. ฝ่าฝืนมาเปิดร้านขายอาหารในกรุงเทพฯ เป็นต้นไป

มีข้อสังเกตว่า การเริ่มนับอายุความตั้งแต่เวลาที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ อาจนำมาใช้กับกรณีนี้ได้ด้วย เพราะครบใดที่ยังไม่มีการฝ่าฝืนกระทำการ ก็เท่ากับยังเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับอะไรได้ แต่เมื่อมีการฝ่าฝืนการกระทำใดๆ เจ้าหนี้ก็สามารถบังคับสิทธิเรียกร้องได้นับแต่เวลานั้น อายุความจึงเริ่มนับหรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า มาตรา 193/12 ตอนท้ายนี้ไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ก็สามารถตีความมาตรา 193/12 ตอนต้น ให้รวมความถึงกรณีนี้ได้อยู่แล้ว แต่เหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็เพื่อให้เกิดความชัดเจนนั่นเอง³¹

กรณีที่ 2 การเริ่มนับอายุความกรณีที่ต้องมีการทวงถามตามมาตรา 193/13 ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของมาตรา 193/12 ทำให้อายุความสามารถเริ่มนับได้ แม้ว่าหนี้จะยังไม่ถึงกำหนดชำระหรือยังไม่ถึงเวลาที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ แยกออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

³⁰ ลำเรียง เมฆเกรียงไกร, คำบรรยายกฎหมายนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 110.

³¹ กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 163.

ก. การเริ่มนับอายุความที่ต้องมีการทวงถามโดยไม่ต้องให้ระยะเวลา

กรณีนี้เจ้าหนี้ไม่มีหน้าที่ต้องให้ระยะเวลาแก่ลูกหนี้ในการชำระหนี้ อายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่วันที่เจ้าหนี้ทวงถามได้ตามมาตรา 193/13 ตอนต้น กล่าวคือ แม้จะยังไม่ได้ทวงถามเลย อายุความก็เริ่มนับ การที่เจ้าหนี้จะทวงถามแก่ลูกหนี้หรือไม่ ไม่มีผลต่อการเริ่มนับอายุความ ในกรณีนี้ เหตุผลเพราะถ้าหากเจ้าหนี้ปล่อยปละละเลยไม่ทวงถาม อายุความก็จะเริ่มนับไม่ได้ ทำให้ อายุความถูกยึดออกไปได้โดยไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมายอายุความ เช่น นายเขียว กู้เงิน นายขาว โดยไม่กำหนดเวลาใช้เงินคืน แต่มีข้อสัญญาว่า นายขาวจะให้ใช้เงินคืนเมื่อใด ต้องบอกกล่าวล่วงหน้า ดังนั้น อายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่วันที่ นายขาวอาจทวงถามได้ ซึ่งก็คือวันที่มีการกู้เงินกัน

ข. การเริ่มนับอายุความที่ต้องมีการทวงถามโดยให้ระยะเวลา

การทวงถามกรณีนี้ เจ้าหนี้จะต้องให้ระยะเวลาแก่ลูกหนี้ในการชำระหนี้ด้วยอายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่วันที่เจ้าหนี้ทวงถามไปแล้ว ตามมาตรา 193/13 ตอนท้าย ซึ่งมีปัญหา คือ คำว่า “ตั้งแต่วันที่เจ้าหนี้ทวงถามไปแล้ว” ให้เริ่มนับเมื่อใด เพราะกรณีนี้ไม่ได้เริ่มนับตั้งแต่วันที่เจ้าหนี้ทวงถามได้ แต่จะต้องให้ระยะเวลาแก่ลูกหนี้ด้วย ดังนั้นอายุความจะเริ่มนับเมื่อพ้นระยะเวลาที่ต้องให้แก่ลูกหนี้ในการชำระหนี้เมื่อใดระหว่างนับแต่วันทำสัญญา (คือวันที่อาจทวงถามได้) หรือนับแต่วันที่ ได้ทวงจริง โดยกรณีนี้มี 2 ความเห็น คือ

ความเห็นที่หนึ่ง³² เห็นว่า จะมีการทวงถามหรือไม่ก็ตาม อายุความก็เริ่มนับตั้งแต่วันที่พ้นระยะเวลาที่ต้องให้แก่ลูกหนี้ ในการชำระหนี้ นับจากวันที่ทำสัญญา

ความเห็นที่สอง³³ เห็นว่า ต้องมีการทวงถามเกิดขึ้นจริง ๆ เสียก่อน อายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่วันที่พ้นระยะเวลาที่ต้องให้แก่ลูกหนี้ในการชำระหนี้ นับจากวันที่ได้ทวงถาม

³² ประกอบ หุตะสิงห์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 119 ; ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 621 ; พระยาเทพวิฑูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2509), หน้า 628 ; กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 166.

³³ พวงผกา และ ประสาน บุญโสภากย์, อธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 271 ; ปันโน สุขทรศณี, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา,

ตัวอย่างเช่น นายเชิว กู้เงิน นายขาว ในวันที่ 1 มกราคม 2540 โดยไม่มีกำหนดเวลาใช้เงินคืน แต่มีข้อสัญญาว่า ถ้านายขาวจะเรียกเงินคืนต้องทวงถามล่วงหน้า 1 เดือน ดังนั้น ถ้าตามความเห็นที่หนึ่ง อายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่พ้น 1 เดือนนับแต่วันที่ทำสัญญากู้ คือ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2540 และจะครบกำหนดอายุความ 10 ปี ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2550 แต่ถ้าตามความเห็นที่สอง หากนายขาวทวงถามให้นายเชิวชำระเงินคืนในวันที่ 2 มกราคม 2542 และจะครบกำหนด 10 ปีในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2552

สำหรับปัญหาที่ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่หนึ่ง เพราะตามความเห็นที่สองนั้น หากไม่มีการทวงถาม อายุความจะไม่สามารถนับได้เลย เท่ากับไม่มีอายุความและไม่เป็นการสอดคล้องกับมาตรา 193/13 ตอนต้นที่ให้นับอายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่เวลาที่อาจทวงถามได้ ใดๆ ที่เป็นข้อยกเว้นของมาตรา 193/12 เหมือนกัน

สำหรับการเริ่มนับอายุความในกฎหมายต่างประเทศนั้น ตามกฎหมายแพ่งเยอรมันแบ่งเป็น 3 กรณีคือ

1. อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่จะบังคับตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้เป็นต้นไป ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องเพื่อให้งดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่ละเมิดสิทธินั้นเป็นต้นไป³⁴
2. กรณีที่เจ้าหนี้ต้องส่งคำบอกกล่าวทวงถามให้ชำระหนี้ก่อน อายุความเริ่มนับแต่เวลาที่อาจจะส่งคำบอกกล่าวได้ ถ้าหากลูกหนี้ยังไม่จำต้องชำระหนี้จนกว่าจะล่วงพ้นระยะเวลาอันใดอันหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้ออกกล่าวนั้น อายุความยังไม่เริ่มนับจนกว่าจะล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าวแล้ว³⁵

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 244 ; อนุวัติ ใจสมุทร, อธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 438-439.

³⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 198 บัญญัติว่า “Prescription begins to run from the moment when the claim comes into being. If the claim is for someone to refrain from doing something, the prescription begins to run from the moment of non-compliance.”

³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 199 บัญญัติว่า “ If The Person entitled may not demand performance until he has given notice to the person bound, the prescription bound does not have to perform until a given period has elapsed since the notice, the prescription does not being to run until the expiration of this period.”

3. กรณีที่เจ้าหนี้ต้องบอกเลิกสัญญา ก่อนจึงจะมีสิทธิเรียกร้องนั้น อายุความเริ่มนับแต่แรกที่สามารถบอกเลิกสัญญาได้ แต่ไม่ใช่บังคับกับกรณีการบอกเลิกสัญญาที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ตามกฎหมายครอบครัว³⁶

สำหรับกฎหมายอังกฤษตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอายุความ ค.ศ.1980 ได้กำหนดอายุความสำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องในมูลหนี้ต่าง ๆ ไว้ ซึ่งมูลหนี้ที่เกิดจากสัญญาตามกฎหมายอายุความอังกฤษแบ่งเป็นสัญญาธรรมดา (Simple Contract) และสัญญาที่ต้องทำตามแบบพิธี (Contract under seal) โดยกำหนดอายุความดังนี้³⁷

1. การฟ้องบังคับให้ชำระหนี้ตามสัญญาธรรมดา จะต้องฟ้องภายในกำหนดอายุความ 6 ปี
2. การฟ้องบังคับให้ชำระหนี้ตามสัญญาที่ต้องทำตามแบบพิธีจะต้องฟ้องภายในกำหนดอายุความ 12 ปี
3. การฟ้องบังคับให้ชำระหนี้ตามสัญญาธรรมดาและได้มีการเรียกค่าเสียหายรวมมาด้วยจะต้องฟ้องภายในกำหนดอายุความ 3 ปี

โดยการเริ่มนับอายุความให้เริ่มนับแต่วันที่มีการผิดสัญญาเกิดขึ้นหรือวันที่มูลแห่งคดีเกิดขึ้น

1.3.2 การสิ้นสุดของอายุความ

การสิ้นสุดของอายุความนี้ แตกต่างจากการเริ่มนับอายุความ เพราะตามกฎหมายมิได้บัญญัติถ้อยคำไว้อย่างชัดเจนเหมือนกรณีการเริ่มนับอายุความ ตามมาตรา 193/12 ที่บัญญัติว่า “อายุความให้เริ่มนับ...” และในมาตรา 193/13 ที่บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้อง...ให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่...” อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้กำหนดเหตุที่มีผลทำให้อายุความหยุดนับ ซึ่งมีผลเท่ากับเป็นการสิ้นสุดของอายุความนั่นเอง โดยกำหนดไว้ 2 กรณี กล่าวคือ

³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 200 บัญญัติว่า “If a claim’s coming into being depends on the person entitled making use of a right of rescission, the perception beings to run from the moment at which the rescission is first permissible. This does not apply, however, if the rescission affects a relationship of family law.”

³⁷ Philip S. James, Introduction to English Law, 10th ed, (London : Butterworths, 1979) p.341.

ก. อายุความสะดุดหยุดลง

ปกติเมื่ออายุความเริ่มนับแล้วก็จะนับต่อเนื่องกันไปโดยไม่หยุด แต่ในบางกรณี ถ้ามีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งมีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง โดยอาจเป็นกรณีอายุความหยุดนับชั่วคราว เพราะสิทธิเรียกร้องของคู่สัญญายังมิได้รับการปฏิบัติให้ระงับสิ้นไป ทำให้อายุความที่ผ่านมาสอดคล้อง และเมื่อใดที่เหตุดังกล่าวสิ้นสุดลง อายุความก็จะเริ่มตั้งต้นนับกันใหม่ โดยมีกำหนดเวลาเท่ากับอายุความเดิม ซึ่งมีข้อสังเกตว่าแม้จะมีการนับอายุความกันใหม่ตามกำหนดของอายุเดิม แต่อายุความใหม่นี้ก็ไม่เกี่ยวข้องกับอายุความเดิมที่สิ้นสุดไปแล้ว หรือการที่อายุความสะดุดหยุดลง อีกอย่างหนึ่ง คือ กรณีอายุความหยุดนับถาวร เพราะคู่สัญญาได้มาทำการปฏิบัติตามสิทธิเรียกร้องจนเป็นที่พอใจ แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จนกระทั่งสิทธิเรียกร้องนั้นระงับสิ้นไป จึงไม่มีอายุความที่จะต้องนับกันอีก ซึ่งเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงตามกฎหมายนั้น อาจเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ตามมาตรา 193/14 (1) ที่เรียกว่า “การรับสภาพหนี้” แบ่งออกเป็น 5 ประการคือ

1. ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้
2. ลูกหนี้ชำระหนี้บางส่วน
3. ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ย
4. ลูกหนี้ให้ประกัน
5. ลูกหนี้กระทำการใดๆ อันเห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้

หรือเกิดจากการกระทำของเจ้าหนี้ก็ได้ตามมาตรา 193/14 (2) – (5) และมาตรา 193/16 แบ่งออกเป็น 5 ประการเช่นกัน คือ

1. เจ้าหนี้ฟ้องคดี
2. เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย
3. เจ้าหนี้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณา
4. เจ้าหนี้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกับการฟ้องคดี
5. เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้

ข. อายุความครบกำหนด

อายุความนั้นเป็นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้น โดยมีช่วงเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เมื่ออายุความเดินเรื่อยมาจนครบกำหนดตามช่วงเวลานั้นแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ต้องหยุดเดิน เพราะไม่มีระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้เหลือให้ต้องบังคับนับต่อกันไปอีก ซึ่งเรียกกันว่า เป็นกรณีที่ขาดอายุความ เหมือนเส้นทางที่ขีดไว้ให้เดิน เมื่อเดินมาถึงจุดสุดท้ายของปลายเส้นทางก็ต้อง

หยุดเดิน เพราะเส้นทางที่ต้องเดินนั้นหมดลงแล้ว และแม้ภายหลังจากที่อายุความครบกำหนดจนกลายเป็นหนี้ที่ขาดอายุความ ถ้าหากลูกหนี้ได้มากระทำการรับสภาพความผิด หรือทำการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งจะศึกษาถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป อันมีผลทำให้ความรับผิดของลูกหนี้ในมูลหนี้เดิมนั้นฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกครั้ง ภายในอายุความใหม่ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแม้อายุความใหม่จะเป็นความรับผิดในมูลหนี้เดิม แต่ก็ไม่เกี่ยวกับอายุความเดิมที่สิ้นสุดไปแล้วแต่อย่างใด

1.4 ข้อตกลงของคู่กรณีเกี่ยวกับอายุความ

ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา เป็นการให้ความเคารพต่อเจตนาของคู่กรณี และให้เสรีภาพอย่างเต็มที่ในการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างกัน ถ้าหากว่าไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย หรือเป็นการฝ่าฝืน หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีแล้ว ย่อมมีผลบังคับให้คู่กรณีต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ทำกันไว้ แต่ในเรื่องอายุความตามมาตรา 193/11 บัญญัติว่า “อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ นั้น คู่กรณีจะตกลงกันให้คงใช้หรือขยายออกหรือย่นเข้าไม่ได้” ไม่ว่าจะตกลงกันไว้ล่วงหน้าตั้งแต่เริ่มก่อนนี้หรือตกลงกันภายหลังก่อนอายุความครบกำหนดก็ทำไม่ได้ แต่ถ้าทำเมื่อพ้นอายุความแล้ว เช่น การรับสภาพความรับผิด ไม่ถือว่าเป็นการขยายอายุความเพราะอายุความได้เป็นไปตามปกติจนพ้นกำหนดแล้ว³⁸ ซึ่งเหตุผลที่ห้ามย่นหรือขยายอายุความ เพราะเพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายเจ้าหนี้หรือฝ่ายลูกหนี้ใช้เป็นทางเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่งมากเกินไป³⁹ แสดงว่าอายุความเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน⁴⁰ คู่กรณีจะตกลงกันให้ผิดแผกแตกต่างจากกฎหมายไม่ได้ ถ้าฝ่าฝืนกระทำย่อมตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 151 อนุวรรค 1 ในบางกรณีที่มีเหตุจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม อายุความสามารถขยายออกไปหรือย่นเข้าให้สั้นลงได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น ดังนี้

1.4.1 การงดใช้

คำว่า “งดใช้” หมายถึง การที่คู่กรณีตกลงกันมิให้นำบทบัญญัติเรื่องกำหนดอายุความมาใช้บังคับระหว่างกัน จึงเท่ากับสิทธิเรียกร้องนั้นไม่มีอายุความ⁴¹ ซึ่งเดิมก่อนแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 191 บัญญัติไว้เพียงว่า “อายุความที่กฎหมายกำหนด

³⁸ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 520.

³⁹ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 268.

⁴⁰ พระยาเทพวิฑูร คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240, หน้า 689-691 และหมายเหตุท้ายฎีกาที่ 720/2518 หน้า 642 โดยศาสตราจารย์จิติ ดิงศักดิ์

⁴¹ ไชยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 201.

ไว้ นั้น ผู้ใดหาอาจจะขายหรือยืมเข้าได้ไม่” มิได้บัญญัติให้ครอบคลุมถึงกรณีการงดใช้อายุความด้วย แต่เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องอายุความแล้ว จะเห็นว่าต้องการให้มีการใช้สิทธิกันได้ในอายุความอันสมควรที่กฎหมายเป็นผู้กำหนดขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าจะอายุความเฉพาะหรืออายุความทั่วไป ดังนั้นภายหลังการแก้ไขกฎหมายจึงได้นำหลักการห้ามงดใช้อายุความมาบัญญัติไว้ อย่างชัดเจนในมาตรา 193/11 โดยถือว่าเป็นบทบัญญัติที่ห้ามอย่างเด็ดขาด เพราะไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ อนุญาตให้มีการงดใช้อายุความได้เหมือนดังเช่นการยืมหรือขายอายุความจะมีก็แต่กรณีในเรื่องนั้นๆ ไม่มีกฎหมายกำหนดอายุความไว้เลย เช่น การใช้สิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลที่ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ตามมาตรา 1336 เป็นต้น⁴²

1.4.2 การขายออก

ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะ อายุความสามารถขายไปได้ แต่ให้ขายได้โดยจำกัดเวลาไว้เพียงแก่ที่กฎหมายอนุญาตให้เท่านั้น ไม่ใช่เป็นการขายอย่างไม่มีเวลาสิ้นสุด ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 กรณี ดังนี้

1. การขายอายุความเพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาล หรือศาลให้ยกคำฟ้องโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะฟ้องคดีใหม่ ตามมาตรา 193/17 วรรคสอง แยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

ก. เหตุเพราะคดีไม่อยู่ในอำนาจ

ตามหลักการฟ้องคดี เจ้าหนี้จะต้องนำคดีฟ้องร้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา⁴³ หากฟ้องผิดศาลย่อมเป็นความผิดของเจ้าหนี้เอง โดยศาลจะสั่งไม่รับคำฟ้องหรือคืนคำฟ้อง เพื่อยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจ แต่ถ้าศาลตรวจไม่พบและทำการพิจารณาคดีเรื่อยมา หากภายหลังศาลตรวจพบข้อผิดพลาด จึงมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งรับฟ้องเดิมแล้วสั่งใหม่เป็นไม่รับฟ้อง และจำหน่ายคดีออกจากสารบบความหรือมีคำพิพากษายกฟ้อง เพราะคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลและขณะนั้นอายุความของมูลหนี้ได้ขาดลงแล้ว หรือจะขาดลงภายในหกสิบวันนับแต่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุด ซึ่งจะเห็นว่าเจ้าหนี้ได้พยายามใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลแล้ว มิได้ปล่อยปละละเลย แม้จะเป็นความผิดของเจ้าหนี้ที่ฟ้องคดีผิดศาลก็ตาม แต่ก็เป็นความผิดของศาลด้วยที่ควรจะไม่ประทับรับฟ้องเสียแต่แรก ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงให้ขายอายุความออกไปหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือ

⁴² กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 232-233.

⁴³ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 2 ถึง 7 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 14 ถึง 22

คำสั่งถึงที่สุด เช่น การฟ้องเรียกค่าชื้อสินค้าที่ค้างชำระ มีอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 193/34 (1) เมื่ออายุความผ่านไปแล้ว 1 ปี 11 เดือน นาย ก.นำคดีมาฟ้อง นาย ข. ต่อศาลที่ นาย ก. เจ้าหนี้มีภูมิลำเนา ซึ่งไม่ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 (1) ภายหลังจากศาลพิจารณาคดี มาแล้ว 1 ปี ได้ตรวจพบว่า ฟ้องผิดพลาด จึงมีคำสั่งโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 ให้เพิกถอนคำสั่งรับฟ้องและมีคำสั่งใหม่เป็นไม่รับฟ้อง คืนค่าขึ้น ศาลให้แก่โจทก์ และจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ⁴⁴ จึงถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลงเลย และแม้ว่า นาย ก. จะมีสิทธินำคดีขึ้นฟ้องใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยไม่เป็นฟ้องซ้ำตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 (3) ก็ตาม แต่คดีนี้อายุความ 2 ปีได้ขาดไปแล้ว ในระหว่างที่ศาล พิจารณาในครั้งแรก ดังนั้นอายุความจึงจำเป็นต้องขยายออกไป โดยไม่ถือว่านายคดีขาดอายุความ แต่อย่างใด

ข. เหตุเพราะศาลให้ยกฟ้องโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะฟ้องคดีใหม่

การที่โจทก์จะทำคำฟ้องมาขึ้นใหม่ได้นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 (3) กำหนดให้ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยอายุความ ซึ่งจะ เห็นว่า แม้ศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้อง โดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะฟ้องใหม่ แต่คดีอาจจะขาดอายุ ความไปแล้ว จึงไม่สมดังเจตนารมณ์ของศาลที่อนุญาตให้โจทก์มีสิทธินำคดีมาฟ้องใหม่ได้ เหตุนี้ กฎหมายจึงให้ขยายอายุความออกไปอีกหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถึงที่สุด มีข้อสังเกตว่า ตามมาตรา 193/17 วรรคสองนี้ ต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ยกฟ้อง เพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษา หรือโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะฟ้องคดีใหม่นั้น หากเป็นเหตุอื่น ๆ ไม่สามารถขยายอายุความได้ เช่น คดีล้มละลาย ศาลยกฟ้องเพราะจำเลยไม่เป็นคน มีหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นต้น

2. การขยายอายุความเพราะเหตุเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรืออนุญาโตตุลาการ หรือ เจ้าหนี้ที่นั้น ไม่มีอำนาจพิจารณา ตามมาตรา 193/18

ปกติการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ ถ้าได้กระทำต่อผู้ที่มีอำนาจถูกต้อง อายุความย่อม สะดุดหยุดลง ตามมาตรา 193/14 แต่บางกรณีเกิดความผิดพลาด เพราะได้กระทำต่อผู้ที่ไม่อำนาจ และผู้ไม่มีอำนาจนั้นไม่สามารถตรวจสอบได้ในระยะเริ่มแรก ทำให้อายุความยังคงเดินต่อไปจน ขาดอายุความ จะเห็นว่า เหตุเกิดจากความผิดของทั้งสองฝ่าย กฎหมายจึงให้ขยายอายุความออกไป อีกหกสิบวัน โดยมีเหตุผลเช่นเดียวกับมาตรา 193/17 วรรคสอง กรณีคดีไม่อยู่ในอำนาจศาล

⁴⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 114/2521

ซึ่งความผิดพลาดที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง จึงต้องขยายอายุความ ได้แก่ กรณีที่เจ้าหน้าที่ยื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามมาตรา 193/14 (3) เช่น เจ้าหน้าที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ผิดสำนวนหรือยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ผู้ไม่มีอำนาจ หรือกรณีเจ้าหน้าที่มอบข้อพิพาทให้อนุญาตศาลพิจารณาตามมาตรา 193/14 (4) เช่น อนุญาตศาลไม่รับพิจารณาเพราะประเด็นที่พิพาทกันไม่อยู่ในอำนาจข้อตกลงที่ให้ตั้งอนุญาตศาลพิจารณาขึ้นพิจารณา ส่วนกรณีตามมาตรา 193/14 (5) เจ้าหน้าที่กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอันเด็ดขาดกับการฟ้องคดี แต่เจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจพิจารณา เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 282/2490 ที่ดินมือเปล่า เมื่อมีผู้แย่งการครอบครองจะฟ้องเมื่อเกิน 1 ปี นับแต่วันที่ถูกระงับการครอบครองไม่ได้ การที่เจ้าของไปร้องขอต่ออำเภอหรือตำรวจไม่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง ซึ่งกรณีนี้โดยสภาพและหลักการแล้วไม่สามารถที่จะอนุโลมให้ขยายอายุความออกไปได้เลย อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครองตามมาตรา 1375 นี้ ต่อมาได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1694-1695/2500 วินิจฉัยว่า ระยะเวลา 1 ปี ตามมาตรา 1375 ไม่ใช่อายุความ แต่เป็นระยะเวลาซึ่งกำหนดไว้ให้สิทธิพิเศษเรียกคืนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ถ้าไม่เรียกคืนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ดังกล่าว ก็ย่อมสิ้นสิทธิพิเศษที่กฎหมายให้ไว้ ไม่มีสิทธิอันใดที่จะยกขึ้นอ้างเพื่อฟ้องร้องได้

3. การขยายอายุความเพราะเหตุเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม ตามมาตรา 193/20

เนื่องจากกฎหมายเล็งเห็นว่า ผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ เป็นผู้ที่หย่อนความสามารถหรือมีความสามารถจำกัด ไม่สามารถดูแลและคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ส่วนได้เสียของตนได้อย่างเต็มที่โดยลำพัง จึงกำหนดให้มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวแทน ซึ่งในบางกรณีถ้าหากอายุความสิทธิเรียกร้องของผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ จะครบกำหนดในระหว่างบุคคลเหล่านี้ยังไม่ถึงความสามารถเต็มภูมิ หรือจะครบกำหนดในระหว่างหนึ่งปีนับแต่วันที่บุคคลเหล่านี้ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ทำให้บุคคลเหล่านี้ขาดผู้ดูแล คุ้มครองรักษาผลประโยชน์ได้เสียและไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องโดยการฟ้องร้องเป็นคดีความต่อศาลได้เอง⁴⁵ จนอายุความขาดลง หรือในกรณีที่บุคคลผู้ไร้ความสามารถไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมในช่วงหนึ่งปีที่หนี้จะขาดอายุความและได้กลับมาเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมขึ้นใหม่ในช่วงหนึ่งปีเช่นกัน เช่นกรณีผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ (เจ้าหน้าที่) เสียชีวิตภายในหนึ่งปี

⁴⁵ เพราะต้องห้ามตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 บรรทัดแรก “ผู้ไร้ความสามารถหรือผู้ทำการแทนจะเสนอข้อหาต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยความสามารถและตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ การให้อนุญาตหรือยินยอมตามบทบัญญัติเช่นว่านั้นให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวนความ”

ก่อนอายุความครบกำหนด และศาลได้ตั้งผู้แทนโดยชอบธรรมคนใหม่ภายในปีนั้น กรณีนี้จึงเท่ากับไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมอยู่ในระหว่างหนึ่งปีก่อนอายุความครบกำหนดด้วย⁴⁶ ดังนั้น กฎหมายจึงให้มีการขยายอายุความออกไปหนึ่งปีนับแต่บุคคลผู้ไร้ความสามารถเหล่านี้จะได้ถึงความสามารถเต็มภูมิหรือได้มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล แต่การขยายอายุความไปหนึ่งปีนี้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่อายุความสิทธิเรียกร้องนั้นมีกำหนดอายุความหนึ่งปีหรือมากกว่าหนึ่งปีเท่านั้น ถ้าอายุความน้อยกว่าหนึ่งปีให้นำอายุความที่สั้นกว่ามาใช้แทนอายุความหนึ่งปีดังกล่าวตามมาตรา 193/20 ตอนท้าย เช่น กรณีเช่าอายุความ 6 เดือน ก็ขยายได้อีก 6 เดือนเท่านั้น เหตุผลเพราะไม่น่าจะเป็นธรรมและถูกต้องนัก ถ้าหากอายุความสิทธิเรียกร้องเดิมกำหนดไว้สั้นกว่า 1 ปี แต่พอมีกรณีที่ขยายอายุความได้ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นเพียงข้อยกเว้น กฎหมายกลับขยายอายุความให้ยาวกว่าอายุความสิทธิเรียกร้องเดิม⁴⁷

นอกจากนี้ต้องเป็นกรณีที่อายุความเป็นคุณแก่บุคคลผู้ไร้ความสามารถ คือ เป็นเจ้าหนี้เท่านั้นจึงจะขยายให้ ถ้ากรณีเป็นโทษ คือ เป็นลูกหนี้ อายุความจะไม่ขยายออกไปอีกและใช้ได้กับการขยายอายุความในทางแพ่งล้วน ๆ เท่านั้น หากเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เช่น เด็กชาย ก. ถูก นาย ข. ทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นความผิดอาญาฐานทำร้ายร่างกาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 และเป็นเหตุให้ นาย ข. ต้องรับผิดทางแพ่งฐานละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ในกรณีที่ไม่มีใครฟ้องคดีอาญา กำหนดอายุความฟ้องคดีฐานละเมิดนี้ต้องใช้อายุความ 5 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95(3) ซึ่งถ้าก่อนอายุความครบกำหนด 2 เดือน ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กชาย ก. เสียชีวิตลง กรณีนี้เนื่องจากการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา แม้ว่าบุคคลผู้ไร้ความสามารถจะขาดผู้แทนโดยชอบธรรมก็ไม่สามารถขยายอายุความตามมาตรานี้ได้ เพราะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคแรก⁴⁸ ซึ่งกำหนดยกเว้นไม่ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/20 มาใช้

⁴⁶ กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 216.

⁴⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1, พ.ศ.2534, หน้า 443.

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคแรก “ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องทางอาญา สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องทางแพ่ง เนื่องจากความผิดนั้น ย่อมระงับไปตามกำหนดเวลาดังที่กฎหมายลักษณอาญาบัญญัติไว้ในเรื่องอายุความฟ้องคดีอาญา ถึงแม้ว่าผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริต ในมาตรา 183 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะเป็นผู้ฟ้องหรือได้ฟ้องต่างหากจากคดีอาญาก็ตาม”

บังคับ⁴⁹ และในกรณีที่บุคคลผู้ไร้ความสามารถถึงแก่ความตายลงในระหว่างที่อายุความขยายออกไปนี้ มีผลทำให้การขยายอายุความหมดสิ้นไป พร้อมกับความตายของบุคคลผู้ไร้ความสามารถด้วย เพราะการได้รับประโยชน์จากการขยายอายุความนี้เป็นสิทธิเฉพาะตัวเท่านั้น ทายาทจะอ้างไม่ได้แต่อย่างไรก็ตาม ทายาทสามารถฟ้องคดีเองได้ โดยอายุความฟ้องคดีของทายาทกำหนดไว้ในมาตรา 193/23 ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

มีข้อสังเกตว่า การขยายอายุความกรณีนี้กฎหมายกำหนดให้เฉพาะผู้เยาว์ คนวิกลจริต และคนไร้ความสามารถที่ขาดผู้แทนโดยชอบธรรมเท่านั้น ไม่รวมถึงคนเสมือนไร้ความสามารถด้วย ทั้งนี้โดยสภาพแล้วกฎหมายก็ถือว่าเป็นผู้ที่หย่อนความสามารถหรือมีความสามารถจำกัดเหมือนกัน แม้ว่าโดยหลักแล้วคนเสมือนไร้ความสามารถ สามารถทำนิติกรรมใดๆ ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน แต่ก็มีข้อยกเว้นตามมาตรา 34 (1) –(11) ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งในกรณีการใช้สิทธิฟ้องร้องคดี เพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนได้เสียนั้นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ไม่สามารถที่จะฟ้องคดีได้เองโดยลำพัง เหมือนคนไร้ความสามารถประเภทอื่นๆ เพราะต้องห้ามตามมาตรา 34 (10) คือ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อนเช่นกัน โดยกรรมการร่างกฎหมายให้เหตุผลที่ไม่รวมถึงคนเสมือนไร้ความสามารถว่ากรณีคนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้พิทักษ์นั้นไม่มีเหตุที่จะต้องเป็นห่วงเรื่องอายุความเพราะคนเสมือนไร้ความสามารถ อาจร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนฟ้องคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 โดยไม่จำเป็นต้องขอให้ศาลตั้งผู้พิทักษ์คนใหม่⁵⁰ แต่อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าคำว่า “ผู้ไร้ความสามารถ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 วรรคท้าย⁵¹ นั้น รวมความถึงผู้เยาว์ และคนไร้ความสามารถด้วย โดยพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (12)⁵² ดังนั้น กรณีผู้เยาว์และคนไร้ความสามารถ

⁴⁹ กำชัย จงจักรพันธ์, ถ้อยคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 217-218.

⁵⁰ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1, หน้า 445.

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ถ้าผู้ไร้ความสามารถไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนโดยชอบธรรมทำหน้าที่ไม่ได้ ศาลมีอำนาจอนุญาตหรือให้ความยินยอมตามที่ต้องการหรือตั้งผู้แทนเฉพาะคดีให้แก่ผู้ไร้ความสามารถ ถ้าไม่มีบุคคลอื่นใด ให้ศาลมีอำนาจตั้งพนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองอื่นให้เป็นผู้แทนได้”

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (12) บัญญัติว่า “บุคคลผู้ไร้ความสามารถ” หมายความว่า บุคคลซึ่งไม่มีความสามารถตามกฎหมายหรือความสามารถถูกจำกัดโดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยความสามารถ

ก็อาจร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนฟ้องคดีตามมาตรา 56 ได้เช่นกัน⁵³ อีกทั้งการขยายอายุความเพราะเหตุเจ้าหนี้ซึ่งเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถว่ากล่าวเอากับผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 193/21 ยังรวมถึงคนเสมือนไร้ความสามารถไว้ด้วย แต่มาตรา 193/20 กลับไม่ได้บัญญัติถึงกรณีคนเสมือนไร้ความสามารถไว้ทั้งที่มีเหตุคล้ายกัน ดังนั้นการขยายอายุความตามมาตรา 193/20 น่าจะรวมถึงคนเสมือนไร้ความสามารถด้วย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลที่มีความสามารถจำกัด โดยเสมอภาคกัน

4. การขยายอายุความเพราะเหตุเจ้าหนี้ซึ่งเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถว่ากล่าวเอากับผู้แทนโดยชอบธรรม ตามมาตรา 193/21

บุคคลผู้ไร้ความสามารถที่จะฟ้องร้องเอากับผู้แทนโดยชอบธรรมของตนตามมาตรา นี้คือ ผู้เยาว์ฟ้องร้องผู้แทนโดยชอบธรรม คนผู้ไร้ความสามารถฟ้องร้องผู้อนุบาล และคนเสมือนไร้ความสามารถฟ้องร้องผู้พิทักษ์ ซึ่งเป็นกรณีที่ผลประโยชน์ของบุคคลผู้ไร้ความสามารถกับผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นปรปักษ์กัน ดังนั้นการคาดหวังให้ผู้แทนโดยชอบธรรมทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถอย่างเต็มที่คงเป็นไปได้ยาก และถ้าบุคคลผู้ไร้ความสามารถจะฟ้องคดีเอง ผู้แทนโดยชอบธรรมคงจะไม่ให้ความยินยอมหรือจะเข้ามาทำการแทนบุคคลผู้ไร้ความสามารถ โดยฟ้องตัวเองนั้นแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย อีกทั้งในกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นบิดามารดา การฟ้องคดีบุคคลเหล่านี้ นอกจากจะไม่ค่อยถูกต้องตามขนบธรรมเนียมไทยแล้วยังอาจเป็นกรณีที่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยคดีอุทลุม⁵⁴ เหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้อายุความในกรณีนี้ยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่บุคคลนั้นได้ถึงความสามารถเต็มภูมิ คือ กลับมามีความสามารถเต็มที่ในการดูแลรักษาประโยชน์ของตนหรือนับแต่ได้มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์

ส่วนหลักเกณฑ์อื่นๆ เหมือนกรณีตามมาตรา 193/20 กล่าวคือ เป็นสิทธิเฉพาะตัวของบุคคลผู้ไร้ความสามารถ และต้องเป็นกรณีที่บุคคลผู้ไร้ความสามารถเท่านั้น แต่มีข้อสังเกตว่าตามมาตรา 193/21 นี้ไม่รวมถึงบุคคลวิกลจริตด้วย เหตุเพราะกรณีบุคคลวิกลจริต ไม่มีผู้อนุบาลตามกฎหมาย ดังนั้นจึงไม่มีกรณีที่ฟ้องร้องเอากับผู้แทนได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลวิกลจริตจะ

⁵³ กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 216.

⁵⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562 บัญญัติว่า “ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีได้...”

ฟ้องร้องเอากับผู้อนุบาล โดยพฤตินัยก็สามารถทำได้โดยอาศัยมาตรา 193/20 ซึ่งบัญญัติคุ้มครองบุคคลวิกลจริตเอาไว้แล้ว

5. การขยายอายุความเพราะเหตุเจ้าหนี้ลูกหนี้เป็นสามีภริยากันตามมาตรา 193/22

กรณีนี้กฎหมายไม่ต้องการจะให้สามีภริยาต้องมาว่ากล่าวเอาความซึ่งกันและกันในขณะที่ยังเป็นสามีภริยากันอยู่ เพราะอาจจะเป็นเหตุให้เกิดความรำคาญในชีวิตครอบครัวได้ จึงกำหนดให้อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างสามีภริยา ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง ซึ่งอาจจะสิ้นสุดลงด้วยความตาย การหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสก็ได้ แต่ในกรณีการสาปสูญ กฎหมายไม่ถือว่าเป็นเหตุให้การสมรสสิ้นสุดลง เป็นเพียงเหตุที่อีกฝ่ายหนึ่งอาจฟ้องหย่าได้เท่านั้น และสิทธิเรียกร้องหรือหนี้ระหว่างสามีภริยานี้ไม่จำกัดเฉพาะหนี้ที่เกิดขึ้นในระหว่างเป็นสามีภริยากันเท่านั้น แต่รวมถึงก่อนเป็นสามีภริยากันด้วย ซึ่งทำให้อายุความสามารถขยายออกได้เช่นเดียวกัน

6. การขยายอายุความเพราะเหตุเจ้าหนี้ลูกหนี้ถึงแก่ความตายตามมาตรา 193/23

เมื่อเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ถึงแก่ความตาย ควรให้ทายาทได้มีโอกาสหรือเวลามากขึ้นในการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ตาย เพราะถ้าผู้ตายเป็นเจ้าหนี้ การติดตามให้รู้ถึงสิทธิเรียกร้องต่าง ๆ ที่เจ้าหนี้มีอยู่และติดต่อทวงถามลูกหนี้ให้ชำระหนี้ จนกระทั่งใช้สิทธิฟ้องร้องทางศาลหรือถ้าผู้ตายเป็นลูกหนี้ การที่เจ้าหนี้จะสืบหาตัวบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบใช้นั้นต้องใช้เวลาพอสมควร ดังนั้นอายุความสิทธิเรียกร้องไม่ว่าเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้ตาย ถ้าจะครบกำหนดภายในหนึ่งปีนับแต่วันตาย ให้อายุความขยายออกไปยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่เจ้าหนี้หรือลูกหนี้ตาย หากอายุความเหลืออยู่เกินหนึ่งปี ในกรณีเจ้าหนี้ตายก็คงเป็นไปตามนั้น แต่ในกรณีลูกหนี้ตายต้องยื่นให้สิ้นเข้าเหลือเพียงหนึ่งปี ตามมาตรา 1754 วรรคสาม ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไปในหัวข้อที่ 1.4.3 การยื่นเข้า

มีข้อสังเกตว่า นอกจากการตายโดยธรรมชาติแล้ว การขยายอายุความตามมาตรา 193 นี้ยังรวมถึงการตายโดยกฎหมาย คือ การสาปสูญด้วย เพราะตามมาตรา 1602 วรรคแรก กำหนดให้มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาทด้วย แต่กรณีนี้มีปัญหาว่า ตามหลักเรื่องสาปสูญ⁵⁵ กฎหมายให้ถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนด 5 ปี หรือ 2 ปี ไม่ใช่ถึงแก่ความตายในวันที่ศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาปสูญ ซึ่งอาจจะอยู่หลังจากวันที่ครบ 5 ปี หรือ 2 ปี ไปเกินกว่าหนึ่งปี นับแต่วัน

⁵⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 61-62

ตายที่สามารถขยายออกไปหรือนานกว่านั้นก็ได้อีก เช่น ก. กู้เงิน ข. กำหนดชำระคืนวันที่ 1 มกราคม 2543 อายุความจึงครบกำหนดวันที่ 1 มกราคม 2553 ต่อมาอีก 4 ปี ข. เจ้าหนี้ได้ทนายสาปสูญไป จนกระทั่งครบกำหนด 5 ปี วันที่ 1 สิงหาคม 2552 และศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาปสูญ วันที่ 1 ตุลาคม 2553 จึงต้องถือว่าถึงแก่ความตายในวันที่ 1 สิงหาคม 2552 ตามหลักเรื่องการสาปสูญ ซึ่งตามมาตรา 193/23 ให้อายุความขยายออกได้อีกหนึ่งปี จนถึงวันที่ 1 สิงหาคม 2553 แต่จะเห็นว่าวันที่ศาลได้มีคำสั่งให้ ข. เป็นคนสาปสูญนั้น เลยวันครบกำหนดที่อายุความขยายออกไปแล้ว ทำให้ไม่มีประโยชน์ที่จะขยายอายุความออกไปอีก เพราะเจ้าหนี้ไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย ซึ่งท่านอาจารย์ ก้าชัย จงจักรพันธ์⁵⁶ มีความเห็นว่า กรณีนี้อายุความสามารถขยายอายุความออกไปอีกโดยอาศัย บทบัญญัติมาตรา 193/19 โดยถือว่าเป็นกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย ชัดขวางมิให้เจ้าหนี้สามารถทำให้อายุความสะดุดหยุดลงได้ ซึ่งอายุความก็จะขยายออกไป 30 วันนับแต่เหตุสุดวิสัยนั้นสิ้นสุดลง คือ 30 วัน นับแต่ศาลมีคำสั่งให้สาปสูญ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วย เพราะเป็นทางออกที่น่าจะเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ อีกทั้งเป็นการใช้และตีความกฎหมายให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติและสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย แม้ว่าในด้านของลูกหนี้จะมีผลเสียเพราะต้องมีความรับผิดชอบยาวนานขึ้นไปอีกก็ตาม แต่หากพิจารณาถึงกรณีที่ถูกหนี้ได้รับประโยชน์ โดยการยื่นอายุความเข้ามาตามมาตรา 1754 วรรคสามแล้ว ก็น่าจะเป็นธรรมแก่ลูกหนี้ด้วย เพราะหากอายุความที่เหลืยาวกว่ากฎหมายให้ขยายออกไปได้แล้ว ลูกหนี้ก็จะมีความรับผิดชอบเท่าที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น

7. การขยายอายุความเพราะเหตุสุดวิสัย ตามมาตรา 193/19

เนื่องจากเจ้าหนี้ได้พยายามใช้หรือบังคับสิทธิเรียกร้องที่ตนมีอยู่ เพื่อให้อายุความสะดุดหยุดลงตามมาตรา 193/14 แต่มีเหตุสุดวิสัย⁵⁷ เช่น ไฟไหม้ แผ่นดินไหว น้ำท่วม พายุพัด จลาจล เป็นต้น มาขัดขวางมิให้สามารถบังคับสิทธิเรียกร้องได้ และอายุความจะสิ้นสุดลงในระหว่างวันที่เกิดเหตุสุดวิสัยนั้น กฎหมายจึงให้อายุความยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะพ้นสามสิบวันนับแต่วันที่เกิดเหตุสุดวิสัยนั้น ได้สิ้นสุดลงแล้ว เหตุผลเพราะกรณีนี้เจ้าหนี้มิได้ปล่อยปละละเลยในการใช้สิทธิเรียกร้องของตนแต่เหตุที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยภายนอกซึ่งไม่สามารถจะควบคุมได้

⁵⁶ ก้าชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 225.

⁵⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 คำว่า “เหตุสุดวิสัย” หมายความว่า เหตุใดๆอันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้น จะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น

จากที่กล่าวมา การขยายอายุความทั้ง 7 กรณีนี้จะเห็นว่า เมื่อมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้เกิดขึ้น ทำให้อายุความขยายออกไปได้นั้น หากอายุความที่ยังคงเหลืออยู่มีมากกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ให้คงเป็นไปตามนั้น ไม่ต้องย่นอายุความลงมาให้เหลือเพียงที่กฎหมายกำหนดไว้ เพราะกรณีนี้เป็นการขยายอายุความมิใช่เป็นการย่นอายุความ เช่น นาย ก. กู้เงิน นาย ข. กำหนดชำระคืนวันที่ 1 มกราคม 2543 ต่อมา นาย ข. เจ็บนี้ถึงแก่ความตายในวันที่ 1 มกราคม 2544 ทายาทของ นาย ข. จึงมีอายุความสิทธิเรียกร้องเอาเงินคืนจาก นาย ก. ได้อีก 9 ปี มิใช่แค่อีก 1 ปี นับจากเจ้าหนี้ตาย และกรณีที่อายุความขาดลงก่อนมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้เกิดขึ้น อายุความจะไม่สามารถขยายออกไปได้อีกเลย เพราะอายุความนั้นสิ้นสุดลงแล้ว ต้องขาดลงในระหว่างที่เกิดเหตุ อายุความจึงจะขยายออกไปได้

1.4.3 การย่นเข้า

โดยอาศัยผลของกฎหมาย การย่นอายุความถือเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปให้สามารถทำได้ในบางกรณีเช่นเดียวกับการขยายอายุความ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 วรรคสาม ในกรณีที่ลูกหนี้ผู้เป็นเจ้าของมรดกตาย ถ้าอายุความสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ยังเหลืออยู่มากกว่าหนึ่งปี ห้ามมิให้เจ้าหนี้อำนาจฟ้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของลูกหนี้เจ้ามรดก (ตรงข้ามกับกรณีตามมาตรา 193/23 ถ้าอายุความที่เหลืออยู่น้อยกว่าหนึ่งปีนับแต่วันตายของเจ้าหนี้ หรือลูกหนี้ให้อายุความขยายออกไป) กล่าวคือ ให้อายุความย่นสั้นลงเหลือเพียงหนึ่งปีเท่านั้น นับจากวันที่เจ้าหนี้ได้รู้หรือควรรู้ถึงความตายของลูกหนี้เจ้ามรดก เหตุผลเนื่องจากต้องการให้คดีมรดกกรณีลูกหนี้ตายได้มีการเรียกร้องหรือฟ้องร้องกันให้เสร็จสิ้นไปในเวลาอันสมควร ไม่ควรปล่อยให้เนิ่นนานไป เพราะทายาทผู้รับมรดกหรือผู้จัดการมรดกจะได้ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือเสาะหาหนี้สินของผู้ตายทั้งหมดไปในคราวเดียวกัน⁵⁸ เช่น นาย ก. กู้เงินนาย ข. มีกำหนดชำระคืนเมื่อพ้น 3 ปีไปแล้ว นาย ก. ตายในวันรุ่งขึ้น แม้ว่าหนี้ยังไม่ถึงกำหนดที่นาย ข. จะเรียกร้องได้ตามสัญญา นาย ข. ก็ต้องฟ้องภายใน 1 ปี ตามมาตรา 1754 วรรค 3 ทายาทของนาย ก. จะเถียงว่าหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระไม่ได้ แต่ถ้าอายุความของเจ้าหนี้สั้นกว่า 1 ปี ก็ให้คงเป็นไปตามนั้น เช่น ตามมาตรา 563 ห้ามมิให้ผู้ให้เช่า ฟ้องผู้เช่าเกี่ยวแก่สัญญาเช่านั้นเมื่อพ้นกำหนด 6 เดือนนับแต่วันส่งคืนทรัพย์สินที่เช่า เช่น นาย ก. เช่าทรัพย์สินของ นาย ข. ไว้ในวันนี้ รุ่งขึ้น นาย ก. ตาย และทายาทได้ส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าคืนในวันเดียวกันนั่นเอง กรณีนี้ นาย ข. ต้องฟ้องภายใน 6 เดือน ตามมาตรา 563 และกรณีการย่นอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสามนี้มีความคาบเกี่ยวกับการขยายอายุความตามมาตรา 193/23 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 1.4.2 การขยายอายุความ

⁵⁸ กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 228.

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเจ้าหนี้เป็นผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงหรือผู้ทรงบูรณสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ตนยึดถือไว้ ก็ยังคงสามารถฟ้องร้องบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่จำนองจำนำ หรือที่ตนได้ยึดถือไว้ได้เสมอ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม เพราะกฎหมายกำหนดให้มาตรา 1754 วรรคสาม⁵⁹ ต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 193/27 แต่จะใช้สิทธินี้บังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย้อนหลังเกินกว่าห้าปีขึ้นไปไม่ได้

นอกจากที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้แล้ว อายุความไม่สามารถย้อนเข้ามาได้อีกเลย ต้องใช้อายุความเดิมที่ยังเหลือต่อไป จนครบกำหนดอายุความนั้น

1.5 การใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินกับอายุความ

การใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินนั้น จะมีอายุความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับมูลฐานของสิทธิที่นำมาใช้อ้างในการเรียกร้องว่าเป็นฐานทรัพย์สินหรือฐานบุคคลสิทธิ โดยพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกา ดังนี้

ก. การติดตามเอาทรัพย์สินโดยอาศัยอำนาจกรรมสิทธิ์

กรรมสิทธิ์ คือ ทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่แสดงความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินโดยหลักเมื่อบุคคลมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใด ก็ย่อมมีสิทธิใช้สอย จำหน่ายได้มาซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น ตลอดจนติดตามเอาคืนจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ และขัดขวางมิให้ผู้ใดเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของตนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย⁶⁰ ครอบครองที่เจ้าของยังคงมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและทรัพย์สินยังคงมีสภาพเป็นทรัพย์สินชนิดนั้นอยู่ มิได้ถูกแปรสภาพไป แต่ถ้าทรัพย์สินตกไปอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น โดยเจ้าของทรัพย์สินมิได้ยินยอม เจ้าของทรัพย์สินย่อมมีสิทธิติดตามเอาทรัพย์สินนั้นคืนได้เสมอ ไม่ว่าจะช้านานเพียงใด⁶¹ ซึ่งแม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติรองรับหลักการนี้ไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาจากลักษณะของกรรมสิทธิ์ ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่จะสูญสิ้นไปเพราะการไม่ใช่ทรัพย์สินนั้นไม่ได้⁶² ประกอบกับการใช้อำนาจเหนือตัวทรัพย์สินตามมาตรา 1336 จึงอาจกล่าวได้ว่าการติดตาม

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 วรรค 3 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 193/27 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ อันมีต่อเจ้ามรดก มีกำหนดอายุความยาวกว่าหนึ่งปี มิให้เจ้าหนี้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก”

⁶⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336

⁶¹ บัญญัติ สุชีวะ, กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2530), หน้า 59.

⁶² โดยหลักทรัพย์สิน ย่อมจะไม่หมดสิ้นไปจากการไม่ใช่สิทธิ ยกเว้น กรณีการระจำยอม ตามมาตรา 1399 และกรณีการคิดพินในอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา 1434 ถ้าไม่ใช่สิบปีย่อมหมดสิ้นไป

เอาทรัพย์สินโดยอาศัยอำนาจกรรมสิทธิ์ไม่มีอายุความ เว้นแต่จะขาดกรรมสิทธิ์โดยอาศัยอายุความ ตามมาตรา 1382 โดยทรัพย์สินถูกแย่งการครอบครองจากผู้ครอบครองได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปแล้ว จากการครอบครองปรปักษ์⁶³

การใช้สิทธิติดตามเอาคืน ถ้าผู้ที่ถูกเรียกเอาทรัพย์สินมิได้โต้แย้งกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สิน เจ้าของสามารถใช้สิทธิบังคับเอาทรัพย์สินได้เองโดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล ตรงกันข้ามหากมีการโต้แย้งว่าตนมีสิทธิยึดทรัพย์สินไว้ได้โดยชอบ เจ้าของกรรมสิทธิ์จะยื่นฟ้องเอาทรัพย์สินมา โดยผลการไม่ได้ต้องไปฟ้องร้องเพื่อใช้สิทธิทางศาลให้บังคับเอาทรัพย์สิน โดยในขณะที่โจทก์ฟ้องร้อง ตัวทรัพย์สินจะต้องอยู่ที่จำเลย หากทรัพย์สินไม่ได้อยู่ในความครอบครองของจำเลย ซึ่งโจทก์จะใช้สิทธิติดตามได้แล้วศาลต้องยกฟ้องโจทก์⁶⁴ และหากกรณีที่ไม่มียุทธคดีของโจทก์อยู่ที่จำเลย เป็นผลมาจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย ทำให้บุคคลอื่นได้ไปซึ่งทรัพย์สินนั้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ฟ้องของโจทก์มิใช่เป็นการติดตามเอาทรัพย์สินจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ ตามมาตรา 1336 แต่เป็นการฟ้องเรื่องละเมิด ซึ่งต้องฟ้องภายในอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 448⁶⁵ ซึ่งเป็นสิทธิเรียกร้องทางหนี้ รวมทั้งกรณีที่ทรัพย์สินถูกแปรเปลี่ยนสภาพไปจากทรัพย์สินเดิม เช่น ลักขโมยวัวมาแล้วฆ่าเพื่อเอาเนื้อ จะเห็นว่ากรรมสิทธิ์ในวัวของเจ้าของเดิมย่อมหมดสิ้นไป เพราะ ทรัพย์สินสิทธิจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีวัตถุแห่งทรัพย์สิน คือ ทรัพย์สิน ซึ่งจะต้องมีสภาพของทรัพย์สินนั้น และรู้แน่ชัดว่าเป็นทรัพย์สินไหน โดยเฉพาะเจาะจง⁶⁶ เมื่อใดที่สภาพของทรัพย์สินเดิมไม่เหลืออยู่แล้ว มีผลทำให้การติดตามเอาทรัพย์สินเปลี่ยนจากโดยอาศัยอำนาจกรรมสิทธิ์มาเป็นสิทธิเรียกร้องแทน และจะต้องใช้สิทธิภายในกำหนดอายุความของสิทธิเรียกร้องนั้น ๆ ด้วย

ข. การติดตามเอาทรัพย์สินโดยอาศัยอำนาจแห่งหนี้

ตามหลักกฎหมาย ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ก่อให้เกิดหน้าที่ให้ลูกหนี้กระทำการ งดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งสิทธิอันเกิดจากมูลหนี้หรือสิทธิเรียกร้องนี้เป็นสิทธิที่มีอยู่เหนือบุคคล หรือบุคคลสิทธิที่ผูกพันกันเฉพาะระหว่างคู่กรณี แต่ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องไม่อาจบังคับใช้สิทธิของตนได้เองอย่างผู้ทรงทรัพย์สิน

⁶³ คำพิพากษาฎีกาที่ 462/2518

⁶⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1275/2493

⁶⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 3028/2533

⁶⁶ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2538), หน้า 69.

ที่อาจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้เอง ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องจะบังคับใช้สิทธิของตนได้ก็โดยการร้องขอต่อศาล หรือโดยการฟ้องคดี ซึ่งตามมาตรา 193/9 สิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ แสดงให้เห็นว่าการติดตามเอาทรัพย์สินโดยอาศัยอำนาจแห่งหนึ่งอันเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องอย่างหนึ่งนั้นต้องมีอายุความและต้องใช้สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินภายในอายุความด้วย

เนื่องจากอำนาจแห่งนี้อาจเกิดได้จากหลายมูลเหตุ ไม่ว่าจะเป็นสัญญา ละเมิด ลากมิควรได้จัดการงานนอกสั่ง หรือจากบทบัญญัติพิเศษของกฎหมาย เช่น ภายใต้อำนาจประมวลรัษฎากร หรือคำอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามี ภรรยาและบุตร เป็นต้น จึงมีผลทำให้อายุความสิทธิเรียกร้องทางนี้แตกต่างกัน ในแต่ละประเภท ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น อายุความเรื่องละเมิด บัญญัติไว้โดยเฉพาะในมาตรา 448 ใช้กับละเมิดทุกชนิดหรืออายุความเรื่องสัญญา ถ้าเป็นเอกเทศสัญญาที่กฎหมายบัญญัติอายุความไว้เป็นพิเศษแล้ว ก็ต้องใช้บังคับตามนั้น แต่ถ้าไม่มีบทบัญญัติอายุความไว้เป็นพิเศษ หรือเป็นกรณีสัญญาไม่มีชื่อให้กำหนดอายุความ 2 ปี 5 ปี หรือ 10 ปี ตามมาตรา 193/31 ถึงมาตรา 193/35 ถ้าไม่เข้าตามมาตราดังกล่าวนี้ก็ต้องบังคับตามมาตรา 193/30 เพราะอย่างไรก็ตามสิทธิเรียกร้องต้องมีอายุความเสมอ ถ้าประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้มีกำหนด 10 ปี

แต่การติดตามเอาทรัพย์สิน อาจเป็นการเรียกโดยอาศัยอำนาจแห่งนี้พร้อมกับอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ได้ในคราวเดียวกัน ซึ่งอาจเกิดจากการที่บุคคลอื่นยึดถือครอบครองทรัพย์สินของเจ้าของกรรมสิทธิ์ โดยทำสัญญากันระหว่างคู่กรณี หรือเอาทรัพย์สินของเจ้าของกรรมสิทธิ์ไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการละเมิดก็ดี จึงเกิดปัญหาว่า เป็นการเรียกเอาจากมูลฐานของสิทธิที่ต่างกันนี้ จะใช้อายุความเท่าใด กล่าวคือ ถ้าโจทก์เรียกทรัพย์สินตามสัญญา หรือตามบทบัญญัติในเรื่องละเมิด หรือเรียกค่าเสียหายเข้ามาด้วย จะต้องเรียกร้องภายในกำหนดอายุความของเรื่องนั้นๆ แต่หากโจทก์เรียกทรัพย์สินโดยอาศัยอำนาจกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1336 สามารถเรียกคืนได้เสมอ ไม่มีอายุความกำหนดไว้ ในกรณีนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 3219/2525 วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องให้จำเลยคืนท่อประปาน้ำมันเบนซิน และน้ำมันเครื่อง ที่จำเลยเบียดบังเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว เป็นการฟ้องเพื่อติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินที่จำเลยเอาของโจทก์ไปโดยมิชอบ ตามมาตรา 1336 ซึ่งไม่มีกำหนดอายุความ ไม่ใช่กรณีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 448 และคำพิพากษาฎีกาที่ 2171/2526 วินิจฉัยว่า จำเลยซื้อรถจากโจทก์โดยมีเงื่อนไข กรรมสิทธิ์ในรถยังไม่โอนไปยังจำเลย เมื่อมีการบอกเลิกสัญญา จำเลยต้องคืนรถให้โจทก์ จำเลยไม่คืน โจทก์ชอบที่จะติดตามเอาคืนในฐานะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1336 จึงไม่มีอายุความ ไม่ใช่กรณีโจทก์ในฐานะพ่อค้า เรียกเอาค่าที่ได้ส่งมอบของตามมาตรา 165(1) (เดิม) จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว จะเห็นว่า แม้ความผูกพันระหว่างโจทก์กับ

จำเลยในคดีจะเกิดขึ้นโดยมูลฐานแห่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นมูลสัญญาหรือมูลละเมิดก็ดี ซึ่งปกติแล้วจะต้องเรียกร้องต่อกันภายในอายุความ แต่หากโจทก์เป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ก็สามารถติดตามเอาทรัพย์สินของตนคืนได้เสมอ โดยไม่มีอายุความ ดังนั้นในกรณีนี้ อายุความจึงขึ้นอยู่กับว่า โจทก์เป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นหรือไม่ เช่น การเรียกทรัพย์สินคืนตามสัญญา อาจเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ให้เช่าทรัพย์สิน ไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เช่า ผู้ให้เช่าจะเรียกคืนทรัพย์สินที่ให้เช่าได้ก็โดยอาศัยสัญญาเช่าเท่านั้น หรือผู้ที่ยืมทรัพย์สินของผู้อื่นไปใช้แล้ว นำทรัพย์สินไปฝากแก่ผู้รับฝาก ผู้ฝากจะเรียกทรัพย์สินคืนได้ก็โดยอาศัยสัญญาฝากทรัพย์สินเท่านั้นเช่นกัน เป็นต้น

นอกจากนั้น การติดตามเอาทรัพย์สินคืนโดยอาศัยอำนาจแห่งหนึ่ง อาจเกิดจากมูลหนี้หลาย ๆ ฐานในหนี้รายเดียวกันก็ได้ เช่น มีทั้งการผิดสัญญาและทำละเมิดด้วย ซึ่งกรณีนี้โจทก์มีสิทธิที่จะเลือกฟ้องโดยอาศัยสัญญาหรือละเมิดก็ได้ เพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุด เนื่องจากอายุความของกฎหมายทั้งสองเรื่องนี้ต่างกัน โดยทั่วไปอายุความคดีละเมิดตามมาตรา 448 มีกำหนดเพียง 1 ปี นับแต่วันที่ถูกละเมิด รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องรับผิดชอบ อายุความละเมิดในกรณีนี้จึงอาจจะสั้นกว่าอายุความของสัญญา แต่หากผู้ถูกละเมิดมิได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องรับผิดชอบ อายุความละเมิดสามารถขยายได้ถึง 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด ซึ่งอาจจะยาวกว่าอายุความของสัญญาก็ได้ กรณีนี้จึงขึ้นอยู่กับโจทก์ว่าจะฟ้องโดยอาศัยมูลหนี้ฐานใด แต่หากในการฟ้องคดีนั้น โจทก์ไม่ได้ระบุให้แน่ชัดว่าอาศัยมูลสัญญาหรือมูลละเมิด การที่ศาลจะวินิจฉัยว่าคดีขาดอายุความหรือไม่ อาจต้องดูว่ากำหนดอายุความอย่างไรหนายาวกว่ากัน และถ้าจำเลยยกอายุความที่สั้นกว่าขึ้นต่อสู้ ศาลก็น่าจะยกฟ้องโจทก์ได้ แม้ว่าจะยังไม่ขาดอายุความที่ยาวกว่าก็ตาม⁶⁷

1.6 การกลับคืนสู่ฐานะเดิมภายหลังการบอกเลิกสัญญา หรือภายหลังการบอกล้างโมฆียะกรรมกับประเด็นอายุความ

แม้ว่าภายหลังการบอกเลิกสัญญา หรือภายหลังการบอกล้างโมฆียะกรรมตามกฎหมายบัญญัติให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมเหมือนกัน แต่กำหนดเวลาใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมมีความแตกต่างกันดังนี้

⁶⁷ โสภณ รัตนกร, “การฟ้องเรียกทรัพย์สินคืนมีอายุความหรือไม่,” วารสารดุลพาห 42,1 (มกราคม-มีนาคม 2538): 26.

1. กรณีโมฆียะกรรม⁶⁸

เป็นนิติกรรมที่สามารถทำให้มีผลสมบูรณ์ได้โดยการให้สัตยาบัน หรือทำให้เสียเปล่าไม่มีผลผูกพัน โดยการบอกล้าง กล่าวคือ

ก. กรณีบอกล้าง

โดยหลักนิติกรรมที่เป็นโมฆียะกรรมนั้น มีสถานะทางกฎหมายสมบูรณ์ทุกประการจนกว่าจะมีการบอกล้าง ซึ่งหากไม่มีการบอกล้างโมฆียะกรรมภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ นิติกรรมนั้นก็จะเป็นอันสมบูรณ์อยู่ตลอดไป แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการบอกล้างโมฆียะกรรมแล้วตามมาตรา 176⁶⁹ ให้ถือว่านิติกรรมนั้นเป็นโมฆะมาตั้งแต่เริ่มแรกที่ได้ทำนิติกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลของการบอกล้างโมฆียะกรรม ทำให้นิติกรรมนั้นเสียเปล่าย้อนหลังความสมบูรณ์ของนิติกรรมไปจนถึงเวลาที่ได้ทำโมฆียะกรรม เสมือนหนึ่งว่านิติกรรมนั้นใช้ไม่ได้เลยมาตั้งแต่ต้น และถือเสมือนว่าฐานะของคู่กรณีได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ดังนั้นกฎหมายจึงบัญญัติให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม แต่หากเป็นการพ้นวิสัยที่จะให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชด

⁶⁸ มูลเหตุที่ทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ ต้องเป็นเหตุที่กฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะ คู่กรณีไม่อาจแสดงเจตนาตกลงกันให้นิติกรรมใดเป็นโมฆียะได้ โดยโมฆียะกรรมนั้นอาจเกิดจากเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1. เหตุเพราะความสามารถของบุคคล เนื่องจากการกระทำนิติกรรมโดยบุคคลผู้ห่อนความสามารถไม่เป็นที่ไปตามหลักกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคลตามมาตรา 153 เช่น กรณีที่ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ หรือ คนเสมือนไร้ความสามารถ ได้ทำนิติกรรมโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ ซึ่งโดยปกติ นิติกรรมดังกล่าวจะเพียงโมฆียะหรือโมฆะกรรม เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษให้ตกเป็นโมฆะหรือโมฆะกรรม

2. เหตุเพราะการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรม เนื่องจากการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน ซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญตามมาตรา 157 หรือ การแสดงเจตนาเพราะถูกกลล่อจนถึงขนาด มาตรา 159 หรือ การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่ ตามมาตรา 164

3. เหตุอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ เช่น การสมรสที่ได้กระทำไปโดยคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสำคัญผิดตัวคู่สมรส การสมรสนั้นเป็นโมฆียะตามมาตรา 1505 เป็นต้น

⁶⁹ มาตรา 176 บัญญัติว่า “โมฆียะกรรมเมื่อมีการบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้แทน

ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าการใดเป็นโมฆียะ เมื่อบอกล้างแล้วให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะ นับแต่เวลาที่ได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าเป็นโมฆียะ

ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่งเมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม”

ใช้ให้แทน ซึ่งมีข้อสังเกตว่า นิติกรรมที่เป็นโมฆะนั้น เป็นนิติกรรมที่มีผลบังคับใช้กัน ได้มาตั้งแต่แรก ตามหลักเมื่อมีการบอกล้าง น่าจะตกเป็นอันเสียเปล่าโดยเริ่มแต่เวลาที่บอกล้าง แต่เนื่องจากตามมาตรา 176 วรรคแรก บัญญัติให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก จึงมีผลย้อนหลังไปโดยถือเท่ากับเป็นอันเสียเปล่ามาตั้งแต่แรก จึงมีปัญหาว่าจะนำหลักลากลมิกวรได้มาใช้บังคับเกี่ยวกับผลของการบอกล้างโมฆะกรรมด้วยได้หรือไม่ เพราะตามมาตรา 172 วรรคสองบัญญัติว่า ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรมให้นำหลักว่าด้วยลากลมิกวรได้มาใช้บังคับ ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ มีหลักในการคืนทรัพย์สิน โดยพิจารณาจากความสุจริตหรือไม่สุจริตของผู้คืนทรัพย์สินเป็นสำคัญ เช่น ถ้าทรัพย์สินที่รับไว้เป็นลากลมิกวรได้เป็นเงิน ท่านว่าต้องคืนให้เขาเต็มจำนวน เว้นแต่จะได้รับการไต่ถามโดยสุจริตจึงต้องคืนเพียงเท่าที่ยังเหลืออยู่ในขณะเมื่อเรียกคืนตามมาตรา 412 หรือถ้าเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นนอกจากจำนวนเงิน บุคคล ผู้ได้รับไว้โดยสุจริตจะต้องคืนทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ ไม่ต้องรับผิดชอบในการที่ทรัพย์สินนั้นสูญหาย บอบสลาย หรือรับมาแล้วใช้ไปจนเก่า คือเป็นอยู่อย่างไรก็คืนให้ไปตามสภาพอย่างนั้น ไม่ต้องไปจัดทำให้คืนดีตามสภาพที่เป็นอยู่ในขณะที่ได้รับมาตามมาตรา 413 เป็นต้น ต่างจากการคืนทรัพย์สินในกรณีที่มีการกลับคืนสู่ฐานะเดิม เมื่อมีการบอกล้างโมฆะกรรม เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติถึงวิธีการคืนทรัพย์สินไว้ว่าต้องอย่างไร โดยกรณีนี้มีนักกฎหมายให้ความเห็นแตกต่างกัน⁷⁰ ซึ่งพอสรุปได้ว่า นักกฎหมายฝ่ายหนึ่งเห็นว่า แม้จะถือว่าโมฆะกรรมที่ถูกบอกล้างเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกตามมาตรา 176 วรรค 1 แต่การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งโอนทรัพย์สินให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตามนิติกรรมที่เป็นโมฆะนั้น เป็นการได้รับทรัพย์สินไว้โดยมีมูลที่จะอ้างกฎหมายได้ จึงไม่สามารถนำเรื่องลากลมิกวรได้ตามมาตรา 406 มาใช้บังคับได้ ดังนั้น การคืนทรัพย์สินในกรณีที่มีการบอกล้างโมฆะกรรมนี้ไม่ว่าผู้รับทรัพย์สินไว้จะสุจริตหรือไม่ ก็ต้องคืนให้ครบจำนวน หรือคืนในสภาพของทรัพย์สินในขณะที่ได้รับทรัพย์สินนั้นมา แต่นักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า สามารถนำหลักลากลมิกวรได้มาใช้กับโมฆะกรรมที่ถูกบอกล้างได้ เพราะเมื่อมีการบอกล้างโมฆะกรรมแล้ว นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะมาแต่ต้น จึงต้องนำหลักลากลมิกวรได้มาใช้บังคับตามหลักกฎหมายมาตรา 406 โดยตรง อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายบัญญัติผลของการบอกล้างโมฆะกรรมไว้เป็นพิเศษแล้ว ดังนั้น ถ้ามีส่วนที่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติในลักษณะลากลมิกวรได้ก็ต้องบังคับตามมาตรา 176 วรรค 1 ซึ่งเป็นเรื่องที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ แต่เมื่อใดไม่ขัดหรือแย้งกัน จึงได้บังคับตามกฎหมายลักษณะลากลมิกวรได้ จากที่กล่าวมา ผู้เขียนเห็นว่า การที่นิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมนั้นเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์อยู่จนกว่าจะมีการบอกล้าง ดังนั้น ในการที่คู่กรณีแห่งโมฆะกรรมได้ปฏิบัติชำระหนี้ให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไป ฝ่ายที่ได้รับชำระหนี้ย่อมได้รับชำระหนี้โดยมีมูลที่จะอ้างกฎหมายได้ แม้ว่าจะมีการบอกล้างโมฆะกรรมในภายหลัง ซึ่งกฎหมายให้นิติกรรมนั้น

⁷⁰ โปรดดู ศิริรัตน์ สุขฤทธิ, “การคืนทรัพย์สินตามกฎหมายแพ่ง” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 145-155.

ตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรกก็ตาม ก็มีใช้กรณีที่จะบังคับกันตามกฎหมายลามิควรได้ ต่างกับกรณีโมฆะกรรม เพราะในเวลาที่ได้ลามิควร ผู้รับไม่มีมูลตามกฎหมายที่จะอ้างการได้ลามิควรนั้นมาได้ เนื่องจากนิติกรรมที่เป็นโมฆะตามกฎหมายถือว่าไม่มีนิติสัมพันธ์อันใด ที่จะอ้างกันได้มาตั้งแต่แรก จึงไม่มีการกลับคืนสู่ฐานะเดิม เพราะฐานะของคู่กรณีไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงเลย กรณีโมฆะกรรมจึงปรับเข้าลักษณะของกฎหมายลามิควรได้⁷¹ ดังนั้น จะเห็นว่า เมื่อกฎหมายบัญญัติถึงผลของการบอกล้างโมฆะกรรมไว้แล้วว่า “...ให้ผู้เป็นคู่กรณีคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดเชยแทน” ก็ควรต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องโมฆะกรรมนั้น มุ่งที่จะคุ้มครองบุคคลที่มีความสามารถบกร่อง หรือแสดงเจตนาโดยวิปริตเป็นสำคัญ ซึ่งหากนำหลักกฎหมายลามิควรได้มาปรับใช้อาจทำให้บุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหายได้

การบอกล้างโมฆะกรรมนั้น ตามกฎหมายได้กำหนดเวลาในการใช้สิทธิบอกล้างโมฆะกรรมไว้ และเมื่อมีการบอกล้างโมฆะกรรมแล้ว จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย โดยแบ่งเป็น 2 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 การใช้สิทธิบอกล้างโมฆะกรรม ตามมาตรา 181 บัญญัติว่า “โมฆะกรรมนั้นจะบอกล้างมิได้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆะกรรมนั้น” จะเห็นได้ว่ากรณีนี้กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆะกรรมไว้ 2 ระยะ คือ 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ เป็นระยะที่ 1 และ 10 ปี นับแต่เวลาที่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆะกรรมนั้น เป็นระยะที่ 2 ซึ่งกำหนดเวลา 2 ระยะดังกล่าวนี้จะมีระยะเวลาที่ซ้อนกันอยู่ช่วงหนึ่ง เพราะระยะเวลาที่อาจให้สัตยาบันได้นั้น โดยปกติย่อมเป็นระยะเวลาที่เริ่มนับภายหลังระยะเวลาที่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆะกรรมเกิดขึ้นแล้ว นอกจากนี้ กำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิบอกล้างโมฆะกรรมตามมาตรา 181 นี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1326/2493 วินิจฉัยว่า ไม่ใช่เป็นอายุความ เพราะไม่ได้เป็นกำหนดเวลาให้ใช้สิทธิเรียกร้องแต่ประการใด ระยะที่กำหนดไว้เป็นเรื่องการบอกล้างโมฆะกรรมซึ่งเมื่อมีการบอกล้างแล้ว ผลของการบอกล้างย่อมสำเร็จผลได้เองในตัว โดยไม่ต้องฟ้องเรียกร้องอะไรต่อศาลอีก

กรณีที่ 2 การใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมภายหลังการบอกล้างโมฆะกรรม เดิมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 มาตรา 138⁷² ซึ่งเป็นบทบัญญัติในเรื่องการ

⁷¹ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งหนี้, หน้า 204.

⁷² มาตรา 138 (เดิม) บัญญัติว่า “โมฆะกรรมเมื่อบอกล้าง ท่านให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก

บอกล้างโมฆิยะกรรม ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจำกัดเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้องไว้แต่อย่างใด ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2535 ได้มีการกำหนดเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมภายหลังการบอกล้างโมฆิยะกรรมไว้ในมาตรา 176 วรรค 3 โดยห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่ง เมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆิยะกรรม ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักกฎหมายอายุความที่ว่า สิทธิเรียกร้องทุกประเภทต้องมีอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องเสมอ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การเรียกร้องให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมในกรณีนี้เป็นการใช้สิทธิเรียกร้องของคู่กรณีที่มีอยู่ต่อกัน โดยเป็นการเรียกเอาสิ่งที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ให้กลับคืนมาในสภาพเดิม กำหนดระยะเวลาดังกล่าวจึงเป็นอายุความ

ข. กรณีให้สัตยาบัน

จากที่กล่าวมาแล้วว่า นิติกรรมที่เป็นโมฆิยะกรรมมีสถานะทางกฎหมายที่สมบูรณ์ทุกประการ ซึ่งถ้ามีการบอกล้างย่อมทำให้นิติกรรมนั้นเสียไป แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีการให้สัตยาบัน ย่อมทำให้นิติกรรมนั้นมีผลสมบูรณ์ตลอดไป ไม่สามารถทำให้เสียเปล่าโดยการบอกล้างได้อีก ซึ่งตามมาตรา 179 วรรค 1 บัญญัติว่า “การให้สัตยาบันแก่โมฆิยะกรรมนั้น จะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆิยะกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว” แสดงให้เห็นว่าการให้สัตยาบันไม่มีกำหนดเวลาบังคับไว้ แต่การที่จะให้สัตยาบันได้เมื่อไรขึ้นอยู่กับมูลเหตุให้เป็นโมฆิยะได้สูญสิ้นไปแล้วหรือไม่ หากมูลเหตุยังไม่สูญสิ้นไป ตราบใดก็ยังให้สัตยาบันให้สมบูรณ์ไม่ได้อยู่ ตราบนั้น ต่างกับการบอกล้างโมฆิยะกรรมที่มีกำหนดเวลาในการบอกล้างไว้ในมาตรา 181 นอกจากนี้ตามมาตรา 179 วรรค 2 ยังมีบทบัญญัติเพิ่มเติมว่า “บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริต ผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆิยะ ตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันแก่โมฆิยะกรรมได้ต่อเมื่อได้รู้เห็น ซึ่งโมฆิยะกรรมนั้นภายหลังที่บุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้วแต่กรณี” กล่าวคือ เพียงแต่บุคคลดังกล่าวได้กลับมาเป็นผู้มีความสามารถปกติตามเดิมเท่านั้น ยังไม่พอที่จะทำให้การให้สัตยาบันสมบูรณ์ แต่จะต้องปรากฏด้วยว่า ได้ให้สัตยาบันภายหลังเวลาที่รู้เห็นถึงโมฆิยะกรรมนั้นแล้วด้วย ทั้งนี้โดยมีเหตุผลว่า บุคคลดังกล่าวขณะที่ทำการอันเป็นโมฆิยะนั้นไม่รู้ไม่เข้าใจถึงการที่ทำ เมื่อกลับหายเป็นปกติอาจไม่รู้ว่่าในเวลาที่เป็นคนที่มีควม

ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าเป็นโมฆะ เมื่อบอกล้างแล้ว
ท่านให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นไม่สมบูรณ์

ในการนี้ ให้ผู้เป็นคู่กรณีได้กลับคืนยังฐานะเดิม และถ้าเป็นการ
พ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดเชยแทน”

สามารถไม่ปกติได้ทำการไต่ถามไปบ้าง กฎหมายจึงคุ้มครองว่า แม้กลับเป็นบุคคลปกติแล้ว ก็จะทำให้ สัตยابันสมบูรณ์ได้เมื่อรู้เห็นถึงการณ์แล้ว⁷³ จึงมีปัญหาคิดว่า หากนับแต่ทำนิติกรรมนั้น และ กลับเป็นผู้มีความสามารถแล้วจนถึงเวลารู้ถึงการอันเป็นโมฆะเป็นเวลากว่า 10 ปี ถึง 15 ปี เป็นต้น นับแต่เมื่อได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆะกรรมขึ้น หากผู้นั้นจะไม่ให้สัตยابันแต่ต้องการจะบอกล้าง โมฆะกรรมนั้นจะทำได้หรือไม่ และจะถือว่าเกินกำหนดเวลา 10 ปี ตามมาตรา 181 หรือไม่ ซึ่ง กรณีนี้จะเห็นได้ว่า กำหนดเวลาบอกล้างตามมาตรา 181 ที่กำหนดเวลาไว้หนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจ ให้สัตยابันได้ หมายถึง เวลาภายหลังที่มูลเหตุให้เป็นโมฆะได้สูญสิ้นไปแล้วตามมาตรา 179 วรรค 1 นั้นเอง แต่กรณีคนที่มีความสามารถไม่ปกติตามมาตรา 179 วรรค 2 ขยายความต่อไปอีกว่า จะให้สัตยابันได้ต่อเมื่อได้รู้เห็นซึ่งโมฆะกรรมนั้น ดังนั้น สำหรับคนที่มีความสามารถไม่ปกติ ต้องถือว่า เวลาที่อาจให้สัตยابันได้ คือ ต้องกลับเป็นผู้มีความสามารถแล้วและต้องภายหลังเวลาที่ รู้เห็นถึงโมฆะกรรมนั้นแล้วด้วย จึงจะเริ่มนับกำหนดหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยابันได้ ซึ่งอาจจะเกินสิบปี นับแต่ได้ทำโมฆะกรรมก็ยังคงมีสิทธิบอกล้างได้อยู่ โดยถือเท่ากับเป็น ข้อยกเว้นของกำหนดเวลาบอกล้างสิบปีนับแต่เมื่อได้ทำโมฆะกรรมนั้นแล้ว ตามมาตรา 181⁷⁴

2. กรณีบอกเลิกสัญญา

การเกิดสัญญาโดยปกติจะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญของสัญญา กล่าวคือ ต้องเป็นกรณี ที่มีบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายเป็นคู่สัญญา ซึ่งบุคคลที่จะเป็นคู่สัญญานั้นต้องได้แสดงเจตนาทำนิติกรรม ถูกต้องตามกฎหมายลักษณะนิติกรรม เป็นคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกันด้วยความสมัครใจ และมีประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นวัตถุประสงค์ในการตกลงทำสัญญานั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สัญญาเกิดจาก การที่บุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปแสดงเจตนาผูกพันต่อกันด้วยความสมัครใจที่จะ ผูกนิติสัมพันธ์ต่อกัน เพราะหากเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียว ย่อมไม่อาจเกิดผลเป็นสัญญาได้ เมื่อมีการทำสัญญากันแล้ว ย่อมก่อให้เกิดหนี้ผูกมัดให้คู่สัญญาต้อง ปฏิบัติตามประโยชน์อันเป็นวัตถุประสงค์ของสัญญานั้น และหนี้ที่เกิดจากสัญญานี้ก็ต้องบังคับกัน ตามบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องหนี้ ซึ่งมีวิธีการระงับหนี้อยู่ 5 กรณี คือ การชำระหนี้ การปลดหนี้ การหักกลบลบหนี้ การแปลงหนี้ใหม่ และหนี้เคลื่อนกลิ้งกัน หากไม่มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 กรณีที่นี้จะระงับดังกล่าว หนี้ตามสัญญาก็จะยังคงมีอยู่ แต่อย่างไรก็ตามหากคู่สัญญา ประสงค์จะระงับหนี้ต่อกันด้วยวิธีการของสัญญาโดยเฉพาะก็อาจทำได้ โดยคู่สัญญาตกลงกันให้หนี้ ระงับด้วยการทำลายบ่อเกิดแห่งหนี้ หรือสัญญานั้น โดยการบอกเลิกสัญญา ซึ่งเป็นวิธีการระงับหนี้ ตามสัญญา ที่กฎหมายบัญญัติวางหลักทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิในการเลิกสัญญาไว้เป็นพิเศษในมาตรา

⁷³ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 264.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 265.

386⁷⁵ นอกเหนือจากการระงับหนี้ตามหลักทั่วไป ซึ่งการบอกเลิกสัญญาเมื่อคู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว หากคู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ว่ากรณีที่มีการเลิกสัญญานั้นจะบังคับกันอย่างไร เมื่อมีการเลิกสัญญาก็ต้องบังคับตามข้อตกลงของคู่สัญญา แต่ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงเกี่ยวกับผลของสัญญาไว้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องบังคับตามกฎหมายในเรื่องสัญญา ซึ่งกฎหมายได้กำหนดผลของการเลิกสัญญาไว้ในมาตรา 391⁷⁶ กล่าวคือ ให้มีผลเป็นการระงับความผูกพันของสัญญาย้อนหลังไปถึงขณะแรกที่เข้าทำสัญญา เสมือนหนึ่งว่าไม่มีการทำสัญญากันเลย โดยให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมในขณะที่เข้าทำสัญญากัน เช่น นาย ก. เอาข้าวสาร 1 ถังของตนไปแลกกับไข่ไก่ 500 ฟองของนาย ข. โดยนาย ก. ได้ส่งมอบข้าวสาร 1 ถังให้นาย ข. แล้ว แต่นาย ข. ไม่ยอมส่งมอบไข่ไก่ให้นาย ก. กรณีนี้ หากนาย ก. บอกเลิกสัญญาต่อนาย ข. แล้ว นาย ข. ต้องคืนข้าวสาร 1 ถังให้นาย ก. เป็นต้น โดยตามหลักมาตรา 391 ถ้ามีการส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินสิ่งใดให้กันไปแล้วก็ต้องกลับสู่สภาพเดิมก่อนส่งมอบหรือโอนทรัพย์สิน โดยการคืนทรัพย์สินนั้น ถ้ามีการชำระเงินแก่กัน ผู้ที่รับเงินไว้ก็ต้องคืนเงินเต็มตามจำนวนที่ได้รับไว้บวกดอกเบี้ย ซึ่งเป็นดอกเบี้ยคณินทรีย์ของเงินนั้น นับตั้งแต่วันที่ได้รับความไว้ และถ้าหากวัตถุประสงค์แห่งหนี้ไม่ใช่การส่งมอบทรัพย์สิน แต่เป็นการกระทำ เช่น สัญญาจ้างเขียนแบบบ้าน ซึ่งเป็นการทำงานที่ได้ทำให้แก่กันตามสัญญาและมีการทำงานไปตามสัญญานั้นแล้ว หรือเป็นการที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งยอมให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ใช้ทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยสภาพจะคืนการกระทำหรือการที่ได้ใช้ทรัพย์สินไปแล้วไม่ได้ ก็ให้คิดคำนวณออกมาเป็นตัวเงินชดเชยแทน โดยจำนวนเงินถ้าได้ตกลงกันไว้ในสัญญาแล้วก็ต้องเป็นไปตามนั้น ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ให้ศาลกำหนดตามสมควร

⁷⁵ มาตรา 386 บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำได้ด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

การแสดงเจตนาในวรรคก่อนนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่”

และโปรดดู ศิริรัตน์ สุขภูติ, การคืนทรัพย์สินตามกฎหมายแพ่ง, หน้า 155-160.

⁷⁶ มาตรา 391 บัญญัติว่า “เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แต่ทั้งนี้ จะให้เป็นทีที่เสื่อมเสียแก่สิทธิของบุคคลภายนอกหาได้ไม่

ส่วนเงินอันจะต้องใช้คืนในกรณีดังกล่าวในวรรคต้นนั้น ท่านให้บวกดอกเบี้ยเข้าด้วย คิดตั้งแต่วันที่ได้รับความไว้

ส่วนที่เป็นการทำงานอันได้กระทำให้และเป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สินนั้น การที่จะชดเชยคืน ท่านให้ทำได้ด้วยใช้เงินตามควรค่าแห่งงานนั้นๆ หรือถ้าในสัญญาที่กำหนดว่าให้ใช้เงินตอบแทนก็ให้ใช้ตามนั้น

การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้น หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย

ไม่”

การคืนสู่ฐานะเดิมในกรณีเลิกสัญญาดังกล่าวนี้ เป็นผลบังคับของกฎหมายโดยเด็ดขาด เช่นเดียวกับการบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 176 ซึ่งถ้าเป็นการพ้นวิสัยไม่อาจกลับคืนได้ ก็ให้ใช้ค่าเสียหายทดแทน โดยมาตรา 391 วรรค 4 กำหนดว่าการใช้สิทธิเลิกสัญญาไม่กระทบถึง สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย แต่ไม่ได้กำหนดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องไว้ดังเช่นกรณีการบอกล้าง โมฆียะกรรม ตามมาตรา 176 วรรค 3 ที่ห้ามให้ใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อการกลับคืนสู่ฐานะเดิมเมื่อพ้น หนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม ซึ่งมีข้อสังเกตว่า เดิมกรณีบอกล้างโมฆียะกรรมก็ไม่มี กำหนดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องเช่นกัน แต่เมื่อมีการแก้ไขพระราชบัญญัติประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2535 จึงได้เพิ่มเติมกำหนดอายุความไว้ ส่วนกรณีการเลิกสัญญา มิได้เพิ่มเติมกำหนดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องแต่อย่างใด ดังนั้นจะกล่าวได้หรือไม่ว่า กรณีเลิก สัญญาการใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมสามารถทำได้ตลอดไปโดยไม่มีอายุความ ซึ่งจาก การที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อ 1.2.2 อายุความกับสิทธิเรียกร้อง จะเห็นได้ว่าสิทธิเรียกร้องทุก ชนิดจะต้องมีอายุความเสมอ หากสิทธิเรียกร้องใดไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้เป็นอย่างอื่น โดยเฉพาะแล้ว ก็ต้องถือว่ามิกำหนดอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/30 ดังนั้น กรณีการเลิกสัญญา เมื่อกฎหมายให้สิทธิเรียกร้องแก่คู่สัญญาเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม แต่ไม่มีกำหนดอายุความการใช้ สิทธิเรียกร้องไว้จึงต้องใช้อายุความทั่วไป 10 ปี ตามมาตรา 193/30 อย่างไรก็ดี ในกรณีนี้ควรจะมี การแก้ไข โดยกำหนดอายุความเฉพาะ สำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องกรณีการเลิกสัญญา ให้เท่ากับ กรณีการบอกล้างโมฆียะกรรม เพราะเป็นการให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเหมือนกัน อายุความจึงควร เท่ากัน

นอกจากนี้ จะเห็นว่าอายุความตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งและ พหุศาสตร์ บรรพ 3 ว่าด้วยเอกเทศสัญญาต่าง ๆ นั้น เป็นอายุความที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อบังคับ ให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งโดยหลักการเลิกสัญญา หากคู่สัญญาไม่ข้อตกลงให้ปฏิบัติต่อกัน ภายหลังการบอกเลิกสัญญาอย่างไร เมื่อมีการบอกเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาก็ต้องปฏิบัติให้ เป็นไปตามนั้น ทั้งนี้เพราะกฎหมายให้ความสำคัญและเคารพต่อเจตนาอันเป็นความประสงค์ที่แท้จริง ของคู่สัญญาเป็นอย่างมาก ซึ่งการใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันของคู่สัญญาให้ปฏิบัติตามสัญญาในกรณีนี้ ต้องกระทำภายในอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น สัญญาเช่าทรัพย์ กำหนดว่า หากผู้เช่าบอกเลิก สัญญาเช่าก่อนครบกำหนดตามสัญญาเช่า ผู้เช่าจะต้องชดเชยค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน 3 เท่าของ ค่าเช่าในแต่ละเดือน พร้อมทั้งส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าคืนให้แก่ผู้ให้เช่าด้วย กรณีนี้ถ้าผู้เช่าบอกเลิก สัญญาแล้วไม่ปฏิบัติตามข้อสัญญาดังกล่าว ผู้ให้เช่าจะต้องฟ้องเรียกร้องผู้เช่าภายในกำหนดหก เดือน ตามมาตรา 563 เป็นต้น แต่หากคู่สัญญาไม่ข้อตกลงให้ปฏิบัติต่อกันอย่างไรภายหลังการ บอกเลิกสัญญา ซึ่งเป็นกรณีที่คู่สัญญาไม่มีหน้าที่อะไรที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาต่อไปอีก และ ด้วยเหตุที่กฎหมายไม่ต้องการให้คู่สัญญาเมื่อมีการบอกเลิกสัญญาแล้วได้เปรียบหรือเสียเปรียบ

ต่อกัน จึงกำหนดให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ใช่เป็นการบังคับให้ปฏิบัติ ตามข้อตกลงในสัญญาแต่อย่างใด ดังนั้น ในกรณีการบอกเลิกสัญญา ซึ่งมีผลให้คู่สัญญากลับคืนสู่ ฐานะเดิม จึงไม่อาจนำอายุความตามสัญญาเดิมก่อนการบอกเลิกสัญญามาใช้บังคับกับกรณีนี้ได้ เพราะเป็นคนละกรณีกัน

1.7 อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กับ ระยะเวลาตามกฎหมายวิธีพิจารณา ความ

ระยะเวลาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ ไม่ใช่อายุความได้สิทธิ หรือ เสียสิทธิตาม กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเพียงกำหนดระยะเวลาสำหรับดำเนินกระบวนการพิจารณาเท่านั้น และแม้กำหนดระยะเวลาบางอย่าง เช่น ระยะเวลาอุทธรณ์ ฎีกา บางทีเรียกกันว่า “อายุความ” ก็เป็นกรณีเรียกกันเอง โดยเปรียบเทียบกับอายุความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁷⁷ แต่เนื่องจากมีลักษณะเป็นกำหนดเวลาเหมือนกัน จึงมีผลตามกฎหมายทั้งที่เหมือนและต่างกัน ดังนี้

ก. ลักษณะของเวลา

ทั้งสองกรณีเป็นกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายบัญญัติขึ้น โดยมีช่วงเวลาที่ชัดเจน แน่นอน คู่ความไม่สามารถตกลงกัน เพื่อกำหนดอายุความให้ได้มาซึ่งสิทธิหรือเสียสิทธิ หรือกำหนด ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาลเองได้ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาใน วิธีพิจารณาความก็เพื่อให้กระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินไปตามขั้นตอนโดยสะดวกและรวดเร็ว เพราะถ้าไม่กำหนดไว้คู่ความจะไม่ทราบว่าต้องดำเนินการอย่างไรเมื่อใด และเป็นช่องทางให้ จำเลยใช้ประวิงคดีได้ด้วย แต่ถ้าการใดไม่สำคัญกฎหมายจะไม่กำหนดเวลาไว้ และให้ศาลมีอำนาจ กำหนดได้ เช่น คู่ความฝ่ายหนึ่งยื่นคำขอต่อศาล ศาลอาจสั่งให้ส่งสำเนาคำขอนั้นให้อีกฝ่ายหนึ่ง ทราบและสั่งว่าถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะคัดค้าน ก็ให้คัดค้านภายใน 3 วัน เป็นต้น⁷⁸ ดังนั้น เมื่อมี การกำหนดระยะเวลาไว้แล้ว ต้องดำเนินการภายในกำหนดเวลา มิฉะนั้นจะเป็นการดำเนินกระบวนการ พิจารณาที่ไม่ชอบซึ่งอาจส่งผลให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นเสียประโยชน์ หรือ อาจถึงแพ้กคดีได้ เช่น การยื่นคำให้การจำเลยจะต้องยื่นภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันรับสำเนาคำฟ้อง และหมายเรียกให้แก้คดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 177 ถ้าหากมิได้ ยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาดังกล่าว และโจทก์มีคำขอ ศาลอาจสั่งให้จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 197,198 และศาลจะดำเนินคดีของโจทก์ไปฝ่าย

⁷⁷ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2521), หน้า 395.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 185.

เดียว ส่วนเหตุผลของอายุความตามกฎหมายแพ่ง กรณีอายุเสียสิทธิ เพื่อลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง โดยให้สิทธิลูกหนี้สามารถยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้ หรือกรณีอายุความได้สิทธิ เพื่อตอบแทนความอดสาหะเพียรพยายาม ในการครอบครองและใช้ทรัพย์สินที่เจ้าของทิ้งร้างไม่เอาใจใส่ แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่นก็ตาม

ข. การนับเวลา

ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ การนับระยะเวลา นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 22 กำหนดให้ต้องคำนวณนับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลา ตั้งแต่มาตรา 193/1 ถึง 193/8 และด้วยเหตุที่อายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง การนับอายุความจึงต้องอยู่ในบังคับของบทบัญญัติว่าด้วยระยะเวลาดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน เว้นแต่จะมีกฎหมายคำสั่งศาล ระเบียบข้อบังคับ หรือ นิติกรรมกำหนดเป็นอย่างอื่น เช่น ตามมาตรา 193/3 วรรค 2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถ้ากำหนดระยะเวลาเป็นวัน มิให้นับวันแรกแห่งระยะเวลาที่คำนวณเข้าด้วย แต่หากศาลประสงค์จะให้นับวันแรกรวมเข้าด้วย ก็ต้องระบุไว้ในคำสั่งเป็นพิเศษ โดยชัดแจ้งว่า ให้นับระยะเวลาเริ่มต้นในทันทีนั้น โดยไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 193/3 วรรค 2 เป็นต้น ซึ่งการที่กฎหมายต้องกำหนดวิธีการคำนวณไว้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็เพื่อมิให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบลักลั่นกันนั่นเอง โดยรายละเอียดวิธีการนับระยะเวลาได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อที่ 1.2.1 อายุความกับระยะเวลา

ค. การยื่นเข้าหรือขยายออก

เป็นข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างอายุความตามกฎหมายแพ่งกับระยะเวลาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ เพราะอายุความนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/11 ห้ามมิให้คู่กรณีตกลงกันยื่นเข้าหรือขยายออก เพื่อเป็นการป้องกันและคุ้มครองมิให้มีการเอาเปรียบกันระหว่างคู่สัญญา แต่อย่างไรก็ตาม โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายที่กำหนดเป็นพิเศษเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม อายุความสามารถยื่นเข้าหรือขยายออกได้ ซึ่งได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อที่ 1.4.2 การขยายออก และ 1.4.3 การยื่นเข้า ส่วนกรณีระยะเวลาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 23 “เมื่อศาลเห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องให้ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งขยาย หรือยื่นระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ หรือตามที่ศาลได้กำหนดไว้หรือระยะเวลาที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความแพ่งอันกำหนดไว้ในกฎหมายอื่น เพื่อให้ดำเนินหรือมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ก่อนสิ้นระยะเวลานั้น แต่การขยายหรือยื่นเวลาดังกล่าวนี้ให้ทำได้ต่อเมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ และศาลได้มีคำสั่ง หรือคู่ความมีคำขอขึ้นมาก่อนสิ้นระยะเวลานั้น เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย” และวิธีการขยายหรือยื่น

ระบะเวลาดังกล่าวให้ใช้บังคับกับวิธีพิจารณาความอาญาด้วย โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ซึ่งเหตุผลที่ให้อายุความสามารถยื่นเข้าหรือขยายออกได้ ก็เพราะกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือที่ศาลกำหนดเองนั้น เป็นการกำหนดทั่วไป อาจไม่เหมาะสมแก่รูปคดีของโจทก์หรือจำเลยก็ได้ และเหตุจำเป็นในคดี อาจเกิดจากเหตุหลายเหตุต่างกัน ถ้าจะถือเทียบขาดไม่ให้อำนาจศาลขยายหรือยื่นระยะเวลาได้แล้ว ก็จะเป็นการเดือนร้อนแก่คู่ความและทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม ได้⁷⁹

นอกจากนี้ยังมีบางกรณีที่ศาลอาจขยายหรือยื่นระยะเวลาได้เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งไม่ใช่กรณีตามมาตรา 23 แต่เป็นกรณีที่กฎหมายมาตรานั้นๆ บัญญัติไว้โดยเฉพาะ⁸⁰ เช่นกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้คืนคำคู่ความไปให้ทำมาใหม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 18 ไม่ใช่เป็นเรื่องระยะเวลา แต่เป็นเรื่องที่คำคู่ความไม่ถูกต้องจึงให้ไปทำมาใหม่ ซึ่งการให้ทำใหม่นี้ศาลอาจจะไม่กำหนดระยะเวลาให้ก็ได้ แต่ต้องทำการยื่นใหม่ภายในระยะเวลาอันสมควร ไม่ช้าเกินไป แม้จะเลยกำหนดเวลาตามกฎหมายก็ยอมทำได้ เช่น ยื่นอุทธรณ์แล้ว ศาลชั้นต้นสั่งให้ทำใหม่ โดยไม่ได้กำหนดเวลาให้ทำใหม่ภายในกี่วัน ถ้าผู้อุทธรณ์ยื่นอุทธรณ์มาใหม่ ตามคำสั่งในเวลาอันสมควร แม้เกินกำหนดเวลาอุทธรณ์แล้วก็ไม่ขาดอุทธรณ์ เพราะถือว่าได้มีการยื่นอุทธรณ์ภายในกำหนดเวลาแล้ว ต่างกับการขยายเวลาตามมาตรา 23 ซึ่งต้องกำหนดเวลาในการขยายลงไปให้ชัดเจนแน่นอน ดังนั้น จะเห็นว่า การสั่งให้ทำคำคู่ความใหม่ได้มีการกระทำแล้วภายในกำหนดระยะเวลาเพียงแต่ศาลให้ทำมาใหม่เท่านั้น แต่การขยายระยะเวลาตามมาตรา 23 ภายในกำหนดเวลา คู่ความยังไม่ได้ทำอะไรเลย จึงต้องมาขอขยายเวลาทำต่อไป

1.8 อายุความกับปัญหาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

มีปัญหาที่มักจะทำให้เกิดข้อสงสัยและความสับสนเสมอว่า อายุความเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือไม่ ทั้งนี้เพราะการบังคับใช้อายุความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นกฎหมายสารบัญญัติ กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอันเป็นกฎหมายวิธีบัญญัติ ดูเหมือนจะบัญญัติให้ขัดแย้งกัน กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/11 อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วนั้น คู่กรณีจะตกลงกันในห้วงใช้หรือขยายออก หรือยื่นเข้าไม่ได้ หากคู่กรณีฝ่าฝืนตกลง ยกเว้นกันเป็นอย่างอื่น ให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนด ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะตามมาตรา 151 แต่พอถึงชั้นพิจารณาคดี ศาลไม่สามารถ

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 389.

ยกอายุความมาพิจารณาขฟ้องได้เอง หากจำเลยมิได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ทั้งที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5)⁸¹ ให้อำนาจศาลสามารถยกข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นมาวินิจฉัยและพิพากษาคดีได้เอง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

คำว่า ความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Policy) เป็นคำที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) มีลักษณะพิเศษเฉพาะ คือ มีความยืดหยุ่น (Elasticity) สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและกาลเวลา (Variability) กฎหมายบัญญัติหลักนี้ขึ้นมาเพื่อใช้อุดช่องว่างของกฎหมายในกรณีที่กฎหมายบัญญัติครอบคลุมไม่ถึง หรือกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด จึงทำให้สามารถใช้บังคับกับเรื่องต่างๆ ได้ทุกเรื่อง และใช้ได้นาน ไม่ล้าสมัย โดยไม่ต้องแก้กฎหมายเหมือนกฎหมายลายลักษณ์อักษรอื่นๆ⁸² และแม้ในกฎหมายจะไม่มีคำอธิบายว่าปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั้นเป็นอย่างไรไว้โดยตรง แต่ก็มีคำพิพากษาศาลฎีกาหลายเรื่องที่ทำให้หลักในการพิจารณาไว้ ว่าปัญหาอย่างใดถือว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน กล่าวคือ ปัญหาใดที่กระทบกระเทือนถึงความสงบสุขของประชาชน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองโดยทั่วไป⁸³ หรือถ้าเรื่องใดที่มีกฎหมายห้ามไว้ถ้าฝ่าฝืนมิโทษทางอาญา⁸⁴ กรณีเหล่านี้ถือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งจากการศึกษาเหตุผลที่กฎหมายมิให้คู่ความตกลงกันข้น หรือขยายหรือค้ำอายุความ เพราะเพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้อิทธิพลบังคับเอาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ผู้ให้กู้เรียกให้ผู้กู้ยอมรับว่า การกู้นั้นมีอายุความ 50 ปี ถึงจะยอมให้กู้ ผู้กู้ต้องการเงินจึงจำเป็นต้องยอม ดังนั้นหากปล่อยให้คู่กรณีแสดงเจตนากันได้โดยเสรี ฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่าย่อมถูกเอาเปรียบ ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมอันนำไปสู่ความไม่สงบเรียบร้อยของประชาชนในสังคม กฎหมายจึงจำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาจำกัดสิทธิในเรื่องอายุความซึ่งถือว่าเป็นบทบัญญัติที่มีเหตุผลมาจากนิตินโยบายของรัฐ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 330/2519 และ 1530/2527 วินิจฉัยว่าบุคคลไม่สามารถตกลงกันกำหนดอายุความเป็นอย่างอื่น หรือไม่สามารถตกลงกันขยายหรือข่นอายุความให้แตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ จึงทำให้เห็นได้ว่าอายุความน่าจะเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของ

⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5) บัญญัติว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือสั่งในสิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกเหนือจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เว้นแต่...(5) ในคดีที่อาจยกข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนขึ้นอ้างได้นั้น เมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะยกข้อเหล่านั้นขึ้นวินิจฉัยและพิพากษาคดีไปได้”

⁸² สุรพล ธรรมสถิต, “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 115-116.

⁸³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 914/2513 , 5848/2535

⁸⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 125/2506

ประชาชน เพราะหากมิได้เป็นเช่นนั้นแล้ว ศาลฎีกาคงจะยอมให้คู่กรณีตกลงกันให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดได้ โดยไม่เป็นโมฆะตามมาตรา 151 แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้อายุความจะเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ในชั้นพิจารณาคดี ศาลไม่สามารถอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5) ยกอายุความขึ้นมาพิจารณายกฟ้องเองได้ ทั้งนี้ เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/29 ถ้าคู่ความไม่อ้างอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลยกอายุความมายกฟ้องไม่ได้ ซึ่งท่านศาสตราจารย์จิติ ดิงส์รัทีย์ ได้ให้ความเห็นไว้ในหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 720/2518 ว่า มาตรา 193/29 นี้ เป็นอำนาจฟ้องโดยตรงที่กฎหมายให้ศาลยกฟ้องได้ต่อเมื่อคู่ความยกขึ้นอ้าง กล่าวคือ แทนที่จะแสดงว่าไม่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน กลับแสดงว่าเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงต้องบัญญัติยกเว้นไม่ให้ศาลยกขึ้นอ้าง ดังนั้น จะเห็นว่าเหตุผลที่ศาลไม่สามารถยกอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องได้เอง ก็เนื่องจากมีบทบัญญัติตามมาตรา 193/29 ซึ่งเป็นบทบัญญัติในทางสารบัญญัติได้บัญญัติยกเว้นไว้เป็นพิเศษ โดยห้ามไว้อย่างชัดเจนนั่นเอง ไม่ใช่เพราะอายุความไม่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนแต่อย่างใด

สำหรับในชั้นอุทธรณ์ หรือ ฎีกา ถ้าจำเลยมิได้ยกข้อต่อสู้ในเรื่องอายุความไว้ในการพิจารณาของศาลชั้นต้น จำเลยก็จะยกขึ้นเป็นข้ออุทธรณ์หรือฎีกา ในศาลอุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้ ทั้งนี้เพราะมิใช่เป็นข้อที่ไต่ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลชั้นต้น แต่มีข้อยกเว้นให้สิทธิคู่ความที่จะยกปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นได้ แม้จะมีไต่ว่ากันมาก่อนในศาลชั้นต้น และเนื่องจากอายุความเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่มีข้อต้องห้ามอุทธรณ์ หรือฎีกา อีกทั้งจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า อายุความเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย⁸⁵ คู่ความจึงมีสิทธิยกอายุความเพื่อให้ศาลพิจารณายกฟ้องได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากคู่ความไม่ใช่สิทธิดังกล่าว ศาลก็ไม่สามารถหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้เอง เพราะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/29 เช่นกัน

⁸⁵ แต่มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 720/2518 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1459/2526 กล่าวคือ อายุความมิใช่ปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อจำเลยมิได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ จึงเป็นข้อที่มีไต่ยกขึ้นว่ากันมาแล้ว อุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้ นั่น แต่ด้วยความเคารพต่อคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว ถ้าถือหลักตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ว่าบทบัญญัติในเรื่องอายุความไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว ผลก็จะเท่ากับว่าคู่กรณีสามารถตกลงกันเป็นอย่างอื่นหรือตกลงกันให้แตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้อย่างไรก็ได้ ซึ่งน่าจะคาดเคลื่อนอยู่ เพราะศาลฎีกาก็ได้เคยตัดสินไว้แล้วว่าอายุความเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 330/2519 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1530/2527(คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 266)

1.9 การบังคับใช้กฎหมายเรื่องอายุความกับมูลหนี้ที่มีลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้หลายคน ในฐานะเป็น เจ้าหนี้ร่วม หรือลูกหนี้ร่วม หรือลูกหนี้ผู้ค้ำประกัน

หนี้โดยทั่วไปย่อมมีเจ้าหนี้ หรือลูกหนี้ฝ่ายละหนึ่งคนเท่านั้น เจ้าหนี้และลูกหนี้จึงมี ผลประโยชน์ได้เสียโดยตนเองไม่ต้องร่วมกันมีสิทธิ หรือร่วมกันรับผิดชอบใคร แต่หนี้บางราย หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะปรากฏว่า มีหนี้อยู่รายเดียว แต่มีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าหนี้ หรือมีบุคคล หลายคนเป็นลูกหนี้ จึงทำให้บุคคลหลายคนนั้นมีผลประโยชน์ได้เสียรวมกันอยู่⁸⁶ โดยกฎหมายเรียก กรณีนี้ว่า “ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้หลายคน⁸⁷” อันก่อให้เกิดความผูกพันเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ความ รับผิดชอบในหลายลักษณะต่างกัน ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะในฐานะเป็นเจ้าหนี้ร่วม หรือลูกหนี้ร่วม หรือลูกหนี้ผู้ค้ำประกันกับการบังคับใช้กฎหมายเรื่องอายุความเท่านั้น ดังนี้

1. ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วม

กรณีลูกหนี้ร่วม โดยหลัก ผู้ที่เป็นลูกหนี้ร่วมกันจะต้องร่วมกันรับผิดชอบในการชำระหนี้ให้แก่ เจ้าหนี้ จนกว่าหนี้นั้นจะได้ชำระเสร็จสิ้นเชิง โดยเจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้เอาจากลูกหนี้ร่วมคนใดคน หนึ่งเพียงคนเดียวเต็มจำนวนหรือโดยส่วนก็ได้ ตามแต่จะเลือก หรือจะเรียกเอาจากลูกหนี้ร่วมหมด ทุกคนก็ได้ แต่ต้องไม่เกินจำนวนหนี้ที่มีอยู่ ทั้งนี้เพราะเพื่อป้องกันมิให้เจ้าหนี้ต้องเสี่ยงต่อการที่ ลูกหนี้มีทรัพย์สินลดลง หรือไม่อยู่ในฐานะจะชำระหนี้ได้ ซึ่งความรับผิดชอบร่วมกันของลูกหนี้ร่วม หลายคนนี้ทำให้เจ้าหนี้มีหลักประกันที่มั่นคง ดีกว่ามีผู้ค้ำประกันเสียอีก⁸⁸ เพราะความรับผิดชอบ ของผู้ค้ำประกันจะเกิดขึ้นต่อเมื่อลูกหนี้ชั้นต้นผิดนัดไม่ชำระหนี้ อีกทั้งผู้ค้ำประกันยังมีสิทธิบายเบี่ยงให้ เจ้าหนี้ไปบังคับเอาจากลูกหนี้ชั้นต้นได้ก่อน ตามมาตรา 687 ถึงมาตรา 690 ซึ่งทำให้การบังคับชำระ หนี้ของเจ้าหนี้ไม่สะดวกเหมือนบังคับเอาจากลูกหนี้ร่วม ส่วนกรณีเจ้าหนี้ร่วม ตามหลักเจ้าหนี้ ทั้งหลายไม่ต้องร่วมกันใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เนื่องจากเจ้าหนี้แต่ละคนก็อาจเรียกให้ ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ เพราะเป็นการใช้สิทธิของตนเอง⁸⁹ และเมื่อได้รับชำระหนี้มาแล้วในระหว่าง เจ้าหนี้ร่วมด้วยกันเองต่างคนต่างชอบที่จะได้รับชำระหนี้เป็นส่วนเท่าๆกัน เว้นแต่จะได้กำหนดไว้

⁸⁶ กำธร พันธุลาภ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2529), หน้า 76.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของลูกหนี้และเจ้าหนี้ หลายคนไว้ในมาตรา 290 ถึง 302

⁸⁸ โสภณ รัตนากร, รพี'35, หน้า 30.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

เป็นอย่างอื่น จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การเป็นลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้ร่วมกัน เป็นเพียงการร่วมกัน รับผิดชอบ หรือร่วมกันมีสิทธิที่เกี่ยวกับมูลหนี้เท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของการเป็นตัวการและตัวแทนซึ่งกัน และกัน ดังนั้นด้วยผลแห่งการเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วม เมื่อมีเหตุอันเป็นคุณหรือเป็นโทษเกิดขึ้น กับลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนใดอาจมีผลถึงลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ซึ่งเรียกว่า “เหตุใน ลักษณะคดี”⁹⁰ หรืออาจมีผลเฉพาะตัวลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนนั้นก็ได้ ซึ่งเรียกว่า “เหตุส่วนตัว” ตามมาตรา 295 วรรค 1 ที่บัญญัติว่า “ข้อความจริงอื่นใดนอกจากที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 292 ถึง 294 นั้น เมื่อเป็นเรื่องทำถึงตัวลูกหนี้ร่วมคนใดก็ย่อมเป็นไป เพื่อคุณและโทษแต่เฉพาะลูกหนี้คนนั้น เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับสภาพแห่งหนี้ตัวเอง” โดยเหตุ อันมีลักษณะเป็นการส่วนตัวมีอยู่หลายประการตามมาตรา 295 วรรค 2⁹¹ ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับ อายุความของหนี้ที่มีเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ร่วมกันนั้น ตามมาตรา 295 วรรค 2 ถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัว

⁹⁰ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผลของการเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ ร่วม กรณีเหตุในลักษณะคดีไว้ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ก. กรณีลูกหนี้ร่วม

(1) เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งชำระหนี้ได้สิ้นเชิง ลูกหนี้จะแยกชำระหนี้ส่วน ของตนเท่านั้นไม่ได้ (มาตรา 291)

(2) การชำระหนี้หรือการกระทำแทนการชำระหนี้หรือการวางทรัพย์สินแทนการชำระหนี้ หรือการ หักกลบหนี้ของลูกหนี้ร่วมคนใด ย่อมเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมอื่นๆด้วย (มาตรา 292)

(3) การปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมคนใดย่อมเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมอื่นๆ เพียงเท่าส่วนของลูกหนี้ ที่ได้ปลดหนี้ (มาตรา 293)

(4) การผิน่าคของเจ้าหนี้ต่อลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งย่อมเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมอื่น ๆ ด้วย (มาตรา 294)

ข. กรณีเจ้าหนี้ร่วม

(1) การที่เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งผิน่าคนั้น ย่อมเป็นโทษแก่เจ้าหนี้คนอื่นๆด้วย (มาตรา 299 วรรค 1)

(2) ถ้าสิทธิเรียกร้องและหนี้สินนั้นเป็นอันเคลื่อนกลิ้งกันไปในเจ้าหนี้ร่วมกันคนหนึ่ง สิทธิของเจ้าหนี้ คนอื่นๆ อันมีต่อลูกหนี้ก็ย่อมเป็นอันระงับสิ้นไป (มาตรา 299 วรรค 2)

(3) หากลูกหนี้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใด หรือทำการอย่างอื่นซึ่งมีผลเสมือนการชำระหนี้หรือได้ วางทรัพย์แทนการชำระหนี้ หรือ มีการหักกลบหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่ง เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ จะเรียกร้องให้ ชำระหนี้อีกไม่ได้ (มาตรา 299 วรรค 3)

(4) ถ้าเจ้าหนี้ร่วมคนใดปลดหนี้ให้ลูกหนี้แล้ว ก็ย่อมเป็นโทษแก่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นเพียงเท่าส่วนที่ได้ ปลดหนี้ให้ เจ้าหนี้ที่มีได้ปลดหนี้ก็ยังคงบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้เฉพาะส่วนที่เป็นสิทธิของตน (มาตรา 299 วรรค 3)

⁹¹ ได้แก่ การให้คำบอกกล่าว การผิน่าค การที่หยาบคายอ้างความผิด การชำระหนี้อันเป็นการพ้นวิสัยแก่ ฝ่ายลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่ง กำหนดอายุความ หรือการที่อายุความสะดุดหยุดลงและการที่สิทธิเรียกร้องเคลื่อนกลิ้ง กันไปกับหนี้สิน

ของลูกหนี้ร่วม ทั้งนี้เพราะแม้ลูกหนี้หลายคนจะต้องรับผิดชอบในหนี้รายเดียวกันร่วมกัน แต่อาจเกิดจากมูลหนี้ต่างกัน จึงมีอายุความต่างกันได้⁹² และตามมาตรา 299 วรรค 3 กำหนดให้นำมาตรา 295 มาบังคับใช้โดยอนุโลมกับกรณีเจ้าหนี้ร่วมด้วย จึงมีผลให้อายุความถือเป็นเรื่องเฉพาะตัวของเจ้าหนี้ร่วมด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นอาจมีกรณีที่ทำให้อายุความแตกต่างกันได้ กล่าวคือ

ก. กรณีที่อายุความเริ่มนับต่างกัน โดยลูกหนี้ร่วมบางคน และเจ้าหนี้ร่วมบางคนเข้ามาผูกพันร่วมกันภายหลังจากที่เกิดหนี้ขึ้นแล้ว และหนี้นั้นมีได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ จึงถึงกำหนดชำระหนี้โดยพลันในวันทำสัญญานั้นเอง ซึ่งเมื่อมีลูกหนี้ร่วมและเจ้าหนี้ร่วมเข้ามาภายหลัง จึงทำให้อายุความแตกต่างจากลูกหนี้ร่วมและเจ้าหนี้ร่วมที่ทำสัญญากันตั้งแต่แรก เช่น ทำสัญญากู้เงินในวันที่ 1 เมษายน 2542 ก. ข. เป็นลูกหนี้ที่จะชำระเงิน 30,000 บาท ให้แก่ ง. ต่อมาวันที่ 10 เมษายน 2542 ค. ได้เข้ามาเป็นลูกหนี้ร่วมกับ ก. และ ข. ในการชำระเงิน 30,000 บาทให้แก่ ง. หลังจากนั้นวันที่ 20 เมษายน 2542 ง. ยินยอมให้ จ. เข้ามาเป็นเจ้าหนี้ร่วมกับตนในหนี้รายนี้ โดย ก. ข. และ ค. ตกลงยินยอมด้วย ดังนี้ อายุความสัญญากู้เงินจึงสิ้นสุดต่างกัน คือ ระหว่างลูกหนี้ร่วม ก. และ ข. กับเจ้าหนี้ร่วม ง. สิ้นสุด วันที่ 1 เมษายน 2552 ส่วนระหว่างลูกหนี้ร่วมคนใหม่ ค. กับเจ้าหนี้ร่วมคนเดิม ง. สิ้นสุดวันที่ 10 เมษายน 2552 และระหว่างลูกหนี้ร่วม ก. ข. และ ค. กับเจ้าหนี้คนใหม่ สิ้นสุดวันที่ 20 เมษายน 2552 แต่มีปัญหาคิดว่า หากการเข้ามาเป็นเจ้าหนี้ร่วมคนใหม่ของ จ. นั้น ลูกหนี้ร่วมไม่ยินยอมด้วยได้หรือไม่ เพราะทำให้อายุความรับผิดชอบในหนี้ของลูกหนี้ร่วมยาวนานขึ้นกว่าเดิมพิจารณาตามมาตรา 306 เรื่องการโอนสิทธิเรียกร้อง กรณีตามปัญหานี้ถือเป็นการโอนสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เดิมบางส่วนไปให้เจ้าหนี้คนใหม่ ซึ่งการโอนสิทธิเรียกร้องนี้จะต้องทำเป็นหนังสือระหว่างเจ้าหนี้คนเดิมผู้โอนกับเจ้าหนี้คนใหม่ผู้รับโอน โดยทั้งสองฝ่ายต่างให้ความยินยอม ซึ่งกรณีนี้ไม่มีหลักเกณฑ์ว่าลูกหนี้จะต้องยินยอมด้วยแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะในหนี้ทุกรายนั้น จะต้องมีส่วนลูกหนี้โดยเฉพาะเจาะจงว่าเป็นใคร ส่วนตัวเจ้าหนี้อาจจะไม่ปรากฏโดยเฉพาะเจาะจงว่าเป็นใครก็ได้⁹³ ซึ่งอย่างไรก็ตาม แม้ว่าการโอนสิทธิเรียกร้องระหว่างเจ้าหนี้คนเดิมกับเจ้าหนี้คนใหม่จะมีผลสมบูรณ์ แต่ผลที่จะเกิดกับลูกหนี้นั้นจะมีก็ต่อเมื่อ ได้บอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ หรือลูกหนี้ให้ความยินยอมโดยทั้งสองกรณีนี้ต้องทำเป็นหนังสือ ซึ่งมีผลแตกต่างกัน กล่าวคือ ในกรณีที่ลูกหนี้ยินยอมนั้น ตามมาตรา 308 วรรค 1 หากเป็นกรณียินยอมโดยไม่ได้เปิดเผยแสดงข้อโต้แย้งใด ๆ แล้ว ลูกหนี้จะยกขึ้นต่อสู้ที่มีต่อผู้โอนหรือเจ้าหนี้คนเดิมขึ้นต่อสู้ผู้รับโอน หรือเจ้าหนี้คนใหม่ไม่ได้ ซึ่งรวมถึงเรื่องอายุความด้วย ตามตัวอย่างข้างต้น ส่วนกรณีที่เจ้าหนี้ให้คำบอกกล่าวแก่ลูกหนี้

⁹² โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543), หน้า 384.

⁹³ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งหนี้, หน้า 115.

ตามมาตรา 308 วรรค 2 ลูกหนี้มีสิทธิขอกู้ต่อผู้ทุกอย่างที่มีต่อเจ้าหนี้คนเดิม หรือผู้โอนมาใช้ต่อสู้กับเจ้าหนี้คนใหม่หรือผู้รับโอนได้ เพราะกรณีนี้ลูกหนี้ไม่ได้ให้ความยินยอมในการโอน แต่ผู้โอนได้เอาคนอื่นเข้ามาร่วม หรือแทนตนเอง ลูกหนี้จึงชอบที่จะปฏิบัติต่อเจ้าหนี้คนใหม่นั้นเหมือนอย่างเจ้าหนี้คนเดิมของตนได้⁹⁴ ดังนั้นตามปัญหา หากลูกหนี้ไม่ให้ความยินยอมกับการเข้ามามีสิทธิร่วมด้วยของเจ้าหนี้คนใหม่ หรือเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ร่วมคนเดิมบอกกล่าวการโอนสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนีทราบก็ดี ทั้งสองกรณีนี้ลูกหนี้มีสิทธิอ้าง กำหนดอายุความที่มีอยู่กับเจ้าหนี้ร่วมเดิมขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ร่วมคนใหม่ได้ เพื่อมิให้ต้องผูกพันรับผิดชอบกับเจ้าหนี้ร่วมคนใหม่มากกว่ากำหนดอายุความที่มีกับเจ้าหนี้ร่วมคนเดิมได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในทางตรงกันข้าม คือ การเข้ามาเป็นลูกหนี้ร่วมในภายหลังนั้น โดยเจ้าหนี้ไม่ให้ความยินยอมด้วยได้หรือไม่ ซึ่งกรณีในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ไม่ได้ระบุถึงการโอนสิทธิเรียกร้องทางด้านลูกหนี้ไว้ และในประเทศอื่น เช่น ฝรั่งเศส ก็ไม่ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกัน แต่มีนักกฎหมายเห็นกันว่า การโอนสิทธิเรียกร้องทางด้านลูกหนี้ คือ ลูกหนี้ได้ตกลงโอนหนี้ ซึ่งตนเป็นลูกหนี้ให้บุคคลภายนอกไม่ได้ นอกจากว่าตัวเจ้าหนี้ได้ยินยอมด้วย⁹⁵ เพราะในหนี้ที่เกิดขึ้นทุกรายจะต้องมีตัวลูกหนี้โดยเฉพาะเจาะจงว่าเป็นใคร เนื่องจากลูกหนี้เป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบในหนี้นั้น หากเจ้าหนี้ไม่สามารถรู้ว่าตัวลูกหนี้เป็นใคร หรือไม่ ต้องให้ความยินยอมในตัวลูกหนี้ก็ได้แล้ว ย่อมอาจจะก่อให้เกิดผลเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ในการได้รับชำระหนี้คืนอย่างครบถ้วนได้ ดังนั้น กรณีนี้หากเจ้าหนี้ไม่ให้ความยินยอมแล้ว การโอนหนี้บางส่วนของลูกหนี้ร่วมคนเดิมไปให้ลูกหนี้ร่วมคนใหม่ ย่อมไม่มีผลบังคับตามกฎหมายรวมถึงอายุความที่จะเกิดขึ้นกับลูกหนี้ร่วมคนใหม่ด้วย

และยังมีปัญหาน่าคิดอีก คือ กรณีที่หนี้รายเดียวกันนั้น แต่มีลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมเข้ามาผูกพันด้วยในภายหลังจากที่เกิดหนี้แล้ว ซึ่งมีผลทำให้อายุความเริ่มนับต่างกัน การสิ้นสุดของอายุความจึงแตกต่างกันด้วย และด้วยเหตุที่อายุความเป็นเหตุส่วนตัวเฉพาะของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งเท่านั้น จึงทำให้อายุความของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมที่เข้ามาใหม่ภายหลังยาวกว่าอายุความของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนเดิม ทั้งๆที่เป็นหนี้รายเดียวกัน กรณีนี้จะถือว่าเป็นการขยายอายุความภายหลังจากที่เกิดหนี้ขึ้นแล้วให้ยาวกว่าที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ซึ่งกรณีนี้แม้ว่าจะดูเหมือนคล้ายกับเป็นการขยายอายุความ แต่ความจริงแล้วไม่ใช่เป็นการขยายอายุความ เพราะการเริ่มต้นนับอายุความนั้น เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 193/12 และมาตรา 193/13 (ตามที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อที่ 1.3.1 การเริ่มนับอายุความ) แล้วก็เดินต่อไปเรื่อย ๆ จนครบอายุความตามที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นกัน ซึ่งแม้จะมีผลทำให้อายุความมีความสั้น

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

หรือยาวต่างกัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า จุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดสิทธิในการนับอายุความต่างกัน ซึ่งสามารถทำได้ตามกฎหมายในกรณีของการเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่อย่างไรก็ตาม กรณีนี้น่าจะถือได้ว่าเป็นช่องว่างของกฎหมายที่อาจทำให้เจ้าหนี้ใช้อำนาจที่ได้เปรียบและมีอยู่เหนือกว่าลูกหนี้เรียกร้องให้ลูกหนี้อินยอมหาบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมกับลูกหนี้เดิมในภายหลัง เพื่อขยายอายุความในหนี้ที่กำลังจะครบกำหนดอายุความให้ยาวนานมากขึ้นเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้โดยลูกหนี้ก็ต้องยินยอมด้วยเหตุผลความจำเป็น เช่น ผลประโยชน์ทางธุรกิจในอนาคตที่ลูกหนี้จะได้รับจากเจ้าหนี้ อาทิ เม็ดเงินก้อนใหม่ที่ต้องการจะกู้ยืมจากเจ้าหนี้ เป็นต้น

ข. กรณีตกลงกันขยาย หรือย่น หรือคงใช้อายุความ โดยลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งตกลงกับลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง ให้มีการขยายหรือย่นหรือคงใช้อายุความให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งกฎหมายห้ามมิให้กระทำตามมาตรา 193/11 ผลจึงตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 151 อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงนี้ตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนในเรื่องอายุความเท่านั้น ไม่กระทบถึงความสมบูรณ์ของข้อตกลงในส่วนอื่นๆของสัญญา ตามมาตรา 173 เช่น ก. ข. และ ค. ทำสัญญากู้เงินจาก ง. และ จ. จำนวนเงิน 30,000 บาท ในวันที่ 1 เมษายน 2542 โดย ก. กับ ง. ตกลงกันให้สัญญากู้ยืมมีอายุความ 20 ปี ด้วยข้อตกลงดังกล่าวทำให้สัญญากู้เงินเฉพาะส่วนในเรื่องอายุความของ ก. กับ ง. เท่านั้น ตกเป็นโมฆะ

ค. กรณีถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ต่างกันโดยเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง กำหนดเวลาชำระหนี้ของลูกหนี้ร่วมแต่ละคนให้แตกต่างกัน เช่น ก. ข. และ ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกันกู้เงิน ง. และ จ. จำนวนเงิน 30,000 บาท โดย ง. ตกลงให้ ก. ข. และ ค. ชำระหนี้คืนคนห่างกันคนละ 1 ปี ในวันที่ 1 เมษายน 2542, 2543 และ 2544 ตามลำดับ ดังนี้ เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ของลูกหนี้ร่วมคนใดอายุความก็จะเริ่มนับแต่นั้นเป็นต้นไป ถือเป็นผลเฉพาะตัวลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมที่ตกลงกันเท่านั้น

ง. กรณีอายุความสะดุดหยุดลง ตามมาตรา 193/14 โดยลูกหนี้ร่วมบางคนทำการรับสภาพหนี้ หรือ เจ้าหนี้ร่วมบางคนทำการฟ้องร้องคดี เช่น ก. ข. และ ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกันกู้เงิน ง. และ จ. จำนวนเงิน 30,000 บาท โดยไม่มีการชำระหนี้กันระยะหนึ่ง ต่อมา ก. ลูกหนี้ร่วมทำการรับสภาพหนี้แก่ ง. เจ้าหนี้ร่วมหรือ ง. เจ้าหนี้ร่วมฟ้องร้องคดีต่อ ก. ลูกหนี้ร่วม ทั้งสองกรณีมีผลเฉพาะตัวลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมที่รับสภาพหนี้ หรือฟ้องร้องคดีเท่านั้น

จ. กรณีหนี้ขาดอายุความ อาจจะเป็นการขาดอายุความเฉพาะลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง หรือทุกคนก็ได้ โดยอาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น ตามข้อ ก. กรณีที่อายุความเริ่มนับต่างกัน จะเห็นว่าอายุความที่จะเรียกร้องเอาจาก ก. ข. ค. เริ่มนับก่อนหลังต่างกันตามวันที่อาจ

เรียกร้องได้ จึงมีผลให้คดีที่จะฟ้องร้องเอาแก่ ก. อาจขาดอายุความไปก่อนคดีของ ข. หรือ ค. ก็ได้⁹⁶ หรือตามข้อ ง. กรณีอายุความสะดุดหยุดลง จะเห็นว่า การที่ ก. ลูกหนี้รับสภาพหนี้ มีผลทำให้อายุความของ ก. สะดุดหยุดลง และเริ่มนับใหม่ตามอายุความเดิม ส่วน ข. และ ค. ไม่ได้ทำการรับสภาพหนี้ด้วย อายุความจึงไม่ได้สะดุดหยุดลงเลย มีผลทำให้หนี้ของ ข. และ ค. ขาดอายุความก่อนหนี้ของ ก. ได้ เป็นต้น ซึ่งการที่มีลูกหนี้ หรือ เจ้าหนี้ร่วมกันในหนี้ที่ขาดอายุความนั้น เกิดปัญหาว่า ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องคดี ในกรณีที่ลูกหนี้ร่วมถูกฟ้องเป็นจำเลยร่วมกัน จำเลยเพียงบางคนยกอายุความขึ้นต่อสู้จะมีผลไปถึงจำเลยร่วมคนอื่น ซึ่งเป็นลูกหนี้ร่วมด้วยหรือไม่ เดิมมีคำพิพากษาฎีกาที่ 351/2510 วินิจฉัยว่า ฟ้องขอให้จำเลยร่วมส่งมอบช้างคืน มูลแห่งหนี้เป็นการชำระหนี้แบ่งแยกจากกันมิได้ การที่จำเลยคนอื่นยื่นคำให้การต่อสู้เรื่องอายุความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 (1) ให้ถือว่า จำเลยทำแทนซึ่งกันและกัน จำเลยอื่นจึงได้รับผลแห่งอายุความด้วย แต่ต่อมามีคำพิพากษาฎีกาที่ 4715/2530 วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ไม่ได้ให้การต่อสู้เรื่องอายุความไว้ แม้จำเลยคนอื่นให้การต่อสู้ไว้ ก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของจำเลยเหล่านั้น หากทำให้จำเลยที่ 1 ได้รับประโยชน์ในเรื่องอายุความด้วยไม่ จำเลยที่ 1 จึงไม่อาจยกเรื่องอายุความขึ้นอ้างในชั้นฎีกาได้ จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีการวินิจฉัยออกเป็น 2 แนว กล่าวคือ แนวแรกเห็นว่า⁹⁷ เป็นเหตุลักษณะคดีโดยพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 (1) ตอนท้ายที่ว่า “ห้ามมิให้ถือว่าบุคคลเหล่านี้แทนซึ่งกันและกัน เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกกันมิได้” และเป็นการสอดคล้องกับมาตรา 295 วรรค 1 ตอนท้ายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ว่า “เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับสภาพแห่งหนี้ตัวเอง” ดังนั้น หากเป็นกรณีที่ลูกหนี้ร่วมนั้นเป็นหนี้ ซึ่งโดยสภาพไม่สามารถแบ่งแยกจากกันได้แล้ว จึงมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ส่วนแนวที่สองเห็นว่า⁹⁸ เป็นเหตุส่วนตัว โดยพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/29 ที่ว่า “เมื่อมิได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้” และตามมาตรา 295 วรรค 2 ที่กำหนดว่า อายุความเป็นเรื่องเฉพาะตัวของลูกหนี้ ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวนี้ ได้มีนักกฎหมายให้ความเห็นว่า เป็นกรณีที่กฎหมายสารบัญญัติขัดกับกฎหมายวิธีสบัญญัติ น่าจะต้องใช้หลักว่า กฎหมายสารบัญญัติย่อมมีความสำคัญมากกว่ากฎหมายวิธีสบัญญัติ คือ ถือว่าไม่มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย แต่ท่านอาจารย์โสภณ รัตนากร เห็นว่า⁹⁹ ความจริงน่าจะมีทางแปลให้ไม่ขัดกันได้ โดยอธิบายว่า มาตรา 295 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁹⁶ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 920.

⁹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 422/2478, 864/2485, 226-227/2505, 351/2510 และ 588/2532

⁹⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 480/2506, 1750/2518, 4715/2530, 5563/2536 และ 773/2538

⁹⁹ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, หน้า 386-387.

เป็นปัญหาที่ว่า ในกรณีที่มีจำเลยหลายคนมีหนี้ร่วมกัน หนี้ของใครขาดอายุความแล้วหรือยัง ให้แยกพิจารณาเป็นคนๆ ไป ส่วนมาตรา 59 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นปัญหาว่า ถ้าจำเลยร่วมยกอายุความขึ้นต่อสู้ ก็ให้มีผลเสมือนลูกหนี้ร่วมคนอื่น ได้ยกขึ้นต่อสู้ด้วย แต่ถ้าจำเลยไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้และถือไม่ได้ว่ามีการยกขึ้นต่อสู้แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 (1) ศาลก็ไม่อาจยกอายุความขึ้นวินิจฉัยยกฟ้องได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/29 โดยในกรณีมีการยกอายุความขึ้นต่อสู้ จำเลยร่วมผู้ไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้เองจะได้รับผลประโยชน์เพียงใด เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งจะต้องดูมาตรา 295 กล่าวคือ หากอายุความของจำเลย ผู้มิได้ยกขึ้นต่อสู้เป็นเช่นเดียวกันกับของจำเลยผู้ยกขึ้นต่อสู้ จำเลย ผู้มิได้ยกขึ้นต่อสู้ย่อมได้รับประโยชน์ด้วย แต่หากอายุความของจำเลยร่วมผู้ไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ผิดแผกไปจากข้อต่อสู้ที่จำเลยร่วมอื่นยกขึ้น จำเลยร่วมผู้ไม่ได้ยกข้อต่อสู้ก็ไม่น่าจะได้รับผลประโยชน์ด้วย มิใช่ว่า ถ้ามีจำเลยคนใดยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความแล้ว จำเลยอื่นก็ได้รับประโยชน์จากอายุความของตน ซึ่งแตกต่างออกไปด้วย สำหรับปัญหาที่มีความเห็นแตกต่างกันนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเจตนารมณ์ของบทบัญญัติตามมาตรา 193/29 มีขึ้นเพื่อเป็นคุณประโยชน์แก่ลูกหนี้ ดังนั้น หากลูกหนี้ละเลยไม่เอาใจใส่ที่จะรักษาประโยชน์ของตนเองแล้วก็ไม่ควรที่จะได้รับอนิสงส์ผลบุญใดๆ อันเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ร่วมด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าปรากฏว่าขัดกับสภาพแห่งหนี้ตัวเอง ตามมาตรา 295 วรรค 1 ตอนท้ายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้เขียนเห็นว่า ควรจะให้ผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 (1) ตอนท้ายที่ว่า “ห้ามมิให้ถือว่าบุคคลเหล่านี้แทนซึ่งกันและกัน เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้” เพราะหนี้ที่โดยสภาพแบ่งแยกจากกันไม่ได้¹⁰⁰ ลูกหนี้ร่วมไม่สามารถที่จะแบ่งกันชำระหนี้ได้เลย เนื่องจากจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สิน เช่น หนี้ส่งมอบช้าง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นหนี้ที่โดยสภาพสามารถแบ่งกันได้ ก็ไม่น่าจะเข้าข้อยกเว้นนี้ และมีข้อน่าคิดในทางตรงกันข้าม ด้านฝ่ายเจ้าหนี้ หากภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้ว เจ้าหนี้ร่วมเพียงคนเดียวคนหนึ่งฟ้องร้องคดีลูกหนี้ หรือลูกหนี้มาทำการรับสภาพความผิด หรือสละประโยชน์แห่งอายุความต่อเจ้าหนี้ร่วมคนเดียวคนหนึ่ง ทั้งสองกรณีนี้จะมีผลเป็นคุณ แก่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นด้วยหรือไม่ จากที่กล่าวมาแล้วว่า อายุความเป็นเรื่องเฉพาะตัวของเจ้าหนี้ตามมาตรา 299 วรรค 3 ซึ่งกำหนดให้นำมาตรา 295 มาใช้บังคับโดยอนุโลม และการฟ้องคดีของเจ้าหนี้ร่วมก่อนขาดอายุความอันมีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง ตามมาตรา 193/14 ยังมีผลเฉพาะตัวเจ้าหนี้ที่ฟ้องคดี ดังนั้น ภายหลังขาดอายุความแล้ว

¹⁰⁰ รองศาสตราจารย์กำชัย จงจักรพันธ์ เห็นว่า การชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 หมายถึง หนี้ ซึ่งโดยสภาพไม่สามารถแบ่งแยกจากกันได้ เช่น หนี้ส่งมอบช้าง เป็นต้น (กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 267)

การฟ้องคดี หรือประโยชน์ใดๆ ที่ได้จากการรับสภาพความผิดหรือการสละประโยชน์แห่งอายุความ ก็ย่อมมีผลเฉพาะตัวเจ้าหนี้ ซึ่งได้กระทำหรือถูกกระทำเท่านั้น

มีข้อน่าสังเกตว่า การที่อายุความมีผลเฉพาะตัวลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในข้อ ก. ข. ค. และ ง. นั้น หากเป็นกรณีที่ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมนั้น มีหนี้ซึ่งโดยสภาพไม่สามารถ แยกแยกจากกันได้แล้ว ก็จะเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 295 วรรค 1 ตอนท้าย ซึ่งทำให้อายุความนั้นมี ผลถึงลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย

2. ผู้ค้ำประกัน

ผู้ค้ำประกันต้องเป็นบุคคลภายนอกสัญญาระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ โดยเข้าทำสัญญาผูกพัน ตนต่อเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้ ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เพราะมีฉะนั้น เจ้าหนี้จะไม่มีหลักประกันอะไร เพิ่มขึ้นมา เนื่องจากสามารถเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้โดยสิ้นเชิงอยู่แล้ว¹⁰¹ ซึ่งเมื่อหนี้ถึงกำหนด ผู้ค้ำประกันมีสิทธิขอชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ก็ได้ เพราะในบางกรณีการที่ปล่อยให้ระยะเวลาเนิ่นนาน ออกไป ภาระในหนี้อาจจะเพิ่มมากขึ้น หรือฐานะของลูกหนี้อาจจะยากจนลง เมื่อถึงเวลาใช้สิทธิได้ เบี้ยลูกหนี้อาจจะไม่มีอะไรเหลือ กฎหมายจึงหาทางผ่อนผันให้ผู้ค้ำประกันมีทางเลือกที่จะชำระหนี้ เมื่อถึงกำหนด เพื่อจะได้ใช้สิทธิไต่เบี่ยได้โดยเร็ว หากเจ้าหนี้ไม่ยอมรับผู้ค้ำประกันก็เป็นอันหลุด พันไปจากหนี้ นั้น แต่เจ้าหนี้จะบังคับให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ไม่ได้ จนกว่าลูกหนี้จะได้ผิดนัดแล้ว เพราะผู้ค้ำประกันมีฐานะเป็นลูกหนี้ลำดับรองจากลูกหนี้ชั้นต้น ดังนั้น ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน จึงไม่เกินความรับผิดชอบของลูกหนี้¹⁰² โดยในเรื่องอายุความ ปกติอายุความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันจะ เท่ากับอายุความรับผิดชอบของลูกหนี้ แต่เนื่องจากหนี้ที่ค้ำประกันเป็นหนี้ของผู้อื่น คือ ลูกหนี้ ไม่ใช่หนี้ ของผู้ค้ำประกันเอง และผู้ค้ำประกันเป็นบุคคลที่ไม่ได้รับประโยชน์จากสัญญาค้ำประกัน เข้าทำนอง ที่ว่า “เนื้อไม่ได้กิน หนังไม่ได้รองนั่ง แต่เอากระดูกมาแขวนคอ” กฎหมายจึงให้สิทธิผู้ค้ำประกัน จำกัดความรับผิดได้โดยจะจำกัดความรับผิดได้ตามเงื่อนไข จำนวนเงิน หรือเวลา ให้มากน้อยเพียง ใดก็ได้ เช่น จำกัดความรับผิดเฉพาะเงินต้น ไม่รวมถึงดอกเบี้ย หรือจำกัดเวลาความรับผิดภายใน 6 เดือน เป็นต้น โดยการจำกัดนี้จะต้องระบุไว้ให้ชัดเจนในสัญญา เพราะถ้าไม่ชัดเจน อาจถือว่าไม่มี การจำกัด ซึ่งอาจมีผลให้ต้องรับผิดถึงดอกเบี้ย และค่าสินไหมทดแทน ตลอดจน ค่าฤชาธรรมเนียม

¹⁰¹ ชุมพล จันทราทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะค้ำประกัน จำนวน จำนวน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 7.

¹⁰² คำพิพากษาฎีกาที่ 710/2499

ความ อันเป็นอุปสรรคแห่งหนึ่งด้วย¹⁰³ ในทางตรงกันข้าม ผู้ค้าประกันอาจทำสัญญากับเจ้าหนี้ว่า จะชำระหนี้ให้เกินกว่าความรับผิดของลูกหนี้ก็ได้ เช่น หากเจ้าหนี้บังคับจำนองจากทรัพย์สินของ ลูกหนี้ไม่พอ ผู้ค้าประกันยอมให้บังคับกับผู้ค้าประกันได้อีก อย่างไรก็ตาม การตีความตาม สัญญาผู้ค้าประกัน จะต้องตีความโดยเคร่งครัด เพื่อไม่ทำให้ผู้ค้าประกันต้องรับผิดเกินกว่าที่ตน รับรองเอาไว้ เพราะผู้ค้าประกันเป็นผู้ที่ต้องเสียในมูลหนี้¹⁰⁴ และด้วยเหตุที่เป็นความรับผิด ร่วมกับลูกหนี้ในหนี้รายเดียวกันนั่นเอง โดยสัญญาผู้ค้าประกันเป็นสัญญาอุปสรรคที่ติดอยู่กับสัญญา ประธานของลูกหนี้ ดังนั้นการกระทำใด ๆ ของลูกหนี้ที่เกี่ยวกับหนี้ โดยเฉพาะอายุความ ย่อมมี ผลถึงผู้ค้าประกัน กล่าวคือ

ก. กรณีกำหนดเวลาชำระหนี้ การที่คู่สัญญาได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้เป็นการ แน่นนอน โดยกำหนดไว้ตามวันแห่งปฏิทิน หรือกำหนดเวลา ซึ่งอาจคำนวณได้ตามวันแห่งปฏิทิน เช่น ก. คู่เงิน ข. กำหนดชำระในวันที่ 1 มกราคม 2542 หรือ แดงขอยืมเงินจากดำ กำหนดคืนใน 30 วัน นับตั้งแต่วันทำสัญญา เป็นต้น และผู้ค้าประกันได้เข้าค้าประกันหนี้¹⁰⁵ โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ก็เท่ากับว่า ผู้ค้าประกันได้จำกัดความรับผิดไว้ภายในระยะเวลาซึ่งกำหนดไว้ หากภายหลังเจ้าหนี้ และลูกหนี้มาตกลงกัน ผ่อนเวลาให้เนิ่นนานออกไปจากกำหนดเวลาที่กำหนดไว้แต่เดิม ทำให้ เจ้าหนี้ไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องหรือฟ้องลูกหนี้ได้ก่อนกำหนดเวลานั้น เพราะยังไม่ถึงกำหนด เวลาชำระหนี้ ซึ่งการกระทำดังกล่าว ย่อมทำให้ผู้ค้าประกันได้รับความเสียหาย เพราะมีความรับผิด ที่เนิ่นนานออกไป จะชำระหนี้แล้วใช้สิทธิไล่เบียดเสียทีเดียวก็ไม่อาจทำได้ ดังนั้น กรณีนี้ผู้ค้าประกัน จึงหลุดพ้นจากความรับผิด ตามมาตรา 700 วรรค 1 ที่บัญญัติว่า “ถ้าผู้ค้าประกันนี้ อันจะต้องชำระ หนี้ เวลาที่กำหนดแน่นอน และเจ้าหนี้นยอมผ่อนเวลาให้แก่ลูกหนี้ไซ้ ท่านว่า ผู้ค้าประกันยอม หลุดพ้นจากความรับผิด” ต่างจากหนี้ซึ่งไม่กำหนดเวลาชำระไว้เป็นการแน่นอน เท่ากับว่า ผู้ค้าประกันผูกพันตนโดยไม่จำกัดเวลาตามมาตรา 683 แม้ว่าหนี้¹⁰⁶นั้นจะถึงกำหนดนับตั้งแต่วันทำ สัญญา เจ้าหนี้หรือลูกหนี้จะเรียกร้อง หรือชำระหนี้ก็ได้โดยพลันก็ตาม แต่ระยะเวลาดังกล่าวนั้น ก็กำหนดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่ใช่โดยเจตนาของคู่สัญญา ตามมาตรา 700 ดังนั้น จึงไม่ มีเวลาที่จะผ่อนออกไปจากที่คู่สัญญาได้เจตนากำหนดไว้¹⁰⁵ เว้นแต่จะกำหนดเวลาอันใหม่และ ผ่อนออกไปจากเวลานั้น อย่างไรก็ตาม มาตรา 700 วรรค 2 หากผู้ค้าประกันตกลงยินยอมด้วยในการ ผ่อนเวลาก็ย่อมไม่หลุดพ้นจากความรับผิด เพราะมิได้เป็นการฝ่าเจตนาของผู้ค้าประกัน มีปัญหาว่า

¹⁰³ ชุมพล จันทราทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะผู้ค้าประกัน จำนอง จำนำ, หน้า 18.

¹⁰⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1079/2443, 1317/2505, 1807/2505

¹⁰⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 315/2505

หากหนี้รายนันมีผู้ค้ำประกันหลายคนจะมีผลแตกต่างกันอย่างไร ในกรณีนี้หากผู้ค้ำประกันคนไหน ตกลงด้วยในการผ่อนเวลา ผู้ค้ำประกันคนนั้นก็ไม่ได้หลุดพ้นจากหนี้ ส่วนผู้ค้ำประกันที่มีได้ตกลงด้วย ก็เป็นอันหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ และการตกลงของผู้ค้ำประกันจะตกลงเมื่อเจ้าหนี้ตกลงผ่อนเวลา หรือจะให้เป็นข้อตกลงล่วงหน้าในสัญญาค้ำประกันว่าเจ้าหนี้จะตกลงผ่อนเวลาให้แก่ลูกหนี้ โดยจะแจ้ง หรือไม่แจ้งให้ผู้ค้ำประกันทราบ ก็ให้ถือว่าผู้ค้ำประกันตกลงยินยอมในการผ่อนเวลา ไม่ได้หลุดพ้นที่ย่อมทำได้ เพราะมาตรา 700 มิใช่บทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน¹⁰⁶ นอกจากการผ่อนเวลาทำให้ผู้ค้ำประกันหลุดพ้น มีปัญหาถกกลับกันว่า หากเจ้าหนี้ไม่ผ่อนเวลาแต่ ย่นระยะเวลาเข้ามา เช่น ก. กู้เงิน ข. กำหนดชำระหนี้ภายใน 3 ปี มี ค. เป็นผู้ค้ำประกัน ต่อมา ก. ข. ตกลงกันกำหนดเวลาชำระหนี้ภายใน 1 ปี ดังนี้ ค. จะหลุดพ้นหรือไม่ เรื่องนี้จะนำมาตรา 700 มาใช้ บังคับยอมไม่ได้ ต้องถือว่าผู้ค้ำประกันยังคงผูกพันอยู่¹⁰⁷ เพราะเป็นกรณีการย่นระยะเวลาเข้ามา ไม่ใช่เป็น การขยายออกโดยการผ่อนเวลา แต่มีปัญหาว่า จะถือตามกำหนดเวลาเดิมหรือกำหนดเวลาซึ่งกำหนด ขึ้นมาใหม่ กรณีนี้จะเห็นได้ว่า เป็นการที่ลูกหนี้สละเงื่อนไขเวลาซึ่งกำหนดไว้แต่เดิม ตามมาตรา 192 วรรค 2 ดังนั้น ผู้ค้ำประกันจึงไม่ต้องรับผิดชอบตามเวลาที่กำหนดขึ้นใหม่ เพราะตนมิได้สละเงื่อนไข เวลาด้วย ยังคงมีหน้าที่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาเดิม ทั้งนี้เพราะว่าการกำหนดระยะเวลาไว้ในสัญญา เท่ากับว่า ผู้ค้ำประกันจำกัดความรับผิดชอบของตนไว้ภายในระยะเวลาดังกล่าวนั้น¹⁰⁸ และโดยหลักแล้ว เงื่อนไขเริ่มต้น หรือเวลาสิ้นสุดนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าย่อมกำหนดไว้เพื่อประโยชน์แก่ ฝ่ายลูกหนี้ตามมาตรา 192 วรรค 1 แต่ในบางกรณีลูกหนี้ไม่ได้ผัดผ่อนแต่ไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่ง เงื่อนไขได้ตามมาตรา 193 จึงเป็นผลให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องร้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ทันที ซึ่ง กรณีนี้โดยผลของ มาตรา 687 ที่บัญญัติว่า “ผู้ค้ำประกันไม่จำเป็นต้องชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาที่ ชำระ ถึงแม้ว่าลูกหนี้จะไม่อาจถือเอาซึ่งประโยชน์แห่งเงื่อนไขเริ่มต้นหรือเวลาสิ้นสุดได้ต่อไป แล้ว” ดังนั้น ผู้ค้ำประกันจึงยังคงรับผิดชอบตามกำหนดเวลาซึ่งกำหนดไว้แต่เดิมเท่านั้น เว้นแต่ ผู้ค้ำประกันจะได้ตกลงยินยอมกับเจ้าหนี้โดยตรง หรือปริยายว่าจะยอมชำระหนี้แทนลูกหนี้ แม้ว่า หนี้ยังไม่ถึงกำหนด¹⁰⁹

ข. กรณีอายุความสะดุดหยุดลง ไม่ว่าจะเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้ ตามมาตรา 193/14 เป็นเหตุให้อายุความที่ล่วงพ้นมาแล้วถูกตัดออกไป ไม่นับเข้าในอายุความต้อง

¹⁰⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1821/2499

¹⁰⁷ ชุมพล จันทราทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะค้ำประกัน จำนอง จำน่า, หน้า 46.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

¹⁰⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 530/2513

เริ่มต้นนับกันใหม่ ตามกำหนดอายุความเดิม ซึ่งกรณีนี้ ทำให้ความรับผิดชอบของลูกหนี้ต้องเนิ่นนานออกไป จึงมีผลถึงคำประกันอันเป็นสัญญาอุปกรณด้วย กล่าวคือ ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันต้องยืดยาวออกไปอีกตามลูกหนี้ ดังนั้น เมื่ออายุความสะดุดหยุดลงเป็นโทษแก่ลูกหนี้ ย่อมเป็นโทษแก่ผู้ค้ำประกันด้วย ตามมาตรา 692 แต่มีข้อน่าคิดว่า ในกรณีที่ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกันจะเถียงได้หรือไม่ว่าตนมิได้ตกลงยินยอมด้วย กรณีนี้ต้องพิจารณาผู้ค้ำประกันจำกัดความรับผิดไว้หรือไม่ ถ้ามีก็เถียงได้ แต่หากไม่มีต้องรับผิดตามสัญญาเพราะ ตามมาตรา 684 ก่อนเข้าทำสัญญาผู้ค้ำประกันมีสิทธิที่จะจำกัดความรับผิดของตนไว้เพียงใดก็ได้¹¹⁰ นอกจากนี้ การที่ลูกหนี้ทำการรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ เช่น เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ไม่ทำการชำระหนี้ แต่กลับทำหนังสือรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้หรือผ่อนใช้เงินบางส่วน หรือใช้ดอกเบี้ยแก่เจ้าหนี้ก็ดี โดยเจ้าหนี้ยินยอมต่อการกระทำดังกล่าวของลูกหนี้ จะถือว่าเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ผ่อนเวลาให้แก่ลูกหนี้ อันมีผลทำให้ผู้ค้ำประกันหลุดพ้นจากความรับผิดหรือไม่ พิจารณาตามหลักมาตรา 193/14 (1) จากถ้อยคำที่บัญญัติว่า “ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้...” จะเห็นว่ากรณีสภาพหนี้เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว โดยเป็นการกระทำของลูกหนี้ ส่วนการผ่อนเวลาชำระหนี้ตามมาตรา 700 จะต้องเป็นการกระทำระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ ในลักษณะที่เจ้าหนี้แสดงเจตนาผ่อนเวลาให้ โดยผูกพันตนเป็นคำมั่นสัญญา ซึ่งหากเจ้าหนี้ผิดคำมั่นสัญญา ลูกหนี้สามารถเอาการผ่อนเวลามาอ้างได้ตามมาตรา 205 ที่บัญญัติว่า “ตราบไคการชำระหนี้ นั้น ยังมีได้กระทำลงเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่” ดังนั้น กรณีนี้จะถือว่าเป็นการที่เจ้าหนี้ยังไม่เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เมื่อลูกหนี้มาทำการรับสภาพหนี้เป็นการผ่อนเวลาไม่ได้ ผู้ค้ำประกันจึงยังไม่หลุดพ้นจากความรับผิดและต้องผูกพันตามสัญญาค้ำประกันที่มีอยู่

ค. กรณีอายุความสิทธิไล่เบียด เมื่อผู้ค้ำประกันชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ย่อมมีสิทธิไล่เบียดเอาต้นจำนวนเงินที่เสียไป รวมทั้งดอกเบี้ยและค่าเสียหาย สูญหาย เนื่องจากการค้ำประกันนั้นคืนจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 693 วรรค 1 และสามารถรับช่วงสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ ซึ่งมีเหนือลูกหนี้ได้ด้วยตามมาตรา 693 วรรค 2 มีปัญหาว่า อายุความไล่เบียดนี้ใช้อายุความอะไร อายุความของเจ้าหนี้ หรืออายุความตามสัญญาค้ำประกัน กรณีนี้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้และสิทธิเรียกร้องของผู้ค้ำประกันไม่ใช่สิทธิเรียกร้องอันเดียวกัน เพราะแม้ว่าตามมาตรา 693 วรรค 2 จะให้ผู้ค้ำประกันรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ก็รับมาบางส่วนเฉพาะที่เจ้าหนี้มีเหนือลูกหนี้เท่านั้น มิได้รับมาทั้งหมด ส่วนสิทธิไล่เบียดตามมาตรา 693 วรรค 1 นอกจากเงินที่ได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ไปแล้วยังรวมถึง

¹¹⁰ ชุมพล จันทราทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะค้ำประกัน จำลอง จำนำ, หน้า 25.

ดอกเบี้ยและความเสียหาย สูญหายของผู้ค้าประกันเข้าไปด้วย อันเป็นความเสียหายส่วนตัวของผู้ค้าประกัน ไม่เกี่ยวกับหนี้ของเจ้าหนี้ ซึ่งสิทธิไต่เบี่ยตามมาตรา 693 วรรค 1 และ 2 นี้เป็นสิทธิใหม่ที่เกิดขึ้น โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย มิใช่เป็นหนี้เดิมของเจ้าหนี้ ซึ่งเกิดขึ้นโดยสัญญา ดังนั้นอายุความสิทธิของผู้ค้าประกันที่จะไต่เบี่ยเอาจากลูกหนี้นั้น เมื่อกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้จึงต้องใช้อายุความทั่วไป ตามมาตรา 193/30 ซึ่งมีกำหนด 10 ปี¹¹¹ แม้ว่าอายุความสิทธิเรียกร้องเดิมของเจ้าหนี้จะมีอายุความสั้นกว่านี้ก็ตาม

ง. กรณีหนี้ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 193/10 จึงมีผลถึงผู้ค้าประกันด้วย โดยตามมาตรา 694 บัญญัติว่า “นอกจากข้อต่อสู้ซึ่งผู้ค้าประกันมีต่อเจ้าหนี้ นั้น ท่านว่าผู้ค้าประกันยังอาจยกข้อต่อสู้ทั้งหลายซึ่งลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ขึ้นต่อสู้ได้ด้วย” เหตุผลเพราะหนี้ของลูกหนี้และของผู้ค้าประกันที่มีต่อเจ้าหนี้ นั้นเป็นหนี้รายเดียวกัน เหตุอย่างใดที่ลูกหนี้อยกขึ้นอ้างได้เพื่อป้องกันให้หลุดพ้นจากหนี้ ย่อมมีผลถึงความรับผิดชอบของผู้ค้าประกันด้วย แม้จะเป็นเหตุส่วนตัวก็ตาม แต่มีข้อยกเว้นตามมาตรา 681 วรรค 3 เมื่อผู้ค้าประกันเข้าผูกพันตนทำสัญญาผู้ค้าประกันหนี้อันเกิดจากความสำคัญผิดหรือเพราะเป็นผู้ไร้ความสามารถของลูกหนี้และผู้ค้าประกันรู้เหตุ โมฆียะนั้นแล้ว เมื่อถูกเรียกร้องหรือถูกฟ้องก็ไม่อาจยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้ แต่ถ้าผู้ค้าประกันไม่รู้ถึงความบกพร่องดังกล่าว ยังคงมีสิทธิยกความไม่สมบูรณ์นั้นขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้ได้ และมีผลต่อเนื่องถึงมาตรา 695 หากผู้ค้าประกันละเลยโดยการจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ ย่อมสิ้นสิทธิที่จะไต่เบี่ยเอาแก่ลูกหนี้เพียงเท่าที่ไม่ยกขึ้นต่อสู้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้ว่ามีข้อต่อสู้เช่นนั้น และที่ไม่รู้นั้นมิได้เป็นเพราะความผิดของตนด้วย ซึ่งการจะรู้หรือไม่ ผู้ค้าประกัน มีหน้าที่ต้องระวังสอบถามเอาเองจากลูกหนี้เพื่อให้ทราบถึงข้อต่อสู้ก่อนที่จะชำระหนี้ เพราะผู้ค้าประกันมิใช่เป็นลูกหนี้โดยตรง อีกทั้งเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้แล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องบอกกล่าวแก่ผู้ค้าประกัน ต่างจากผู้ค้าประกัน ถ้าชำระหนี้แทนไปต้องบอกกล่าวแก่ลูกหนี้ ตามมาตรา 696 มิฉะนั้น หากลูกหนี้ไม่รู้ มาชำระหนี้ซ้ำอีก ผู้ค้าประกันก็ได้แต่เพียงฟ้องเจ้าหนี้เพื่อเรียกคืนส่วนที่ตนได้ชำระไปในฐานลามิควรรได้เท่านั้น ส่วนกรณีที่ลูกหนี้อยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้จะมีผลถึงผู้ค้าประกันอย่างไร จะขอกล่าวถึงในบทต่อไปหัวข้อที่ 2.2 ผลทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

¹¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 449/2501

บทที่ 2

หลักกฎหมายและผลทางกฎหมายกรณีสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

2.1 หลักทั่วไปกรณีสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

2.1.1 แนวความคิดของนักกฎหมายเกี่ยวกับหนี้ที่ขาดอายุความ

นักกฎหมายได้แยกสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ที่มีต่อลูกหนี้ออกเป็น กรณีที่เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย¹ โดยการฟ้องร้องบังคับกับลูกหนี้เรียกว่า หนี้ทางแพ่ง หรือ หนี้ในแพ่ง (Obligation Civile) และกรณีที่เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย โดยลูกหนี้มีสิทธิยกข้อต่อสู้ขึ้นยืนยันกับเจ้าหนี้ให้ตนไม่ต้องชำระหนี้นั้นได้ เรียกว่า หนี้ธรรมดา² (Obligation Natural) หรือหนี้ในธรรม หรือหนี้ทางศีลธรรม (Moral Obligation) หรือหนี้ทางมโนธรรม (Obligation of Conscience) ซึ่งหนี้ธรรมดา หรือหนี้ในธรรมนี้หากลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปก็จะเรียกคืนไม่ได้เพราะเป็นการชำระหนี้ที่ถูกต้องแล้วและมีลักษณะความเป็นหนี้เช่นเดียวกับหนี้ในแพ่ง แต่แตกต่างจากหนี้ในแพ่งตรงที่ว่า หนี้ในแพ่งมีผลฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ตามกฎหมายแต่หนี้ธรรมดาหรือหนี้ในธรรมไม่มีผลฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ ซึ่งในกรณีหนี้ที่ขาดอายุความจะเป็นหนี้ในแพ่ง หรือหนี้ในธรรมนั้น นักกฎหมายมีแนวความคิดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

¹ สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ดังกล่าวนี้ เกิดโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย มาตรา 194 ที่บัญญัติว่า “ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้อ่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้...” ซึ่งหากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตาม กฎหมายจะเข้ามาบังคับให้ลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามหนี้ และรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ นั้น ทำให้เห็นได้ว่าหนี้ต่างกับหน้าที่ในทางศีลธรรม หรือธรรมะ ซึ่งเป็นความรู้สึกของมนุษย์ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี และปฏิบัติตามความรู้สึกนั้นๆ กฎหมายไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย หากไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีผลทางกฎหมาย เพียงแต่อาจจะถูกติเตียนจากบุคคลอื่น หรือตนเองอาจจะรู้สึกผิด และรู้สึกเศร้าใจในตัวเองเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามหนี้และหน้าที่ทางศีลธรรมมีเขตแดนที่ทับซ้อนกันอยู่ กล่าวคือ เขตแดนของหน้าที่ทางศีลธรรมมีอยู่กว้างขวางมากกว่าเขตแดนของหนี้ ซึ่งมีเขตแดนที่ใช้อยู่ในเขตแดนของหน้าที่ทางศีลธรรมนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ จึงมีความคาบเกี่ยวกันในเรื่องหนี้ประเภทหนึ่งที่เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้ แต่หากลูกหนี้ได้ชำระไปและก็มีผลเรียกคืนไม่ได้ ซึ่งหนี้ประเภทนี้เรียกว่า หนี้ธรรมดา (จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, หน้า 24)

² คำว่า “หนี้ธรรมดา” ไม่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตราใดเลย แต่ได้แปลความมาจากคำว่า (Obligation Natural) ซึ่งทางศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ แปลว่า “หนี้ธรรมดา” ส่วนศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช เรียกว่า “หนี้ในธรรม”

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มีความเห็นว่า หนี้ขาดอายุความไม่ใช่หนี้ในแพ่ง เพราะเจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับชำระหนี้ได้ แต่หนี้ขาดอายุความเป็นหนี้ที่อยู่ระหว่างหนี้ในแพ่งกับหนี้ในธรรม โดยให้เหตุผลว่า หนี้ขาดอายุความเกิดตามมูลที่กฎหมายกำหนด ถ้าลูกหนี้ไม่ตัดฟ้องด้วยอายุความ ศาลบังคับชำระหนี้ได้ ซึ่งหนี้ในธรรมเป็นเรื่องใช้แล้วเรียกคืนไม่ได้ ไม่ใช่เรื่องศาลจะบังคับให้ใช้และหนี้ขาดอายุความไม่ใช่หนี้ในแพ่งที่พร้อมบริบูรณ์ทุกอย่าง เพราะลูกหนี้อาจต่อสู้คัดบทมิให้ฟ้องร้องได้ นอกจากนี้ตามมาตรา 408³ ได้แยกบทบัญญัติเรื่องหนี้ที่ขาดอายุความไว้ต่างหากในอนุมาตรา 2 ไม่ได้บัญญัติรวมไว้ในอนุมาตรา 3 โดยแผนผังการวางลำดับของมาตรา 408 เอาหนี้ขาดอายุความตั้งไว้ตรงกลางในอนุมาตรา 2 ระหว่างหนี้ในแพ่งในอนุมาตรา 1 กับหนี้ในธรรมในอนุมาตรา 3 ถ้าหนี้ขาดอายุความเป็นเรื่องของหนี้ในธรรมจริง ๆ แล้วจะเอามาแยกบัญญัติไว้ต่างหากทำไมรวมกันไปอนุมาตรา 3 ก็ได้ แสดงให้เห็นว่าหนี้ขาดอายุความไม่ใช่หนี้ในธรรม แม้ว่าจะมีพื้นเพเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมอยู่บ้าง แต่กฎหมายก็ได้บัญญัติไว้ต่างหากให้มีผลเป็นพิเศษ⁴

ส่วนนักกฎหมายท่านอื่นๆ เห็นว่าหนี้ขาดอายุความ เป็นหนี้ธรรมดา⁵ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้รับรองไว้ในมาตรา 193/28 และมาตรา 408 (2) กล่าวคือ การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความไปแล้วนั้นไม่ว่าจะมากน้อยเพียงใดก็เรียกคืนไม่ได้ แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม และยังมีนักกฎหมายให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า หนี้ขาดอายุความเป็นหนี้ธรรมดา หรือหนี้ในธรรมที่เกิดจากหนี้ในแพ่งที่ไม่สมบูรณ์

จากแนวความคิดของนักกฎหมายทั้งหลายที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กฎหมายกับศีลธรรมนั้น เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน และไม่สามารถแยกออกจากกันได้เด็ดขาด เพราะแม้หนี้ที่ขาดอายุความจะไม่มีผลบังคับให้ฟ้องร้องกัน ได้ตามกฎหมายแล้วก็ตาม แต่เมื่อคำนึงถึงหน้าที่ทางศีลธรรมแล้ว

³ มาตรา 408 บัญญัติว่า “บุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้ไม่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สิน คือ

- (1) บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนไขก่อนถึงกำหนดเวลานั้น
- (2) บุคคลผู้ชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความแล้ว
- (3) บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หรือตามควรแก่อัธยาศัยในสมาคม

⁴ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 307.

⁵ นักกฎหมายได้ตีความหมายของหนี้ธรรมดา แยกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายแรก ตีความอย่างกว้าง โดยเห็นว่า หนี้ธรรมดาก็คือ หน้าที่ทางศีลธรรม ซึ่งมีมากนอกเหนือจากที่กฎหมายระบุไว้โดยชัดเจนพอสมควร เช่น หนี้ที่จะต้องชำระในหนี้การพนันชั้นต่อ เป็นต้น ส่วนฝ่ายสอง ตีความอย่างแคบ โดยเห็นว่า หนี้ธรรมดาคือต้องมีกฎหมายระบุไว้ให้ชัดเจนพอสมควรเท่านั้น (โปรดดู จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, หน้า 25-27)

กฎหมายจึงให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่รับชำระหนี้ไว้โดยชอบไม่ต้องคืน ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช ในข้อที่ว่าหนี้ขาดอายุความ เป็นหนี้ที่อยู่ระหว่างหนี้ในแพ่งกับหนี้ในธรรม ทั้งนี้เพราะเหตุที่หนี้ขาดอายุความ กฎหมายให้สิทธิลูกหนี้สามารถยกข้อต่อสู้เพื่อตัดฟ้องได้เท่านั้น แต่มิได้ให้หนี้นั้นระงับไปแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่าเจ้าหนี้ยังมีสิทธิที่จะฟ้องร้องได้และถ้าลูกหนี้ยินยอมชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิที่จะรับไว้ได้ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของหนี้ในแพ่ง ในขณะที่เดียวกันหากลูกหนี้ปฏิเสธ โดยยกสภาพการขาดอายุความขึ้นตัดฟ้องทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีได้ หนี้นั้นก็เลยกลายเป็นหนี้ในธรรม ซึ่งหากลูกหนี้ด้วยความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบและศีลธรรมยังคงยินยอมมาชำระหนี้อีก เจ้าหนี้ก็มีสิทธิรับไว้เช่นกัน

2.1.2 สภาพของมูลหนี้ที่ขาดอายุความ

การที่หนี้ขาดอายุความ ทำให้หนี้นั้นไม่มีสภาพบังคับ แต่มูลหนี้มิได้ระงับสิ้นไป กล่าวคือเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว แม้ว่าเจ้าหนี้จะยังสามารถนำมูลหนี้ไปฟ้องร้องต่อศาลได้ แต่ด้วยเหตุที่หนี้ขาดอายุความ ลูกหนี้จึงเกิดสิทธิปฏิเสธไม่ชำระหนี้ได้ตามมาตรา 193/10 ซึ่งถ้าลูกหนี้ใช้สิทธิปฏิเสธดังกล่าวนี้แล้ว เจ้าหนี้จะไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 193/28 หากลูกหนี้ได้ทำการชำระหนี้คืนให้แก่เจ้าหนี้ไปตามมูลหนี้ที่มีอยู่จริงระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้หนี้ทั้งนี้ไม่ว่าลูกหนี้จะได้กระทำไปโดยรู้หรือไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วก็ตาม ไม่สามารถเรียกคืนได้อีกทั้งลูกหนี้ยังไม่สามารถนำหลักกฎหมายเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับได้ด้วย เพราะระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้หนี้มีหนี้ผูกพันกันอยู่จริง เจ้าหนี้จึงมีมูลหนี้ที่จะยกขึ้นอ้างเพื่อรับชำระหนี้ได้ตามกฎหมายซึ่งในมาตรา 408 (2) ก็บัญญัติสนับสนุนไว้อย่างชัดเจนว่า ในกรณีนี้เรียกคืนไม่ได้ แสดงให้เห็นว่าสภาพของหนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วนั้น กฎหมายยอมรับว่ามูลหนี้ที่แท้จริงระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ยังคงมีอยู่ เพียงแต่ไม่มีสภาพบังคับเท่านั้นเอง นอกจากนี้ กฎหมายได้รับรองสภาพความมีอยู่ของหนี้ไว้ในมาตรา 193/27 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง หรือผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้อันตนได้ยึดถือไว้ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ หรือที่ได้ยึดถือไว้ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย้อนหลังเกินห้าปีไม่ได้” แสดงให้เห็นว่าเจ้าหนี้บางประเภทตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้ แม้ว่าหนี้ประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม ก็ยังสามารถบังคับชำระหนี้ได้ ซึ่งในกรณีของเจ้าหนี้จำนองและเจ้าหนี้จำนำนั้น ได้มีบทบัญญัติสนับสนุนหลักการดังกล่าวอีกด้วยตามมาตรา 744 ในเรื่องจำนองบัญญัติว่า “อันจำนองย่อมระงับสิ้นไป (1) เมื่อหนี้ที่ประกันระงับสิ้นไป ด้วยเหตุประการอื่น

ใดมิใช่เหตุอายุความ” และมาตรา 769 ในเรื่องจำนำ บัญญัติว่า “อันจำนำย่อมระงับสิ้นไป (1) เมื่อหนี้ซึ่งจำนำเป็นประกันอยู่นั้นระงับไปเพราะเหตุประการอื่นมิใช่เพราะอายุความ”

นอกจากนี้ กรณีการหักกลบลบหนี้ ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้หนี้ระงับประเภทหนึ่ง ได้มีข้อยกเว้นไว้ในมาตรา 344 ห้ามมิให้นำสิทธิเรียกร้องที่มีข้อต่อสู้มาหักกลบลบหนี้ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความไปแล้วเพราะอายุความจะไม่ตัดรอนการหักกลบลบหนี้ ถ้าหากว่าในเวลาที่จะหักกลบลบหนี้ได้นั้นสิทธิเรียกร้องของอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ขาดอายุความ แสดงให้เห็นว่า กฎหมายยอมรับว่า แม้กรณีสิทธิเรียกร้องขาดอายุความไปแล้วแต่ความผูกพันในเรื่องนี้ยังคงมีอยู่และเป็นหนี้ที่สมบูรณ์จึงยอมให้มีการหักกลบลบหนี้กันได้อีก เช่น ก และ ข ต่างเป็นทั้งเจ้าหนี้ในสัญญากู้ยืมเงินซึ่งกันและกัน โดยในวันที่ 1 เมษายน 2530 ก. เป็นหนี้ ข. 1,000 บาท (หนี้รายที่ 1) และในวันที่ 1 เมษายน 2531 ข. เป็นหนี้ ก. 1,000 บาท (หนี้รายที่ 2) โดยมีได้กำหนดวันชำระหนี้คืน หนี้จึงถึงกำหนดชำระหนี้ทันที ในวันที่มีการกู้เงินกันนั่นเอง ข. จึงอาจบอกหักกลบลบหนี้กับ ก. ได้ แต่ ข. ไม่ได้ใช้สิทธิดังกล่าว จนกระทั่งถึงวันที่ 1 เมษายน 2540 สิทธิเรียกร้องหนี้รายที่ 1 ขาดอายุความ ต่อมา ก. มาเรียกร้องให้ ข. ใช้หนี้รายที่ 2 จำนวน 1,000 บาท ข. ก็ยังมีสิทธิที่จะขอให้หักกลบลบหนี้ได้ ถึงแม้ว่าสิทธิเรียกร้องของ ข. จะขาดอายุความแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่าในเวลาที่จะหักกลบลบหนี้รายที่ 2 ได้นั้น สิทธิเรียกร้องของ ข. ยังไม่ขาดอายุความ อันเป็นผลมาจากมาตรา 342 วรรค 2 ซึ่งให้การหักกลบลบหนี้มีผลย้อนหลังไปถึงเวลาที่จะหักกลบลบหนี้กันได้เป็นครั้งแรก ดังนั้น ในกรณีนี้จึงไม่ใช้การชำระหนี้ที่ขาดอายุความ อย่างไรก็ดี สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความนั้นไม่ใช่จะไม่มีหนี้สูญเสียเลยและมีหนี้ที่ระงับไปแล้ว ถึงแม้ว่าจะนำมาใช้ฟ้องคดีบังคับสิทธิไม่ได้แต่ก็ไม่ห้ามมิให้ยกขึ้นกล่าวอ้างเป็นข้อต่อสู้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากรณีที่ ข. ต่อสู้ขอหักกลบลบหนี้เป็นแต่เพียงการยกเอาสิทธิที่ขาดอายุความขึ้นต่อสู้เท่านั้น มิใช่เป็นการเอาสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความมาฟ้องให้บังคับคดี

2.1.3 ความแตกต่างระหว่างหนี้ที่ขาดอายุความกับการระงับแห่งหนี้

หนี้ที่ขาดอายุความมีความแตกต่างกับการระงับแห่งหนี้ คือ ความระงับแห่งหนี้ หมายถึง การสิ้นสุดแห่งความผูกพันที่เป็นหนี้กันอยู่ สถานการณ์ที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของหนี้ ลูกหนี้และหน้าที่ที่มีอยู่ต่อ

⁶ ในกรณีนี้ถึงกำหนดชำระเมื่อใด ตามมาตรา 203 บัญญัติว่า “...ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้มีได้กำหนดไว้ หรือจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าเจ้าหนี้นี้ย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้โดยพลันและฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันคู่กัน...”

กันเป็นอันเลิกแล้วกันไป⁷ ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ลักษณะหนี้ หมวด 5 ว่าด้วยความระงับหนี้ ได้กำหนดเหตุที่ทำให้หนี้ระงับไว้ 5 ประการคือ การชำระหนี้ การปลดหนี้ การหักกลบลบหนี้ การแปลงหนี้ใหม่ และหนี้เคลื่อนกลืนกัน จะเห็นได้ว่ามูลหนี้ที่ระงับไปโดยเหตุดังกล่าวนี้มีผลทำให้มูลหนี้ที่มีอยู่เดิมนั้นหมดสิ้นไป ไม่มีมูลหนี้ที่จะต้องผูกพันต่อกันอีกเลยทั้งในทางกฎหมายและทางศีลธรรม ถือว่าเป็นการที่หนี้ระงับไปโดยเจ้าหนี้ได้รับความพอใจ⁸ หากลูกหนี้พลั้งเผลอมาทำการชำระหนี้เดิมซ้ำอีกก็สามารถเรียกคืนได้เพราะเจ้าหนี้ไม่มีมูลหนี้ที่จะใช้อ้างเพื่อรับชำระหนี้ได้โดยชอบด้วยกฎหมายอีกต่อไป

ส่วนหนี้ขาดอายุความนั้น เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ได้กำหนดไว้ว่า หนี้ขาดอายุความ ทำให้หนี้ระงับ โดยบัญญัติเรื่องหนี้ขาดอายุความไว้ในบรรพ 2 ภาค 6 ลักษณะ 5 เรื่องความระงับแห่งหนี้ เช่น

มาตรา 425 ถ้าเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิในระหว่างเวลาที่กฎหมายบัญญัติไว้ไซ้ ท่านว่าสิทธินั้นสิ้นไปโดยอายุความ

มาตรา 433 เมื่อหนี้ประธานระงับไปโดยอายุความแล้ว ดอกผลและอุปกรณ์ทั้งหลายซึ่งเนื่องแต่หนี้นั้นย่อมระงับไปคู่กัน

มาตรา 434 ความระงับแห่งหนี้โดยอายุความนั้น ย่อมไม่ห้ามผู้รับจ้างอง ถ้าเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของตนที่ได้ยึดถือไว้แล้ว

⁷ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 985; ศาสตราจารย์จิต เศรษฐบุตร ได้ให้ความหมายความระงับแห่งหนี้ว่า หมายถึง หนี้ได้สุดสิ้นลง (Extinction des obligations) ตามความหมายในมาตรา 1234 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และยังให้ความหมายอีกว่า หนี้ได้ระงับลงแล้ว (จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, หน้า 164)

⁸ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช แบ่งประเภทเหตุระงับหนี้ออกเป็น 2 พวกคือ หนี้ระงับโดยเจ้าหนี้ได้รับความพอใจ กับหนี้ระงับโดยเจ้าหนี้ไม่ได้รับความพอใจ ซึ่งกรณีที่หนี้ระงับโดยเจ้าหนี้ไม่ได้รับความพอใจ เช่น การบอกล้างโมฆะกรรม, การกำหนดเงื่อนไขบังคับหลังและเงื่อนไขสิ้นสุด, การชำระหนี้กลายเป็นพันธิตยโดยจะโทษลูกหนี้ไม่ได้, การต่อสู้ตัดฟ้องเจ้าหนี้ด้วยอายุความและการเลิกสัญญา เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้ในตัวเองไม่ได้กล่าวไว้เป็นเรื่องความระงับของหนี้โดยตรง กฎหมายบัญญัติไว้เพียงมิให้หนี้มีผลต่อไป โดยที่เจ้าหนี้ไม่ได้รับการตอบแทนในทางทรัพย์สิน หรือในทางรักใคร่เสน่หาอย่างใดเลย เพราะกฎหมายเข้ามาขัดขวางมิให้เจ้าหนี้เรียกเอาได้ ทั้ง ๆ ที่เจ้าหนี้ยังปรารถนาที่จะได้รับชำระหนี้ จึงยังเป็นปัญหาอยู่ว่าหนี้นั้นระงับไปแล้วหรือไม่

ซึ่งคำว่า “ระงับ” ในมาตราเหล่านี้ หมายถึง หนีสิ้นสุด และในร่างที่เป็นภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Extinguished” แต่อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ฉบับนี้ ไม่มีผลใช้บังคับเพราะได้ยกเลิกไปก่อน ต่อมาเมื่อมีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใหม่ พ.ศ. 2468 เรื่องนี้ขาดอายุความได้นำมาจัดหมวดหมู่ไว้ในบรรพ 1 หลักทั่วไป ลักษณะ 6 โดยไม่มีมาตราใดที่ระบุคำว่า “หนีระงับโดยอายุความ” ไว้เลย แต่เปลี่ยนมาใช้คำว่า “หนีขาดอายุความ” แทน การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้เห็นเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายว่า หนีขาดอายุความไม่ใช่ความระงับแห่งหนี จึงได้เปลี่ยนจากคำว่า “ระงับ” มาใช้คำว่า “ขาด” ซึ่งหมายความว่า เวลาขาดหรือเวลาสิ้นสุด และในร่างที่เป็นภาษาอังกฤษใช้คำว่า “to be barred” ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หากผู้ร่างต้องการให้หมายถึง การที่หนีสิ้นสุด โดยใช้คำว่า “ระงับ” อย่างเดิมก็ทำให้เข้าใจชัดเจนดีแล้ว ไม่น่าที่จะต้องเปลี่ยนมาเป็นคำว่า “ขาด” แล้วจะตีความหมายว่า เป็นหนีระงับเช่นเดิม โดยในการประชุมคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2468 ร่างที่เป็นภาษาอังกฤษ พระยาจินดาภิรมย์ เสนอว่า ร่างเดิมที่ใช้คำว่า “Extinguished” ควรแก้เป็น “barred” เพื่อให้ตรงกับคำที่ใช้อยู่ในเรื่องหนีขาดอายุความ

และภายหลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 193/9 บัญญัติว่า “อันสิทธิเรียกร้องอย่างใดๆ ถ้ามิได้บังคับเสียภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ” โดยตัดคำว่า “ห้ามมิให้ฟ้องร้อง” ในบทบัญญัติเดิม ตามมาตรา 163⁹ ออกไป เพราะถ้าคำนี้ยังมีอยู่จะทำให้เข้าใจว่าหนีขาดอายุความฟ้องไม่ได้ จนเกิดความเข้าใจผิดว่า หนีที่ขาดอายุความ คือ หนีที่ระงับไปแล้ว ซึ่งตามหลักกฎหมายหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะมาตรา 193/28 วรรคแรก บัญญัติว่า “การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้น ไม่ว่ามากน้อยเพียงใดจะเรียกคืนไม่ได้ แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม” เป็นการแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการรองรับว่าหนีที่ขาดอายุความแล้ว หนียังไม่ระงับ จึงมีผลทำให้เจ้าหนี้นี้ยังคงมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะได้รับชำระหนี้ โดยมีมูลหนี้ที่จะอ้างได้ตามกฎหมาย และมีข้อสังเกตว่า ความเข้าใจผิดที่ว่าหนีขาดอายุความเป็นหนีที่ระงับแล้วนั้น อาจเกิดจากเหตุที่หนีขาดอายุความ ก่อให้เกิดสิทธิแก่ลูกหนี้ ในการปฏิเสธการชำระหนี้โดยยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้นี้ จึงทำให้เกิดความเข้าใจว่าหนีนั้นระงับไปด้วย ซึ่งกรณีนี้จะเห็นว่า แม้มูลหนี้กับสิทธิเรียกร้องจะมีความสัมพันธ์กันโดยมูลหนี้เป็นตัวก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้อง แต่ตัวมูลหนี้กับตัวสิทธิเรียกร้องสามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ ภายหลังจากที่หนีขาดอายุความแล้ว แม้

⁹ มาตรา 163 (เดิม) บัญญัติว่า “อันสิทธิเรียกร้องอย่างใดๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุความ ห้ามมิให้ฟ้องร้อง”

จะมีผลทำให้ตัวสิทธิเรียกร้องมีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ เนื่องจากลูกหนี้มีสิทธิยกข้อต่อสู้ได้ก็ตาม แต่ความบกพร่องไม่สมบูรณ์ของตัวสิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ ก็ไม่มีผลกระทบต่อตัวมูลหนี้ ไม่ว่าลูกหนี้จะยกอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้หรือไม่ ตัวมูลหนี้ที่มีอยู่อย่างไร ก็ยังคงมีอยู่ตามนั้น จนกว่าจะมีการทำให้ระงับสิ้นไปโดยการชำระหนี้ ปลดหนี้ หักกลบหนี้ แปรหนี้ใหม่ และหนี้เคลื่อนกลืนกัน ซึ่งเป็นมูลเหตุความระงับแห่งหนี้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น เหตุที่หนี้ขาดอายุความจึงไม่ใช่เป็นการระงับแห่งหนี้ และมีความแตกต่างกันตามที่ได้กล่าวมา

2.2 ผลทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

2.2.1 ผลกรณีนิติกรรมสัญญาทั่วไป

ในกรณีนิติกรรมสัญญาทั่วไป ซึ่งไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นพิเศษ เช่น กรณีสัญญาประกัน หรือ กรณีล้มละลายก็ดี โดยหลักแล้วสิทธิเรียกร้องที่เกิดจากนิติกรรมสัญญาทั่วไปจะต้องมีอายุความเสมอเพื่อจำกัดเวลาการใช้สิทธิบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ และจำกัดเวลาความรับผิดชอบของลูกหนี้ หากเจ้าหนี้อ่อนเพลียละเลยไม่ใช้สิทธิบังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความตามมาตรา 193/9 และทำให้เกิดผลเสียหายแก่เจ้าของสิทธิเรียกร้อง คือ ลูกหนี้จะเกิดมีสิทธิปฏิเสธ ที่จะไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยอ้างเหตุหนี้ขาดอายุความแล้วได้ ตามมาตรา 193/10 แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าลูกหนี้ยอมชำระหนี้ไม่ว่าลูกหนี้จะรู้หรือไม่ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วก็ตาม ไม่สามารถเรียกคืนได้ ตามมาตรา 193/28 วรรคแรก และลูกหนี้จะเรียกคืน โดยอ้างหลักลาภมิควรได้ ก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะตามมาตรา 408 (2) การที่หนี้เพียงแต่ขาดอายุความ หนี้ยังไม่ระงับ ดังนั้น เจ้าหนี้จึงมีมูลตามกฎหมายที่จะอ้างเพื่อรับชำระหนี้ได้

2.2.2 ผลกรณีสัญญาประกัน

สัญญาประกันเป็นเพียงหนี้อุปกรณ์ เพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ประธานคืนให้แก่เจ้าหนี้ นอกเหนือจากสิทธิเรียกร้องเดิมที่เจ้าหนี้และลูกหนี้มีอยู่ต่อกัน โดยอาจจะเป็นการประกันด้วยบุคคลหรือประกันด้วยทรัพย์สินของลูกหนี้เอง หรือของบุคคลภายนอกก็ได้ ซึ่งตามหลัก เมื่อสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความให้สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณ์ขาดอายุความด้วย เช่น สัญญากู้ยืมเงินขาดอายุความแล้ว ย่อมมีผลให้สิทธิเรียกร้องเอาดอกเบี้ยตามสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวขาดอายุความไปด้วย เป็นต้น แต่ในสัญญาประกัน ไม่ได้มีผลเช่นนั้นเสมอไป ขึ้นอยู่กับลักษณะของการประกัน โดยมีผลแตกต่างกันดังนี้

ก. การประกันด้วยบุคคล

ต้องเป็นบุคคลภายนอก ไม่ใช่ลูกหนี้ โดยยอมผูกพันตนเข้าทำสัญญาค้ำประกันต่อเจ้าหนี้ เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันจึงเป็นลูกหนี้ลำดับรองที่เข้าชำระหนี้แทนลูกหนี้อีกทีหนึ่ง ทำให้เกิดสิทธิไล่เบียดเอาคืนจากลูกหนี้ได้ เพราะไม่ใช่หนี้ของตนเอง ดังนั้น หากลูกหนี้มีข้อต่อสู้ใดๆ ผู้ค้ำประกันต้องยกขึ้นต่อสู้ด้วย มิฉะนั้นย่อมสิ้นสิทธิไล่เบียดตามมาตรา 695 ที่บัญญัติว่า “ผู้ค้ำประกันซึ่งละเลยไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ นั้น ท่านว่ายอมสิ้นสิทธิที่จะไล่เบียดเอาแก่ลูกหนี้ เพียงเท่าที่ไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ตนมิได้รู้ว่ามีข้อต่อสู้เช่นนั้น และที่ไม่รู้ นั้นมิได้เป็นเพราะความผิดของตนด้วย”

การที่หนี้ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ ผู้ค้ำประกัน จึงมีสิทธิยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ด้วย โดยถือเป็นเหตุให้ผู้ค้ำประกันหลุดพ้นจากความรับผิด¹⁰ แม้ว่าหนี้ยังไม่ระงับตามมาตรา 698¹¹ ซึ่งถ้าลูกหนี้ ด้วยสำนึกความรับผิดชอบและศีลธรรม ว่าหนี้ยังคงมีอยู่ มาทำการรับสภาพความรับผิด หรือ สละประโยชน์แห่งอายุความที่ขาดไปแล้ว กรณีนี้ย่อมไม่มีผลกระทบต่อผู้ค้ำประกัน¹² เพราะการกระทำของลูกหนี้ในเรื่องกำหนดอายุความอันเป็นโทษนี้ถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัวของลูกหนี้เท่านั้นตามมาตรา 295 นอกจากนี้ กฎหมายยังได้บัญญัติไว้ชัดเจน ในกรณีการรับสภาพความรับผิดตามมาตรา 193/28 ว่า “การที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิด...จะอ้างขึ้นเป็น โทษแก่ผู้ค้ำประกันเดิมไม่ได้” และกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 193/24 ว่า “...การสละประโยชน์แห่งอายุความ ไม่มีผลกระทบต่อกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้ำประกัน”

แต่มีปัญหาว่า หากผู้ค้ำประกันไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ จะมีผลต่อลูกหนี้อย่างไร จากที่กล่าวมาแล้วว่า หนี้ที่ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิยกข้อต่อสู้เจ้าหนี้ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ลูกหนี้จะใช้หรือไม่ก็ได้ โดยแยกพิจารณา ดังนี้

¹⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 272/2506

¹¹ มาตรา 698 บัญญัติว่า “อันผู้ค้ำประกันยอมหลุดพ้นจากความรับผิดในขณะที่เมื่อหนี้ของลูกหนี้ระงับสิ้นไป ไม่ว่าเพราะเหตุใดๆ”

¹² ตรงกันข้ามกับกรณีที่ลูกหนี้ทำการรับสภาพหนี้ก่อนอายุความครบกำหนด ซึ่งมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง โดยตามมาตรา 692 บัญญัติว่า “อายุความสะดุดหยุดลงเป็น โทษแก่ลูกหนี้ นั้น ย่อมเป็น โทษแก่ผู้ค้ำประกันด้วย” ดังนั้น ผู้ค้ำประกันจึงต้องมีความรับผิดต่อไป

1. กรณีลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ เจ้าหนี้อย่อมบังคับชำระหนี้ไม่ได้ แต่ถ้าผู้ค้ำประกันไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ด้วย โดยยอมชำระหนี้ที่ลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้แล้ว ผู้ค้ำประกันย่อมสิ้นสิทธิไล่เบียด เว้นแต่ผู้ค้ำประกันจะพิสูจน์ได้ว่า มิได้รู้ว่ามีข้อต่อสู้ดังกล่าว และการไม่รู้ไม่ใช่ความผิดของตนตามมาตรา 695 ซึ่งเป็นการยากเพราะก่อนที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกันมีหน้าที่ต้องสอบถามจากลูกหนี้ว่ามีข้อต่อสู้หรือไม่ หากผู้ค้ำประกันละเลยหน้าที่ดังกล่าว ถือว่าเป็นความผิดของผู้ค้ำประกันเอง จึงสิ้นสิทธิไล่เบียดเอาจากลูกหนี้

2. กรณีที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ถ้าผู้ค้ำประกันยอมชำระหนี้โดยไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ด้วยเช่นกัน แม้ว่าโดยปกติตามหลักกฎหมายจะตัดสิทธิไล่เบียดของผู้ค้ำประกันที่ไม่ยกอายุความของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ เพราะเป็นการทำให้ลูกหนี้เสียหายก็ตาม แต่กรณีนี้จะเห็นว่าตัวลูกหนี้เองที่ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก่อน ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ ทำให้เจ้าหนี้อำนาจบังคับชำระหนี้ได้ แต่ก็ไม่ลบล้างสิทธิของผู้ค้ำประกัน ที่จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ตามมาตรา 193/24 ซึ่งกรณีนี้ถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของผู้ค้ำประกันเอง ไม่ใช่ข้อต่อสู้ของลูกหนี้ เป็นสิทธิของผู้ค้ำประกัน ถ้าผู้ค้ำประกันไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ กลับชำระหนี้เมื่อถูกเรียกร้อง ก็เป็นเพียงไม่ใช่สิทธิของตนเอง ไม่ใช่สละเลยไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ เพราะข้อต่อสู้ของลูกหนี้ในเรื่องอายุความไม่มีแล้ว ดังนั้นผู้ค้ำประกันจึงยังคงใช้สิทธิไล่เบียดได้ ในทางกลับกัน ถ้าผู้ค้ำประกันไม่ยอมชำระหนี้ โดยต้องการยกอายุความขึ้นต่อสู้ก็สามารถทำได้ เพราะการที่หนี้ประชนของลูกหนี้ขาดอายุความ ทำให้ผู้ค้ำประกันมีสิทธิยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1072/2537 วินิจฉัยว่าเมื่อจำเลยที่ 1 ถึงแก่ความตาย หากโจทก์มิได้ฟ้องทายาทของจำเลยที่ 1 ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่โจทก์ทราบจำเลยที่ 1 ถึงแก่ความตาย หนี้รายนี้ย่อมขาดอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสาม จำเลยที่ 2 ในฐานะผู้ค้ำประกันจึงอาจยกอายุความขึ้นต่อสู้โจทก์ได้ตามมาตรา 694 โดยไม่จำเป็นว่าจำเลยที่ 2 จะต้องเป็นบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1755 เท่านั้น

นอกจากนั้น มีปัญหาว่า ผู้ค้ำประกันจะทำสัญญาพิเศษกับเจ้าหนี้ ยอมรับผิดเกินกว่าความรับผิดชอบของลูกหนี้ โดยไม่สิ้นสิทธิไล่เบียดได้หรือไม่ เช่น ผู้ค้ำประกันตกลงว่าจะไม่ยกข้อต่อสู้ว่า หนี้ของลูกหนี้ขาดอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ เป็นต้น ซึ่งกรณีนี้ตามหลักในการยกข้อต่อสู้หนี้ ผู้ค้ำประกันอาจสละสิทธิยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ หรือของตนเองก็ได้ ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ค้ำประกันยอมผูกพันตนให้รับผิดชอบในหนี้ที่ขาดอายุความเรียกร้องจากลูกหนี้ จึงอาจจะกระทำได้ โดยถือว่าเป็นการชำระหนี้ของผู้ค้ำประกันเองตามข้อสัญญาพิเศษ ไม่ใช่การชำระหนี้ของลูกหนี้ ผู้ค้ำประกันจึงไม่มีสิทธิไล่เบียดเอาจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 693 เพราะเจ้าหนี้ไม่มีหรือหมดสิทธิเรียกร้องจากลูกหนี้แล้ว โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1785/2505

วินิจฉัยว่า แม้แต่หนี้ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบเนื่องจากหนี้ไม่สมบูรณ์ เพราะสำคัญผิดหรือไร้ความสามารถ ก็ยังยอมให้ผู้ค้ำประกันได้ เพียงแต่ผู้ค้ำประกันได้ทราบแล้ว ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ค้ำประกันยอมผูกพันตนให้ตนรับผิดชอบในหนี้ที่ขาดอายุความเรียกร้องจากลูกหนี้ จึงอาจจะกระทำได้เพราะอายุความนั้น ถ้าลูกหนี้ไม่ยกขึ้นต่อสู้ ศาลก็ไม่อาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัย โฉนจึงจะไม่อาจตกลงไว้ต่อกันได้ก่อนว่าจะ สละข้อต่อสู้ และกรณีนี้ไม่เป็นการขยายอายุความ เพราะอายุความเรียกร้องจากกองมรดกของลูกหนี้ มิได้เปลี่ยนแปลง ผู้ให้กู้ยังคงเรียกร้องจากทายาทเมื่อเกิน 1 ปีแล้วไม่ได้เหมือนเดิม

ในการทำสัญญาสละข้อต่อสู้ในเรื่องอายุความ จะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน มิฉะนั้นจะไม่ ตัดสิทธิของผู้ค้ำประกันที่จะยกขึ้นต่อสู้ได้ เช่น สัญญาค้ำประกันระบุเพียงว่า “ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ เสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ก็ดี ถึงแก่กรรมก็ดี ไปจากถิ่นฐานที่อยู่ หรือหาตัวไม่พบก็ดี หรือมี กรณีอื่นใดอันเป็นเหตุให้โจทก์ไม่ได้รับชดใช้เงินแล้ว ผู้ค้ำประกันจะเป็นผู้รับผิดชอบชดใช้แทนให้ จนครบ”¹³ หรือ “ถ้าผู้กู้ไม่ชำระต้นเงินและดอกเบี้ยให้ตามสัญญา หรือผู้กู้ถึงแก่กรรม หรือหนี้ระงับด้วย เหตุหนึ่งเหตุใด ซึ่งทำให้ผู้ให้กู้ต้องขาดสูญเงินต้น หรือดอกเบี้ย ผู้ค้ำประกันยอมรับผิดชอบชำระหนี้ แทนให้ทั้งสิ้น”¹⁴ โดยไม่มีข้อความว่า เมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว ผู้ค้ำประกันยอมสละสิทธิไม่ยก อายุความขึ้นต่อสู้ ดังนั้น ผู้ค้ำประกันจึงยังมีสิทธิยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ได้

ข. การประกันด้วยทรัพย์

กรณีจำนอง

จำนองเป็นการเอาทรัพย์สินตราไว้เป็นประกันการชำระหนี้ หนี้จำนองจึงติดกับตัวทรัพย์ตั้งแต่ แรกหนี้เกิด และผูกพันจนกว่าหนี้ประธานจะได้ชำระสิ้นเชิง จำนองจึงจะระงับ ต่างจากค้ำประกันด้วย บุคคลที่เป็นความผูกพันที่จะชำระหนี้แทนลูกหนี้ แต่ยังไม่มียหน้าที่ชำระหนี้จนกว่าลูกหนี้จะผิดนัด การที่หนี้ขาดอายุความ หนี้ไม่ระงับ จึงไม่เป็นเหตุให้จำนองระงับไปด้วยตามมาตรา 744(1) ทำให้ เจ้าหนี้จำนองยังสามารถบังคับจำนองได้ตามมาตรา 745 ที่บัญญัติว่า “ผู้รับจำนองจะบังคับจำนองแม้เมื่อ หนี้ที่ประกันนั้นขาดอายุความแล้วก็ได้ แต่จะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระเกินกว่าห้าปีไม่ได้” เหตุผล เนื่องจากเพื่อไม่ให้เจ้าหนี้ ผู้รับจำนองทิ้งเวลาให้นานเกินไปจนดอกเบี้ยของหนี้ประธานนั้นเพิ่มขึ้น เรื่อยๆ ในส่วนของดอกเบี้ยจึงให้เรียกย้อนหลังได้เพียง 5 ปีเท่านั้น สอดคล้องกับมาตรา 193/27 ที่

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 2937/2538

¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 964/2512

บัญญัติว่า “ผู้รับจำนอง...ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง...แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย้อนหลังเกินห้าปีขึ้นไปไม่ได้” ซึ่งมีหลักการทำนองเดียวกัน จนมีคำกล่าวว่า “จำนองไม่มีอายุความ” เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 6457/2539 วินิจฉัยว่า หนี้กู้ยืมที่มีสัญญาจำนองประกัน ขาดอายุความ 10 ปีตาม มาตรา 193/30 แล้วแต่กรณีต้องด้วยข้อยกเว้นตามมาตรา 193/27 และมาตรา 745 ซึ่งจำเลยผู้เป็นผู้รับจำนองจะบังคับจำนองแม้เมื่อหนี้ที่ประกันขาดอายุความแล้วก็ได้ แต่จะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจำนองเกินกว่าห้าปีไม่ได้ โจทก์ซึ่งเป็นผู้กู้จึงคงต้องรับผิดชอบดอกเบี้ยเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันฟ้องย้อนขึ้นไป

กรณีจำนำ

จำนำเป็นการเอาตัวทรัพย์สินประกันหนี้ โดยต้องส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินให้เจ้าหนี้ยึดถือไว้เป็นประกัน ปกติจำนำย่อมระงับเมื่อหนี้ประกันที่จำนำประกันอยู่นั้นระงับ แต่ไม่ใช่ด้วยเหตุขาดอายุความ ตามมาตรา 769(1) เพราะการที่เจ้าหนี้ยึดถือทรัพย์สินที่จำนำอยู่ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะบังคับจำนำเอาแก่ทรัพย์สินนั้นได้ จำนำจึงไม่มีอายุความเช่นเดียวกับจำนอง และสอดคล้องกับหลักการใน มาตรา 193/27 ที่บัญญัติว่า “...ผู้รับจำนำ...ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนำ แม้จะสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย้อนหลังเกินห้าปีขึ้นไปไม่ได้” โดยมีเหตุผลเหมือนกันกับกรณีจำนอง

ดังนั้นจะเห็นว่าสิทธิเรียกร้องในหนี้ประกันที่ขาดอายุความ ไม่ทำให้สิทธิในการบังคับจำนองหรือบังคับจำนำของเจ้าหนี้ยหมดสิ้นไปด้วย แต่เมื่อมีการบังคับจำนองหรือจำนำแล้ว หากไม่พอชำระหนี้จะมีผลต่างกันคือ กรณีจำนอง ไม่ว่าหนี้ประกันจะยังไม่ขาดหรือขาดอายุความแล้วก็ตาม เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเรียกร้องในส่วนที่ขาดได้อีกตามมาตรา 733¹⁵ เว้นแต่มีข้อตกลงให้เรียกได้ และเมื่อเจ้าหนี้ยใช้สิทธิบังคับจำนองแล้ว จะหวนกลับไปใช้สิทธิอย่างเจ้าหนี้ยสามัญอีกก็ไม่ได้ ต้องห้ามตามมาตรา 214¹⁶ ในทางตรงกันข้าม กรณีจำนำ หากหนี้ยังไม่ขาดอายุความ เจ้าหนี้ยสามารถฟ้องในฐานะเจ้าหนี้ยสามัญ

¹⁵ มาตรา 733 บัญญัติว่า “ถ้าเอาทรัพย์สินจำนองหลุดและราคาทรัพย์สินนั้นมีประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ก็ดี หรือถ้าเอาทรัพย์สินซึ่งจำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่นั้นก็ดีเงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใด ลูกหนี้ยไม่ต้องรับผิดชอบในเงินนั้น”

¹⁶ มาตรา 214 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา 733 เจ้าหนี้ยมีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้ยจนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่นๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ยด้วย”

เรียกร้องเอาจากทรัพย์สินอื่นของลูกหนี้ในส่วนที่ขาดได้อีกตามมาตรา 767¹⁷ แต่ถ้าหนี้ขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธไม่ต้องรับผิดชอบอีกได้ มีปัญหาว่า ถ้ามีการทำข้อตกลงกันล่วงหน้ายกเว้นให้เจ้าหนี้เรียกชำระหนี้ได้อีก หากบังคับจำนองหรือจำนำแล้วไม่พอชำระหนี้ แม้ว่าหนี้จะขาดอายุความแล้ว ทำได้หรือไม่ จะเห็นว่า เป็นการให้บังคับเอากับทรัพย์สินตามมูลหนี้เดิม เพราะหนี้จำนองหรือจำนำระงับเนื่องจากทรัพย์สินที่จำนองหรือจำนำถูกบังคับจนหมดสิ้นแล้ว จึงต้องพิจารณาว่าข้อตกลงดังกล่าวเจ้าหนี้ทำกับใคร ถ้าทำกับลูกหนี้ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความล่วงหน้าก่อนอายุความครบกำหนด ซึ่งไม่สามารถทำได้ ต้องห้ามตามมาตรา 193/24 แต่ถ้าทำกับผู้จำนองหรือจำนำที่เป็นบุคคลภายนอก ซึ่งไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะหนี้จำนอง หรือจำนำ ระงับไปแล้ว เนื่องจากตัวทรัพย์สินที่จำนองหรือจำนำนั้นได้ถูกเจ้าหนี้บังคับจำนองหรือจำนำไปจนหมดสิ้นแล้ว ดังนั้นกรณีนี้ จึงเป็นการทำสัญญาค้ำประกัน โดยมีข้อสัญญาพิเศษต่อเจ้าหนี้ ยอมรับผิดเกินกว่าความรับผิดชอบของลูกหนี้แม้ว่าหนี้จะขาดอายุความแล้ว ซึ่งสามารถทำได้ แต่จะใช้สิทธิไล่เบียดเอาคืนจากลูกหนี้ไม่ได้ ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ ก. เรื่องการประกันด้วยบุคคล

ส่วนการได้รับเงินใช้คืนจากลูกหนี้ของผู้จำนอง หรือผู้จำนำ เมื่อเข้าชำระหนี้เสียเองแทนลูกหนี้ หรือถูกบังคับจำนอง หรือจำนำนั้น ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังสิทธิเรียกร้องขาดอายุความ มีผลไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีจำนองตามมาตรา 724 ถ้าเข้าชำระหนี้เสียเองแทนลูกหนี้ เพื่อจะปิดป้องมิให้ต้องถูกบังคับจำนอง ผู้จำนองชอบที่จะได้รับเงินใช้คืนจากลูกหนี้ตามจำนวนที่ตนได้ชำระไป หรือถ้าถูกบังคับจำนอง ผู้จำนองก็ชอบที่จะได้รับเงินใช้คืนจากลูกหนี้ตามจำนวน ซึ่งผู้รับจำนองจะได้รับใช้หนี้จากการบังคับจำนองนั้น ส่วนกรณีจำนำ แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่โดยเหตุที่ทั้งจำนองและจำนำต่างก็เป็นการประกันด้วยทรัพย์สิน จึงน่าจะนำมาตรา 724 แห่งลักษณะจำนอง ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาใช้บังคับแก่ผู้จำนำได้ โดยมีผลเช่นเดียวกัน¹⁸ ซึ่งในกรณีที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วนั้น จะเห็นว่า การที่ยอมให้ผู้จำนองหรือจำนำเรียกเอาคืนจากลูกหนี้ได้ มีผลเท่ากับว่า เจ้าหนี้สามารถบังคับเอาคืนจากลูกหนี้ได้อีกแม้ว่าลูกหนี้จะยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้วก็ตาม ทั้งนี้มีเหตุผลเพราะหากทรัพย์สินที่จำนองหรือจำนำเป็นของลูกหนี้ ถ้ามีการบังคับจำนองหรือจำนำ ลูกหนี้ก็ต้องเสียทรัพย์สินนั่นเอง ดังนั้นเมื่อบุคคลภายนอกเอาทรัพย์สินมาประกันหนี้ของลูกหนี้ หากต้องเสียทรัพย์สินไป ลูกหนี้ก็ต้องใช้คืน จึงเท่ากับหนี้ของ

¹⁷ มาตรา 767 บัญญัติว่า “เมื่อบังคับจำนำได้เงินจำนวนสุทธิเท่าใด ท่านว่าผู้รับจำนำต้องจัดสรรชำระหนี้ และอุปกรณ์เพื่อให้เสร็จสิ้นไป และถ้ายังมีเงินเหลือก็ต้องส่งคืนให้แก่ผู้จำนำ หรือบุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้น ถ้าได้เงินน้อยกว่าจำนวนค้ำชำระหนี้ ท่านว่าลูกหนี้ก็ยังคงต้องรับใช้ในส่วนที่ขาดนั้น”

¹⁸ ชุมพล จันทราทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะค้ำประกัน จำนอง จำนำ, หน้า 160.

ลูกหนี้ในส่วนที่มีการทำสัญญาประกันด้วยจำนองหรือจำนำที่ไม่มีอายุความ แต่หนี้ส่วนที่เหลือลูกหนี้ยังสามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ตามเดิม

มีข้อน่าคิดว่า หนี้ที่มีการทำประกันด้วยจำนองหรือจำนำ ซึ่งสามารถบังคับจำนองหรือจำนำได้ โดยไม่ขาดอายุความ ครอบงำที่สภาพของตัวทรัพย์สินที่จำนองยังคงมีอยู่ หรือ ตัวทรัพย์สินที่จำนำนั้นยังคงอยู่ในความครอบครองของผู้รับจำนำ จะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความล่วงหน้า ซึ่งต้องห้ามตามมาตรา 193/24 อันมีผลเป็นโมฆะหรือไม่ กรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายทั้งสองมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินจำนอง จำนำ เป็นสิทธิที่ติดอยู่กับทรัพย์สินเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ส่วนอายุความกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ ให้อำนาจรับผิดตามสิทธิเรียกร้องภายในเวลาอันจำกัด ดังนั้น จึงไม่น่าจะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความล่วงหน้าแต่อย่างใดก็ตาม จะเห็นว่า กรณีนี้เป็นช่องว่างของกฎหมาย ซึ่งเจ้าหนี้อาจจะใช้บีบบังคับให้ลูกหนี้หาทรัพย์สินมาประกันหนี้ที่มีอยู่กับเจ้าหนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายที่อาจจะเกิดจากการที่ลูกหนี้ยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้

2.2.3 กรณีล้มละลาย¹⁹

ในคดีล้มละลาย การพิจารณาคดีล้มละลายมีวิธีการและขั้นตอนที่แตกต่างจากการพิจารณาคดีแพ่งสามัญ เนื่องจากมีผลในทางตัดสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งอาจจะเป็นการฟ้องคดีล้มละลาย หรือการร้องขอค้ำประกัน²⁰ ก็ได้ โดยสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความมี

¹⁹ มาตรการต่างๆ ที่กล่าวถึงในหัวข้อนี้ หมายถึง มาตรการในพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511 จนถึง พระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542

²⁰ เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติให้มีการร้องขอค้ำประกันได้เนื่องจากการดำเนินธุรกิจบางช่วงลูกหนี้อาจจะประสบปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราว โดยอาจจะเป็นผลมาจากการดำเนินธุรกิจขาดทุนหรือสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำจนทำให้ฐานะทางการเงินของลูกหนี้ตกอยู่ในสภาพที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งถ้าหากเจ้าหนี้ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ลูกหนี้ก็ยังมีศักยภาพที่จะดำเนินธุรกิจต่อไปได้ และยังไม่สมควรถูกพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย แต่การให้ความช่วยเหลือของเจ้าหนี้ดังกล่าวนี้ตามมาตรา 94 (2) (เดิม) ให้อธิบายว่าเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิขอรับชำระหนี้ได้เนื่องจากเจ้าหนี้ได้ยอมให้ลูกหนี้กระทำการขึ้นเมื่อเจ้าหนี้ได้รู้ถึงการที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ทำให้เกิดปัญหาไม่มีเจ้าหนี้รายใดกล้ายื่นมือเข้ามาช่วยเหลือลูกหนี้ให้ผ่านพ้นจากปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราวดังกล่าวได้ จึงมีผลให้ลูกหนี้ต้องถูกพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้เป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติล้มละลายโดยเพิ่มเติมกระบวนการฟ้องพิพากษาตามมาตรา 90/1 ถึง มาตรา 90/90 เพื่อให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหนี้ที่ให้ความช่วยเหลือลูกหนี้แล้วยังมีสิทธิขอรับชำระหนี้ได้ตาม

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีล้มละลาย กล่าวคือ สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความเป็นหนี้ที่ไม่อาจขอรับชำระหนี้ได้ และการไม่ยื่นขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามพระราชบัญญัติล้มละลายมีผลทำให้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความ โดยแยกพิจารณาเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิขอรับชำระหนี้ เนื่องจากสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความ

ก. กรณีการฟ้องคดีล้มละลาย

เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดีต่อศาลขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย การพิจารณาคดีล้มละลาย ถึงแม้ศาลจะพิจารณาได้ความจริงตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 9 หรือมาตรา 10²¹ แต่ถ้ามีเหตุอื่นที่ไม่สมควรให้ลูกหนี้ล้มละลาย ตามมาตรา 14 ให้ศาลยกฟ้อง โดยในคดีล้มละลาย หนี้ที่จะมาขอชำระได้ มูลแห่งหนี้จะต้องเกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ แม้ว่าหนี้นั้นยังไม่ถึงกำหนดชำระหรือมีเงื่อนไขก็ตาม เว้นแต่หนี้ที่เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี หรือหนี้ที่จะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้ ซึ่งการที่สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความ ทำให้ขาดสภาพบังคับที่จะเรียกร้องเอากับลูกหนี้ จึงเป็น

มาตรา 90/77 และแก้ไขเพิ่มเติมหลักการในมาตรา 94 (2) ให้หนี้ที่เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิขอรับชำระหนี้ได้เนื่องจากยอมให้ลูกหนี้ก่อนขึ้นในขณะที่ยังมีหนี้สินส่วนตัวนั้น ไม่รวมถึงหนี้ที่เจ้าหนี้ยอมให้กระทำให้ขึ้นเพื่อให้งบการเงินของลูกหนี้ดำเนินต่อไปได้ ซึ่งจากการแก้ไขเพิ่มเติมหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถจัดปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีตตามบทบัญญัติเดิมในมาตรา 94 (2) ลงได้

²¹มาตรา 9 บัญญัติว่า “เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อ

- (1) ลูกหนี้มีหนี้สินส่วนตัว
- (2) ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา เป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียว หรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท และ
- (3) หนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้แน่นอน ไม่ว่าหนี้้นั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม”

มาตรา 10 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 9 เจ้าหนี้มีประกันจะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อ

- (1) มิได้เป็นผู้ต้องห้ามมิให้บังคับการชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน และ
- (2) กล่าวในฟ้องว่า ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หรือตีราคาหลักประกันมาในฟ้อง ซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้วเงินยังขาดอยู่สำหรับลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท

หนี้ที่เจ้าหนี้ไม่อาจนำมาขอชำระหนี้ได้ตามมาตรา 94 (1)²² ซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุที่ไม่ควรให้ลูกหนี้ล้มละลาย และแม้ลูกหนี้จะมีได้ยกขึ้นต่อผู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วก็ตาม ในคดีขอให้ล้มละลายศาลก็ยกเป็นเหตุพิจารณาว่าไม่สมควรพิพากษาให้ล้มละลายได้²³ ทั้งนี้เพราะผลของการที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดหรือให้ล้มละลายนั้น กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของลูกหนี้อย่างมาก ทำให้ถูกจำกัดสิทธิไม่สามารถจัดการทรัพย์สินของตนได้ กฎหมายล้มละลายจึงเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยไม่ต้องทำให้เจ้าหนี้ใช้กฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือบีบบังคับลูกหนี้มากเกินไป

มีปัญหาว่า หนี้ขาดอายุความที่มีการทำประกันด้วยจำนอง หรือจำนำ จะสามารถนำมาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้หรือไม่ กรณีนี้แยกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ หนี้ประธานที่ขาดอายุความแล้ว ตามมาตรา 94 (1) ถือว่าเป็นหนี้ที่ฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ จึงไม่อาจขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ ส่วนที่สอง คือ หนี้อุปกรณ์ จำนอง หรือ จำนำ ที่ยังสามารถบังคับจำนอง หรือจำนำเอากับตัวทรัพย์สินที่เป็นประกันได้ แม้หนี้ประธานจะขาดอายุความแล้ว จึงเป็นหนี้ที่ขอชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้ โดยการฟ้องในฐานะเจ้าหนี้อุปกรณ์จะต้องไม่ถูกต้องห้ามมิให้บังคับชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน ซึ่งตามหลัก เจ้าหนี้ผู้รับจำนำ จะไม่ถูกต้องห้ามตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 767 แต่ถ้าเป็นเจ้าหนี้ผู้รับจำนอง ต้องมีข้อสัญญาพิเศษยกเว้นข้อจำกัดความรับผิดชอบตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 733 จึงจะฟ้องได้ ส่วนการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้อุปกรณ์ สามารถเลือกใช้สิทธิได้ 2 ทาง โดยใช้สิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันเอง ไม่มาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามมาตรา 95 หรือ โดยขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามมาตรา 96 ซึ่งมีเงื่อนไขให้เลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน 4 ประการ และต้องขอรับชำระหนี้ภายในสองเดือน นับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด แต่ด้วยเหตุที่เจ้าหนี้ในกรณีนี้มีสิทธิขอรับชำระหนี้ได้เพียงตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเท่านั้น ส่วนหนี้ประธานที่ขาดอายุความแล้วบังคับไม่ได้ ทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถเลือกใช้สิทธิตามมาตรา 96 ได้ทุกกรณี กล่าวคือ

²² มาตรา 94 บัญญัติว่า “ เจ้าหนี้ไม่มีประกันอาจขอรับชำระหนี้ได้ ถ้ามูลแห่งหนี้ได้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ แม้ว่าหนี้ดังกล่าวไม่ถึงกำหนดชำระหนี้หรือมีเงื่อนไขก็ตามเว้นแต่

(1) หนี้ที่เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนข้อห้ามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี หรือหนี้ที่จะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้

(2) หนี้ที่เจ้าหนี้ยอมให้ลูกหนี้กระทำให้ขึ้นเมื่อเจ้าหนี้ได้รู้ถึงการที่ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวแต่ไม่รวมถึงหนี้ที่เจ้าหนี้ยอมให้กระทำให้ขึ้น เพื่อให้กิจการของลูกหนี้ดำเนินต่อไปได้”

²³ คำพิพากษาฎีกาที่ 71/2522

(1) ยินยอมสละทรัพย์สินอันเป็นหลักประกัน เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย แล้วขอรับชำระหนี้เต็มจำนวน ไม่สามารถทำได้เพราะเมื่อสละหลักประกันแล้ว ทำให้กลับเป็นเจ้าหนี้สามัญซึ่งหนีขาดอายุความแล้ว บังคับไม่ได้

(2) บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่ สามารถทำได้เพียงการบังคับเอาแก่หลักประกันเท่านั้น

(3) ขอให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขายทอดตลาดทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่ สามารถทำได้เพียงการบังคับเอาแก่หลักประกันที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขายทอดตลาด เท่านั้น

(4) ตีราคาทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแล้ว ขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่ สามารถทำได้เพียงบังคับเอาแก่หลักประกันตามราคาที่ตีไว้หรือตามราคาที่ยขายทอดตลาดได้ เท่านั้น

ตาม (2) (3) และ (4) จำนวนหนี้ส่วนที่เหลือ เจ้าหนี้ไม่สามารถเรียกได้อีก เพราะหนีขาดอายุความแล้ว

ข. กรณีการร้องขอฟื้นฟูกิจการ

ในการร้องขอฟื้นฟูกิจการ ลูกหนี้จะต้องเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะถูกเจ้าหนี้ฟ้องเป็นคดีล้มละลายแล้วแต่ศาลยังไม่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด หรือลูกหนี้นั้นยังไม่ถูกเจ้าหนี้ฟ้องเป็นคดีล้มละลายก็ตาม โดยลูกหนี้ทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้มีลักษณะเข้าตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 90/3 กล่าวคือ เป็นลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวและเป็นหนี้เจ้าหนี้คนเดียว หรือหลายคนรวมกันเป็นจำนวนแน่นอนไม่น้อยกว่าสิบล้านบาทไม่ว่าหนี้นั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม ถ้ามีเหตุอันสมควรและมีช่องทางที่จะฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ได้ บุคคลตามมาตรา 90/4 ซึ่งได้แก่เจ้าหนี้ลูกหนี้ หรือหน่วยงานของรัฐ อาจยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีการฟื้นฟูกิจการได้ โดยในคดีฟื้นฟูกิจการ เจ้าหนี้อาจขอรับชำระหนี้ในการฟื้นฟูกิจการได้ ถ้ามูลแห่งนี้ได้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการ แม้ว่าหนี้นั้นยังไม่ถึงกำหนดชำระหรือมีเงื่อนไขก็ตาม เว้นแต่หนี้ที่เกิดขึ้นโดยฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี หรือหนี้ที่จะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้ตามมาตรา 90/27 วรรคแรก ซึ่งการที่สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนีขาดอายุความ ทำให้ขาดสภาพบังคับที่จะเรียกร้องเอาแก่ลูกหนี้ จึงเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่อาจนำมาขอรับชำระหนี้ในคดีฟื้นฟูกิจการได้เช่นเดียวกับในคดีล้มละลาย

ส่วนที่ 2 เจ้าหนี้มีสิทธิขอรับชำระหนี้ แต่ไม่ยื่นขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามพระราชบัญญัติล้มละลายมีผลให้สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ

ก. กรณีการฟ้องคดีล้มละลาย

ในคดีล้มละลาย เจ้าหนี้ที่อาจขอรับชำระหนี้ได้ จะใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ทางอื่น นอกจากมาขอรับชำระหนี้ ในคดีล้มละลายไม่ได้²⁴

โดยหลักการขอรับชำระหนี้ นั้น เจ้าหนี้ต้องยื่นขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย²⁵ มิฉะนั้น จะมีผลให้เจ้าหนี้หมดสิทธิเรียกร้องในมูลหนี้ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ หรือ หนี้ที่เกิดจากคดีล้มละลายเอง แม้ว่าภายหลังกำหนดเวลา ยื่นขอรับชำระหนี้ อายุความของหนี้เดิมที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จะมีเหลืออยู่ก็ตาม ซึ่งกรณีนี้ศาสตราจารย์หลวงจักรปาณี ศรีศิริวิสุทธิ ผู้ยกร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ได้ อธิบายถึงกรณีเจ้าหนี้ภายในราชอาณาจักร ไว้ว่า “กำหนดเวลาสองเดือนนี้ เป็นกำหนดตายตัว เป็นเรื่องอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องในคดีล้มละลายซึ่งไม่มีผู้ใดจะขยายออกไปได้ ถ้าเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิของตนภายในกำหนดที่ว่านี้ หนี้นั้นก็พ้นอายุความ เรียกร้องอีกไม่ได้ แม้เมื่อลูกหนี้พ้นจากการ

²⁴ ยกเว้นเจ้าหนี้มีประกัน เพราะสามารถเลือกใช้สิทธิเหนือทรัพย์อันเป็นหลักประกันเองตามมาตรา 95 หรือ มาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายตามมาตรา 96 ก็ได้

²⁵ กำหนดเวลายื่นขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

มาตรา 60 และ 63 กรณีเจ้าหนี้ซึ่งเกิดในระหว่างเวลาศาลสั่งเห็นชอบการประนอมหนี้จนถึงวันที่ศาลสั่งยกเลิกการล้มละลาย ภายใน 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำพิพากษาให้ล้มละลาย

มาตรา 81 กรณีเจ้าหนี้ซึ่งเกิดในระหว่างศาลสั่งปลดการล้มละลายจนถึงเวลาที่ศาลสั่งเพิกถอน ภายใน 2 เดือน นับแต่โฆษณาคำสั่งเพิกถอนการปลดการล้มละลาย

มาตรา 91 กรณีเจ้าหนี้ในราชอาณาจักร ภายใน 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด แต่ถ้าเป็นเจ้าหนี้นอกราชอาณาจักรอาจขยายได้อีกไม่เกิน 2 เดือน ซึ่งรวมแล้วไม่เกิน 4 เดือน นับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

มาตรา 92 กรณีผู้ได้รับความเสียหาย เพราะการที่ทรัพย์ถูกยึด ตามมาตรา 109 (3) หรือถูกเพิกถอนการโอน ตามมาตรา 115 หรือ ถูกเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ปฏิเสธไม่ยอมรับทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญา ตามมาตรา 122 ภายใน 2 เดือน นับแต่วันอาจขอใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ได้ หรือถ้ามีข้อโต้แย้งเป็นคดีให้นับจากวันคดีถึงที่สุด

มาตรา 93 กรณีเจ้าหนี้ผู้ชนะคดีเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายใน 2 เดือนนับแต่คดีถึงที่สุด (เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เชื่อว่าคดีที่ค้างพิจารณาแทนลูกหนี้)

ล้มละลายแล้ว และเจ้าหนี้จะอ้างเหตุขัดข้องเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อขอขยายระยะเวลาสองเดือนนั้นออกไปก็ไม่ได้’

นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาฎีกาที่ 568/2506 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “หนี้ของโจทก์ทั้งสองรายเป็นหนี้ที่อาจขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เมื่อโจทก์ไม่ขอรับชำระหนี้ก็ดี และขอรับชำระเมื่อพ้นกำหนดเวลาขอรับชำระแล้วก็ดี โจทก์เป็นอันหมดสิทธิที่จะเรียกร้องจากจำเลยในคดีล้มละลายได้ โดยเฉพาะโจทก์ก็เป็นผู้ฟ้องให้จำเลยล้มละลายในคดีก่อนแต่ไม่ขอรับชำระหนี้จนศาลสั่งยกเลิกการล้มละลายไปแล้ว ถ้ายอมให้โจทก์เอาหนี้ที่หมดสิทธิเรียกร้องในคดีล้มละลาย กลับมาฟ้องจำเลยใหม่อีก ก็เท่ากับขยายระยะเวลาขอรับชำระหนี้ อันเป็นการผิดบทบัญญัติในพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 91” ต่อมาคำพิพากษาฎีกาที่ 1703 - 1704/2506 ศาลฎีกาประชุมใหญ่พิพากษากลับ โดยวินิจฉัยว่า “พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 27 และ มาตรา 91 ที่บัญญัติให้เจ้าหนี้ขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 2 เดือนนั้น หมายความว่าเฉพาะเมื่อคดีล้มละลายเรื่องนั้นยังดำเนินอยู่ แต่กรณีนี้ ปรากฏว่าคดีล้มละลายเรื่องนั้นได้ยกเลิกไปตามมาตรา 135 (2) ซึ่งมาตรา 136 บัญญัติว่า “ไม่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินแต่อย่างใด” คำว่า “หนี้สิน” ตามมาตรา 136 นี้ ไม่มีข้อความใดแสดงให้เห็นได้ว่า หมายความว่าหนี้ที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้แล้วในคดีล้มละลาย ฉะนั้นจะตีความว่าลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินที่ร้องขอชำระไว้แล้วเท่านั้นย่อมไม่ชอบด้วยเหตุผล สิทธิเรียกร้องของโจทก์ยังคงมีอยู่ตามเดิม โจทก์จะฟ้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีล้มละลายก็ย่อมทำได้ตามสิทธิของโจทก์” ซึ่งคำพิพากษาฎีกาทั้งสองนี้ ท่านอาจารย์ทวี กลียพงษ์ ได้หมายเหตุไว้ว่า “คำพิพากษาฎีกาที่ 1703 - 1704/2506 ศาลฎีกาตีความตามตัวอักษรที่ปรากฏ กล่าวคือ เมื่อมาตรา 136 ใช้คำว่า “หนี้สิน” เฉย ๆ ก็ต้องตีความคลุมถึงหนี้สินทั่วไป ไม่ว่าจะหนี้ที่ขอรับชำระหนี้ไว้หรือไม่ก็ตาม ส่วนฎีกาที่ 568/2506 นั้น ศาลฎีกาตีความตามตัวอักษรโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ และหลักการในกฎหมายล้มละลาย มาประกอบด้วย ข้าพเจ้าคิดว่า จุดสำคัญที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ฎีกานี้ อยู่ที่ว่า ฎีกาที่ 1703 - 1704/2506 มีเหตุพิเศษตรงที่ลูกหนี้แอบตกลงกับเจ้าหนี้ ให้ถอนคำขอรับชำระหนี้ไป ซึ่งศาลฎีกาจะเห็นว่าลูกหนี้ไม่สุจริตจึงให้ล้มละลายใหม่ คำพิพากษาฎีกาเรื่องนี้อาจจะมุ่งหมายในทางความยุติธรรมเฉพาะเรื่องก็เป็นได้ ถ้าเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้แล้ว ขอดอนไปโดยมีเจตนาปลดหนี้ให้ลูกหนี้โดยสุจริตจริง ๆ แล้ว ก็ไม่น่าจะมีเหตุผลอันสมควรประการใดที่จะย้อนเอาหนี้ที่ไม่ขอรับชำระหนี้แล้วมาฟ้องล้มละลายใหม่ได้อีก ซึ่งเท่ากับเป็นการขยายเวลาขอชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ ดังที่ฎีกา 568/2506 ได้วินิจฉัยไว้ อันเป็นการผิดเจตนารมณ์ของกฎหมายล้มละลายที่มุ่งหมายจะชำระสะสางหนี้สิน และช่วยลูกหนี้ที่สุจริตให้ตั้งตัวใหม่ โดยเฉพาะมาตรา 136 เป็นเรื่องยกเลิกการล้มละลาย เมื่อเราอ่านคำว่า “หนี้สิน” ในมาตรา 136 เราย่อมเข้าใจว่า หมายถึง หนี้สินที่มีอยู่ในขณะศาลสั่งยกเลิก ไม่มีเหตุอันใดที่

จะเข้าใจย้อนกลับไปถึงหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอไว้ตามมาตรา 91 แล้วด้วย ปัญหาหนี้ขอให้เทียบดูทำนองเดียวกับมาตรา 56 ที่บัญญัติว่าการประนอมหนี้ผูกพันเจ้าหนี้ทั้งหมดในเรื่องหนี้ซึ่งอาจขอรับชำระหนี้ได้ มาตรา 56 ก็มีได้กล่าวไว้เลยว่า ต้องเป็นหนี้ที่ยื่นคำขอไว้แต่เราก็คิดว่า ผูกมัดเฉพาะเจ้าหนี้ที่ยื่นคำขอไว้เท่านั้น ส่วนเจ้าหนี้ที่ไม่ยื่นคำขอไว้ไม่มีทางจะมาเอาชำระหนี้ตามเปอร์เซ็นต์ที่เขาประนอมหนี้กันไว้”

ผู้เขียนเห็นด้วยกับท่านอาจารย์ทวี กลียพงษ์ ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1703 - 1704/2506 เป็นกรณีที่ศาลฎีกาคำวินิจฉัยถึงความยุติธรรมเฉพาะเรื่อง เนื่องจากมีเหตุพิเศษ เพราะลูกหนี้ไม่สุจริต แต่ถ้าโดยหลักทั่วไปแล้ว หากเจ้าหนี้ไม่ยื่นขอรับชำระหนี้ภายในกำหนด ต้องถือว่าสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความแล้วจะนำมาบังคับให้ชำระหนี้กันอีกไม่ได้ ทั้งนี้เพราะกฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายพิเศษเฉพาะมีเจตนารมณ์ที่สำคัญ คือ ต้องการชำระสะสางหนี้สินเพื่อให้ลูกหนี้ที่สุจริตตั้งตัวใหม่ได้ โดยปราศจากภาระหนี้สินเดิม หากไม่มีจุดตัดอายุความในมูลหนี้เดิมให้สิ้นสุดลงก่อนที่จะครบกำหนด เจตนารมณ์ของกฎหมายล้มละลายย่อมไม่สามารถบรรลุผลได้ และจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นการตัดสิทธิของเจ้าหนี้ในทันที แต่ได้ให้โอกาสในการขอรับชำระหนี้ไว้แล้ว เมื่อเจ้าหนี้ละเลยไม่เอาใส่ใจเอง ก็สมควรที่จะให้สิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความ เช่นเดียวกับเจตนารมณ์ของหลักกฎหมายอายุความทั่วไปที่ต้องการจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ โดยกำหนดเวลาใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ ถ้าไม่ใช้ก็ขาดอายุความ

และต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาประชุมใหญ่ที่ 1001/2509 วินิจฉัยกลับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1703 - 1704/2506 โดยยืนยันหลักกฎหมายในการขอรับชำระหนี้ว่า เมื่อเจ้าหนี้ไม่ขอรับชำระหนี้ในสองเดือนตามมาตรา 27 และมาตรา 91 เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้รับผิดชอบในทางแพ่งอีกไม่ได้ และเมื่อเป็นหนี้ที่ฟ้องร้องให้บังคับคดีในทางแพ่งไม่ได้ ก็ย่อมฟ้องล้มละลายไม่ได้ในตัว ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาต่อมาได้เดินตามแนวทางดังกล่าวนี้²⁶ ดังนั้นหากเจ้าหนี้ไม่ยื่นขอรับชำระหนี้ตามกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติล้มละลาย ย่อมทำให้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความ

และในกรณีที่ลูกหนี้ถูกฟ้องล้มละลาย จนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว เจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาของคดีล้มละลาย จะมีผลทำให้เจ้าหนี้หมดสิทธิเรียกร้องที่มีต่อลูกหนี้ผู้ถูกฟ้องล้มละลายเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่หนี้เดิมไม่ระงับถ้ามีลูกหนี้ร่วมหรือมีผู้ค้ำประกัน บุคคลดังกล่าวยังคงต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ ในฐานะลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกัน²⁷ หรือกรณีที่หนี้ของลูกหนี้ที่ถูก

²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1673/2511, 105/2522, 520/2522

²⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1808/2512

ฟ้องล้มละลายระงับไปด้วยการประนอมหนี้ หรือศาลมีคำสั่งปลดจากการล้มละลาย ซึ่งทำให้ลูกหนี้ หลุดพ้นความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้แล้วก็ตาม แต่ผู้ค้ำประกันยังไม่หลุดพ้นความรับผิดชอบ เพราะการที่ ผู้ค้ำประกันจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเมื่อหนึ่งของลูกหนี้ระงับสิ้นไป ไม่ว่าจะเพราะเหตุใด ๆ ตามมาตรา 698 นั้น ไม่ใช่กับคดีล้มละลาย²⁸ ด้วยเหตุนี้ตามมาตรา 101 จึงให้ลูกหนี้ร่วมกับผู้ค้ำประกันมีสิทธิพิเศษ ที่จะขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ตนอาจใช้สิทธิไต่เบี่ยงในเวลาภายหลังหน้าไว้ก่อนได้ แม้ว่าจะยังไม่ได้ ชำระหนี้แทนลูกหนี้ไปก็ตาม เว้นแต่เจ้าหนี้ได้ใช้สิทธิขอรับชำระหนี้จากลูกหนี้ในคดีล้มละลายไว้เต็ม จำนวนแล้ว โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะจ่ายส่วนแบ่งที่ขอรับให้แก่ลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกัน ก็ต่อเมื่อได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนลูกหนี้ผู้ถูกพิทักษ์ทรัพย์ไปแล้ว มีข้อน่าคิดว่า ถ้าเจ้าหนี้ใช้สิทธิขอ รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายไว้เต็มจำนวน จนทำให้ลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกันไม่สามารถใช้สิทธิของ รับชำระหนี้ สำหรับจำนวนที่ตนอาจใช้สิทธิไต่เบี่ยงในภายหลังหน้าได้ ถ้าภายหลังจากการเฉลี่ยทรัพย์สินให้ แก่เจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย หากยังมีส่วนที่ขาด เจ้าหนี้จะเรียกจากลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกันได้อีก หรือไม่ กรณีนี้จะเห็นว่าเจ้าหนี้ทำให้ลูกหนี้ร่วมและผู้ค้ำประกันไม่สามารถขอรับชำระหนี้ได้ ซึ่งอาจมี ผลให้ลูกหนี้ร่วมและผู้ค้ำประกันได้รับความเสียหาย ถ้าหากถูกเจ้าหนี้บังคับให้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ เพราะเมื่อชำระหนี้ไปแล้ว จึงมาใช้สิทธิไต่เบี่ยงเอาคืนจากลูกหนี้ แต่ขณะนั้นลูกหนี้อาจไม่มีทรัพย์สิน เหลือพอที่จะใช้คืนได้ ดังนั้นกรณีนี้เจ้าหนี้จึงไม่สามารถเรียกเอาจากลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกัน ได้อีก อย่่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแทบจะไม่มีเจ้าหนี้คนใดที่จะใช้วิธีการนี้ แต่จะเรียกเอาจากลูกหนี้ร่วมหรือ ผู้ค้ำประกันก่อนเพราะมีโอกาสได้รับชำระหนี้มากกว่าเรียกเอาจากลูกหนี้ที่มีหนี้สินสันดานตัวจนกระทั่ง ต้องถูกฟ้องล้มละลายเหมือนกรณีเจ้าหนี้มีประกันที่จะบังคับเอาจากหลักประกันก่อน

ข. กรณีการร้องขอฟื้นฟูกิจการ

เมื่อมีการร้องขอฟื้นฟูกิจการแล้ว เจ้าหนี้จะขอรับชำระหนี้ในการฟื้นฟูกิจการได้ก็แต่โดยปฏิบัติ ตามวิธีการที่กล่าวไว้ในส่วนที่ 4 เรื่องการขอรับชำระหนี้ตามแผน ซึ่งตามมาตรา 90/26 กำหนดให้ต้อง ยื่นคำขอรับชำระหนี้พร้อมสำเนาต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วัน โฆษณาคำสั่ง ตั้งผู้ทำแผนและให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ส่งสำเนาคำขอรับชำระหนี้ให้ผู้ทำแผนโดยไม่ชักช้า นอกจากนี้บุคคลใดได้รับความเสียหายเพราะการ โอนทรัพย์สินหรือกระทำใด ๆ ถูกเพิกถอนตามมาตรา 90/41 มีสิทธิขอรับชำระหนี้ในการฟื้นฟูกิจการสำหรับหนี้เดิมหรือค่าเสียหายได้ภายในกำหนดเวลาตาม มาตรา 90/26 วรรคหนึ่ง คือ ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วัน โฆษณาคำสั่งตั้งผู้ทำแผน แต่ให้นับจากวันที่อาจ ใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ในการฟื้นฟูกิจการได้ หรือถ้ามีข้อโต้แย้งเป็นคดีให้นับจากวันที่คดีถึงที่สุด

²⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 254/2507

ดังนั้น ถ้าเจ้าหนี้ไม่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดดังกล่าว เจ้าหนี้ออมหมดสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ไม่ว่าการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ก็ตาม

2.3 หลักการรับสภาพความรับผิด

2.3.1 มูลเหตุของการรับสภาพความรับผิด

ก. เหตุผลทางศีลธรรม

จากที่กล่าวมาแล้วว่า หนี้ที่ขาดอายุความ สภาพแห่งหนี้ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ยังคงมีอยู่มิได้ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ถึงแม้ลูกหนี้จะมีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้ก็ตาม แต่สิทธิปฏิเสธของลูกหนี้เมื่อหนี้ขาดอายุความเป็นเรื่องที่ไม่ชอบธรรม โดยกฎหมายกำหนดขึ้นมาเพื่อลงโทษเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องของตนภายในกำหนดอายุความ ซึ่งสิทธิปฏิเสธนี้ ลูกหนี้จะใช้หรือไม่ใช้สิทธิก็ได้ กฎหมายไม่บังคับขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของลูกหนี้ฝ่ายเดียว เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับลูกหนี้ได้ ดังนั้นกฎหมายจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ เพื่อรับรองการกระทำของลูกหนี้ในกรณีที่ไม่ใช้สิทธิปฏิเสธให้ต้องรับผิดชอบต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรม

ข. เหตุผลทางธุรกิจ

ในการดำเนินธุรกิจ ความเชื่อถือและความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยเฉพาะการดำเนินธุรกิจในลักษณะที่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ต้องมีการติดต่อค้าขายต่อเนื่องกันไป หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ แม้หนี้้นขาดอายุความก็อาจทำลายความสัมพันธ์ที่ดีและความเชื่อถือในทางการค้า ทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถทำการค้ากับเจ้าหนี้หรือบุคคลอื่น ๆ ต่อไปได้อีก หรืออาจทำกิจการใด ๆ ไม่ได้เลย เพราะไม่ได้รับความเชื่อถือ เช่นนาย ก. ทำธุรกิจค้าขายมีเจ้าหนี้หลายราย โดยนาย ก. มีหนี้เงินกู้ที่ขาดอายุความกับเจ้าหนี้รายหนึ่ง หากนาย ก. ปฏิเสธไม่ยอมชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าวอาจทำให้นาย ก. ไม่สามารถขอกู้เงินเพิ่มจากเจ้าหนี้รายนี้หรือหาแหล่งเงินกู้เพิ่มมาจากเจ้าหนี้รายอื่น และนำมาทำธุรกิจการค้าของตน เพื่อชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าวและหนี้อื่นๆ ได้อีก เนื่องจากเจ้าหนี้ทั้งหลายไม่ให้ความเชื่อถือและไม่อยากร่วมทำกิจการค้าด้วย แต่หากนาย ก. รับสภาพความรับผิดในหนี้เงินกู้ที่ขาดอายุความไปแล้วนั้น ทำให้เจ้าหนี้ทั้งหลายเกิดความเชื่อถือ ซึ่งมีผลให้นาย ก. ยังสามารถกู้เงินจากเจ้าหนี้รายนั้นหรือเจ้าหนี้รายอื่นๆ เพื่อมาทำการค้าต่อ จนทำให้สามารถชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายได้ต่อไป เป็นต้น

2.3.2 บทบัญญัติและลักษณะของการรับสภาพความผิด

ก. บทบัญญัติของการรับสภาพความรับผิด

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ซึ่งถูกยกเลิกไปก่อนที่จะมีการบังคับใช้โดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 นั้น ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับสภาพความผิดปรากฏอยู่เลย หลักดังกล่าวถูกบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ตามมาตรา 188 ซึ่งบัญญัติว่า

“เมื่อกำหนดอายุความได้ล่วงพ้นไปแล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกปิดการชำระหนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้ใดๆไปตามสิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้ว เป็นราคามากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่ถึงแม้ว่าการชำระหนี้นั้นจะทำได้ทำไปเพราะไม่รู้กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึง การรับสภาพความผิด โดยสัญญาและการที่ลูกหนี้ให้ประกันด้วย”

โดยหลักดังกล่าวแล้วมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน²⁹ มาตรา 222 (Effect of Prescription) ซึ่งบัญญัติว่า

(1) After the expiration of the period of prescription the person bound is entitled to refuse performance.

(2) If any act of performance may not be reclaimed, even if the performance has been made in ignorance of the prescription. The same applies to a contractual acknowledgement and to the giving of security by the person bound.

หลักการรับสภาพความรับผิดตามประมวลกฎหมายนี้ ใช้บังคับเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 มีการตราชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 จึงได้นำเอามาตรา 188 บรรพ 1 ไปบัญญัติไว้ต่างหากในมาตรา 193/10 โดยแก้ไขถ้อยคำเล็กน้อยแต่ยังคงหลักการเดิมไว้ คือ เมื่อสิทธิเรียกร้อง

²⁹ พระยามานวราชเสวี, “ธรรมเนียมที่มาของบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1-5,” เอกสารมอบให้ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญาและประวัติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2523 , หน้า 8 – 9. (อัคราณา)

ขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้ ทั้งนี้เพราะ คณะกรรมการพิจารณาสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ต้องการที่จะจัดหมวดหมู่ของ กฎหมาย เรื่องอายุความใหม่ โดยเห็นว่า เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ เมื่อมาตรา 193/9 เป็นความหมายของ อายุความแล้ว ก็ควรจะตามด้วยผลของอายุความ ในมาตรา 193/10 ส่วนมาตรา 188 วรรค 2 และ วรรค 3 ได้เปลี่ยนมาเป็นมาตรา 193/28 แต่ยังคงหลักการเดิม แก้ไขถ้อยคำเล็กน้อย และเปลี่ยนวิธีการรับสภาพ ความผิด โดยบัญญัติว่า

“การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง ซึ่งขาดอายุความแล้วนั้น ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงใด จะเรียกคืน ไม่ได้ แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม

บทบัญญัติในวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับแก่การที่ลูกหนี้ รับสภาพความรับผิดโดยมีหลักฐานเป็น หนังสือ หรือโดยการให้ประกันด้วย แต่จะอ้างความข้อนี้ขึ้นเป็นโทษแก่ผู้ค้าประกันเดิมไม่ได้”

นอกจากนั้น ตามมาตรา 193/35 ยังมีบัญญัติเกี่ยวกับการรับสภาพความรับผิด โดยบัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 193/27 สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดโดยมี หลักฐานเป็นหนังสือ หรือโดยการให้ประกันตามมาตรา 193/28 วรรคสอง ให้มีกำหนดอายุความสองปี นับแต่วันที่ได้รับการรับสภาพความรับผิดหรือให้ประกัน”

ข. หลักเกณฑ์ของการรับสภาพความรับผิด

1. ต้องทำภายหลังจากอายุความครบกำหนดแล้วเท่านั้น ถ้าทำก่อนอายุความครบกำหนด จะเป็นการรับสภาพหนี้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 34/2478 วินิจฉัยว่า หนี้การซื้อของเชื่อ ซึ่งต้องมีการติด ต่อค้าขายกันอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง โดยตามบัญชีมีข้อความชัดเจนว่าจำเลยซื้อของเชื่อสิ่งใด ราคา เท่าใด เมื่อวันเดือนปีใด ได้ผ่อนใช้แล้วและคงค้างอีกเท่าใด ทั้งได้มีการคิดบัญชีตกลงหนี้ที่เกี่ยวข้องกัน ติดต่อกันมาเป็นลำดับ และจำเลยก็ได้ลงลายมือชื่อไว้ตลอดจนถึงครั้งสุดท้าย กรณีนี้ศาลฎีกาเห็นว่าหนี้ ในของสิ่งใดที่ไม่เรียกร้องเกิน 2 ปี ขาดอายุความตามมาตรา 165(1) (เดิม) แล้ว แต่เมื่อจำเลยไม่บอกปิด และทำการรับสภาพความรับผิด ตามมาตรา 188 (เดิม) ชื่ออายุความที่จำเลยอ้างก็ตกไป ส่วนหนี้ในของ สิ่งใดที่อายุความกำลังดำเนินอยู่และยังไม่เกิน 2 ปี เมื่อจำเลยรับสภาพหนี้อายุความก็สะดุดหยุดลง ตาม มาตรา 172 (เดิม)

2. ต้องมีวัตถุประสงค์เป็นการรับสภาพความรับผิดในมูลหนี้เดิม ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียก ร้องเอาจากลูกหนี้ตามความผูกพันที่มีต่อกันอยู่ก่อนแล้ว และต้องไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญ

ของหนี้เดิม ซึ่งได้แก่ตัวเจ้าหนี้ ตัวลูกหนี้ หรือสภาพแห่งหนี้ด้วย เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้ยืมเงิน นาย ข. จำนวนเงิน 10,000 บาท โดยนาย ข. ไม่ได้เรียกร้องทวงคืนภายใน 10 ปีนับแต่วันที่ถึงกำหนดชำระเงิน ต่อมาในปีที่ 11 นาย ก. ลูกหนี้ได้ทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบขอชดใช้ตามสัญญากู้ยืมเงินเดิม ให้แก่ นาย ข. เจ้าหนี้ เป็นต้น

3. ต้องเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ เดิมแสดงเจตนาต่อเจ้าหนี้เดิม ถ้าเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ร่วม หรือ ผู้ค้ำประกัน ถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัวของบุคคลเหล่านั้น ไม่มีผลให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบด้วยและลูกหนี้ยังคงมีสิทธิยกอายุความขึ้นปฏิเสธการชำระหนี้ที่ขาดอายุความแล้วได้มีปัญหาว่า ถ้าบุคคลภายนอก ซึ่งไม่มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ในมูลหนี้เดิมระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้มาก่อนจะทำสัญญา รับสภาพความรับผิดชอบชำระหนี้ที่ขาดอายุความของลูกหนี้ โดยที่ไม่เปลี่ยนสาระสำคัญของหนี้ ได้หรือไม่ กรณีนี้ตามหลักกฎหมาย หนี้อย่อมผูกพันเฉพาะคู่กรณีที่เกิดหนี้ หรือผู้ที่เป็นฝ่ายสืบสิทธิที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้น ไม่ผูกพันบุคคลภายนอก แต่อย่างไรก็ตามมีบทบัญญัติที่ให้บุคคลภายนอกชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ในมาตรา 314 ซึ่งบัญญัติว่า “ อันการชำระหนี้ นั้น ท่านว่าบุคคลภายนอกจะเป็นผู้ชำระก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระ หรือจะขัดกับเจตนาอันคู่กรณีได้แสดงไว้ ” และวรรคสอง “ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียด้วย ในการชำระหนี้ นั้นจะเข้าชำระหนี้ โดยขึ้นใจลูกหนี้หาได้ไม่ “ จากบทบัญญัติดังกล่าว หมายความว่า บุคคลภายนอกอาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ ถ้าไม่ขัดกับเจตนาอันคู่กรณีได้แสดงไว้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำได้ ดังนั้นจะเห็นว่า การที่บุคคลภายนอกทำสัญญาชำระหนี้ที่ขาดอายุความของลูกหนี้ มีผลทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ เช่นเดียวกับ การที่ลูกหนี้รับว่าจะชำระหนี้เอง จึงย่อมกระทำได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2304/2533 วินิจฉัยว่า บริษัท พ. มีหนี้ต้องชำระต่อโจทก์ จำเลยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกอาจขอเข้าชำระหนี้แทนบริษัท พ. ได้ การที่จำเลยมีหนังสือยอมผูกพันตนเข้าชำระหนี้แทนบริษัท พ. และโจทก์มีหนังสือตอบสนองรับไปแล้ว เป็นสัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งคู่กรณีทำด้วยความสมัครใจ เมื่อไม่เป็นการขึ้นใจลูกหนี้ และไม่ขัดต่อกฎหมายย่อมสมบูรณ์ใช้บังคับได้ โดยคำพิพากษาฎีกาลบนี้ มีหมายเหตุท้ายฎีกาของนายพงศ์เทพ เทพกาญจนา กล่าวว่า “ ตามข้อเท็จจริงในคดี เมื่อโจทก์ซ่อมเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเสร็จ โจทก์ก็แจ้งให้บริษัท พี.บี.เอ็ม จำกัด ซึ่งเป็นผู้ว่าจ้างชำระเงินให้โจทก์ ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2525 สิทธิเรียกร้องของโจทก์ต่อบริษัท พี.บี.เอ็ม จำกัด มีอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 165 (1) (เดิม) สิทธิเรียกร้องนี้จะขาดอายุความ ถ้าโจทก์ไม่ฟ้องบริษัท พี.บี.เอ็ม จำกัด ภายในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2527 จำเลยทั้งสองมีหนังสือลงวันที่ 1 มีนาคม 2527 ยอมผูกพันตนเข้าชำระหนี้ดังกล่าวแทนบริษัท พี.บี.เอ็ม จำกัด หลังจากสิทธิเรียกร้องของโจทก์ต่อบริษัท พี.บี.เอ็ม จำกัด ขาดอายุความแล้ว ดังนั้นต้องถือว่าคำพิพากษาฎีกาลบนี้วางหลักว่าการทำสัญญาจะชำระหนี้แทนผู้อื่นนั้น แม้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ต่อผู้อื่นจะขาดอายุความ

ไปแล้ว ผู้ทำสัญญาก็ยังต้องรับผิดชอบ” และมีข้อพิจารณาต่อไปว่าการกระทำของบุคคลภายนอกดังกล่าวจะถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบหรือไม่ ซึ่งรองศาสตราจารย์ดารพร ธีระวัฒน์ ได้มีความเห็นต่อคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ว่า³⁰ “เมื่อพิจารณาตามหลักการชำระหนี้ที่ไม่ได้เป็นการเฉพาะตัว กฎหมายยอมให้บุคคลภายนอกเข้าทำการชำระหนี้ของลูกหนี้ได้ การที่กฎหมายยอมรับเช่นนี้เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของเจ้าหนี้โดยแท้ ดังนั้น การที่บุคคลภายนอกจะรับสภาพความรับผิดชอบในหนี้ที่ขาดอายุความของลูกหนี้ จึงน่าจะมีผลบังคับ เพราะกฎหมายถือว่านิติกรรมที่เกิดขึ้นไม่ใช่นิติกรรมฝ่ายเดียว แต่เป็นสัญญาที่มีการตกลงยินยอมกันระหว่างคู่สัญญาอันเป็นหนี้ใหม่ ที่เกิดขึ้นตามสัญญารับสภาพความรับผิดชอบ ไม่ใช่บังคับกันตามหนี้เดิมที่ขาดอายุความไปแล้ว กฎหมายจึงยอมบังคับให้แก่เจ้าหนี้ตามสิทธิทางหนี้ในกฎหมายที่เกิดขึ้นใหม่นั้น” จะเห็นได้ว่า บุคคลภายนอกสามารถชำระหนี้ที่ขาดอายุความได้ โดยการแสดงเจตนาจะต้องเป็นการแสดงเจตนาตกลงกันระหว่างบุคคลภายนอกกับเจ้าหนี้ ซึ่งถือเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง แต่กรณีนี้ถ้าพิจารณาถึงวิธีการรับสภาพความรับผิดชอบกฎหมายใหม่ในปัจจุบันตามมาตรา 193/28 ซึ่งเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียว หรือนิติกรรมฝ่ายเดียว จึงไม่ใช่เป็นการทำสัญญากันระหว่างบุคคลภายนอกกับเจ้าหนี้ ดังนั้น กรณีที่บุคคลภายนอกจะแสดงเจตนาฝ่ายเดียวเหมือนกรณีที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบตาม 193/28 คงไม่น่าจะทำได้ เพราะบุคคลภายนอกนั้นไม่มีความผูกพันใด ๆ กับเจ้าหนี้มาก่อน และการที่จะให้การกระทำของบุคคลภายนอกมีผลผูกพัน ก็ควรให้บุคคลภายนอกได้รับทราบการแสดงเจตนาสนองรับของเจ้าหนี้เสียก่อน เพราะตามมาตรา 314 การชำระหนี้โดยบุคคลภายนอกนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ไม่ขัดกับเจตนาของคู่กรณี คือ เจ้าหนี้ หรือลูกหนี้เดิมด้วย อีกทั้งโดยหลักการรับสภาพความรับผิดชอบจะต้องเป็นกรณีที่ลูกหนี้เดิมแสดงเจตนาต่อเจ้าหนี้เดิมเท่านั้น ดังนั้น การที่บุคคลภายนอกแสดงเจตนาจะชำระหนี้ที่ขาดอายุความของลูกหนี้จึงไม่ใช่การรับสภาพความรับผิดชอบตามมาตรา 193/28

4. ต้องมีวิธีการกระทำโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือ โดยการให้การประกันตามมาตรา 193/28 วรรคสอง ซึ่งจะขอล่าวถึง รายละเอียดต่อไปในหัวข้อที่ 2.3.3 วิธีการรับสภาพความรับผิดชอบ

5. การรับสภาพความรับผิดชอบทำทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้ เพราะสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ที่ขาดอายุความ ลูกหนี้จะใช้หรือไม่ใช้ หรือจะใช้สิทธิเพียงใดก็ได้ และโดยผลของมาตรา 193/28 วรรคหนึ่ง การชำระหนี้ที่ขาดอายุความไม่ว่ามากน้อยเพียงใดจะเรียกคืนไม่ได้ เช่น นาย ก. ทำสัญญา

³⁰ ดารพร ธีระวัฒน์, “ฎีกาเคราะห์,” *วารสารนิติศาสตร์*, 21,4 (ธันวาคม 2534) : 637 – 640.

เงินนาย ข. จำนวน 10,000 บาท ภายหลังจากนี้ขาดอายุความ นาย ก. มีหนังสือถึง นาย ข. ขอมรับจะชำระหนี้ที่กู้ยืม 5,000 บาท กรณีนี้ถือเป็นการรับสภาพความรับผิดเพียงบางส่วนได้

6. การรับสภาพความรับผิดลูกหนี้จะรู้หรือไม่ว่าหนี้ขาดอายุความก็ได้เพราะโดยผลของมาตรา 193/28 วรรคหนึ่ง การชำระหนี้ที่ขาดอายุความ แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

อนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่า หากลูกหนี้ได้แสดงเจตนารับสภาพความรับผิด โดยไม่รู้ว่าหนี้ดังกล่าวขาดอายุความก็ไม่ถือว่าเป็นการที่ลูกหนี้สำคัญผิดในสาระสำคัญของนิติกรรมอันจะมีผลทำให้การแสดงเจตนาของลูกหนี้ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 156 แต่อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีปัญหาคิดว่า กรณีลูกหนี้รับสภาพความรับผิดโดยไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความจะถือว่าเป็นการที่ลูกหนี้สำคัญผิดในสาระสำคัญของนิติกรรม ซึ่งมีผลทำให้การรับสภาพความรับผิดของลูกหนี้ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 156³¹ หรือไม่

ความสำคัญผิด หรือความผิดพลาด³² หมายถึง การสำคัญว่าเป็นจริงในสิ่งที่แท้ที่สำคัญว่าเป็นเท็จในสิ่งที่แท้จริง หรือการเชื่อไม่ตรงต่อความจริง³³ หรือการเข้าใจความจริงไม่ถูกต้อง³⁴ กล่าวคือ การสำคัญผิดเป็นการที่ผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาออกมาไม่ตรงกับเจตนาอันแท้จริงในใจ โดยผู้แสดงเจตนาไม่ได้ตั้งใจที่จะแสดงเจตนาเช่นนั้นแต่เป็นเพราะเกิดการเข้าใจผิดหรือหลงผิดไปซึ่งในเรื่องความสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรมนี้ นักกฎหมายบางท่านเห็นว่าเป็นการทำนิติกรรม

³¹ มาตรา 156 บัญญัติว่า “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ

ความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมตามวรรคหนึ่ง ได้แก่ ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม ความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรม และความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม เป็นต้น”

³² พระยาเทพวิฑูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240, หน้า 428.

³³ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), หน้า 89.

³⁴ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 129.

โดยขาดเจตนา³⁵ หรือไม่มีเจตนา³⁶ กฎหมายจึงบัญญัติให้ตกเป็น โฆษะ เว้นแต่จะเป็นความสำคัญผิดที่เกิดขึ้นโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้แสดงเจตนาตามมาตรา 158 ซึ่งผู้แสดงเจตนาจะยกความเสียหายของนิติกรรมขึ้นกล่าวอ้างไม่ได้ ซึ่งในกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบตามมาตรา 193/28 กำหนดว่า แม้ผู้ชำระหนี้จะไม่ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตามจะเรียกคืนไม่ได้ โดยมีเหตุผลเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้และเป็นการสอดคล้องกับศีลธรรม เพราะอายุความทำให้ลูกหนี้มีสิทธิยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความเพื่อไม่ต้องชำระหนี้ทั้งที่ยังเป็นหนี้เขาอยู่ ดังนั้นจะเห็นว่าการที่ลูกหนี้จะยอมผูกพันชำระหนี้ต่อไปโดยไม่ใช้สิทธิปฏิเสธหนี้จึงย่อมมีผลบังคับได้ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับว่าจะรู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ถ้าลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วคงจะไม่ทำการรับสภาพความรับผิดชอบนั้น แสดงให้เห็นว่าการที่ลูกหนี้ไม่รู้จึงทำการรับสภาพความรับผิดชอบนั้นเป็นการแสดงเจตนาออกมามีไม่ตรงกับเจตนาแท้จริงภายในใจโดยลูกหนี้ไม่มีเจตนาที่จะทำเช่นนั้นจริงจึงอาจถือได้ว่าเป็นการที่ลูกหนี้สำคัญผิด แต่การสำคัญผิดนั้นจะตกเป็น โฆษะหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญหรือไม่ อันได้แก่ความสำคัญผิดในลักษณะ หรือตัวบุคคล หรือทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม ตามมาตรา 156 ซึ่งกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบนั้นจะเห็นว่าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยอมรับในมูลหนี้เดิมต่อเจ้าหนี้เดิมไม่ได้มีการสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญแต่อย่างใด ดังนั้นการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยไม่ว่าหนี้ขาดอายุความจึงไม่ถือว่าเป็นการสำคัญผิดในสาระสำคัญและไม่มีผลให้ตกเป็น โฆษะตามมาตรา 156 เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้เงินจำนวน 200,000 บาทจากนาย ข. โดยหนี้เงินกู้ดังกล่าวขาดอายุความไปแล้วเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2544 แต่นาย ก. ลูกหนี้ไม่รู้ ต่อมาวันที่ 5 มีนาคม 2544 นาย ก. ได้ทำหนังสือถึงนาย ข. เจ้าหนี้ว่าจะนำเงินตามจำนวนที่กู้ยืมไปมาคืนให้ในวันที่ 9 มีนาคม 2544 พอถึงวันที่กำหนดไว้ นาย ข. จึงไปทวงถามให้นาย ก. ชำระหนี้ แต่นาย ก. ปฏิเสธโดยอ้างว่าตนไม่รู้หนี้ขาดอายุความแล้ว ถ้าหากจะรู้จะไม่ทำหนังสือดังกล่าวและเป็นการกระทำโดยสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญตกเป็น โฆษะ นาย ข. เจ้าหนี้จึงใช้สิทธิเรียกร้องไม่ได้ กรณีนี้นาย ก. ลูกหนี้จะอ้างความสำคัญผิดเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ไม่ได้ เพราะแม้ นาย ก. จะไม่ว่าหนี้ขาดอายุความก็ตาม ก็ไม่อาจถือได้ว่านาย ก. ลูกหนี้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในการรับสภาพความรับผิดชอบตามเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

³⁶ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), หน้า 88.

2.3.3 วิธีการรับสภาพความรับผิดชอบ

เนื่องจากเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการรับสภาพความรับผิดชอบให้แตกต่างจากเดิม จึงขอแยกพิจารณาเป็น 2 ช่วงดังนี้

ก. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ในมาตรา 188

เดิมมาตรา 188 วรรค 3 การรับสภาพความรับผิดชอบ สามารถทำได้ 2 ทาง คือ โดยสัญญา หรือ การที่ลูกหนี้ให้ประกัน แต่สัญญารับสภาพความรับผิดชอบไม่ได้กำหนดวิธีการไว้ จึงเกิดปัญหาว่า การรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา จะทำด้วยวาจาหรือ จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือจะต้องทำเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ ซึ่งมีแนวความเห็นของนักกฎหมายเป็น 2 ฝ่าย คือ

ฝ่ายแรกเห็นว่า³⁷ สัญญารับสภาพความรับผิดชอบ ไม่ต้องทำเป็นหนังสือ หรือ มีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใด เพียงแต่มีการแสดงเจตนาสองฝ่ายมีคำเสนอและคำสนองตรงกันแม้จะทำด้วยวาจาก็ถือเป็นสัญญารับสภาพความรับผิดชอบแล้ว เพราะเมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการไว้ย่อมใช้บังคับได้ และจะนำหลักการในมาตรา 172³⁸ ซึ่งเป็นบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง ตามมาตรา 4 มาปรับใช้ไม่ได้ เพราะกรณีนี้มาตรา 188 ได้บัญญัติถึงสัญญารับสภาพความรับผิดชอบไว้โดยชัดแจ้งแล้ว ซึ่งวิธีการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 172 บัญญัติให้ทำเป็นหนังสือ แต่การรับสภาพความรับผิดชอบ ตามมาตรา 188 วรรค 3 บัญญัติให้ทำโดยสัญญา

ฝ่ายสอง เห็นว่า³⁹ สัญญารับสภาพความรับผิดชอบต้องทำเป็นหนังสือ โดยมีเหตุผลว่า การรับสภาพหนี้ก่อนขาดอายุความ กฎหมายยังบังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ การรับสภาพความรับผิดชอบในหนี้ที่ขาดอายุความแล้ว ก็น่าจะไม่น้อยกว่าการรับสภาพหนี้ เพราะหนี้ขาดอายุความ หากตกลงด้วยวาจาก็มีผลแล้ว

³⁷ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 263-264; ปิ่นโน สุพรรณสินธุ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 270; อนุนิติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 505; จักรกฤษณ์ ควรพจน์, “การรับสภาพหนี้และการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา,” วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช 1,2 (ธันวาคม 2532) : 89.

³⁸ มาตรา 172 (เดิม) บัญญัติ “ ถ้าลูกหนี้รับสภาพต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องด้วยทำหนังสือรับสภาพให้ก็ตาม... ท่านว่าอายุความสะดุดหยุดลง”

³⁹ พระยาเทพวิฑูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2, หน้า 680-681; ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 333-334.

จะเป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่นำคดีมาฟ้องได้ง่าย ๆ โดยการเสกสรรปั้นแต่งพยานบุคคล มานำสืบว่ามีกร รับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาด้วยวาจา ทำให้ความประสงค์ของอายุความที่จะตัดคดีความโรงร กศาลย่อมเป็นหมัน และเห็นว่า การรับสภาพความรับผิดชอบ เป็นการรับสภาพหนึ่อย่างหนึ่ง จึงน่าจะต้องทำ เป็นหนังสือด้วย อีกทั้ง การรับสภาพความความรับผิดชอบ มีที่มาจากกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 222 นั้น ยังมีมาตรา 781 กำหนดว่า การรับสภาพความรับผิดชอบต้องทำเป็นหนังสือ แต่ในกฎหมายไทยไม่มี บทบัญญัติเช่นนี้ ก็น่าจะอนุโลมใช้ตามมาตรา 172 นอกจากนี้ คำว่า “โดยสัญญา” แสดงชัดอยู่แล้วว่า ต้องทำเป็นหนังสือ แต่ไม่ต้องทำตามแบบ เพียงให้มีข้อความยอมรับผิดชำระหนี้ จำนวนเท่าใดแล้ว ลงชื่อคู่สัญญาไว้ก็เพียงพอ มิฉะนั้นจะยุ่งยากต่อการพิสูจน์ และหนึ่บางอย่างกฎหมายกำหนดให้ต้องมี หลักฐานเป็นหนังสือ หรือต้องทำเป็นหนังสือ การรับสภาพความรับผิดชอบก็ควรมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือทำเป็นหนังสือด้วย เพราะถ้าไม่มีอาจเป็นเหตุให้ฟ้องร้องคดีต่อศาลไม่ได้

ผู้เขียนเห็นด้วยกับฝ่ายที่สอง เพราะหลักกฎหมายเรื่องอายุความมีเจตนารมณ์ เพื่อคุ้มครอง ลูกหนี้ โดยกำหนดว่า เมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ ดังนั้นหากจะมีการกระทำใดที่แสดงว่าลูกหนี้ไม่ต้องการใช้ สิทธิปฏิเสธอันจะทำให้ลูกหนี้เสีย ประโยชน์ดังกล่าวนี้ก็ควรจะต้องมีหลักฐานที่มีความชัดเจนแน่นอนและเชื่อถือได้ ซึ่งควรจะเป็นรูป แบบของการทำเป็นลายลักษณ์อักษร แต่อย่างไรก็ตาม อาจจะไม่ต้องถึงขั้นการทำเป็นหนังสือเพียงแคมี หลักฐานเป็นหนังสือก็น่าจะเพียงพอแล้ว

นอกจากนี้วิธีการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาตามมาตรา 188 (เดิม) นั้น มีคำพิพากษาฎีกา วินิจฉัยไว้ ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2517 วินิจฉัยว่า จำเลยเป็นหนี้โจทก์แล้วทำหนังสือยอมรับใช้หนี้ให้ โจทก์ไว้ แม้หนังสือดังกล่าวจะทำขึ้นภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้ว ไม่เป็นการรับสภาพต่อเจ้าหนี้ อันจะทำให้อายุความสะดุดหยุดลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 172 และ แม้หนังสือนั้นจะทำโดยจำเลยฝ่ายเดียวไม่เป็นการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาตามมาตรา 188 ก็ตาม แต่การทำหนังสือดังกล่าวให้โจทก์ไว้ย่อมถือได้ว่าจำเลยได้สละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความตาม มาตรา 192 แล้ว จำเลยจะยกอายุความขึ้นต่อสู้หาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1770/2517 วินิจฉัยว่า แม้สิทธิเรียกร้องของโจทก์จะขาดอายุความแล้ว แต่จำเลยผู้เป็นลูกหนี้ไม่ได้บอกปิดการชำระหนี้ และได้ละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความ กลับมี หนังสือถึงโจทก์ขอชำระหนี้ต่อไป ทั้งได้ชำระหนี้ให้อีกบางส่วน โจทก์ก็ได้ตอบสนองรับไปแล้วเช่นนี้

ถือได้ว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาตามมาตรา 188 วรรคท้ายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โจทก์ยอมฟ้องให้จำเลยชำระหนี้ได้

จากคำพิพากษาฎีกาทั้งสองดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า การรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาตามมาตรา 188 (เดิม) นั้น จะต้องทำเป็นหนังสือ โดยหนังสือนั้นจะต้องมีการแสดงเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจึงจะถือว่ามีผลสมบูรณ์และใช้บังคับในฐานะเป็นหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาได้ ซึ่งจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2517 วินิจฉัยว่า หนังสือนั้นจำเลยทำฝ่ายเดียวไม่เป็นการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา ต่างจากคำพิพากษาฎีกาที่ 1770/2517 วินิจฉัยว่า จำเลยมีหนังสือถึงโจทก์และโจทก์ก็ได้สนองรับไปแล้ว ถือได้ว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยในแนวทางเดียวกันคำพิพากษาฎีกา ที่ 1770/2517 อีกคือ

คำพิพากษาฎีกาที่ 3376/2531 วินิจฉัยว่า หลังจากหนี้ที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ขาดอายุความแล้ว จำเลยได้ทำหนังสือรับว่าเป็นหนี้โจทก์ แล้วโจทก์และจำเลยลงลายมือชื่อในหนังสือนั้นจึงเป็นเรื่องคู่กรณีทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา ถือว่าจำเลยละเลยซึ่งอายุความ จำเลยจะยกอายุความขึ้นต่อสู้โจทก์อีกหาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 646/2534 วินิจฉัยว่า มูลหนี้เดิมขาดอายุความ แต่ต่อมาจำเลยได้ทำหนังสือรับว่าเป็นหนี้โจทก์และจะชำระหนี้ให้หนี้เป็นหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา ถือได้ว่าจำเลยละเลยซึ่งประโยชน์แห่งอายุความ จำเลยจะยกอายุความขึ้นต่อสู้โจทก์อีกหาได้ไม่

ข. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2535 ในมาตรา 193/28

เนื่องจากปัญหาข้อโต้เถียงเรื่องวิธีการทำสัญญารับสภาพความรับผิดชอบ ตามมาตรา 188 วรรค 3 (เดิม) ทำให้คณะกรรมการพิจารณาสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 มีมติให้แก้ไขวิธีการรับสภาพความรับผิดชอบจากเดิมซึ่งทำได้ 2 วิธี กล่าวคือ

วิธีการที่ 1 เปลี่ยนจากการต้องทำโดยสัญญามาเป็น โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวให้เหตุผลว่า⁴⁰ “ การรับสภาพความรับผิดชอบ โดยสัญญาตามกฎหมายนั้น มีความหมายว่า ลูกหนี้ต้องการรับผิดชอบและเจ้าหนี้ได้สนองรับกันเป็นสัญญา โดยจะทำได้วิธีใดก็ได้

⁴⁰ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1, หน้า 460.

ไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วไม่มีเหตุผลใดที่ต้องกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องตกลงยินยอมด้วย การที่เจ้าหนี้จะสนองรับการรับสภาพความรับผิดชอบของลูกหนี้หรือไม่ จึงไม่น่าจะเป็นสาระสำคัญ ความสำคัญน่าจะอยู่ที่ฝ่ายลูกหนี้ นอกจากนั้น การรับสภาพความรับผิดชอบก็ไม่แตกต่างกับกรณีการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 172 (เดิม) เท่าใดนัก โดยหลักการแล้ว ก็เป็นเช่นเดียวกันคือ ลูกหนี้ยอมรับที่จะผูกพันชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ต่อไป ต่างกันเพียงกรณี มาตรา 172 (เดิม) ยังอยู่ในอายุความส่วนมาตรา 188 (เดิม) หนี้ขาดอายุความแล้ว ฉะนั้น วิธีการในการรับสภาพ จึงควรจะสอดคล้องกันด้วย ดังนั้น คณะกรรมการจึงเห็นควรแก้ไขหลักการของกฎหมายปัจจุบัน โดยไม่จำเป็นต้องให้ทำเป็นสัญญาและไม่จำเป็นต้องถึงกับเป็นหนังสือ เช่น กรณีตามมาตรา 172 (เดิม) เพียงแต่ให้มีหลักฐานที่แน่ชัดกว่าหลักการเดิมที่อาจกระทำ โดยวิธีการใดก็ได้ คณะกรรมการฯ จึงเห็นว่าควรกำหนดให้มีหลักฐานเป็นหนังสือ” ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับคณะกรรมการดังกล่าว ที่กำหนดให้ใช้วิธีการรับสภาพความรับผิดชอบ โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ แต่ไม่ต้องถึงกับทำเป็นหนังสือเหมือนกรณีการรับสภาพหนี้ เพราะเหตุที่หนี้ขาดอายุความไม่ทำให้หนี้ระงับ มูลหนี้เดิมยังคงมีอยู่มิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด มีเพียงตัวสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เท่านั้น ที่มีความบกพร่อง เนื่องจากลูกหนี้เกิดสิทธิปฏิเสธในการชำระหนี้ ดังนั้น เจ้าหนี้จึงมีสิทธิโดยชอบธรรมทั้งตามกฎหมายและศีลธรรมที่จะรับชำระหนี้ไว้ ไม่ว่าหนี้นั้นจะขาดอายุความแล้วหรือไม่ และคงจะไม่มีเจ้าหนี้คนใดที่จะปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้ นั้น โดยเฉพาะเมื่อหนี้นั้นขาดอายุความแล้ว แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้มีหลักฐานที่มีความชัดเจนแน่นอนและเชื่อถือได้ว่าลูกหนี้ได้แสดงเจตนายินยอมที่จะรับผิดชอบในมูลหนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วนั้น ว่าเป็นความจริง จึงสมควรให้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อยืนยันถึงเจตนาดังกล่าวของลูกหนี้ก็น่าจะเพียงพอแล้ว ที่จะให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องได้ไม่ต้องถึงกับทำเป็นหนังสือเหมือนการรับสภาพหนี้ก็ได้ เพราะในกรณีดังกล่าวนี้ หนี้ยังไม่ขาดอายุความ แม้ว่าลูกหนี้จะไม่ได้ทำการรับสภาพหนี้เป็นหนังสือก็ตาม เจ้าหนี้ก็ยังสามารถใช้สิทธิเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ได้ภายในกำหนดอายุความที่ยังคงเหลืออยู่

กรณีการรับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น มีปัญหาที่น่าพิจารณาว่า การทำหลักฐานเป็นหนังสือ เพื่อให้มีผลทางกฎหมายเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบควรมีข้อความอย่างไร เพราะในกรณีนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดลักษณะรายละเอียดเอาไว้ต่างจากกรณีทั่วไป เมื่อกฎหมายกำหนดให้มีหลักฐานเป็นหนังสือ มักจะกำหนดต่อว่าให้ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ เช่น มาตรา 653 วรรคแรก บัญญัติว่า “ การกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” เป็นต้น โดยหลักการมีหลักฐานเป็นหนังสือไม่ใช่เป็นเรื่องของแบบแห่งนิติกรรมเหมือน เช่น การทำเป็นหนังสือ และมีผลทางกฎหมายแตกต่างกันมาก กล่าวคือ แบบแห่งนิติกรรม แม้ผู้กรณีจะแสดง

เจตนาถูกต้องตรงกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าทำไม่ถูกต้องตามแบบแห่งนิติกรรมแล้วนิติกรรมนั้น ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 152 ส่วนหลักฐานเป็นหนังสือนั้น เมื่อได้มีการแสดงเจตนาทำนิติกรรม โดยชอบด้วยกฎหมายแล้วย่อมเกิดนิติสัมพันธ์กันขึ้น เพียงแต่ถ้าไม่ได้มีหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฝ่าฝืนนิติกรรมนั้น ก็จะฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้ เพราะขาดพยานหลักฐาน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่กฎหมายยอมรับรู้ แต่ไม่ยอมรับบังคับบัญชาให้⁴¹ ส่วนข้อความในหนังสือที่กฎหมายกำหนดให้ทำขึ้นนั้น ถ้าเป็นนิติกรรมบางประเภทกฎหมายจะระบุรายละเอียดอันเป็นความสำคัญไว้โดยจะขาดเสียไม่ได้ เช่น ตัวแลกเปลี่ยนตามมาตรา 909 เป็นต้น แต่กรณีหลักฐานเป็นหนังสือกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ จึงไม่จำเป็นขึ้นอยู่กับว่าเป็นนิติกรรมประเภทใด ดังนั้นจะเขียนที่ไหนในวัตถุที่เป็นกระดาษหรือวัตถุอย่างอื่นใดหรือจะเขียนด้วยภาษาอะไรก็ได้ทั้งสิ้น ขอเพียงแต่ให้เป็นหนังสือมีข้อความต่างๆ อันพอจะอ่านเข้าใจ ความหมายเป็นหลักฐานพอฟังได้ว่ามีการทำสัญญาตามที่ฟ้องร้องกัน และมีลายมือชื่อของฝ่ายที่จะต้องรับผิดชอบไว้เท่านั้นก็เป็นเพียงพอ⁴² ซึ่งข้อความในหลักฐานเป็นหนังสือกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบนั้น นอกจากจะสามารถทำได้ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปดังกล่าวข้างต้นแล้วเนื้อหาที่ปรากฏในข้อความควรมีใจความที่พอฟังได้ว่า ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้นี้มีมูลหนี้เดิมผูกพันกันอยู่จริง และลูกหนี้ยินยอมรับผิดชอบชำระหนี้ในมูลหนี้เดิมให้แก่เจ้าหนี้ โดยลูกหนี้ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานด้วย แม้ว่าลูกหนี้จะรู้หรือไม่รู้ว่าเป็นหนี้ขนาดอายุความแล้วหรือไม่ก็ตาม ย่อมมีผลตามกฎหมายเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบของลูกหนี้แล้ว⁴³ อย่างไรก็ตามการทำหลักฐานเป็นหนังสือดังกล่าวนี้ จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 9⁴⁴ ด้วยกล่าวคือ ลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องเขียน

⁴¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ , กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม , หน้า 249.

⁴² เรื่องเดียวกัน , หน้า 253-254.

⁴³ คำพิพากษาฎีกาที่ 34/2478 , 2892/2525 , 2823/2528 , 3376/2531 และ 646/2534

⁴⁴ มาตรา 9 บัญญัติว่า “เมื่อกิจการอันใด ซึ่งกฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือบุคคลผู้จะต้องทำหนังสือไม่จำเป็นต้องเขียนเอง แต่หนังสือนั้นต้องลงลายมือชื่อของบุคคลนั้น
ลายมือพิมพ์นิ้วมือ แกรงไค ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้น
ที่ทำลงในเอกสารแทนการลงลายมือชื่อ หากมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคนแล้วให้ถือว่าเสมือนกับการลงลายมือชื่อ

ความในวรรคสองไม่ใช่บังคับแก่การลงลายมือ แกรงไค ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้น ซึ่งทำลงในเอกสารที่ทำต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่”

และศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ เห็นว่า หลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 ซึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับการเป็นหนังสือนั้น ในกรณีที่กฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือในฐานะเป็นแบบแห่งนิติกรรมก็ดี หรือในกรณีที่กฎหมายบังคับให้ทำ

ข้อความในหนังสืออันเป็นหลักฐานนั้นด้วยตนเองก็ได้ แต่การลงลายมือชื่อลูกหนี้จะต้องเขียนด้วยตนเองเท่านั้น และหากลูกหนี้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงลายมือชื่อ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แกดไต ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นจะต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคน แต่หากทำลงในเอกสารต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ก็ใช้บังคับได้

นอกจากนี้การรับสภาพความรับผิด โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือที่ต้องลงลายมือชื่อของลูกหนี้ ผู้ต้องรับผิดตามมาตรา 193/28 สามารถทำเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวได้ ไม่ต้องมีการลงลายมือชื่อของเจ้าหนี้เพื่อสนองรับการแสดงเจตนาที่ลูกหนี้เสนอมาเหมือน เช่น กรณีการรับสภาพความรับผิดความรับผิดโดยสัญญาตามมาตรา 188 (เดิม) ในกฎหมายเก่า ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2517 ว่าจำเลยเป็นหนี้โจทก์แล้วทำหนังสือยอมรับใช้หนี้ให้โจทก์ไว้ โดยจำเลยทำขึ้นฝ่ายเดียวไม่เป็นการรับสภาพความรับผิดโดยสัญญาตามมาตรา 188 (เดิม) ซึ่งในกรณีนี้ถ้าพิจารณาตามมาตรา 193/28 ในกฎหมายใหม่จะเห็นว่ากรกระทำของลูกหนี้ดังกล่าวถือเป็นการรับสภาพความรับผิดโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ อันมีผลผูกพันให้ลูกหนี้ต้องรับผิดกับเจ้าหนี้ต่อไปได้

และข้อความที่แสดงถึงการรับสภาพความรับผิดนั้นลูกหนี้จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ อันมีผลให้หนี้เดิมนั้นระงับสิ้นไป ด้วยการแปลงหนี้ใหม่ตามมาตรา 349 เช่น การเปลี่ยนตัวหนี้ จากมูลหนี้ละเมิดเดิมมาเป็นมูลหนี้เงินกู้ใหม่หรือการเปลี่ยนตัวลูกหนี้หรือเจ้าหนี้คนเดิมมาเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้คนใหม่ เป็นต้น เพราะเมื่อมีการแปลงหนี้ใหม่เกิดขึ้นแล้ว คู่กรณีก็ย่อมต้องผูกพันกันตามหนี้ใหม่ จึงไม่ใช่เป็นการรับสภาพความรับผิดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นการรับผิดตามหนี้เดิม

วิธีการที่ 2 ยังคงใช้หลักการเดิมเพียงแต่เปลี่ยนถ้อยคำจากเดิมเล็กน้อย โดยเปลี่ยนจากคำว่า “ การที่ลูกหนี้ให้ประกัน ” มาเป็นคำว่า “ โดยการให้ประกัน ” แต่ตามกฎหมายไม่ได้ให้ความหมายของการให้ประกันตามมาตรา 193/28 ไว้ จึงมีปัญหาว่าพิจารณาว่าการให้ประกันมีความหมายครอบคลุมถึงหลักประกันประเภทใดบ้าง โดยตามหลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักประกันโดยแบ่งเป็น การประกันด้วยบุคคลที่เรียกว่า ค้ำประกัน และ การประกันด้วยทรัพย์สิน ที่เรียกว่า จำนอง จำนำ ซึ่งคำว่า “ การให้ประกัน ” ตามมาตรา 193/28 นั้น คณะกรรมการ

เป็นหนังสือในฐานะเป็นพยานหลักฐานที่เรียกว่า การทำหลักฐานเป็นหนังสือก็ดี ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในมาตรา 9 เช่นเดียวกัน (ไซยศ เหมะรัชตะ , กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม , หน้า 253)

พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 เห็นว่า⁴⁵ “ การให้ประกันนั้น มาตราบัญญัติให้มีผลอย่างเดียวกับการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ซึ่งย่อมมีความหมายว่า หากลูกหนี้ให้ประกันไว้ต่อเจ้าหนี้ เมื่อหนี้ขาดอายุความแล้วการให้ประกันเช่นนั้นยังคงใช้บังคับต่อไปได้ ความหมายของการให้ประกัน จึงน่าจะไม่จำกัดเฉพาะการให้ประกันด้วยทรัพย์เท่านั้น และเมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วการที่ลูกหนี้นำบุคคลมาประกันต่อเจ้าหนี้ เพื่อยอมตนผูกพันในการที่จะชำระหนี้ต่อไป เช่น อาจจะให้ธนาคารเป็นผู้ค้ำประกัน การชำระหนี้นั้น ไม่น่าจะมีผลที่แตกต่างกับการที่นำแหวนเพชรมาจำนำ หรือนำบ้านมาจำนองไว้กับเจ้าหนี้ ดังนั้นความหมายของการให้ประกันตามมาตรานี้จึงน่าจะหมายถึงการประกันด้วยบุคคลด้วย” และตามความเห็นของนักกฎหมายก็มีความเห็นเช่นเดียวกันนี้⁴⁶ อีกทั้งในกรณีที่ลูกหนี้ ไม่อาจถือประโยชน์จากเงื่อนไขได้ตามมาตรา 193 (2) (3) และ (4) นั้น คำว่า “ ประกัน” ในมาตราดังกล่าวนี้ ก็หมายความถึง การประกันด้วยบุคคลและการประกันด้วยทรัพย์เหมือนกัน ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า การให้ประกันตามมาตรา 193/28 คือ การที่ลูกหนี้ได้หาประกันมาให้เจ้าหนี้ ไม่ว่าจะเป็นการประกันด้วยบุคคลหรือการประกันด้วยทรัพย์ก็ตาม และไม่ว่าลูกหนี้จะได้กระทำไปโดยรู้หรือไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว เจ้าหนี้อ่อมมีสิทธิบังคับเอาจากหลักประกันดังกล่าวได้ โดยลูกหนี้ไม่มีสิทธิเรียกคืน เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้ยืมเงิน นาย ข. จำนวนเงิน 500,000 บาท ในปีที 11 นาย ก. ได้นำรถยนต์ส่วนตัวของตนมามอบให้นาย ข. เพื่อจำนำประกันหนี้เงินกู้ยืมดังกล่าว โดยนาย ข. ไม่รู้หนี้กู้ขาดอายุความ กรณีนี้ถือว่า นาย ข. ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบโดยการให้ประกันแก่นาย ก. แล้ว นาย ก. จึงมีสิทธิเลือกที่จะเรียกร้องให้นาย ข. ชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าว หรือ จะบังคับจำนำเอาจากรถยนต์ซึ่งเป็นหลักประกันก็ได้ เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า การให้ประกันด้วยบุคคลหรือด้วยทรัพย์ ตามมาตรา 193/28 นี้จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับหลักประกันด้วย กล่าวคือ กรณีค้ำประกันตามมาตรา 680 วรรคสอง ต้องมีการทำหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันด้วย มิฉะนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีเอากับผู้ค้ำประกันไม่ได้ ส่วนกรณีจำนองตามมาตรา 714 ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และกรณีจำนำตามมาตรา 747 ผู้จำนำต้องส่งมอบทรัพย์สินที่จำนำ

⁴⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา , ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 , หน้า 460.

⁴⁶ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม , หน้า 507; ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 677 ; ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม , หน้า 835 – 836; กำชัย จงจักรพันธุ์ , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาอายุความ , หน้า 237.

ให้แก่ผู้รับจำนำ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ด้วย มิฉะนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีเอาจากทรัพย์สินเป็นหลักประกันไม่ได้ ซึ่งมีคำพิพากษาฎีกาที่ 229/2522 วินิจฉัยว่า จำเลยให้โจทก์กู้เงิน โดยยึดโฉนดที่ดินไว้เป็นประกัน หนี้ขาดอายุความโจทก์เรียกโฉนดที่ดินคืนได้ มิใช่เป็นจำนำที่จะบังคับได้จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวแสดงว่า โฉนดที่ดินที่นำมาเป็นประกันนั้น เมื่อไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของการจำนอง คือ ไม่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพียงแค่ส่งมอบโฉนดที่ดินให้ยึดถือไว้เท่านั้น ย่อมไม่ทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิในทรัพย์สินเป็นหลักประกันนั้นแต่อย่างใด และไม่ถือเป็นการที่ลูกหนี้ให้ประกันแก่เจ้าหนี้อันจะทำให้มีสิทธิเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ได้ตามกฎหมายด้วย

2.3.4 การบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบ

เนื่องจากเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้ หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบ โดยเพิ่มอายุความให้แตกต่างจากเดิม จึงขอแยกพิจารณาเป็น 2 ช่วงดังนี้

ก. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ในมาตรา 188

สาเหตุเพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบไว้ จึงทำให้มีความเห็นของนักกฎหมายแตกต่างกัน โดยแยกออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ

ฝ่ายแรก⁴⁷ เห็นว่า สัญญารับสภาพความรับผิดชอบเป็นข้อผูกพันที่สร้างขึ้นใหม่ต่างหากจากเดิม อายุความจึงเป็นไปตามมูลหนี้ใหม่ เมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความเฉพาะไว้ ต้องถือหลักอายุความทั่วไป ตามมาตรา 164 (เดิม) คือ มีอายุความ 10 ปี หรือถ้าหนี้ที่เกิดขึ้นใหม่ มีลักษณะตรงกับหนี้ประเภทใด เช่น เป็นการแปลงหนี้ใหม่ หรือ การประนีประนอมยอมความอายุความก็ให้เป็นไปตามหนี้ใหม่นั้นด้วย

⁴⁷ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, “การรับสภาพหนี้และการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา”, วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมราช , หน้า 86; ปิ่นโน สุขทรศนีย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา , หน้า 271.

ฝ่ายสอง⁴⁸ เห็นว่า สัญญารับสภาพความรับผิดชอบเป็นสัญญาที่ทำขึ้นใหม่โดยอาศัยมูลหนี้เดิม กำหนดอายุความที่เริ่มนับใหม่ ต้องถือตามอายุความแห่งมูลหนี้เดิมหรืออายุความเดิม

กรณีนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่ 2 เพราะโดยหลักการรับสภาพความรับผิดชอบเป็นการที่ลูกหนี้ยินยอมรับผิดในมูลหนี้เดิม ดังนั้นอายุความที่จะเริ่มนับใหม่ จึงต้องถือตามอายุความแห่งมูลหนี้เดิมหรืออายุความเดิม

ข. ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2535 ในมาตรา 193/28

ในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 คณะกรรมการพิจารณาสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่มีกฎหมายกำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบไว้โดยเฉพาะ จึงเห็นควรให้กำหนดอายุความเพื่อความชัดเจน แต่มีปัญหาว่าจะใช้กำหนดอายุความตามมูลหนี้เดิม หรือใช้กำหนดอายุความที่ปี ซึ่งคณะกรรมการ⁴⁹ เห็นว่า “ควรกำหนดอายุความขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะ เพราะหนี้เดิมได้

⁴⁸ โปรดคุณุสรธา วรรณพงษ์, “การรับสภาพความรับผิดชอบ” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 107 – 108. และคำพิพากษาฎีกาที่ 366/2483 ซึ่งศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า ลูกหนี้ในเรื่องนี้เป็นหนี้ค่าซื้อของตามมาตรา 165 (1) (เดิม) มีอายุความ 2 ปี ตั้งแต่วันซื้อของเสร็จจนวันทำสัญญาเกินกว่า 2 ปี และหนังสือสัญญาที่จำเลยทำให้อาจตกเป็นหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบตามมาตรา 188 วรรค 3 (เดิม) คงเป็นมูลหนี้เก่าซื้อของเชื่อเดิมนั้นเอง อายุความจึงคงมีกำหนด 2 ปี อย่างเดิม ฟ้องโจทก์ขาดอายุความ จึงพิพากษาให้ยกฟ้อง ซึ่งคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้มีหมายเหตุของนายเดือน จิตรกร บันทึกไว้ว่า “ การรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญานี้เมื่อพิเคราะห์แล้วเหมือนกับคู่กรณีตกลงทำสัญญากันขึ้นใหม่ โดยอาศัยมูลหนี้เดิมนั้นเอง และสัญญาที่ตกลงกันนี้ก็มีอายุความเช่นเดียวกับสัญญาที่ก่อให้เกิดมูลหนี้เดิม” แต่อย่างไรก็ตาม นายชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์ ได้กล่าวในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ครั้งที่ 1210-33/25 ถึงคำพิพากษาฎีกานี้ว่า “ มิได้วินิจฉัยยืนยันไว้ชัดเจนแน่นอนว่าสัญญารับสภาพความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นใหม่นี้จะมีอายุความเท่ากับอายุความของมูลหนี้เดิม โดยเพียงแต่วินิจฉัยว่า เมื่อจำเลยทำสัญญารับสภาพความรับผิดชอบไว้ให้กับโจทก์ โจทก์ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องบังคับให้จำเลยชำระหนี้ต่อไปได้ และแม้จะถือตามอายุความ 2 ปีดังที่จำเลยต่อสู้ แต่เมื่อนับจนวันที่ 15 สิงหาคม 2512 อันเป็นวันที่จำเลยรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาจนถึงวันที่โจทก์ฟ้องคดี เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2514 ก็ยังไม่ครบ 2 ปี คดีโจทก์จึงยังไม่ขาดอายุความ”

⁴⁹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1, หน้า 481.

ขาดอายุความไปแล้ว เนื่องจากเจ้าหนี้มิได้ฟ้องร้องบังคับหนี้เดิมภายในกำหนดอายุความของหนี้เดิม โดยปล่อยให้ขาดอายุความ ต่อมาเมื่อลูกหนี้ได้ให้ประกันหรือยอมรับสภาพความรับผิดชอบไปก็ควรจะ กำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน เพื่อเป็นการเร่งรัดให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องเสียโดยเร็ว จึงไม่ควรให้มี อายุความเท่ามูลหนี้เดิมและเห็นสมควรกำหนดระยะเวลาไว้ 2 ปี ก็น่าจะเหมาะสม เพราะไม่ยึดถือเกินไป” ดังนั้น อายุความการบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบจึงมีกำหนด 2 ปี ตามมาตรา 193/35

2.3.5 ผลของการรับสภาพความรับผิดชอบ

เมื่อลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบเจ้าหนี้ตามมาตรา 193/28 วรรคสอง ไม่ว่าจะโดยทำ หลักฐานเป็นหนังสือ หรือได้ให้ประกันไว้ โดยผลของมาตรา 193/28 วรรคแรก บัญญัติว่า “การชำระ หนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้น ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงใด จะเรียกคืนไม่ได้ แม้ว่าผู้ชำระหนี้ จะไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม” จึงมีผลทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถเรียก หรือถอนคืนการ รับสภาพความรับผิดชอบที่ได้ทำไปแล้วจากเจ้าหนี้ได้ และยังคงต้องรับผิดชอบต่อไปตามที่ได้ทำการรับสภาพ ความรับผิดชอบไว้ โดยเจ้าหนี้มีอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อบังคับชำระหนี้ 2 ปี ตามมาตรา 193/35 เช่น นาย ก. เป็นหนี้เงินกู้ นาย ข. 20,000 บาท หนี้เงินกู้ได้ขาดอายุความไปนานแล้ว วันหนึ่งนาย ก. ได้ มารับสภาพความรับผิดชอบต่อ นาย ข. โดยทำหลักฐานเป็นหนังสือไว้ กรณีนี้ นาย ก. จะเรียก หรือถอนการ รับสภาพความรับผิดชอบที่ได้ทำไปแล้วคืนไม่ได้ และมีหนี้ที่จะต้องชำระให้แก่ นาย ข. ตามที่ได้รับสภาพ ความรับผิดชอบไว้ หรือถ้า นาย ก. ได้หาประกันมาให้โดยขอให้ นาย ค. เข้ามาค้ำประกันหนี้ กรณีนี้ นาย ก. ก็ไม่สามารถเรียกคืน หรือถอนคืนการให้ประกันได้ และ นาย ข. เจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะบังคับชำระหนี้จาก ประกันที่ให้ไว้ คือ เรียกจากผู้ค้ำประกันได้⁵⁰ เป็นต้น

มีปัญหาว่า การรับสภาพความรับผิดชอบของลูกหนี้มีผลกระทบต่อสัญญาหลักประกันเพียงใด ขอแยกพิจารณาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

⁵⁰ คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 114-115.

ก. กรณีการให้ประกันก่อนทำการรับสภาพความรับผิด

ถ้าก่อนอายุความของหนี้จะครบกำหนดลูกหนี้ได้ให้ประกันไว้ต่อเจ้าหนี้ โดยการประกันด้วยบุคคลหรือการประกันด้วยทรัพย์สิน ต่อมาเมื่อนั้นนั้นขาดอายุความลูกหนี้ได้มาทำการรับสภาพความรับผิดในมูลหนี้ดังกล่าวต่อเจ้าหนี้จะมีผลต่อสัญญาหลักประกัน กล่าวคือ กรณีค้ำประกัน โดยผลของมาตรา 193/28 วรรคสองตอนท้าย บัญญัติว่า “ การที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิด...จะอ้างความข้อนี้ขึ้นเป็นโทษแก่ผู้ค้ำประกันเดิมไม่ได้ “ แสดงว่า ผู้ค้ำประกันที่ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้ก่อนลูกหนี้รับสภาพความรับผิดหลุดพ้นจากความรับผิดในมูลหนี้แล้วแม้ว่าลูกหนี้ยังคงต้องรับผิดต่อไป ส่วนกรณีจำนองและจำนำ โดยผลของมาตรา 193/27 บัญญัติว่า “ ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ...ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ...แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความ” และเนื่องจากหนี้ขาดอายุความไม่เป็นเหตุให้จำนองหรือจำนำระงับสิ้นไปตามมาตรา 744 และมาตรา 769 ดังนั้นเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว ไม่ว่าลูกหนี้จะทำการรับสภาพความรับผิดหรือไม่ก็ตาม ทรัพย์สินที่จำนองหรือจำนำไม่หลุดพ้นจากความรับผิด เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2012/2531 วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ทำสัญญากู้เงินเบิกเงินเกินบัญชีกับโจทก์ โดยมี อ. เป็นผู้ค้ำประกันรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วม และ อ. ได้นำที่ดินมาจำนองประกันหนี้ของจำเลยที่ 1 และหนี้ตามสัญญาค้ำประกันของ อ. ด้วย อ. ถึงแก่กรรมมีจำเลยที่ 2 เป็นผู้จัดการมรดก แม้โจทก์ฟ้องให้จำเลยที่ 2 รับผิดตามสัญญาค้ำประกันเกิน 1 ปีนับแต่ อ. ถึงแก่กรรมคดีขาดอายุความตามมาตรา 1754 แล้วก็ตาม แต่โจทก์ในฐานะผู้รับจำนองก็ยังคงฟ้องบังคับชำระหนี้ตามสัญญาค้ำประกันดังกล่าว จากที่ดินที่จำนองได้ ตามมาตรา 189 (เดิม)และมาตรา 745 เป็นต้น และเมื่อเจ้าหนี้บังคับชำระหนี้เอาจากผู้จำนอง หรือผู้จำนำแล้วไม่พอชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้เอาส่วนที่ยังขาดอยู่ กรณีนี้ ถ้าผู้จำนองหรือผู้จำนำมีฐานะเป็นลูกหนี้เดิมอยู่ด้วย ย่อมมีสิทธิยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ แต่ถ้าผู้จำนองหรือผู้จำนำเป็นบุคคลภายนอก ซึ่งโดยหลักไม่ต้องรับผิดเกินกว่าทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันอยู่แล้ว เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถเรียกเอาส่วนที่ขาดอยู่ได้เช่นกัน เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันไว้เป็นพิเศษให้ต้องรับผิดเพิ่มขึ้น

ข. กรณีการให้ประกันหลังทำการรับสภาพความรับผิด

เมื่อหนี้ขาดอายุความลูกหนี้ได้มาทำการรับสภาพความรับผิด โดยการให้ประกันไม่ว่าจะเป็นการประกันด้วยบุคคลหรือการประกันด้วยทรัพย์สินแก่เจ้าหนี้จะมีผลต่อสัญญาหลักประกันกล่าวคือ กรณีค้ำประกัน ถ้าเจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระเจ้าหนี้เรียกให้ผู้ค้ำประกันรับผิดชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ตามมาตรา 686 โดยผู้ค้ำประกันมีความรับผิดต่อเจ้าหนี้เพียงเท่าที่ ผู้ค้ำประกันผูกพัน

เอาไว้ในสัญญาค้ำประกันเท่านั้น เช่น หนี้กู้ยืมเงินระหว่างนาย ก.กับนาย ข.จำนวนเงิน 100,000 บาท ขาดอายุความแล้ว ต่อมานาย ก. ลูกหนี้ได้นำนาย ค. มาทำสัญญาค้ำประกันหนี้เงินกู้ดังกล่าวเป็นจำนวนเงิน 50,000 บาทกับนาย ข. เจ้าหนี้ ดังนั้นหากนาย ข. เรียกให้นาย ก. ชำระหนี้แล้ว แต่นาย ก. ปฏิเสธ นาย ข.สามารถเรียกเอาจากนาย ค. ผู้ค้ำประกันได้เป็นจำนวนเงิน 50,000 บาท ตามสัญญาค้ำประกัน เป็นต้น ส่วนกรณีจำนองและจำนำ เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากผู้จำนอง หรือผู้จำนำได้โดยไม่ต้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนก็ได้ และเมื่อบังคับเอาจากทรัพย์สินที่จำนองหรือจำนำแล้วไม่พอชำระหนี้ ถ้าลูกหนี้เป็นผู้นำทรัพย์สินของตนมาจำนองหรือจำนำโดยมีฐานะเป็นผู้จำนองหรือผู้จำนำเอง กรณีนี้เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ผู้จำนองหรือผู้จำนำในฐานะลูกหนี้ชำระหนี้ส่วนที่ยังขาดอยู่ได้อีก เพราะลูกหนี้มาทำการรับสภาพความรับผิดเอาไว้ จึงทำให้ไม่มีสิทธิยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ เช่น จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากนาย ก. จะนำนาย ค. มาทำสัญญาค้ำประกันแล้ว นาย ก. ยังได้มอบแหวนเพชรของตน มูลค่า 30,000 บาท เพื่อจำนำประกันการชำระหนี้แก่นาย ข. ด้วย ดังนั้นหากนาย ข. บังคับชำระหนี้จากผู้ค้ำประกันและแหวนเพชรแล้ว ยังขาดอีก 20,000 บาท นาย ข. สามารถเรียกเอาจาก นาย ก. ได้อีก เป็นต้น

นอกจากนี้มีปัญหาว่า การรับสภาพความรับผิดของลูกหนี้มีผลกระทบต่อลูกหนี้ร่วมคนอื่นเพียงใด กรณีลูกหนี้ร่วมโดยหลักตามมาตรา 295 เรื่องอายุความ เมื่อทำถึงตัวลูกหนี้ร่วมกันคนใดยอมเป็นคุณหรือเป็นโทษเฉพาะแก่ตัวลูกหนี้คนนั้น ดังนั้น ในกรณีที่บุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้ร่วมกันอยู่ และหนี้ขาดอายุความลง ลูกหนี้คนใดคนหนึ่งมาทำการรับสภาพความรับผิดต่อเจ้าหนี้ ย่อมมีผลให้เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้ร่วมคนนั้นรับผิดได้อีกโดยไม่มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ แต่จะเรียกให้ลูกหนี้ร่วมคนอื่นรับผิดอีกไม่ได้ เพราะถือว่าการรับสภาพความรับผิดมีผลเป็นโทษเฉพาะตัวลูกหนี้ผู้กระทำการเท่านั้น เช่น นาย ก. และ นาย ข. ร่วมกันทำสัญญากู้ยืมเงินจาก นาย ค. จำนวนเงิน 100,000 บาท ต่อมาหนี้ขาดอายุความ นาย ก. เพียงคนเดียวมีหนังสือรับสภาพความรับผิดจำนวนเงิน 50,000 บาทมาถึงนาย ค. ดังนั้น นาย ค. จึงมีสิทธิเรียกให้นาย ก. ชำระหนี้ 50,000 บาทได้ โดยนาย ก. ไม่มีสิทธิปฏิเสธ เป็นต้น แต่มีข้อสงสัยว่า กรณีนี้ ถ้านาย ก. ไม่ได้ระบุจำนวนเงินที่รับสภาพความรับผิดเอาไว้โดยหลักการเป็นลูกหนี้ร่วม เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งชำระหนี้จนสิ้นเชิงได้ตามมาตรา 291 ดังนั้น หาก นาย ก. ลูกหนี้ร่วมทำการรับสภาพความรับผิดโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ แต่ไม่ได้ระบุจำนวนเงินเอาไว้ หรือโดยการให้ประกัน แต่เมื่อบังคับเอาจากหลักประกันแล้ว ยังไม่พอชำระหนี้ นาย ค. เจ้าหนี้สามารถเรียกให้นาย ก. ลูกหนี้ร่วมชำระหนี้ส่วนที่ขาดได้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อ นาย ก. ชำระหนี้ทั้งหมดให้เจ้าหนี้ไปแล้ว ไม่สามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาจากนาย ข. ซึ่งเป็นลูกหนี้

ร่วมกันได้ เพราะนาย ข. มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ เนื่องจากไม่ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบ นาย ก. ด้วย

2.3.6 หลักการรับสภาพความรับผิดในต่างประเทศ

2.3.6.1 ประเทศฝรั่งเศส

โดยหลักถ้าหากสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้ไม่อาจถูกบังคับให้ชำระหนี้ได้อีกต่อไป และอายุความเป็นเพียงสาเหตุที่ทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับใช้สิทธิของตนในการเรียกร้องต่อลูกหนี้ได้เท่านั้น แต่หนี้นั้นหาระงับไปไม่ ซึ่งมีข้อยกเว้น⁵¹ ถ้าหากภายหลังจากที่ขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้ได้มีการกระทำการสาบานหรือยอมรับว่าตนเป็นหนี้อยู่ ย่อมเป็นสาเหตุยกเว้นทำให้เจ้าหนี้หลุดพ้นจากการไม่สามารถบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้ และศาลก็ต้องสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามที่ลูกหนี้ได้ยอมรับ โดยวิธีการสาบานหรือยอมรับว่าตนเป็นหนี้อยู่เป็นวิธีการที่ใช้บังคับสำหรับมูลหนี้ที่มีอายุความพิเศษเท่านั้น⁵² กล่าวคือ ภายหลังจากที่หนี้ขาดอายุความแล้ว ตามหลักเจ้าหนี้ถูกตัดสิทธิมิให้นำคดีขึ้นฟ้องต่อศาล แต่กฎหมายให้สิทธิเป็นพิเศษแก่เจ้าหนี้ที่จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลเรียกตัวลูกหนี้มาปรากฏตัวต่อหน้าศาล ซึ่งเจ้าหนี้อาจขอให้ลูกหนี้ทำการสาบานว่าตนได้ชำระหนี้ให้แล้ว ถ้าลูกหนี้สาบานว่าตนได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จนครบถ้วนแล้ว เจ้าหนี้อ่อนสิทธิอย่างเด็ดขาดที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้รายนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าลูกหนี้ไม่ยอมสาบานว่าตนได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้จนครบถ้วนแล้วเท่ากับว่า ลูกหนี้ยอมรับว่ายังเป็นหนี้อยู่ ดังนั้นเจ้าหนี้ก็มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ดังกล่าวนี้ได้แม้ว่าหนี้รายนั้นจะขาดอายุความแล้วก็ตาม ตามมาตรา 2275⁵³ อย่างไรก็ตาม ลูก

⁵¹ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Translated by The Louisiana State Law Institute, Volume Two, 11th ed, 1939, p.373.

⁵² ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส อายุความแยกไว้เป็น 2 ประเภท คือ (1) อายุความทั่วไป กำหนดให้มีอายุความนานถึง 30 ปี (2) อายุความพิเศษ ในมูลหนี้ที่เกี่ยวกับการค้า ซึ่งบัญญัติอยู่ในหมวด 4 เรื่องอายุความ โดยอายุความพิเศษส่วนมากจะมีอายุความที่สั้น เช่น เพียง 6 เดือน เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ต้องการให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ในมูลหนี้นั้นให้เสร็จในเวลาอันรวดเร็ว โดยเจ้าหนี้ต้องรีบฟ้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตน มิฉะนั้นคดีจะขาดอายุความ

⁵³ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 2275 บัญญัติว่า

“Nevertheless, these against whom such prescriptions are raised, may offer the oath to those who raise them, on the question of knowing whether the thing has been really paid.

หนี้มีสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ยอมสาบานก็ได้ การปฏิเสธของลูกหนี้เช่นว่านี้ไม่ทำให้ลูกหนี้ต้องรับโทษแต่อย่างใด

2.3.6.2 ประเทศเยอรมัน

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (The Burgerliches Gesetzbuch (BGB)) ประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1896 แต่ให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1900 เป็นต้นมา⁵⁴ โดยบทบัญญัติว่าด้วยอายุความปรากฏอยู่ในบรรพ 1 บททั่วไป ลักษณะ 5 ตั้งแต่มาตรา 194 ถึงมาตรา 225 ซึ่งอายุความตามกฎหมายเยอรมันมีหลักว่า สิทธิเรียกร้องที่ถูกปล่อยปละละเลยมาเป็นเวลานาน ไม่สมควรจะให้มีการบังคับตามสิทธินั้นได้อีก ตรงกันข้ามหากมีการใช้สิทธิครอบครองปรปักษ์ในทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์เป็นเวลานานพอสมควร ก็ควรจะได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น อายุความจึงแบ่งออกเป็น อายุความเสียสิทธิ (Verjährung) และอายุความได้สิทธิ (Ersitzung)⁵⁵

ในกฎหมายเยอรมัน อายุความเป็นกฎหมายสารบัญญัติ ไม่ใช่กฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อเร่งรัดเจ้าหนี้ให้ใช้สิทธิเรียกร้องของตนโดยเร็ว มิฉะนั้นหากปล่อยเวลาเลยไปสิทธิของเจ้าหนี้อาจจกกัด ซึ่งเมื่อระยะเวลาแห่งอายุความสิ้นสุดมีผลเพียงลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ แต่ไม่มีผลให้สิทธิเรียกร้องสิ้นสุด ถ้าลูกหนี้ชำระหนี้ทั้งที่มีสิทธิปฏิเสธจึงไม่สามารถเรียกคืนได้⁵⁶ โดยตามมาตรา 222⁵⁷ เรื่องผลของอายุความบัญญัติว่า

The oath may be offered to windows and heirs, or to guardians of the latter, if they are minors, in order that they declare whether they know if the thing is due.”

⁵⁴ Simon L.Goren, *The German Civil Code*, (As amended to January 1, 1992)

⁵⁵ Ernest J'Schuster, *The Principles of German Civil Law*, (London : Oxford at The Clarendon Press, 1907) p.129.

⁵⁶ E.J.Cohn, *Manual of German Law*, Volume One, General Introduction Civil Law, second completely revised edition, (London : The British Institute of International and Comparative Law, pp.89-90.

⁵⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 222 บัญญัติว่า “(Effect of Prescription)

(1) After the expiration of the period of prescription the person bound is entitled to refuse performance.

(2) If any act of performance is done in satisfaction of a claim which has prescribed, such performance may not be reclaimed, even if the performance has been made in ignorance of the prescription. The same applies to a contractual acknowledgment and to the giving of security by the person bound.”

- “(1) เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้มีสิทธิในการปฏิเสธไม่ชำระหนี้
 (2) การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้น ไม่อาจเรียกคืนได้
 แม้ว่าการชำระหนี้ นั้น ผู้ชำระจะไม่ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม

หลักเกณฑ์ข้างต้นให้นำมาใช้กับ กรณีที่มีการยอมรับความรับผิดชอบโดยทำเป็นสัญญาหรือมีการให้ประกันโดยลูกหนี้”

ซึ่งในคำพิพากษาฎีกา และคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันของ Palandt อธิบายว่า⁵⁸ การยอมรับความรับผิดชอบโดยทำเป็นสัญญา หมายถึง การยอมรับความผิดตามนัยของมาตรา 781⁵⁹ ซึ่งบัญญัติว่า “การยอมรับสภาพหนี้”

ความสมบูรณ์ของสัญญาที่มีการยอมรับสภาพหนี้จะต้องมีการแสดงออกมาเป็นหนังสือให้เห็นถึงเจตนาในการยอมรับสภาพหนี้

ความสัมพันธ์ทางหนี้ใดที่มีรูปแบบพิเศษเป็นอย่างอื่น การยอมรับสภาพหนี้ดังกล่าว นั้นก็ต้องจัดทำในรูปแบบลักษณะเดียวกันนั้นด้วย”

และอธิบายต่อว่าการยอมรับความรับผิดชอบตามมาตรา 222 นี้ไม่ใช่การยอมรับความรับผิดชอบอันเป็นการรับสภาพหนี้ก่อนอายุความครบกำหนดตามมาตรา 208⁶⁰ ซึ่งเป็นเรื่องอายุความสะดุดหยุดลงเนื่องจากการที่ลูกหนี้ยอมรับสภาพหนี้ โดยบัญญัติว่า “อายุความสะดุดหยุดลงเมื่อลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องโดยการชำระหนี้ ชำระดอกเบี้ย การให้ประกันหรือโดยวิธีอื่นใด” และต่างจากมาตรา 225 เรื่องข้อตกลงเกี่ยวกับอายุความ ที่คู่สัญญาจะตกลงกันเมื่อใดก็ได้ (ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 2.4.6.2 หลักการสละประโยชน์แห่งอายุความของประเทศเยอรมัน) แต่ตามมาตรา 222 จะต้องเป็นการยอมรับความรับผิดชอบเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว ดังนั้น ตามหลักเรื่องการยอมรับความรับผิดชอบ

⁵⁸ BGH w m 86, 404, Palandt มาตรา 222, Rdnr.3, S.209

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 781 บัญญัติว่า “(Acknowledgment of debt) For the validity of a contract whereby the existence of an obligation is acknowledged (acknowledgment of debt), a written statement of the declaration of acknowledgment is necessary. If some other form is prescribed for the creation of the obligation whose existence is acknowledged, the contract of acknowledgment shall be made in such other form.”

⁶⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 208 บัญญัติว่า “(Interruption of Prescription by Acknowledgment) Prescription is interrupted if the person bound acknowledges the claim towards the person entitled by partial payment, payment of interest, giving of security, or in any other manner.”

ของเยอรมันจะต้องทำภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้วเท่านั้น ถ้าทำก่อนหนี้ขาดอายุความถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้อันมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง โดยวิธีการของการยอมรับสภาพความรับผิดชอบตามมาตรา 222 นั้นจะต้องทำหนังสือตามมาตรา 781 โดยอาศัยวิธีการของการรับสภาพหนี้มาบังคับใช้ด้วย อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายแพ่งเยอรมันเมื่อมีการยอมรับความรับผิดชอบภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้ว กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าเจ้าหนี้จะต้องทำการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในอายุความต่อไปอีกกี่ปี ต่างกับกรณีการรับสภาพหนี้ เมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงสิ้นสุดแล้วให้นับอายุความใหม่ตามกำหนดอายุความเดิม⁶¹

นอกจากนี้ ในเรื่องผลของอายุความตามมาตรา 223⁶² ยังกำหนดว่า เจ้าหนี้จำนองหรือจำนำยังคงมีสิทธิเรียกร้องตามสัญญาจำนองหรือจำนำ ถึงแม้ว่าสิทธิเรียกร้องอันเป็นหนี้ประธานขาดอายุความก็ตาม วิธีเดียวกันนี้มีให้ใช้บังคับแก่สิทธิเรียกร้องอันมีผลต่อดอกเบี้ยที่ค้างชำระหรือชำระหนี้เป็นงวด ๆ อย่างอื่น ทำให้เห็นได้ว่าเจ้าหนี้ที่มีจำนอง จำนำเป็นประกันหนี้มีสิทธิคิดว่าเจ้าหนี้ธรรมดา เพราะแม้หนี้ที่ประกันจะขาดอายุความแล้ว แต่ไม่ทำให้จำนอง จำนำขาดตามไปด้วย เนื่องจากเป็นการผูกพันที่ตัวทรัพย์สินซึ่งนำมาประกันไว้อันเป็นสิทธิไม่หมดสิ้นไปตามอายุความ และตามมาตรา 224⁶³ กำหนดว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ในส่วนที่เป็นหนี้ประธานขาดอายุความ สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ในส่วนที่เป็นอุปกรณ์อันต้องอาศัยส่วนที่เป็นประธาน ย่อมขาดอายุความตามกันไปด้วย ถึงแม้ว่าอายุความเฉพาะสิทธิเรียกร้องส่วนอุปกรณ์จะยังไม่ขาดอายุความ ทั้งนี้เป็นเพราะความสมบูรณ์และการมีอยู่ของหนี้ อุปกรณ์จะต้องขึ้นอยู่กับหนี้ประธาน ดังนั้นเมื่อหนี้ประธานขาดอายุตามหนี้อุปกรณ์จึงขาดอายุความตามไปด้วย

⁶¹ Palandt, มาตรา 208, Rdnd.1, S.199-200

⁶² ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 223 บัญญัติว่า “(Effect in case of secured rights)

(1) If the person entitled has a mortgage, ship-mortgage or pledge he is not prevented from seeking from the charged object by the prescription of his claim.

(2) If a right has been transferred to secure a claim, its re-transfer may not be demanded on the ground that the claim has prescribed.

(3) These provisions do not apply to the case of prescription of claim for arrears of interest or other periodical performances.”

⁶³ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 224 บัญญัติว่า “(Prescription of ancillary performances)

With the principal claim the claims for ancillary performances dependent upon it also prescribe even if the particular prescription applying to the accessory claim is not yet completed.”

2.3.6.3 ประเทศอังกฤษ

แม้ว่าตามระบบกฎหมายอังกฤษที่มาของกฎหมายจะมาจากจารีตประเพณีและคำพิพากษาของศาล แต่ในเรื่องอายุความได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายอักษรโดยประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยอายุความเมื่อปี ค.ศ.1939 (The Limitation Act 1939) ต่อมาได้มีการแก้ไขโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยอายุความปี ค.ศ.1954, 1963, 1972, 1975 และ 1980 ตามลำดับ⁶⁴ ซึ่งอายุความตามกฎหมายอังกฤษนั้นมีหลักการเหมือนกับประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย กล่าวคือ เจ้าหนี้จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ ซึ่งมีผลเพียงห้ามมิให้เจ้าหนี้นำคดีมาฟ้องเพื่อขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้เท่านั้น แต่แม้ข้อเท็จจริงจะปรากฏว่าคดีขาดอายุความก็ตาม หนี้ที่มีอยู่ต่อกันระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้หาได้ระงับไปไม่ ถ้าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ดังกล่าวให้แก่เจ้าหนี้จึงเป็นการชำระหนี้โดยชอบ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิที่จะรับไว้ได้เพราะในกฎหมายอังกฤษถือว่าเรื่องกำหนดอายุความฟ้องร้องคดีเป็นเพียงระเบียบวิธีพิจารณาเท่านั้น⁶⁵ ไม่ใช่เป็นเหตุที่ทำให้หนี้ที่มีต่อกันระงับไปแต่อย่างใด

ดังนั้นผลของการขาดอายุความจึงเป็นโทษแก่โจทก์ทำให้สิทธิที่จะได้รับการชดเชยเสียหายของโจทก์ถูกห้าม คือ โจทก์ถูกห้ามไม่ให้มีการฟ้องร้องบังคับคดีเอากับลูกหนี้ได้อีก แต่สิทธิในหนี้ที่ยังไม่ได้รับการชำระหนี้จากลูกหนี้ยังคงมีอยู่ ซึ่งตามมาตรา 29 (7)⁶⁶ ถ้าหากภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้วลูกหนี้อยอมรับว่าจะชำระหนี้ให้แต่ไม่ยอมชำระ เจ้าหนี้ไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามการยอมรับที่ลูกหนี้ให้ไว้ดังกล่าวได้ แต่ถ้าลูกหนี้นำทรัพย์มาชำระหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิรับไว้ได้โดยลูกหนี้ไม่มีสิทธิเรียกคืน กล่าวคือ ถ้าสิทธิเรียกร้องในการฟ้องร้องคดีทางศาลขาดอายุความไปแล้ว โดยผลของกฎหมายสิทธิในการฟ้องร้องดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นมาใหม่ได้อีก ซึ่งต่างจากกฎหมายเดิมก่อนแก้ไขพระราชบัญญัติอายุความ ค.ศ.1980 ที่กำหนดให้สิทธิเรียกร้องทางศาลที่ลูกหนี้ฟ้องร้อง

⁶⁴ Philip S. James, Introduction to English Law, 10th ed, (London : Butterworths, 1979), p.341.

⁶⁵ พระยาเทพวิฑูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240, หน้า 593.

⁶⁶ พระราชบัญญัติว่าด้วยอายุความ ค.ศ.1980 มาตรา 29 บัญญัติว่า “Fresh accrual of action on acknowledgment or part payment

(7) Subject to subsection (6) Above, a current period of limitation may be repeatedly extended under this section by further acknowledgments or payments, but a right of action, once barred by this act, shall not be revived by any subsequent acknowledgment or payment.”

สามารถกลับมีสิทธิขึ้นมาอีกได้เมื่อมีการยอมรับหนี้หรือชำระหนี้ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว⁶⁷ อย่างไรก็ตามการยอมรับหนี้ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้วกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการต้องทำอะไรต่างจากการรับสภาพหนี้ก่อนขาดอายุความซึ่งต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรลงลายมือชื่อผู้รับผิดชอบ

นอกจากจะมีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องเกี่ยวกับอายุความของการฟ้องบังคับชำระหนี้ที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (Statute Law) แล้วในระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษยังมีบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยอายุความตามหลัก Equity ด้วย โดยในระบบกฎหมายอังกฤษมีกฎหมายที่สำคัญมาแต่ดั้งเดิมคือ กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และเอคควิตี้ (Equity) ซึ่งเอคควิตี้ได้กำหนดและพัฒนาขึ้นมาเพราะราษฎรในสมัยนั้นเห็นว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมและความคุ้มครองที่เพียงพอจากศาลหลวง กล่าวคือ ศาลหลวงไม่ให้สิทธิฟ้องร้อง ซึ่งโดยความเป็นธรรมแล้วบุคคลนั้นควรมีสิทธิหรือได้รับการแก้ไขให้กลับคืนดี หรือศาลหลวงได้ให้สิทธิในการฟ้องร้อง แต่ทางเยียวยาแก้ไขที่ศาลหลวงมีอยู่ไม่เพียงพอที่จะให้ความยุติธรรม หรือศาลหลวงได้ให้สิทธิและทางเยียวยาพอแล้ว แต่วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลหลวงยังมีข้อขัดข้องอยู่มากจนไม่อาจให้ความยุติธรรมได้ทันทั่วถึง ด้วยเหตุนี้ราษฎรจึงได้ถวายฎีกาโดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ขอความกรุณาให้วินิจฉัยฎีกาของตนจนต่อมาได้ตั้งเป็นอีกศาลหนึ่งเรียกว่า ศาลชานเซอร์รี่ ซึ่งโดยปกติการขอความช่วยเหลือหรือถวายฎีกาจะผ่านทางราชเลขาธิการที่เรียกว่า ชานเซลเลอร์ (The Chancellor) และเมื่อพิจารณาว่ามีเหตุผลดีแล้วก็จะส่งไปยังพระมหากษัตริย์โดยจะทรงนำเข้าไปพิจารณาตัดสินในองคมนตรี (Council) ซึ่งคำตัดสินดังกล่าวนี้ต่อมาได้กลายเป็นกฎหมายเรียกว่า The Equity of The Case โดยอาศัยหลักความเป็นธรรมและศีลธรรมเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคดี ซึ่งการใช้กฎหมายเอคควิตี้ศาลชานเซอร์รี่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ที่ออกโดยศาลหลวงแต่อย่างใด กล่าวคือ ศาลชานเซอร์รี่จะนำหลักกฎหมายเอคควิตี้มาใช้ปฏิบัติเมื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเยียวยาทางศีลธรรม และมโนธรรมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้กฎหมายคอมมอนลอว์จึงมิได้ถูกก้าวท้าวเพียงแต่ศาลชานเซอร์รี่เข้ามาเยียวยาในสิ่งที่กฎหมายคอมมอนลอว์ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ โดยในคดีเดียวกันสามารถฟ้องได้ทั้ง 2 ศาล คือ ฟ้องศาลคอมมอนลอว์ และศาลชานเซอร์รี่ เช่น ถ้าคู่กรณีต้องการให้มีการปฏิบัติตามสัญญา (Specific Performance) ซึ่งเป็นการเยียวยาทางเอคควิตี้ก็ฟ้องยังศาลชานเซอร์รี่ ถ้าต้องการค่าเสียหายในการผิดสัญญาซึ่งเป็นการเยียวยาทางคอมมอนลอว์ก็ฟ้องยังศาลคอมมอนลอว์ ต่อมาในปี ค.ศ.1873-1875 ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่โดยพระราชบัญญัติยุติเคเตอร์ แอคส์ (The Judicature Acts) ยกเลิกศาลคอมมอนลอว์ และศาลชานเซอร์รี่ให้ศาลสูงของอังกฤษสามารถใช้กฎหมายคอมมอนลอว์และเอคควิตี้ได้

⁶⁷ Halsbury's Statutes of England and Wales, Fourth Edition, Volume 24, London, 1989, p.681.

แต่ความแตกต่างของกฎหมายคอมมอนลอว์และกฎหมายที่ยังคงมีอยู่แม้จะมีการรวมใช้ในศาลเดียวกัน กล่าวคือ หลักกฎหมายในเรื่องสิทธิและทางเยียวยาของคอมมอนลอว์และเอกควิตีเดิมมีอยู่อย่างไรก็เป็นไปตามนั้นเพียงแต่เปลี่ยนแปลงวิธีพิจารณาในศาลทั้งสองเข้าเป็นศาลเดียวกัน ซึ่งในกรณีที่คอมมอนลอว์และเอกควิตีขัดแย้งกันตามพระราชบัญญัติจูดีเคเตอร์ แอคต์ ปี ค.ศ.1875 ให้ถือเอกควิตีเป็นสำคัญ⁶⁸

ในเรื่องอายุความแนวความคิดตามหลักความยุติธรรม (Equity) มีหลักการพื้นฐานเดียวกับกฎหมายอายุความ กล่าวคือ สิทธิเรียกร้องที่ถูกทิ้งไว้นานไม่ควรได้รับการบังคับให้แตกต่างกันตรงที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรอายุความปรับใช้ได้ในกรณีทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงพฤติกรรมของคู่สัญญา แต่หลักความยุติธรรมจะมองที่การกระทำของโจทก์ และผลกระทบต่อจำเลย หรือบุคคลที่สาม โดยหลักความยุติธรรมจะเข้ามาเยียวยาเพื่อป้องกันหรือบังคับใช้สิทธิตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Statute Law) และศาลจะปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายลายลักษณ์อักษรเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ซึ่งถ้าการเรียกร้องทางความยุติธรรม (Equity Claim) มีความใกล้เคียงอย่างยิ่งกับการเรียกร้องหรือฟ้องร้องภายใต้กฎหมาย (Claim Covered by Statute) ศาลก็จะใช้อายุความเดียวกันบังคับโดยอนุโลม แต่ถ้าการเรียกร้องนั้นไม่อยู่ภายใต้อายุความตามกฎหมาย ในกรณีนี้หลักความเป็นธรรมได้เข้ามาเยียวยาโดยพัฒนาทฤษฎีการละเลยเพิกเฉย และการยินยอมไม่ใช่สิทธิภายในกำหนดอายุความ (Doctrines of Laches and Acquiescence) ซึ่งถ้าหากโจทก์ไม่สามารถแสดงเหตุผลในการฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดอายุความ หรือโจทก์ได้แสดงว่าโจทก์สละสิทธิในการฟ้องร้องแล้ว ในกรณีดังกล่าวนี้โจทก์จะถูกห้ามมิให้ได้รับความเยียวยาทาง Equity ดังนั้น อายุความที่ห้ามฟ้องจึงแตกต่างกันอย่างมากขึ้นอยู่กับเหตุแวดล้อมและประเภทของการเรียกร้อง

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1833 กฎหมายอายุความมีแนวโน้มไปในแนวทางที่ใช้แนวความคิด Equity มากขึ้น โดยในพระราชบัญญัติอายุความปี ค.ศ.1980 การกำหนดอายุความภายใต้มาตรา 5⁶⁹

⁶⁸ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ หน่วยที่ 1-7 พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535) หน้า 236-240.

⁶⁹ พระราชบัญญัติอายุความ ค.ศ.1980 มาตรา 5 บัญญัติว่า

“Time limit for actions founded on simple contract

An action founded on simple contract shall not be brought after the expiration of six year from the date on which the cause of action accrued.”

สำหรับคดีที่เกิดจากสัญญาธรรมดา หรือมาตรา 8⁷⁰ สำหรับคดีในลักษณะพิเศษ จะไม่นำมาปรับใช้กับการเรียกร้องใด ๆ เพื่อการกระทำโดยเฉพาะเจาะจงในสัญญา หรือเพื่อคำสั่ง หรือเพื่อการเยียวยาตามความยุติธรรม ยกเว้นในกรณีที่ศาลอาจปรับใช้บทบัญญัตินั้นได้โดยอนุโลมผลจึงเป็นการจำกัดการปรับใช้โดยอนุโลมของมาตรา 5 และมาตรา 8 ในการที่จะเรียกร้องกรณีที่ไม่มีกฎหมายในมาตราใดกำหนดไว้โดยชัดเจน ตัวอย่างการปรับใช้กฎหมายโดยอนุโลม เช่น เรื่องคำร้องขอให้ศาลออกคำสั่งเพื่อรักษาสิทธิตามกฎหมาย ตราบเท่าที่สิทธินั้นยังไม่ถูกห้าม กล่าวคือ ตราบเท่าที่โจทก์สามารถเรียกคืนความเสียหายจากการผิดสัญญาได้ โจทก์ก็ยังมีสิทธิได้รับคำสั่งศาลแม้ว่าความล่าช้า หรือเหตุแวดล้อมอื่นอาจทำให้ศาลไม่ออกคำสั่ง และคำพิพากษาในเรื่องความเสียหายในรูปของคำสั่งศาลกรณีนี้ต่างจากการที่โจทก์ร้องขอคำสั่งศาลชั่วคราวเพราะในกรณีนั้นจำเป็นต้องอาศัยความรวดเร็ว ซึ่งความล่าช้ามากกว่าหนึ่งหรือสองเดือนโดยปกติจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ยกเว้นได้มีการอธิบายเหตุผลถึงความล่าช้า นอกจากนี้กฎหมายจะถูกปรับใช้โดยอนุโลมในคำร้องเพื่อการปฏิบัติโดยเฉพาะเจาะจง หรือการระงับของสัญญาโดยสิทธิเรียกร้องของโจทก์จะถูกห้าม หากความล่าช้าของโจทก์เกินกว่า 6 ปี (หรือ 12 ปี กรณีสัญญาพิเศษ) ซึ่งกรณีนี้แม้ว่ากฎหมายจะถูกปรับใช้ได้โดยอนุโลมแต่ความล่าช้าที่สั้นกว่าระยะเวลาตามกฎหมายก็อาจทำให้คำร้องถูกห้ามฟ้องได้ถ้ามีเหตุในเรื่องความยินยอม ความละเลยเพิกเฉย หรือการยื่นยันสละสิทธิฟ้อง⁷¹

2.4 หลักการสละประโยชน์แห่งอายุความ

2.4.1 มูลเหตุของการสละประโยชน์แห่งอายุความ

เนื่องจากการกระทำของลูกหนี้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากหนี้ขาดอายุความอันมีผลให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบไปเหมือนกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้มีหลักเรื่องการสละประโยชน์แห่งอายุความจึงเป็นเหตุผลที่เกิดจากศีลธรรมและเหตุผลของการดำเนินธุรกิจ เหมือนการรับ

⁷⁰ พระราชบัญญัติอายุความ ค.ศ.1980 มาตรา 8 บัญญัติว่า

“Time limit for actions on a specialty

(1) An action upon a specialty shall not be brought after the expiration of twelve years from the date on which the cause of action accrued

(2) Subsection (1) above shall not after any action for which a shorter period of limitation is prescribed by any other provision of this Act.”

⁷¹ A.G. Guest, Chitty on Contracts, Twenty-Seventh Edition, Volume1, London : Sweet & Maxwell Limited, 1994, pp.1376-1377.

สภาพความรับผิดชอบที่ได้กล่าวมาแล้ว ในหัวข้อที่ 2.3.1 มูลเหตุของการรับสภาพความรับผิดชอบ เพียงแต่มีหลักเกณฑ์ วิธีการ และผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันบ้าง ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2.4.2 บทบัญญัติและหลักเกณฑ์ของการสละประโยชน์แห่งอายุความ

ก. บทบัญญัติของการสละประโยชน์แห่งอายุความ

การสละประโยชน์แห่งอายุความบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 บรรพ 2 ว่าด้วยหนี้ โดยอยู่ในภาค 6 เรื่องความระงับหนี้ตามลักษณะ 5 ว่าด้วยอายุความ ในมาตรา 426 ซึ่งบัญญัติว่า “ประโยชน์แห่งอายุความนั้น หากอาจจะละเสียก่อนอายุความครบบริบูรณ์ได้ไม่ แต่เมื่อครบแล้วจะสละประโยชน์นั้นเสียในภายหลังก็ได้” แต่ประมวลกฎหมายฉบับนี้ ถูกยกเลิกไปก่อนที่จะมีการบังคับใช้ โดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2468 ซึ่งประมวลกฎหมายฉบับใหม่นี้ได้ย้ายหลักการสละประโยชน์แห่งอายุความมาบัญญัติไว้ในบรรพ 1 หลักทั่วไปตามลักษณะ 6 ว่าด้วยอายุความในมาตรา 192 และเพิ่มเติมหลักการ รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อบุคคลภายนอก โดยบัญญัติว่า

“ประโยชน์แห่งอายุความนั้น จะอาจละเสียก็ได้ต่อเมื่ออายุความครบบริบูรณ์แล้ว แต่การที่ละเสียเช่นนี้ย่อมไม่ลบล้างสิทธิของบุคคลภายนอก
อนึ่ง การที่ลูกหนี้ขึ้นต้นละเสียซึ่งอายุความนั้น ย่อมไม่ลบล้างสิทธิของผู้ค้าประกัน”

ต่อมาปี พ.ศ. 2535 เมื่อได้มีการตรวจชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 จึงได้แก้ไขมาตรานี้ โดยการยุบรวมบทบัญญัติทั้งสองวรรคในมาตรา 192 (เดิม) ให้เหลือเพียงวรรคเดียวในมาตรา 193/24 แต่ยังคงหลักการเดิมไว้ เพียงแต่แก้ไขถ้อยคำให้สละสลวยและชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะสังเกตเห็นว่าจากเดิมใช้ถ้อยคำว่า “ละประโยชน์แห่งอายุความ” ได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า “สละประโยชน์แห่งอายุความ” แทน แต่ก็ไม่น่าจะมีผลแตกต่างกัน โดยบัญญัติว่า “เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์เช่นนี้ ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลภายนอก หรือ ผู้ค้าประกัน” โดยหลักการสละประโยชน์แห่งอายุความนี้มีที่มาจากกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้⁷²

⁷² พระยามานวราชเสวี, พรรณานิติมาของบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-5, หน้า 8-9.

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

มาตรา 2220 Prescription may not be renounced in advance; acquired prescription may be renounced.

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

มาตรา 225 (Agreements concerning prescriptions)

Prescription may neither be excluded nor made more onerous by legal transaction. Prescription may be facilitated, especially by shortening the period of prescription.

ข. หลักเกณฑ์ของการสละประโยชน์แห่งอายุความ

1. ต้องทำภายหลังจากอายุความครบกำหนดแล้วเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเป็นผลมาจาก มาตรา 193/24 ที่บัญญัติว่า “เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้...” แต่ถ้าฝ่าฝืนทำการสละประโยชน์แห่งอายุความก่อนอายุความครบกำหนดซึ่งแตกต่างจากกฎหมาย ข้อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 151 เพราะเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เนื่องจากในขณะที่ก่อนนี้ลูกหนี้อยู่ในฐานะเสียเปรียบอาจถูกเจ้าหนี้อบีบบังคับให้สละประโยชน์แห่งอายุความได้โดยง่าย ถ้ากฎหมายไม่ห้ามไว้ความประสงค์ของกฎหมายที่ให้มีกำหนดอายุความย่อมจะไม่เกิดผล แต่เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว เจ้าหนี้ไม่อาจบีบบังคับลูกหนี้ได้ ถ้าลูกหนี้สมัครใจสละประโยชน์ ย่อมถือได้ว่าเป็นเจตนาอันแท้จริง กฎหมายจึงรับบังคับให้ตามเจตนา⁷³

2. ต้องเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความในมูลหนี้เดิม ซึ่งขาดอายุความไปแล้ว โดยลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ แต่ไม่ใช่สิทธิอันเป็นประโยชน์นั้น เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2863/2530 วินิจฉัยว่า โจทก์เอาประกันวินาศภัยไว้กับจำเลย ต่อมาโจทก์ถูกบุคคลภายนอกฟ้องให้รับผิดชอบในมูลละเมิดอันเกิดจากการที่ลูกจ้างของโจทก์ขับรถชนคนโดยประมาทเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2521 ศาลพิพากษาให้โจทก์รับผิดชอบ คดีถึงที่สุดจำเลยชำระค่าเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2525 เกินกว่า 2 ปี นับแต่วินาศภัยเกิดขึ้น แต่ไม่เต็มจำนวนหนี้ทั้งหมดตามคำพิพากษานั้น เช่นนี้เท่ากับจำเลยยอมรับปฏิบัติตามความผูกพันที่มีอยู่ในสัญญาประกันวินาศภัยที่โจทก์ได้ทำไว้กับจำเลย จึงเป็นการชำระหนี้ในขณะที่สิทธิเรียกร้องตามสัญญาประกันวินาศภัยที่เกี่ยวกับวินาศภัยครั้งนี้ขาดอายุความแล้ว ถือได้ว่าจำเลยละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 192 (เดิม) เมื่อโจทก์ฟ้องคดีนี้ให้จำเลยรับ

⁷³ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 679.

ผิดตามสัญญาประกันวินาศภัยส่วนที่ยังขาดอยู่ จำเลยจะยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความในจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนที่ยังขาดอยู่อีกนั้นหาได้ไม่ จากคำพิพากษาฎีกาจะเห็นว่า โจทก์กับจำเลยมีหนี้ผูกพันกันอยู่ก่อนแล้ว โดยจำเลยกลับมา ยอมรับผิดในมูลหนี้เดิมนั้น

3. ต้องเกิดจากการกระทำของลูกหนี้เอง จึงจะมีผลผูกพันให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบต่อไป ในทางตรงกันข้ามถ้าเป็นการกระทำของบุคคลอื่น เช่น ลูกหนี้ร่วม หรือ ผู้ค้ำประกัน ก็จะมีผลเฉพาะตัวบุคคลนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้

4. ลูกหนี้ต้องมีเจตนาหรือตั้งใจสละประโยชน์แห่งอายุความ กล่าวคือ ลูกหนี้ต้องรู้ว่าสิทธิเรียกร้องอายุความ เพราะหากลูกหนี้ไม่รู้ว่ากำหนดอายุความได้สิ้นไปแล้ว โดยสภาพย่อมถือว่าลูกหนี้เจตนาหรือตั้งใจที่จะสละประโยชน์แห่งอายุความไม่ได้ และต้องเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความทั้งหมดจะสละแต่เพียงบางส่วนไม่ได้

2.4.3 วิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความ

ตามบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องอายุความ มิได้กำหนดวิธีการไว้อย่างชัดเจนว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความต้องทำอย่างไร ซึ่งต่างจากกรณีการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 193/14 และการรับสภาพความรับผิดชอบตามมาตรา 193/28 ที่กฎหมายกำหนดวิธีการไว้ จึงทำให้มีนักกฎหมายแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวไว้แตกต่าง ดังนี้

ฝ่ายหนึ่ง⁷⁴ เห็นว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความสามารถทำได้หลายวิธี ทั้งโดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยาย

ฝ่ายสอง⁷⁵ เห็นว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความต้องทำโดยชัดแจ้งเท่านั้น

ซึ่งตามความเห็นของนักกฎหมาย การสละประโยชน์แห่งอายุความที่มีการกระทำโดยชัดแจ้งจะมีลักษณะของการกระทำที่แคบกว่าการกระทำโดยปริยาย กล่าวคือ การกระทำโดยชัดแจ้งต้องทำใน

⁷⁴ พระยาเทพวิฑูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240, หน้า 693-694; ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 843; พวงผกา และ ประสาน บุญโสภากย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 310.

⁷⁵ ปิ่นโน สุขทรศณีชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา หน้า 273-274; ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา หน้า 681-682.

ลักษณะที่เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ว่าจะเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือ ส่วนการกระทำโดยปริยายไม่จำกัดลักษณะของการกระทำอาจเป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้มีเจตนาจะชำระหนี้ต่อไป เช่น การใช้ดอกเบี้ย การใช้เงินบางส่วน การให้หลักประกัน การตกลงหักหนี้ การแปลงหนี้ หรือ ทำด้วยวาจาก็ได้ ซึ่งในกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วยวาจา⁷⁶ ยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ โดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่า⁷⁶ สามารถทำได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า⁷⁷ ทำไม่ได้ เพราะไม่มีพยานหลักฐานที่ชัดเจนแน่นอน ทำให้อาจมีการนำสืบพยานบุคคล บิดเบือนความจริงได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามมีอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า⁷⁸ การสละประโยชน์แห่งอายุความ จะกระทำด้วยวาจาอย่างเดียวไม่ได้ แต่ถ้ามีการกระทำอย่างอื่นประกอบด้วย ก็น่าจะทำได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการวินิจฉัยคดีของศาล ที่จะพิจารณาจากพฤติการณ์ของการกระทำทั้งหมดประกอบกัน นอกเหนือจากการตกลงด้วยวาจา ระหว่างโจทก์กับจำเลยเพียงอย่างเดียว เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 436/2518 วินิจฉัยว่า โจทก์ซึ่งรับมรดกแทนที่บิดา ฟ้องขอแบ่งมรดกจากจำเลยเมื่อพ้นกำหนด 1 ปี หลังจากที่โจทก์ทราบว่าเจ้ามรดกตาย แต่ก่อนโจทก์จะฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้ จำเลยที่ 1 ที่ 4 และ ที่ 5 ตกลงยินยอมให้โจทก์ได้รับส่วนแบ่งมรดกครั้งนี้ เป็นแต่เพียงว่ายังไม่พร้อมที่จะเอาชื่อโจทก์ใส่โฉนดที่ดินรายพิพาทเท่านั้น ประกอบกับจำเลยที่ 1 และ ที่ 5 ยังได้มีจดหมายถึงโจทก์ แจ้งเรื่องนี้ให้โจทก์ทราบด้วย เช่นนี้ย่อมถือได้ว่าจำเลยทั้ง 3 ได้ละเสียแล้วซึ่งประโยชน์แห่งอายุความ ดังนั้น จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวนี้ จะเห็นว่า ไม่ได้มีเพียงการตกลงยินยอมด้วยวาจาระหว่างโจทก์กับจำเลยเท่านั้น แต่มีการกระทำอย่างอื่นของจำเลยประกอบเป็นพฤติการณ์ด้วย ศาลฎีกาจึงฟังว่ามีการสละประโยชน์แล้ว เป็นต้น

นอกจากการกระทำทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว การที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ตาม มาตรา 193/29 หรือ การที่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปทั้งหมด โดยที่รู้อยู่แล้วว่า คนมีสิทธิปฏิเสธเพราะหนี้นั้นขาดอายุความแล้ว ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความโดยปริยายเช่นกัน และการแสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความ จะกระทำในลักษณะของนิติกรรมฝ่ายเดียว หรือนิติกรรมสองฝ่ายก็ได้ เช่น เพียงแต่ลูกหนี้มีหนังสือแสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความไปยังเจ้าหนี้ แม้ว่าเจ้าหนี้จะไม่ได้สนองรับตามหนังสือนั้น ก็ถือว่าเป็นการแสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว⁷⁹

⁷⁶ ไชยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 843; พวงผกาและประสาน บุญโสภณย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 310.

⁷⁷ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา หน้า 681-682.

⁷⁸ กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 255.

⁷⁹ พระยาเทพวิฑูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง มาตรา 240 หน้า 693-694 ; ปิ่นโน สุขทรศณีย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 273-274;

2.4.4 การบังคับชำระหนี้หลังจากมีการสละประโยชน์แห่งอายุความ

กรณีนี้เช่นเดียวกับวิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความที่ตามบทบัญญัติของกฎหมายมิได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าภายหลังจากที่ลูกหนี้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว เจ้าหนี้จะต้องทำการบังคับชำระหนี้ภายในกำหนดอายุความกี่ปี จึงทำให้นักกฎหมายมีความเห็นแตกต่างกัน ดังนี้

ฝ่ายหนึ่ง⁸⁰ เห็นว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความของลูกหนี้ ไม่ได้มีผลให้อายุความที่ขาดไปแล้วเป็นอันสิ้นสุดไป และตั้งต้นนับใหม่แต่อย่างใด อายุความในสิทธิเรียกร้องที่ขาดไปแล้วก็ยังคงขาดต่อไป เท่ากับว่าหนี้หรือสิทธิเรียกร้องนั้นไม่มีอายุความ เจ้าหนี้จะมาทวงถามหรือฟ้องร้องให้ชำระหนี้เมื่อใดก็ได้ แม้จะเป็นเวลาหลังจากที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความไปแล้วนานนับสิบปีก็ตาม

ฝ่ายสอง⁸¹ เห็นว่า เมื่อมีการสละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว อายุความที่ล่วงพ้นไปแล้วเป็นอันสิ้นสุด และเริ่มนับอายุความต่อไปใหม่ เสมือนไม่เคยมีการนับอายุความมาก่อน กำหนดอายุความที่เริ่มนับใหม่นั้น ก็ถือตามอายุความแห่งมูลหนี้เดิม หรืออายุความเดิม

ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นฝ่ายสองที่ว่า อายุความที่ล่วงพ้นไปแล้วเป็นอันสิ้นสุด เนื่องจากตามปกติเมื่ออายุความเริ่มนับก็จะเดินไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งครบระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หลังจากนั้น ก็จะหยุดเดิน เพราะไม่มีอายุความตามกฎหมายที่จะต้องเดินอีกต่อไป หรือหากขณะที่อายุความกำลังเดินอยู่ มีเหตุทำให้อายุความสะดุดหยุดลง และเมื่อเหตุดังกล่าวหมดสิ้นไปอายุความก็เริ่มต้นใหม่ตามกำหนดอายุความเดิม⁸² ไม่ใช่ นับต่อจากอายุความเดิม ซึ่งทั้งสองกรณีนี้จะเห็นได้ว่าอายุความที่เดินผ่านมาแล้วนั้นเป็นอันสิ้นสุดไป ดังนั้น สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้จากการที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความ เมื่ออายุความเดิมสิ้นสุดลงแล้ว จึงควรต้องตั้งต้นเริ่มนับอายุความกันใหม่

ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 843; คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 258.

⁸⁰ คำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 252-253.

⁸¹ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 683.

⁸² ต่างจากกรณีอายุความสะดุดหยุดอยู่ เพราะเมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่หมดสิ้นไป กฎหมายให้นับอายุความต่อจากอายุความที่ผ่านมาแล้ว แสดงว่า อายุความที่ผ่านมายังไม่ระงับ แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 การสะดุดหยุดของอายุความมีประการเดียวเท่านั้น คือ สะดุดหยุดลง ดังนั้น อายุความสะดุดหยุดอยู่จึงไม่มีอีกต่อไป

เช่นกัน แต่เมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้เอาไว้โดยเฉพาะและเนื่องจากเป็นการสละประโยชน์ของอายุความในมูลหนี้เดิม ผู้เขียนจึงเห็นว่า กรณีนี้ควรจะมีอายุความเท่ากับมูลหนี้เดิมด้วย และมีคำพิพากษาฎีกาที่ 4990/2538 วินิจฉัยว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความ การนับอายุความจึงเริ่มนับต่อไปใหม่เสมือนไม่เคยนับอายุความมาก่อนโดยถืออายุความแห่งมูลหนี้เดิม

2.4.5 ผลของการสละประโยชน์แห่งอายุความ

โดยปกติประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งลูกหนี้มีสิทธิได้รับจากการที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความคือ เมื่อเจ้าหนี้ทวงถามให้ชำระหนี้ ลูกหนี้มีสิทธิยกอายุความขึ้นอ้างบอกปิดการชำระหนี้ได้ หรือเมื่อเจ้าหนี้ (โจทก์) ฟ้องคดี ลูกหนี้ (จำเลย) ก็มีสิทธิยกอายุความขึ้นอ้างเพื่อให้ศาลยกฟ้องได้ แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ต้องการได้รับประโยชน์จากอายุความดังกล่าวนี้และได้มาทำการสละประโยชน์แห่งอายุความต่อเจ้าหนี้แล้วจะมีผลกล่าวคือ ถ้าเจ้าหนี้ทวงถามให้ชำระหนี้ ลูกหนี้จะไม่สามารถยกอายุความขึ้นอ้างบอกปิดการชำระหนี้ได้ หรือถ้าเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้ก็ไม่สามารถยกอายุความขึ้นอ้างเพื่อให้ศาลยกฟ้องได้เช่นกัน โดยลูกหนี้ต้องตกอยู่ในฐานะที่ถูกบังคับให้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ตามเดิม เสมือนดังว่าสิทธิเรียกร้องนั้นมิได้ขาดอายุความเลย

มีปัญหาว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความของลูกหนี้มีผลกระทบต่อสัญญาหลักประกันและลูกหนี้ร่วมคนอื่นเพียงใด กรณีนี้ตามมาตรา 193/24 บัญญัติว่า “...ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์เช่นว่านี้ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้ำประกัน” แสดงให้เห็นว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความของลูกหนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัวไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ โดยคำว่า “บุคคลภายนอก”⁸³ ในมาตรานี้รองศาสตราจารย์กำชัย จงจักรพันธ์ ได้อธิบายว่าหมายถึง บุคคลอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ลูกหนี้ผู้ที่ได้สละประโยชน์แห่งอายุความไปแล้ว เช่น ลูกหนี้ร่วม ผู้ค้ำประกัน และผู้จำนอง จำนำ เป็นต้น⁸⁴ ดังนั้นจึงขอแยกพิจารณาโดยยกตัวอย่างดังนี้

(หมายเหตุ เนื่องจากการสละประโยชน์แห่งอายุความและการรับสภาพความรับผิดชอบเป็นการยอมผูกพันตน เพื่อรับผิดชอบในหนี้ที่ขาดอายุความแล้วเหมือนกัน จึงมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผลซึ่งเกิดจากการกระทำของลูกหนี้เหมือนกัน เช่นลูกหนี้ร่วม หรือหลักจำนองจำนำ เป็นต้น ซึ่งได้กล่าว

⁸³ มีความหมายรวมถึงผู้ค้ำประกันอยู่แล้ว การที่มาตรา 193/24 ตอนท้าย บัญญัติถึงผู้ค้ำประกันอีกเพื่อให้เกิดความชัดเจนขึ้น และทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการสละประโยชน์แห่งอายุความกับกรณีอายุความสะดุดหยุดลง ซึ่งเป็นโทษแก่ลูกหนี้แล้วยอมเป็นโทษแก่ผู้ค้ำประกันด้วยตามมาตรา 692

⁸⁴ กำชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, หน้า 253.

ถึงรายละเอียดของหลักกฎหมายดังกล่าวไว้แล้ว ในหัวข้อ 2.3.5 ผลของการรับสภาพความรับผิดชอบ ไม่กล่าวถึงซ้ำอีกในหัวข้อนี้ แต่จะอ้างเฉพาะมาตราที่เกี่ยวข้องเท่านั้น)

กรณีลูกหนี้ร่วม : นาย ก. และนาย ข. ร่วมกันทำสัญญากู้ยืมเงินจากนาย ค. จำนวนเงิน 100,000 บาท เมื่ออายุครบกำหนดแล้ว เฉพาะนาย ก. คนเดียวได้สละประโยชน์แห่งอายุความให้แก่ นาย ค. เจ้าหนี้ ดังนั้นการที่นาย ก. สละประโยชน์แห่งอายุความนี้ ย่อมจะไม่กระทบกระเทือนหรือลบหลู่ สิทธิของนาย ข. ซึ่งเป็นลูกหนี้ร่วมกันด้วย ถ้านาย ค. เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องให้นาย ข. ชำระหนี้ นาย ข. ยังคงสามารถยกประโยชน์แห่งอายุความขึ้นต่อสู้ เพื่อบอกปิดไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่ นาย ค. ได้ ทั้งนี้เพราะถือว่าการสละประโยชน์แห่งอายุความของนาย ก. มีผลเป็นโทษ เฉพาะตัวเท่านั้นตามมาตรา 295 และมาตรา 193/24 และถ้านาย ก. ได้ชำระหนี้เต็มจำนวน 100,000 บาทตามที่นาย ค. ใช้สิทธิ เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ โดยสิ้นเชิงตามมาตรา 291 นาย ก. ก็ไม่สามารถไปไต่เบียดเอาจำนวนเงิน 50,000 บาทคืนจากนาย ข. ได้ เพราะนาย ข. มีสิทธิอายุความขึ้นต่อสู้ นาย ก. ได้เช่นกัน มีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่บุคคลหลายคนต้องร่วมกันรับผิดชอบ ถ้าไม่ใช่ในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วมกัน เช่น ความรับผิดชอบ ของหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น เมื่อห้างต้องรับผิดชอบและไม่มีทรัพย์สินที่จะ ชำระหนี้ได้อีก เจ้าหนี้สามารถเรียกเอาจากหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบได้ โดยหุ้นส่วน ดังกล่าวไม่มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 5526/2533 วินิจฉัยว่า การที่ ส. ซึ่งเป็น หุ้นส่วนผู้จัดการประเภทต้องร่วมรับผิดชอบ โดยไม่จำกัดจำนวนของจำเลยที่ 1 ได้ชำระหนี้บางส่วนให้ โจทก์ภายหลังที่หนี้ขาดอายุความแล้ว แทนจำเลยที่ 1 อันเป็นการละเลยซึ่งประโยชน์แห่งอายุความ ย่อมมีผลถึง ส. ในฐานะหุ้นส่วนผู้จัดการที่ต้องร่วมรับผิดชอบกับจำเลยที่ 1 ในหนึ่งนั้นด้วย ส. จึงไม่อาจ ยกอายุความขึ้นต่อสู้ เพื่อให้ตนพ้นความรับผิดชอบได้ ดังนั้นเมื่อจำเลยที่ 2 ถูกฟ้องให้รับผิดชอบในหนี้ดังกล่าว ในฐานะที่เป็นผู้จัดการมรดกของ ส. จำเลยที่ 2 จึงยกอายุความขึ้นต่อสู้โจทก์ไม่ได้ กรณีถือไม่ได้ว่า จำเลยที่ 2 เป็นบุคคลภายนอกตามที่มาตรา 192 (เดิม) บัญญัติไว้

กรณีผู้ค้ำประกัน : นาย ก. ทำสัญญากู้ยืมเงิน นาย ข. จำนวนเงิน 200,000 บาท โดยมีนาย ค. เป็นผู้ค้ำประกันหนี้ตามจำนวนเงินดังกล่าว ต่อมาเมื่อหนี้เงินกู้ขาดอายุความลง นาย ก. ลูกหนี้ได้ทำการ สละประโยชน์แห่งอายุความ จึงมีผลให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องให้ นาย ก. ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ โดยนาย ก. ไม่มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ โดยอ้างเหตุว่าหนี้ขาดอายุความได้อีก ส่วน นาย ค. ผู้ค้ำประกัน ซึ่งไม่ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วย ยังคงมีสิทธิยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ตามสัญญา ยืมเงินของลูกหนี้ขาดอายุความแล้ว เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ตามมาตรา 694 แต่อย่างไรก็ตาม

นาย ค. ผู้ค้ำประกันก็มีสิทธิที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ ตามที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อ 2.2 ผลทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ในกรณีสัญญาประกัน

กรณีจำนองจำนำ : นาย ก.ทำสัญญากู้ยืมเงิน นาย ข. จำนวนเงิน 1,000,000 บาท โดยมีนาย ค. นำที่ดินมาจำนองและนาย ง. เอาสร้อยเพชรมาจำนำให้แก่ นาย ข. เจ้าหนี้ เพื่อประกันการชำระหนี้ดังกล่าว ต่อมาหนี้เงินกู้ยืมขาดอายุความ นาย ก. ลูกหนี้ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความ จึงไม่มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ โดยยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้อีก ส่วน นาย ค. ผู้จำนองและนาย ง. ผู้จำนำ แม้ว่าจะไม่ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วยก็ตาม แต่นาย ข. เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากที่ดิน และสร้อยเพชรที่นำมาจำนองจำนำได้ เพราะผู้จำนองและผู้จำนำไม่สามารถอ้างประโยชน์จากการที่หนี้ขาดอายุความได้อยู่แล้วตามมาตรา 193/27 , มาตรา 744 และมาตรา 769 แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเจ้าหนี้บังคับชำระหนี้แล้วยังมีส่วนที่ขาดอยู่จะเรียกเอาจากผู้จำนองหรือผู้จำนำอีกไม่ได้ เพราะผู้จำนอง ผู้จำนำมีความผูกพันรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ เฉพาะตัวทรัพย์สินที่นำมาจำนองหรือจำนำเท่านั้น แต่ถ้าเป็นกรณีที่ลูกหนี้มีฐานะเป็นผู้จำนองหรือผู้จำนำเอง เจ้าหนี้ก็จะเรียกส่วนที่ขาดอีกไม่ได้เช่นกัน เพราะลูกหนี้มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ เว้นแต่จะไม่ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความให้แก่เจ้าหนี้ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.4.6 หลักการสละประโยชน์แห่งอายุความในต่างประเทศ

2.4.6.1 ประเทศฝรั่งเศส

ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้มีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการสละประโยชน์แห่งอายุความ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 2220 ว่า “Prescription may not be renounced in advance, acquired prescription may be renounced” ซึ่งศาสตราจารย์พลาเนียล ได้อธิบายว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความสามารถทำได้ทั้งอายุความได้สิทธิ และอายุความเสียสิทธิ โดยมีหลักเกณฑ์เดียวกัน ซึ่งการสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นไม่สามารถทำได้ล่วงหน้าก่อนอายุความครบกำหนด⁸⁵ โดยข้อห้ามนี้อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทั่วไปของอายุความและอายุความเป็นเรื่องของประโยชน์สาธารณะบุคคลทั่วไปไม่สามารถทำสัญญาตกลงกันเพื่อยกเว้นได้ แต่ในทางตรงกันข้ามให้อำนาจการสละประโยชน์แห่งอายุความได้หลังจากครบกำหนดอายุความแล้ว เนื่องจากเป็นผลประโยชน์ของแต่ละ

⁸⁵ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume Two, p.377.

บุคคล ซึ่งผู้ที่ได้รับการป้องกันโดยอายุความ อาจใช้สิทธิเลือกที่จะรับประโยชน์จากอายุความหรือเลือกที่จะสละประโยชน์แห่งอายุความก็ได้ ตามที่ต้องการด้วยการใช้สิทธิของตนเอง⁸⁶

สำหรับวิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความ ศาสตราจารย์ พลานอยล์ กล่าวว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความ เป็นการกระทำฝ่ายเดียวไม่ต้องมีการยอมรับจากอีกฝ่ายหนึ่งโดยสามารถกระทำในลักษณะใด ๆ ก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย⁸⁷ การสละประโยชน์แห่งอายุความโดยปริยายนั้นอาจตีความหรือดูได้จากข้อเท็จจริง ซึ่งแสดงเจตนาโดยปริยายว่าเป็นการละทิ้งสิทธิที่ได้มาหรือไม่ต้องการใช้ประโยชน์จากอายุความ แต่อย่างไรก็ตามศาลไม่ควรตัดสินว่าลูกหนี้มีเจตนาสละประโยชน์จากอายุความ โดยสรุปตีความจากการกระทำอื่นซึ่งยังมีข้อสงสัย ไม่นั่นเองว่าลูกหนี้มีเจตนาเช่นนั้นจริง⁸⁸

ส่วนผู้ที่มีอำนาจสละประโยชน์แห่งอายุความ ตามมาตรา 222⁸⁹ กำหนดห้ามผู้ซึ่งไม่สามารถโอนกรรมสิทธิทำการสละประโยชน์แห่งอายุความ โดยศาสตราจารย์พลานอยล์ อธิบายว่า แม้ว่าการสละประโยชน์แห่งอายุความ ไม่มีผลทางกฎหมายเท่ากับการโอนกรรมสิทธิแต่มีผลในทางปฏิบัติเช่นเดียวกัน ซึ่งคำว่า “ไม่สามารถ” ในมาตรานี้ รวมถึงปัญหาเรื่องความสามารถ สำหรับผู้ที่กระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนเอง และเรื่องอำนาจ สำหรับผู้ที่กระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้อื่นด้วย กล่าวคือ ผู้ไร้ความสามารถ แม้ว่าจะเป็นผู้ซึ่งสามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ เช่น ผู้เยาว์ หรือภรรยาที่แยกจัดการดูแลทรัพย์สินของตนเองก็ตาม บุคคลเหล่านี้ไม่สามารถสละประโยชน์แห่งอายุความได้และผู้ปกครองก็ไม่สามารถสละประโยชน์แห่งอายุความได้เช่นเดียวกัน หากไม่ได้รับอำนาจเช่นเดียวกับกรณีที่ต้องได้รับอำนาจในกรณีการโอนกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ นอกจากนี้ หากการสละประโยชน์แห่งอายุความกระทำโดยลูกหนี้ผู้ล้มละลาย เพื่อเป็นการฉ้อฉลสิทธิของเจ้าหนี้ ให้เจ้าหนี้มีสิทธิบอกล้างการสละประโยชน์แห่งอายุความได้⁹⁰

⁸⁶ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Translated by The Louisiana State Law Institute, Volume One, 12th ed (1939), pp. 601-602.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 2221 บัญญัติว่า “Renunciation of prescription is express or implied, implied renunciation results from an act which supposes abandonment of the right acquired”

⁸⁸ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume One, p.602.

⁸⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 2222 บัญญัติว่า “One who not alienate may not renounce an acquired prescription”

⁹⁰ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume One, pp. 602-603.

2.4.6.2 ประเทศเยอรมัน

ในกฎหมายแพ่งเยอรมันเรื่องข้อตกลงเกี่ยวกับอายุความ ตามมาตรา 225⁹¹ บัญญัติว่า “การตกลงเพื่อยกเว้นหรือเพิ่มภาระในเรื่องอายุความไม่อาจกระทำได้ แต่การตกลงเพื่อลดภาระในเรื่องอายุความสามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการย่นระยะเวลาของอายุความให้สั้นลง” ซึ่งศาสตราจารย์ Othmar Jauernig ให้คำอธิบายว่า แม้มตรา 225 ส่วนแรกจะห้ามมิให้คู่สัญญาตกลงเพิ่มภาระหรือขยายระยะเวลาของอายุความออกไปก็ตาม คู่สัญญาก็สามารถกระทำการตกลงขยายระยะเวลาของอายุความออกไปได้ หากปรากฏว่ามีตัวบทกฎหมายบัญญัติไว้ให้ขยายอายุความได้โดยชัดแจ้ง เช่น บัญญัติมาตรา 477 อนุมาตราหนึ่ง เรื่องอายุความสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการที่สินค้าที่ซื้อขายมีความชำรุดบกพร่อง เป็นต้น และในตอนท้ายของมาตรา 225 การที่ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันยินยอมให้มีการตกลงย่นระยะเวลาของอายุความให้สั้นลงได้ เนื่องจากหลักการดังกล่าวเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของเรื่องอายุความ กล่าวคือ ทำให้เป็นการเร่งรัดให้ความผูกพันทางหนี้ได้มีการปฏิบัติการชำระหนี้เกิดขึ้นและเป็นการคุ้มครองคู่สัญญาจากเรื่องความยากในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งมีผลเกิดขึ้นมาจากระยะเวลานานเกินไปจนทำให้แสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ไม่ได้⁹²

โดยข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องอายุความตามมาตรา 225 นี้ คู่สัญญาจะตกลงกันเมื่อใดก็ได้ กฎหมายไม่ได้ห้ามไว้ แสดงให้เห็นว่า อายุความตามที่กฎหมายแพ่งเยอรมันกำหนดขึ้นนั้นไม่ว่าก่อนหรือภายหลังอายุความครบกำหนดสามารถตกลงกันได้แตกต่างจากกฎหมายได้ โดยเฉพาะการตกลงเพื่อลดภาระในเรื่องอายุความโดยการทำให้อายุความสั้นลงกว่าที่กำหนดไว้ได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความนั่นเอง นอกจากนี้ตามมาตรา 222 เมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว ถ้าลูกหนี้ทำการยอมรับความรับผิดโดยทำเป็นหนังสือตามมาตรา 781 ทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ แต่การยอมรับความรับผิดดังกล่าวนี้ ถ้าหากลูกหนี้ไม่ทำเป็นหนังสือตามวิธีการในมาตรา 781 ถึงแม้ว่าลูกหนี้จะทำการยอมรับความรับผิดในหนี้ที่ขาดอายุความแล้วก็ตาม เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยอ้างเหตุที่ลูกหนี้ทำการยอมรับความรับผิดดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม การยอมรับความ

⁹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 225 บัญญัติว่า

“[Agreements Concerning Prescriptions] Prescription may neither be excluded nor made more onerous by legal transaction prescription may be facilitated especially by shortening the period of prescription.”

⁹² Othmar Jauernig, *Bürgerliches Gesetzbuch*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1990.

รับผิดชอบไม่ได้ทำเป็นหนังสือดังกล่าวนั้น ถือได้ว่าเป็นการที่ลูกหนี้ละประโยชน์แห่งอายุความที่ครบกำหนดแล้ว จึงมีผลทำให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อีก⁹³

2.4.6.3 ประเทศอังกฤษ

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอายุความปี ค.ศ.1980 ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการละประโยชน์แห่งอายุความ เนื่องจากตามหลักกฎหมายอังกฤษถือว่าสิทธิเรียกร้องเมื่อขาดอายุความแล้วไม่สามารถจะนำมาใช้บังคับเอากับลูกหนี้ได้อีก แม้ว่าจะได้มีการยอมรับหนี้ในภายหลังขาดอายุความแล้วก็ตาม ซึ่งได้กล่าวถึงมาแล้วในเรื่องการรับสภาพความรับผิดชอบ หัวข้อที่ 2.3.6.3 ประเทศอังกฤษ

2.5 เปรียบเทียบระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบ และการละประโยชน์แห่งอายุความกับการแปลงหนี้ใหม่และการประนีประนอมยอมความ

เนื่องจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการละประโยชน์แห่งอายุความ แม้ว่าจะมีลักษณะของการกระทำโดยทั่วไปที่คล้ายกัน แต่ก็มีส่วนที่แตกต่างกันอยู่ และการกระทำดังกล่าวจะเป็นการแปลงหนี้ใหม่หรือการประนีประนอมยอมความด้วยหรือไม่ จะได้ทำการศึกษาโดยแยกเปรียบเทียบถึงจุดเริ่มต้น คู่สัญญา วิธีการและผลของการกระทำในเรื่องต่างๆ ดังกล่าว ดังนี้

2.5.1 เปรียบเทียบการรับสภาพความรับผิดชอบกับการละประโยชน์แห่งอายุความ

ก จุดเริ่มต้นการกระทำ

โดยหลักการรับสภาพความรับผิดชอบตามมาตรา 193/28 วรรคแรก การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความจะเรียกคืนไม่ได้ และหลักการละประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 193/24 เมื่ออายุความครบกำหนดแล้วจะละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ จากหลักดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ทั้งการรับสภาพความรับผิดชอบและการละประโยชน์แห่งอายุความจะเกิดขึ้นได้ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการกระทำทั้งสองอย่างนี้จะต้องเริ่มเมื่อเกิดการกระทำดังกล่าวขึ้น ซึ่งเป็นเวลาภายหลังจากที่หนี้ขาดอายุความแล้วเป็นต้นไปเท่านั้น ถ้ากระทำก่อนจะเป็นการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 193/14 เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2048/2525 วินิจฉัยว่า การรับสภาพหนี้ตามมาตรา 172 (เดิม) นั้นต้องกระทำกันขึ้นก่อนที่กำหนดอายุความนั้นจะสิ้นสุดลง ส่วนการรับสภาพหนี้ที่กระทำหลัง

⁹³ Helmut Heinrichs, Palandt Buergerliches Gesetzbuch, Muengen, 1995, pp.208-209.

จากอายุความสิ้นสุดลงแล้วนั้นถือว่าลูกหนี้ละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความนั้นแล้วตามมาตรา 192 (เดิม) จะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้อีกไม่ได้

ข. คู่สัญญา

คู่สัญญาที่มีอำนาจทำการรับสภาพความรับผิดชอบ หรือสละประโยชน์แห่งอายุความจะต้องเป็น เจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งมีความผูกพันกันอยู่ก่อนแล้วในมูลหนี้เดิม โดยลูกหนี้จะต้องเป็นผู้มากระทำการ ดังกล่าวต่อเจ้าหนี้เท่านั้นจึงจะมีผลผูกพันคู่สัญญาตามกฎหมาย เพราะเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้ มีสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ แต่ถ้าลูกหนี้ด้วยความสมัครใจไม่ใช้สิทธิดังกล่าวกฎหมายก็ให้สิทธิ โดยบังคับให้ตามนั้น ต่างจากกรณีการรับสภาพหนี้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ก็สามารถกระทำการ ให้เกิดผลเป็นการรับสภาพหนี้ได้ นอกจากนี้บุคคลอื่น เช่น ลูกหนี้ร่วม ผู้ค้ำประกัน ผู้จำนอง และผู้จำนำ จะทำการรับสภาพความรับผิดชอบหรือสละประโยชน์แห่งอายุความในฐานะของตนเองเพื่อให้มี ผลผูกพันลูกหนี้ที่มีได้กระทำการดังกล่าวเองให้ต้องรับผิดชอบด้วยไม่ได้ เช่น นาย ก. และ นาย ข. ร่วมกัน ทำสัญญากู้เงินจากนาย ค. ต่อมาหนี้ขาดอายุความ นาย ก. ลูกหนี้ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบ ต่อ เจ้าหนี้ การกระทำของนาย ก. ไม่มีผลถึง นาย ข. ลูกหนี้ร่วมแต่อย่างใด นาย ข. ยังมีสิทธิยกอายุความขึ้น ต่อสู้เจ้าหนี้ได้ เป็นต้น

ค. วิธีการ

การรับสภาพความรับผิดชอบมีกฎหมายบัญญัติถึงวิธีการกระทำไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 193/28 ซึ่ง สามารถทำได้โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือโดยการให้ประกัน ส่วนการสละประโยชน์แห่งอายุ ความกฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงวิธีการกระทำไว้โดยเฉพาะสามารถทำได้หลายวิธีทั้งโดยชัดแจ้งและโดย ปริยายตามที่กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อที่ 2.4.3 วิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งจากวิธีการสละ ประโยชน์แห่งอายุความที่สามารถทำได้หลายวิธีโดยมีขอบเขตของการกระทำที่กว้างมาก ทำให้เกิด ปัญหาว่า การรับสภาพความรับผิดชอบซึ่งมีขอบเขตของการกระทำที่แคบกว่า จะถือว่าเป็นการสละ ประโยชน์แห่งอายุความด้วยหรือไม่ เพราะมีผลในทางกฎหมายที่แตกต่างกันมาก ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อ ไปในหัวข้อที่ 3.3 ปัญหาความแตกต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบกับการสละประโยชน์แห่ง อายุความและผลบังคับ

ง. ผลของการกระทำ

ภายหลังจากที่ลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบ หรือสละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว มีผลทำให้สิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ซึ่งลูกหนี้ได้รับจากการที่หนี้นั้นขาดอายุความหมดสิ้นไป และสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ที่บกพร่องไปกลับมาสมบูรณ์ตามเดิม โดยเจ้าหนี้สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ซึ่งในกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบ การบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้กฎหมายบัญญัติให้มีอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 193/35 ต่างจากกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติอายุความ การบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้เอาไว้จึงทำให้เกิดปัญหาว่าเจ้าหนี้จะต้องบังคับชำระหนี้ภายในอายุความเท่าใด ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 2.4.4 การบังคับชำระหนี้ภายหลังจากมีการสละประโยชน์แห่งอายุความ

การสละประโยชน์แห่งอายุความ ลูกหนี้ต้องมีเจตนาหรือตั้งใจที่จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นด้วย กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องรู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความไปแล้ว เพราะหากลูกหนี้ไม่รู้ว่ากำหนดอายุความได้สิ้นสุดไปแล้ว โดยสภาพย่อมถือว่าลูกหนี้เจตนาหรือตั้งใจที่จะสละประโยชน์แห่งอายุความไม่ได้ ต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบ ลูกหนี้จะกระทำลงไปโดยรู้หรือไม่ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความก็ได้ และการสละประโยชน์แห่งอายุความต้องเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความในสิทธิเรียกร้องทั้งหมดจะสละแต่เพียงบางส่วนไม่ได้ เพราะผลของการสละประโยชน์แห่งอายุความทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถปฏิเสธการชำระหนี้โดยอ้างเหตุหนี้ขาดอายุความได้ ดังนั้น เมื่อไม่สามารถปฏิเสธได้จึงต้องชำระหนี้ทั้งหมดตามสิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้มีอยู่ ต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบ ซึ่งลูกหนี้จะทำการรับสภาพความรับผิดชอบทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วนก็ได้ จึงทำให้เกิดปัญหาว่า ถ้าลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบในหนี้ทั้งหมด โดยรู้ว่าหนี้ขาดอายุความจะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วยหรือไม่ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่ 3.3 ปัญหาความแตกต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบกับการสละประโยชน์แห่งอายุความและผลบังคับ

2.5.2 เปรียบเทียบการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความกับการแปลงหนี้ใหม่

การแปลงหนี้ใหม่เป็นการที่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้ตกลงกันให้หนี้เดิมระงับและบังคับกันตามหนี้ที่ตกลงกันใหม่แทน โดยมีการเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของหนี้เดิม ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ เปลี่ยนตัวลูกหนี้ หรือเปลี่ยนตัวหนี้ เช่น เปลี่ยนสภาพแห่งหนี้จากหนี้ละเมิดเดิมมาเป็นหนี้เงินกู้แทน หรือเปลี่ยนทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้จากเดิมเป็นหนี้ชำระด้วยเงินมาเป็นการส่งมอบม้าแทน หรือ

เปลี่ยนการชำระหนี้โดยไม่มีเงื่อนไขมาเป็นการชำระหนี้โดยมีเงื่อนไข เป็นต้น ซึ่งจะทำการเปรียบเทียบกับ การรับสภาพความรับผิดชอบ และการสละประโยชน์แห่งอายุความดังนี้

ก. จุดเริ่มต้นกระทำการ

เนื่องจากการแปลงหนี้ใหม่เป็นการระงับหนี้เดิมโดยมีหนี้ใหม่มาแทน จึงต้องมีหนี้เดิมอยู่ก่อนแล้ว เพื่อจะทำการแปลงเป็นหนี้ใหม่ ซึ่งหนี้ที่ขาดอายุความนั้นมูลหนี้เดิมยังไม่ระงับสิ้นไปมีผลเพียงให้ลูกหนี้เกิดสิทธิที่จะปฏิเสธไม่ชำระหนี้เท่านั้น เมื่อหนี้เดิมยังคงมีอยู่จึงทำการแปลงหนี้ใหม่ได้ ดังนั้นการแปลงหนี้ใหม่จึงสามารถทำก่อนหรือภายหลังจากอายุความแล้วก็ได้เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้เงินจำนวน 100,000 บาทจากนาย ข. กำหนดชำระเงินวันที่ 1 มกราคม 2530 แต่นาย ก. ไม่ได้ชำระหนี้ดังกล่าวจนเวลาล่วงเลยมาถึงวันที่ 1 เมษายน 2540 นาย ก. และ นาย ข. ได้ตกลงกันเปลี่ยนสัญญากู้เงินดังกล่าวมาเป็นสัญญาซื้อขายรถยนต์ของนาย ก. ในราคา 100,000 บาท กรณีนี้ถือว่า นาย ก. และ นาย ข. ได้ทำการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนสภาพแห่งหนี้ จึงมีผลให้หนี้เดิมตามสัญญากู้เงินระงับแล้วมาผูกพันตามสัญญาซื้อขายซึ่งเป็นหนี้ใหม่ต่อไป แม้ว่าจะทำภายหลังหนี้เดิมขาดอายุความแล้วก็ตาม เป็นต้นต่างจากกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบ และการสละประโยชน์แห่งอายุความ จะกระทำก่อนอายุความครบกำหนดไม่ได้ต้องทำภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้วเท่านั้น

ข. คู่สัญญา

การรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ คู่สัญญาจะต้องเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้คนเดิมในมูลหนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วเท่านั้น เพราะถ้าเป็นบุคคลภายนอกมากระทำการดังกล่าวย่อมไม่มีผลให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบด้วยแต่อย่างใด ต่างจากกรณีการแปลงหนี้ใหม่ คู่กรณีที่เกี่ยวข้องซึ่งจะต้องตกลงทำสัญญากันนั้น อาจจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ว่าเป็นการแปลงหนี้ใหม่ชนิดใด เช่น กรณีที่ไม่ได้เปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ หรือลูกหนี้กันใหม่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องก็คือ เจ้าหนี้และลูกหนี้คนเดิม แต่ถ้าเป็นการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้คู่กรณีนอกจากจะมีลูกหนี้และเจ้าหนี้เดิมแล้วเจ้าหนี้ใหม่ก็ต้องตกลงกันด้วยทั้งสามฝ่าย หรือถ้าเป็นการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวลูกหนี้นั้น เจ้าหนี้และลูกหนี้ใหม่จะต้องตกลงด้วยจึงจะมีผลผูกพันระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ใหม่ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นการแปลงหนี้ใหม่ชนิดใด เจ้าหนี้เดิมจะต้องเป็นคู่สัญญาด้วยเสมอเพราะการแปลงหนี้ใหม่มีผลให้หนี้ระงับเสมือนมีการชำระหนี้ ดังนั้น ผู้ที่จะยอมให้แปลงหนี้ได้จึงต้องเป็นบุคคลที่รับชำระหนี้ได้ ซึ่งก็คือเจ้าหนี้นั่นเอง

ก. วิธีการ

การแปลงหนี้ใหม่เกิดขึ้นได้จากข้อตกลงของคู่สัญญาโดยตามมาตรา 349 บัญญัติว่า “เมื่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้ทำสัญญา.....” แสดงให้เห็นว่าการแปลงหนี้ใหม่ต้องเป็นการแสดงเจตนาในรูปของสัญญาหรือนิติกรรมสองฝ่าย หากเป็นการแสดงเจตนาของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้สนองรับไม่ใช่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ แต่ตามกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าการตกลงแปลงหนี้ใหม่จะต้องทำตามแบบอย่างไร เว้นแต่การแปลงหนี้ใหม่โดยการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ซึ่งตามมาตรา 349 วรรคสาม กำหนดให้ต้องทำตามวิธีการโอนสิทธิเรียกร้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อคู่กรณีตกลงให้แปลงหนี้เดิมมาเป็นหนี้ใหม่แล้ว หนี้เดิมย่อมระงับต้องบังคับกันตามหนี้ที่เกิดขึ้นใหม่ ดังนั้น ถ้าคู่กรณีจะตกลงกันให้รับผิดชอบในมูลหนี้ใหม่ก็ต้องทำสัญญากันตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับมูลหนี้ใหม่นั้นด้วยเพราะถ้าไม่ทำตามจะมีผลให้บังคับกันตามมูลหนี้ใหม่นั้นไม่ได้ เช่น นาย ก. เป็นหนี้ค่าซื้อสินค้าจากนาย ข. จำนวน 50 บาท ถ้านาย ก. และนาย ข. ตกลงกันให้แปลงหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้เงินกู้ก็ต้องทำหลักฐานกันไว้เป็นหนังสือ ถ้าไม่ทำ นาย ข. ก็จะฟ้องให้ นาย ก. ชำระหนี้ที่แปลงเป็นหนี้เงินกู้ไม่ได้ เป็นต้น ต่างจากการรับสภาพความรับผิด และการสละประโยชน์แห่งอายุความจะทำเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวหรือสองฝ่ายก็ได้ โดยการรับสภาพความรับผิดกฎหมายกำหนดให้ทำได้โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือโดยการให้ประกันตามมาตรา 193/28 แต่การสละประโยชน์แห่งอายุความกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการเอาไว้

ง. ผลของการกระทำ

การแปลงหนี้ใหม่มีผลให้หนี้เดิมระงับเสมือนมีการชำระหนี้กันแล้ว แต่ความสัมพันธ์ระหว่างลูกหนี้เจ้าหนี้ไม่ได้ระงับไปโดยสิ้นเชิงเพราะแม้หนี้เดิมจะระงับบังคับกันไม่ได้แล้วแต่ก็มีหนี้ใหม่เกิดขึ้นมาแทน โดยหนี้เดิมและหนี้ใหม่เป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าหนี้ใหม่ไม่เกิดขึ้นหนี้เดิมก็ไม่ระงับ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1008/2520 วินิจฉัยว่า จำเลยผู้เป็นหนี้ค่าซื้อสินค้าโจทก์ตกลงจะทำภาพยนตร์โฆษณากิจการให้โจทก์แทน ดังนั้น โจทก์จะมาฟ้องเรียกราคาสินค้าอีกไม่ได้ เป็นต้น และการบังคับชำระหนี้ภายหลังจากที่หนี้ใหม่เกิดขึ้นแล้วนั้น อายุความการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขึ้นอยู่กับหนี้ใหม่โดยต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ส่วนผลเกี่ยวกับจำนอง จำนำ และค้ำประกัน ซึ่งโดยปกติย่อมระงับไปตามหนี้ประธาน แต่เนื่องจากการแปลงหนี้ใหม่หนี้ใหม่ไม่ได้ระงับไปโดยสิ้นเชิง เพราะหนี้เดิมระงับเพียงเพื่อให้เกิดหนี้ใหม่ขึ้นเท่านั้น ดังนั้น คู่สัญญาจึงอาจตกลงกันให้โอน

หลักประกันของหนี้เดิมไปใช้กับหนี้ใหม่ได้ด้วยตามมาตรา 352⁹⁴ ต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งเป็นการที่ลูกหนี้กลับมารับผิดในมูลหนี้เดิมจึงไม่มีผลให้หนี้เดิมระงับ ซึ่งการบังคับชำระหนี้ภายหลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบมีอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 193/35 แต่การสละประโยชน์แห่งอายุความกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้เอาไว้ ส่วนจำนอง จำนำที่มีอยู่ก่อนการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ เจ้าหนี้ก็ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้ได้ต่อไป เพราะการที่หนี้ขาดอายุความไม่เป็นเหตุให้จำนอง จำนำ ระงับสิ้นไปด้วย แต่กรณีค้ำประกัน ผู้ค้ำประกันมีสิทธิยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้

2.5.3 เปรียบเทียบการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความกับการประนีประนอมยอมความ

การประนีประนอมยอมความตามมาตรา 850 บัญญัติว่า “คือสัญญา ซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน” ซึ่งมีความแตกต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกันดังนี้

ก. จุดเริ่มต้นกระทำการ

เนื่องจากการประนีประนอมยอมความเป็นการตกลงกันระงับข้อพิพาทที่มีอยู่หรือจะมีขึ้นให้เสร็จสิ้นไป แสดงให้เห็นว่าการประนีประนอมยอมความนั้นสามารถทำความตกลงกันได้ทั้งในขณะที่สิทธิเรียกร้องซึ่งเกิดจากข้อพิพาทยังอยู่ในอายุความ หรือขาดอายุความไปแล้ว หรือแม้แต่กรณีที่ยังไม่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นเลยก็ทำได้เพราะเป็นการประนีประนอมยอมความในเรื่องที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 6787/2539 วินิจฉัยว่า โจทก์จำเลยจดทะเบียนหย่ากัน โดยทำบันทึกท้ายทะเบียนการหย่า และหนังสือมอบอำนาจซึ่งต่างก็มีข้อความในทำนองเดียวกันว่า จำเลยยอมให้โจทก์และบุตรทั้งสามมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันในบ้านเลขที่ 998 เพื่อให้อยู่อาศัยจนตลอดชีวิต เอกสารดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วย

⁹⁴ มาตรา 352 บัญญัติว่า “คู่กรณีในการแปลงหนี้ใหม่อาจโอนสิทธิจำนำหรือจำนองที่ได้ให้ไว้เป็นประกันหนี้เดิมนั้น ให้เป็นประกันหนี้รายใหม่ได้เพียงเท่าที่เป็นประกันวัตถุแห่งหนี้เดิม แต่หลักประกันเช่นว่านี้ ถ้าบุคคลภายนอกเป็นผู้ให้ไว้ไซ้ ท่านว่าจำต้องได้รับความยินยอมของบุคคลภายนอกนี้ด้วยจึงโอนได้”

ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันตามมาตรา 850 เป็นต้น ต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งต้องเป็นกระทำภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้วเท่านั้น

ข. คู่สัญญา

การประนีประนอมยอมความเป็นเรื่องที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้วหรือจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งคู่กรณีอาจไม่มีมูลหนี้ต่อกันมาก่อนก็ได้ เพราะข้อพิพาทคือข้อโต้แย้งหรือโต้เถียงเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่งซึ่งคู่กรณีไม่ยอมรับหรือไม่สามารถตกลงกันได้ ดังนั้น กรณีที่ไม่มีหนี้ต่อกันมาก่อนคู่กรณีจึงไม่ใช่เจ้าหนี้ลูกหนี้ต่อกัน เช่น นาย ก. ทำประกันภัยรถยนต์ไว้กับบริษัท คุ่มกันภัย จำกัด ต่อมา นาย ก. ได้ขับรถยนต์คันดังกล่าวไปชนรถยนต์ของ นาย ข. เสียหาย บริษัท คุ่มกันภัย จำกัด จึงได้เข้าทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับนาย ข. เพื่อชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากทำละเมิดของนาย ก. ผู้เอาประกันภัย ซึ่งกรณีนี้จะเห็นว่านาย ข. กับ บริษัท คุ่มกันภัย จำกัด ไม่ได้เป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้กันมาก่อนเลย เป็นต้น ต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความซึ่งคู่กรณีจะต้องเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้คนเดิมที่มีมูลหนี้ผูกพันกันมาก่อน

ค. วิธีการ

การประนีประนอมยอมความนั้นจะบังคับกันตามสัญญาประนีประนอมยอมความได้จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบด้วยโดยตามมาตรา 851 บัญญัติว่า “อันสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” เหตุผลเพราะลูกหนี้ส่วนมากมักจะตลกตกกล่าวอ้างลอย ๆ ว่า เจ้าหนี้ได้ตกลงยินยอมผ่อนผันให้ต่างๆ นานา ดังนั้นกฎหมายจึงต้องการตัดบทเพื่อมิให้เกิดข้อโต้แย้งกันขึ้น ซึ่งกรณีนี้เหมือนวิธีการรับสภาพความรับผิดชอบที่ต้องทำโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรา 193/28 มิฉะนั้นเจ้าหนี้จะบังคับฟ้องร้องเอาจากลูกหนี้ไม่ได้เช่นกัน แต่มีข้อสังเกตว่า กรณีการทำหลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรา 193/28 กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ต้องลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบ อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่ากรณีนี้แม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงว่าการที่บุคคลใดจะต้องมีความรับผิดชอบตามกฎหมายก็ควรจะต้องมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นได้ว่าบุคคลนั้นได้รับรู้และให้ความยินยอมในการกระทำของตนเอาไว้ด้วยแล้วก็น่าจะต้องมีการลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบเช่นกัน จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ นอกจากนี้การรับสภาพความรับผิดชอบยังสามารถทำได้โดยการให้ประกันก็ได้ตามมาตรา 193/28 ส่วนการสละประโยชน์แห่ง

อายุความกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการเอาไว้จึงต้องพิจารณาจากแนวคำพิพากษาฎีกาและความเห็นของนักกฎหมายเป็นเกณฑ์ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ง. ผลของการกระทำ

สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำขึ้นระหว่างคู่กรณีมีผลเป็นการระงับข้อพิพาทตามสิทธิเรียกร้องของคู่กรณีที่มีต่อกัน และก่อให้เกิดสิทธิใหม่ตามที่ได้แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความโดยตามมาตรา 852 บัญญัติว่า “ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ย่อมทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไปและทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงในสัญญานั้นว่าเป็นของตน” และมีคำพิพากษาฎีกาที่ 5491 – 5492/2536 วินิจฉัยว่า สัญญาระงับข้อพิพาทมีข้อตกลงว่า โจทก์กับจำเลยที่ 1 ตกลงระงับข้อพิพาทที่เกิดจากการเช่าห้องโดยจำเลยที่ 1 ยินยอมขนย้ายทรัพย์สินออกไปจากห้องเช่าและโจทก์ตกลงจ่ายค่าตอบแทนการขนย้ายให้แก่จำเลยที่ 1 สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความทำให้การเรียกร้องตามสัญญาเช่าห้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไป แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีสัญญาประนีประนอมเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ข้อพิพาทตามสิทธิเรียกร้องเดิมระงับและมาผูกพันกันตามข้อตกลงใหม่ ต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความที่ลูกหนี้ยินยอมกลับมารับผิดชอบตามสิทธิเรียกร้องเดิมของเจ้าหนี้ที่มีความบกพร่องไป เนื่องจากหนี้ขาดอายุความไม่ใช่เป็นการสละสิทธิเรียกร้องเดิมให้ระงับไปและก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นใหม่แต่อย่างใด

จากการศึกษาเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความไม่ใช่เป็นทั้งการแปลงหนี้ใหม่และการประนีประนอมยอมความ เพราะการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความนั้น สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ในมูลหนี้เดิมยังคงมีอยู่ไม่ได้ระงับสิ้นไป อีกทั้งมีวิธีการและผลของการกระทำที่แตกต่างกันตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.6 การยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

2.6.1 มูลเหตุของการที่ลูกหนี้ต้องยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

เนื่องจากตาม มาตรา 193/29 บัญญัติว่า “เมื่อไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลจะอ้างเอาอายุความเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้” เป็นการห้ามมิให้ศาลก้าวล่วงไปวินิจฉัยในประเด็นยกฟ้อง โดยที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แม้ศาลจะรู้ดีว่าในคดีนั้นสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ได้ขาดอายุความไปแล้วก็ตาม เพราะอายุความกฎหมายกำหนดขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ซึ่งเมื่ออายุความ

ครบกำหนดแล้ว หากลูกหนี้ไม่ประสงค์จะสละเสียก็ได้แต่ถ้าลูกหนี้ต้องการได้ประโยชน์จากอายุความต่อไปจะต้องยกการที่หนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ ทั้งนี้เพราะหนี้ยังไม่ระงับและสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้คืนโดยชอบด้วยกฎหมายก็ยังไม่ขาดสิ้นไปตามอายุความ ดังนั้นศาลจึงไม่สามารถยกอายุความขึ้นมาวินิจฉัยยกฟ้องได้เอง

2.6.2 วิธีการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติว่า การยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ต้องปฏิบัติอย่างไร ซึ่งเดิมมีคำพิพากษาฎีกาที่ 268/2472 วินิจฉัยว่า การยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องต่อสู้คัดฟ้องไว้ในคำให้การเพียงแต่แถลงในวันชี้สองสถานศาลก็ยกขึ้นวินิจฉัยได้ ต่อมาภายหลังการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 ตามมาตรา 177 วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้จำเลยแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น” จึงทำให้แนววินิจฉัยของศาลฎีกาเปลี่ยนแปลงไปเพราะการปฏิเสธข้ออ้างในคำฟ้องของเจ้าหนี้ซึ่งเป็นโจทก์นั้น ลูกหนี้ซึ่งถูกฟ้องเป็นจำเลยไม่อาจทำได้โดยทางอื่นนอกจากต่อสู้ไว้ในคำให้การดังนี้

1. ลูกหนี้จะต้องยกเหตุขาดอายุความขึ้นต่อสู้เป็นประเด็นไว้ในคำให้การ แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ได้ยื่นคำให้การสู้คดีหรือในคำให้การของลูกหนี้ไม่มีประเด็นเรื่องหนี้ขาดอายุความอยู่เลย ซึ่งไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดเช่น ลูกหนี้หลงลืม หรือไม่รู้ หรือด้วยเหตุใด ๆ ก็ตามศาลก็ถือว่าไม่มีประเด็นในคดี⁹⁵ แม้ในภายหลังลูกหนี้จะเบิกความเป็นพยานว่าหนี้ขาดอายุความก็ถือไม่ได้ว่าเป็นการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 912/2531 วินิจฉัยว่า จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การภายในกำหนด ศาลชั้นต้นมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและนัดสืบพยาน โจทก์ในวันนัดสืบพยาน โจทก์จำเลยมาศาลและขออ้างตนเองเบิกความเป็นพยานได้ แต่จำเลยจะเบิกความในประเด็นที่ว่าคดีโจทก์ขาดอายุความไม่ได้ เพราะเมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและศาลชั้นต้นไม่ได้อนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การจึงไม่มีประเด็นและในเรื่องอายุความ เมื่อไม่ได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นมูลยกฟ้องไม่ได้

2. ในคำให้การของลูกหนี้ที่ว่าฟ้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความแล้วนั้นต้องอธิบายเหตุผลไว้ด้วยว่า ขาดอายุความอะไร และเพราะเหตุใด ถ้าเป็นคำให้การที่ให้การปฏิเสธลอย ๆ เพียงว่า หนี้ขาด

⁹⁵ เว้นแต่จะมีการยื่นคำร้องขอแก้ไขคำให้การเพื่อเพิ่มประเด็นเรื่องอายุความ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการในมาตรา 179 – 181 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

อายุความแล้วเท่านั้น ศาลจะถือว่าไม่มีประเด็นเรื่องอายุความจึงเท่ากับลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ โดยถือว่าเป็นคำให้การที่ไม่ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรค 2 ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประเด็นในคดี⁹⁶ แต่ถ้าลูกหนี้ได้ต่อสู้ไว้ในคำให้การว่า สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ขาดอายุความอะไร และเพราะเหตุใด แม้ลูกหนี้จะไม่ได้อ้างบทมาตราในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ถือว่า ลูกหนี้ได้ยกข้อต่อสู้แล้ว เพราะเป็นหน้าที่ของศาลเองที่จะต้องวินิจฉัยว่าจะยกบทมาตราใดมาปรับแก้คดี โดยจำเลยไม่ต้องยกตัวบทกฎหมายขึ้นอ้างไว้ก็ได้⁹⁷ และนอกจากคำให้การดังกล่าวนี้ จำเลยจะต้องให้การด้วยว่าคดีโจทก์ขาดอายุความเมื่อใด โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ประชุมใหญ่ที่ 1801/2539 วินิจฉัยว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 177 วรรคสอง นอกจากจำเลยจะต้องแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วนแล้ว จำเลยต้องให้การโดยแสดงเหตุแห่งการขาดอายุความให้ปรากฏ กล่าวคือต้องบรรยายด้วยว่าคดีโจทก์ขาดอายุความเมื่อใด นับแต่วันใดถึงวันฟ้องคดีขาดอายุความไปแล้ว การที่จำเลยให้การแต่เพียงว่าคดีโจทก์ขาดอายุความโดยมิได้กล่าวถึงเหตุผลแห่งการขาดอายุความให้ปรากฏจึงไม่มีประเด็นเรื่องอายุความ

3. ลูกหนี้จะต้องยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความให้ถูกต้องตรงกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น เพราะถ้าลูกหนี้ยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความไม่ตรงกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ศาลจะยกอายุความที่ตรงกับปัญหาข้อพิพาทขึ้นปรับแก้คดีไม่ได้ กรณีนี้ต้องถือเท่ากับว่าลูกหนี้ไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ เช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 248/2525 วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัยจำเลยไม่ได้ยกอายุความเรื่องการเรียกให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัย แต่ยกอายุความละเมิดขึ้นต่อสู้ ดังนั้นศาลจะอ้างอายุความเรื่องการเรียกให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งไม่เป็นประเด็นแห่งคดีมาเป็นเหตุยกฟ้องโจทก์ไม่ได้

4. ในคดีล้มละลาย ลูกหนี้ไม่ต้องยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความไว้ในคำให้การหรือลูกหนี้จะไม่ยื่นคำให้การก็ได้ ศาลสามารถหยิบยกเรื่องอายุความขึ้นมาวินิจฉัยได้เอง เพราะการพิจารณาคดีล้มละลายแตกต่างจากคดีแพ่ง เนื่องจากมีผลเป็นการตัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย ศาลจึงมีหน้าที่ต้องพิจารณาเอาความจริงว่าคดีมีเหตุที่ควรหรือไม่ควรให้ลูกหนี้ล้มละลายหรือไม่ ดังนั้นแม้ว่าจำเลยจะไม่ได้ยกข้อต่อสู้ว่า ฟ้องโจทก์ขาดอายุความ แต่เมื่อทางพิจารณาได้ความว่าหนี้ตามฟ้องของโจทก์ขาดอายุความจึงเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ถือได้ว่า

⁹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 3244/2530

⁹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 864/2487

เป็นเหตุที่ไม่ควรให้ลูกหนี้ล้มละลาย ศาลย่อมพิพากษายกฟ้องโจทก์ได้⁹⁸ เช่นเดียวกับคดีอาญา แม้จำเลยจะไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ว่าคดีขาดอายุความแล้ว หากปรากฏข้อเท็จจริงในทางพิจารณาว่าคดีขาดอายุความแล้ว ศาลย่อมหยิบยกเรื่องอายุความขึ้นวินิจฉัยยกฟ้องได้⁹⁹

5. บุคคลที่จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้โดยปกติต้องเป็นลูกหนี้ซึ่งถูกฟ้องต่อศาล แต่ในกรณีที่ลูกหนี้ถึงแก่กรรมไปเสียก่อนหรือไม่สามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ กรณีนี้ผู้มีส่วนได้เสียอาจยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 787/2508 วินิจฉัยว่าเจ้าหนี้ฟ้องคดีทนายของลูกหนี้เกินกว่า 1 ปี นับแต่เจ้ามรดกผู้เป็นลูกหนี้ถึงแก่ความตาย ทนายของลูกหนี้ยกข้อต่อสู้ของทนายได้ส่วนในคดีล้มละลาย เนื่องจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้รวบรวมและจัดการทรัพย์สินของผู้ล้มละลาย จึงทำให้มีสิทธิอ้างเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้คดีเจ้าหนี้ได้ และในกรณีผู้กำประกัน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียต่อการชำระหนี้ของลูกหนี้ จึงมีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ได้เช่นกัน

6. การที่ลูกหนี้จะต้องยกอายุความขึ้นต่อสู้นั้น บังคับเฉพาะกรณีที่จะอ้างเอาอายุความขึ้นเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องอย่างเดียวนั้น ถ้าเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับอายุความในกรณีอื่น ซึ่งไม่ใช่เป็นไปในทางยกฟ้อง ศาลย่อมมีอำนาจยกอายุความขึ้นมาอ้างได้เอง ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 193/29 และใช้เฉพาะกับเรื่องอายุความเท่านั้น ถ้าเป็นเรื่องกำหนดเวลาฟ้องคดีที่ไม่ใช่อายุความ ศาลย่อมสามารถยกขึ้นวินิจฉัยเองได้เสมอ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1956-1958/2523 และ 510/2525 วินิจฉัยว่า กำหนดเวลาการฟ้องเอาคืนซึ่งการครอบครองจะต้องฟ้องภายในหนึ่งปีนับแต่เวลาถูกแย่งการครอบครอง ตามมาตรา 1375 วรรคสองนั้น กำหนดเวลาดังกล่าวไม่ใช่อายุความ ถึงแม้จำเลยไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ก็ตามศาลก็ยกขึ้นวินิจฉัยได้

7. เมื่อโจทก์ฟ้องคดีจำเลยให้การต่อสู้ว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความแล้ว โจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบ¹⁰⁰ เพราะถือว่าจำเลยให้การต่อสู้ว่าฟ้องโจทก์ไม่สมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นการที่จำเลยอ้างข้อเท็จจริงขึ้น

⁹⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 71/2522

⁹⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ฎีกาหมายว่าด้วยนิติกรรม, หน้า 726.

¹⁰⁰ หลักการกำหนดหน้าที่นำสืบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 บัญญัติว่า “เมื่อคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง” หรือที่กล่าวกันว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้ใดมีหน้าที่นำสืบ” ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

(1) คดีที่โจทก์ฟ้องกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดมา จำเลยให้การปฏิเสธถือว่าโจทก์กล่าวอ้าง โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบ

ใหม่มาต่อสู้อย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1955/2531 วินิจฉัยว่าโจทก์ฟ้องจำเลยเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิด จำเลยให้การต่อสู้ว่าคดีโจทก์ขาดอายุความภาระการพิสูจน์จึงตกแก่โจทก์ จะต้องนำสืบให้ได้ความว่าคดีของโจทก์ก็ไม่ขาดอายุความ หากโจทก์ไม่สืบหรือสืบไม่ได้ก็ต้องถือว่าคดีโจทก์ขาดอายุความแล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตามถ้าเป็นกรณีที่จำเลยอ้างประโยชน์จากอายุความเสียเองไม่ใช่อ้างว่าคดีโจทก์ขาดอายุความ เช่น อ้างว่าทรัพย์มรดกมีผู้จัดการมรดก จำเลยจึงมีสิทธิได้ทรัพย์มรดกไม่ขาดอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 จำเลยมีหน้าที่นำสืบโดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 543/2512 วินิจฉัยว่าโจทก์ฟ้องว่าโจทก์และจำเลยต่างเป็นผู้รับพินัยกรรมแต่โจทก์ครอบครองทรัพย์มรดกมาแต่ผู้เดียว จำเลยไม่ได้ฟ้องร้องเพื่อเรียกทรัพย์มรดกจนพ้นกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่จำเลยรู้ถึงสิทธิของตนในพินัยกรรมแล้ว ขอให้ห้ามจำเลยมิให้คัดค้านการที่โจทก์จะขอรับมรดก จำเลยให้การว่ามรดกครั้งนี้มีการตั้งผู้จัดการมรดก จำเลยจึงมีสิทธิเรียกทรัพย์ได้โดยไม่ขาดอายุความ ดังนั้นเมื่อจำเลยจะอ้างประโยชน์จากอายุความเพราะเหตุนี้ภาระการพิสูจน์จึงตกแก่จำเลย และถ้ากำหนดเวลาที่จำเลยกล่าวอ้างนั้นไม่ใช่อายุความ แต่เป็นกำหนดเวลาอย่างอื่น เช่น กำหนดเวลาฟ้องเรียกที่ดินมือเปล่าคืนภายใน 1 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1375 เมื่อจำเลยกล่าวอ้างว่าโจทก์ฟ้องเรียกคืนเกินกว่า 1 ปี หน้าที่นำสืบจึงตกแก่จำเลย โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1991/2524 วินิจฉัยว่า การได้มาซึ่งการครอบครองที่ดินมือเปล่าโดยการแย่งการครอบครองนั้น จำเลยมีหน้าที่นำสืบว่าจำเลยได้ครอบครองที่พิพาทก่อนโจทก์ฟ้องเกินกว่า 1 ปีแล้ว

8. การยกอายุความขึ้นต่อสู้ ถ้าจำเลยไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ไว้ในการพิจารณาของศาลชั้นต้น จำเลยจะยกขึ้นเป็นข้ออุทธรณ์หรือฎีกาในชั้นศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาไม่ได้ เพราะต้องห้ามตาม

(2) โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบในหนี้ละเมิดหรือสัญญาโดยกล่าวอ้างข้อเท็จจริงมาตามฟ้อง จำเลยให้การรับในประเด็นข้ออ้างของโจทก์ แต่ยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ ถือว่าจำเลยกล่าวอ้าง จำเลยมีหน้าที่นำสืบ

(3) คดีที่จำเลยให้การต่อสู้ว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความถือว่าโจทก์กล่าวอ้าง โจทก์มีหน้าที่นำสืบ

(4) กรณีเรื่องค่าเสียหายในประเด็นว่ามีค่าเสียหายหรือไม่ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ โจทก์มีหน้าที่นำสืบ ส่วนในประเด็นเรื่องค่าเสียหายเท่าใด ถ้าจำเลยรับก็ฟังเป็นข้อยุติได้ แต่ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การถึงโจทก์มีหน้าที่นำสืบ

(5) กรณีมีบุคคลภายนอกร้องเข้ามาในคดี เช่น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้ร้องสอดตาม มาตรา 57 (1) ผู้ร้องขัดทรัพย์ตามมาตรา 288 หรือผู้ร้องสอดขอเฉลี่ยทรัพย์ตามมาตรา 290 ถ้าผู้ร้องตั้งประเด็นขึ้นมาใหม่ผู้ร้องมีหน้าที่นำสืบ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 225 และมาตรา 249¹⁰¹ เนื่องจากเป็นข้อที่ไม่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3910/2526 วินิจฉัยว่าโจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1 และที่ 2 ให้ร่วมรับผิดชอบในมูลละเมิด จำเลยที่ 3 ให้รับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยจำเลยที่ 3 ให้การว่ากรณีจะเป็นประการใดก็ตาม จำเลยที่ 3 ขอให้การตัดฟ้องว่าโจทก์ฟ้องคดีนี้เมื่อขาดอายุความตามกฎหมายแล้วโดยมิได้แสดงโดยชัดแจ้งว่าคดีขาดอายุความเรื่องอะไรและเหตุใดคำให้การจึงไม่ถูกต้องตามมาตรา 177 วรรคสอง ย่อมไม่ก่อให้เกิดประเด็นในคดี คำวินิจฉัยของศาลล่างในข้อนี้จึงเป็นการนอกประเด็น จำเลยที่ 3 จะยกขึ้นฎีกาไม่ได้ และถือได้ว่าเป็นข้อที่ไม่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

2.6.3 ผลของการไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้

2.6.3.1 ผลต่อลูกหนี้

การที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไม่ว่าจะโดยจงใจหรือพลั้งเผลอ มีผลทำให้อายุความที่ผ่านมาจนขาดไปแล้วไม่เป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ และเมื่อศาลพิจารณาข้อเท็จจริงได้ความว่าลูกหนี้เป็นหนี้ยู่จริงและยังไม่ได้ชำระหนี้ ศาลจะพิพากษาให้จำเลยผู้เป็นลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ผู้เป็นเจ้าของหนี้โดยไม่คำนึงถึงอายุความ เพราะถือว่าไม่มีประเด็นในเรื่องอายุความที่ศาลจะหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยได้เนื่องจากเป็นความผิดของลูกหนี้เองที่ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้

มีปัญหาว่าการไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในกรณีที่มีลูกหนี้หลายคน ซึ่งต้องร่วมกันรับผิดชอบในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วมจะมีผลกระทบต่อลูกหนี้ร่วมคนอื่นเพียงใด กรณีโดยหลักตามมาตรา 295 ถ้าถูกเจ้าหนี้ฟ้อง ลูกหนี้คนใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กำหนดอายุความย่อมเป็นคุณแก่ลูกหนี้คนนั้น ส่วนลูกหนี้ที่ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ศาลจะอ้างอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องด้วยไม่ได้ ถึงแม้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้จะขาดอายุความแล้วเพราะถือว่าเป็นเหตุส่วนตัว เว้นแต่จะขัดกับสภาพแห่งหนี้นั่นเอง กล่าวคือถ้าหนี้ที่เจ้าหนี้ฟ้องเรียกร้องเป็นหนี้ให้ส่งมอบทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นทรัพย์สินแบ่งไม่ได้ตาม

¹⁰¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 บัญญัติว่า “ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างในการยื่นอุทธรณ์นั้น คู่ความจะต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งให้อุทธรณ์ และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น ทั้งจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย” และมาตรา 249 บัญญัติว่า “ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างในการยื่นฎีกานั้น คู่ความจะต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในฎีกา และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์...”

มาตรา 142¹⁰² ซึ่งโดยสภาพแห่งหนี้เป็นหนี้ที่แบ่งแยกไม่ได้ ศาลสามารถอ้างอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องสำหรับลูกหนี้ที่ไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ด้วย เพราะเมื่อเป็นทรัพย์แบ่งไม่ได้ย่อมไม่อาจบังคับให้ลูกหนี้ร่วมกันเพียงบางคนชำระหนี้ได้เต็มจำนวน โดยไม่ขัดต่อสิทธิของลูกหนี้อื่น ต่างกับเงินอันเป็นทรัพย์แบ่งได้ตามมาตรา 141¹⁰³ ซึ่งอาจบังคับให้ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งชำระหนี้ได้เต็มจำนวนโดยไม่ขัดกับสภาพแห่งหนี้ เพราะเงินที่ชำระนั้นจะเป็นเงินจำนวนใดก็ได้ไม่เจาะจง แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 864/2485 โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้จากจำเลยทั้งสองซึ่งร่วมกันกู้เงินโจทก์ จำเลยคนหนึ่งยกอายุความขึ้นต่อสู้อีกคนหนึ่งไม่ยก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่ามูลกรณีเป็นเรื่องชำระหนี้และเป็นลูกหนี้ร่วมจะแบ่งแยกจากกันมิได้ ดังนั้นการที่จำเลยคนหนึ่งยกอายุความขึ้นต่อสู้จึงถือเสมือนว่าได้ทำแทนจำเลยอีกคนหนึ่งด้วยตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งจะเห็นว่าฎีกาดังกล่าวนี้วินิจฉัยสภาพแห่งหนี้ขัดแย้งกับมาตรา 295 ทำให้เกิดปัญหาคิดว่าตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่บัญญัติว่า “บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป อาจเป็นคู่ความในคดีเดียวกันได้โดยเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม ถ้าหากปรากฏว่าบุคคลเหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี แต่ห้ามมิให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกัน เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้” นั้น คำว่า “การชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้” หมายถึง หนี้ร่วมทุกอย่าง เช่น หนี้เงิน หรือ เฉพาะหนี้ที่แบ่งแยกไม่ได้โดยสภาพ เช่น หนี้ส่งมอบช้าง ซึ่งถ้าหมายถึงเฉพาะหนี้ที่แบ่งแยกไม่ได้โดยสภาพก็จะไม่ขัดแย้งกับมาตรา 193/29 และมาตรา 295 เพราะกรณีที่หนี้แบ่งแยกไม่ได้ โดยสภาพ กำหนดอายุความยอมเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ลูกหนี้ร่วมกันทุกคนอยู่แล้วไม่ว่าลูกหนี้ร่วมเพียงบางคนหรือทุกคนยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แต่ถ้าหมายถึงหนี้ร่วมทุกอย่างก็จะขัดแย้งกับมาตรา 193/29 และมาตรา 295 เพราะเพียงแต่ลูกหนี้ร่วมกันบางคนยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลก็ต้องอ้างอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องสำหรับลูกหนี้ร่วมกันทุกคน ปัญหานี้มีนักกฎหมายให้ความเห็นแตกต่างกัน บางท่านเห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดคดีและหน้าที่ของบุคคลไม่ควรถูกลบล้างโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นเพียงกฎหมายวิธีบัญญัติที่กำหนดวิธีพิจารณาความ และมีบางท่านเห็นว่า ต้องบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งตราขึ้นใช้บังคับภายหลังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ท่านศาสตราจารย์ศักดิ์ สนองชาติ¹⁰⁴ เห็นว่าน่า

¹⁰² มาตรา 142 บัญญัติว่า “ทรัพย์แบ่งไม่ได้ หมายความว่า ทรัพย์อันจะแยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากเปลี่ยนแปลงภาวะของทรัพย์ และหมายความรวมถึงทรัพย์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย”

¹⁰³ มาตรา 141 บัญญัติว่า “ทรัพย์แบ่งได้ หมายความว่า ทรัพย์อันอาจแยกออกจากกันเป็นส่วน ๆ ได้จริงนับตั้งแต่ตั้งแต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตัว”

¹⁰⁴ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 692-693.

จะหมายถึง เฉพาะหนี้ซึ่งแบ่งแยกไม่ได้โดยสภาพ คือ เป็นทรัพย์สินที่แบ่งไม่ได้มิได้หมายถึงหนี้ร่วมทุกอย่างซึ่งลูกหนี้ร่วมกันแต่ละคนจะต้องชำระหนี้โดยสิ้นเชิง เช่น หนี้เงิน เพราะอาจบังคับให้ลูกหนี้ร่วมกันแต่ละคนชำระหนี้เงินได้โดยไม่ขัดกับสภาพแห่งหนี้แต่อย่างใด ดังนั้นบทบัญญัติของทั้งสองประมวลกฎหมายนี้จึงไม่น่าจะขัดแย้งกัน ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าวนี้เพราะสภาพของหนี้ที่แบ่งแยกไม่ได้นั้นเจ้าหนี้ไม่สามารถใช้สิทธิบังคับให้ลูกหนี้ร่วมเพียงคนเดียวชำระหนี้ได้โดยสิ้นเชิงโดยไม่กระทบถึงสิทธิของลูกหนี้ร่วมคนอื่น ต่างจากสภาพของหนี้ที่แบ่งแยกได้ที่เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิบังคับให้ลูกหนี้ร่วมคนเดียวคนหนึ่งชำระหนี้ได้โดยสิ้นเชิง ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า การกระทำใด ๆ ของลูกหนี้ร่วมต่อทรัพย์สินที่แบ่งแยกไม่ได้โดยสภาพ ย่อมมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วยเสมอ ไม่ว่าในทางที่เป็นคุณหรือเป็นโทษ แต่ถ้าโดยสภาพแล้วเป็นทรัพย์สินที่แบ่งได้ การกระทำของลูกหนี้ร่วมคนเดียวก็ย่อมมีผลเฉพาะตัวลูกหนี้คนนั้นตามมาตรา 295

และต่อมามีคำพิพากษาฎีกาที่ 480/2506 โจทก์ฟ้องเรียกค่าจ้างว่า ความจากจำเลยหลายคนซึ่งร่วมกันว่าจ้างโจทก์ แต่จำเลยคนหนึ่งยกอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า หนี้รายนี้มีลักษณะเป็นลูกหนี้ร่วม มีจำเลยที่ 3 แต่เพียงผู้เดียวเป็นผู้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ซึ่งศาลจะนำการยกอายุความขึ้นต่อสู้ของจำเลยที่ 3 มาเป็นมูลยกฟ้องคดีสำหรับจำเลยที่ 1 และที่ 2 ที่ไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ด้วยไม่ได้ และตามมาตรา 59 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ห้ามมิให้ถือว่าคู่ความร่วมเหล่านี้แทนซึ่งกันและกัน เมื่อมูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งตามมาตรา 295 บัญญัติให้แยกจากกันได้แล้วจำเลยที่ 1 และที่ 2 จึงไม่อาจได้รับประโยชน์จากคำให้การของจำเลยที่ 3 ได้ จะเห็นว่าคำพิพากษาฎีกานี้เป็นการชำระหนี้เงินเหมือนกับคำพิพากษาฎีกาที่ 864/2485 แต่วินิจฉัยต่างกัน จึงถือได้ว่าคำพิพากษาฎีกาที่ 864/2485 ถูกกลับโดยคำพิพากษาฎีกาที่ 480/2506 ต่อมาคำพิพากษาฎีกาที่ 351/2510 โจทก์ฟ้องจำเลยหลายคนให้ร่วมกันส่งช้างคืน มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ การที่จำเลยคนอื่นยื่นคำให้การต่อสู้เรื่องอายุความไว้แล้วตามมาตรา 59 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้ถือว่าจำเลยทำแทนซึ่งกันและกัน จำเลยซึ่งขาดนัดยื่นคำให้การจึงได้รับผลแห่งอายุความด้วย แม้ว่าคำพิพากษาฎีกานี้จะให้ถือว่าเป็นการทำแทนจำเลยร่วมคนอื่นด้วยก็ตาม แต่จะถือว่าคำพิพากษาฎีกานี้กลับคำพิพากษาฎีกาที่ 480/2506 ไม่ได้ เพราะหนี้เงินกับหนี้ส่งมอบช้างมีสภาพแห่งหนี้ที่แตกต่างกัน คำวินิจฉัยจึงแตกต่างกัน ดังนั้นในกรณีลูกหนี้ร่วมการยกอายุความขึ้นต่อสู้ แม้ว่าจะเป็นเหตุส่วนตัวซึ่งมีผลเฉพาะลูกหนี้คนที่ยกอายุความขึ้นต่อสู้เท่านั้นก็ตาม แต่ถ้าสภาพแห่งหนี้ร่วมกันนั้นแบ่งแยกไม่ได้ การยกอายุความขึ้นต่อสู้ของลูกหนี้เพียงคนเดียวคนหนึ่งก็ย่อมมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย

2.6.3.2 ผลต่อบุคคลภายนอก

การยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้นอกจากจะมีผลต่อลูกหนี้แล้วยังมีผลต่อบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาผูกพันรับผิดชอบด้วยตนเองหรือด้วยทรัพย์สินเพื่อประกันหนี้ของลูกหนี้ด้วย ดังนี้

ก. ผู้ค้ำประกัน

เมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ผู้ค้ำประกันซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเข้ารับผิดแทนลูกหนี้ได้โดยในการชำระหนี้นั้น นอกจากผู้ค้ำประกันจะยกข้อต่อสู้ของตนเองขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้แล้วยังสามารถยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ได้ด้วยตามมาตรา 694 เหตุผลเพราะไม่ใช่หนี้ของผู้ค้ำประกันเอง แต่เป็นหนี้ของลูกหนี้ จึงเกิดปัญหาว่า ข้อต่อสู้ที่ยกขึ้นมานั้น โดยเฉพาะกรณีหนี้ขาดอายุความเป็นข้อต่อสู้ของใครระหว่างลูกหนี้กับผู้ค้ำประกัน เพราะจะมีผลถึงการใช้สิทธิไล่เบี่ย กล่าวคือ ถ้าถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของลูกหนี้ เมื่อผู้ค้ำประกันไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้จะสิ้นสิทธิไล่เบี่ยตามมาตรา 695 แต่ถ้าถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของผู้ค้ำประกัน การที่ผู้ค้ำประกันไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ไม่ทำให้ผู้ค้ำประกันสิ้นสิทธิไล่เบี่ยซึ่งในกรณีที่หนี้ขาดอายุความจะถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของใครนั้น ตามมาตรา 193/10 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้” แสดงให้เห็นว่าโดยปกติแล้ว สิทธิในการยกอายุความขึ้นต่อสู้เป็นสิทธิของลูกหนี้ อย่างไรก็ตามประโยชน์ที่ลูกหนี้ได้รับจากการที่หนี้ขาดอายุความนี้ตามมาตรา 193/24 บัญญัติว่า “...ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์เช่นว่านี้ไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้ำประกัน” ซึ่งก็แสดงให้เห็นเช่นกันว่า แม้ลูกหนี้ขึ้นต้นจะสละประโยชน์แห่งอายุความโดยไม่ยกเรื่องขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ผู้ค้ำประกันก็ยังสามารถยกเรื่องขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ เพราะการสละประโยชน์ของลูกหนี้นั้นไม่กระทบผู้ค้ำประกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าข้อต่อสู้ในกรณีนี้ถือเป็นข้อต่อสู้ของผู้ค้ำประกันเอง ไม่ใช่ข้อต่อสู้ของลูกหนี้อีกต่อไป เพราะลูกหนี้ได้สละข้อต่อสู้ที่เสียแล้ว เท่ากับลูกหนี้ไม่มีข้อต่อสู้ในเรื่องหนี้ขาดอายุความ¹⁰⁵ จะเห็นว่าในกรณีนี้ผู้ค้ำประกันจะยกเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือไม่ก็ตาม ก็ไม่กระทบถึงสิทธิไล่เบี่ยของผู้ค้ำประกัน แต่ถ้าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้สละประโยชน์แห่งอายุความหรือได้ยกเรื่องขาดอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้แล้ว ถือว่าข้อต่อสู้เรื่องอายุความเป็นข้อต่อสู้ของลูกหนี้ นั่น ถ้าผู้ค้ำประกันไม่ยกข้อต่อสู้ดังกล่าวขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ด้วยก็จะมีผลกระทบถึงสิทธิไล่เบี่ยของผู้ค้ำประกัน เว้นแต่ผู้ค้ำประกันจะสามารถพิสูจน์ได้ว่า

¹⁰⁵ สุดา วิสุรตพิชญ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยค้ำประกัน จำนอง จำนำ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2540) หน้า 32.

ผู้ค้าประกันไม่รู้ว่ามิซื้อต่อสู้อื่นนั้นและการไม่รู้มิใช่เป็นความผิดของตนตามมาตรา 695 วรรคท้าย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติเจ้าหนี้มักฟ้องลูกหนี้และผู้ค้าประกันมาในคดีเดียวกัน หรือถ้าฟ้องผู้ค้าประกันคนเดียวโดยไม่ฟ้องลูกหนี้ ผู้ค้าประกันก็อาจร้องขอให้เรียกลูกหนี้เข้ามาเป็นจำเลยในคดีได้ด้วย ดังนั้นโดยหลักจึงต้องพิจารณาว่า ลูกหนี้ได้ยกเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือยัง ถ้าลูกหนี้ได้ยกขึ้นต่อสู้แล้ว ข้อต่อสู้นี้เป็นข้อต่อสู้ของลูกหนี้ ถ้าผู้ค้าประกันไม่ยกขึ้นต่อสู้ก็จะมีผลทำให้ผู้ค้าประกันสิ้นสิทธิไล่เบียด แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ก็ไม่ตัดสิทธิของผู้ค้าประกันที่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ โดยถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของผู้ค้าประกันเอง ซึ่งแม้ผู้ค้าประกันจะไม่ยกขึ้นต่อสู้ก็ไม่มีผลทำให้สิ้นสิทธิไล่เบียด เพราะเป็นการไม่ยกข้อต่อสู้ของตนเองเท่านั้น กรณีนี้ไม่เข้าตามมาตรา 695 แต่ถ้าผู้ค้าประกันต้องการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้จะต้องกล่าวอ้างอายุความขึ้นเป็นประเด็นต่อสู้ไว้ในคำให้การด้วย มิฉะนั้นศาลก็ไม่สามารถยกขึ้นมาวินิจฉัยให้เป็นคุณแก่ผู้ค้าประกันได้¹⁰⁶

นอกจากนั้น ในกรณีที่ผู้ค้าประกันยอมรับผิดร่วมกันกับลูกหนี้ในฐานะเป็นลูกหนี้ร่วม แม้จะทำให้ผู้ค้าประกันไม่มีสิทธิยกข้อต่อสู้ของผู้ค้าประกันขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 691¹⁰⁷ แต่กรณีดังกล่าวนี้ ก็ไม่ทำให้ผู้ค้าประกันกลายเป็นลูกหนี้ร่วมเต็มตัวเหมือนลูกหนี้ร่วมตามมาตรา 291¹⁰⁸ ดังนั้นผู้ค้าประกันจึงยังมีสิทธิตามมาตรา 694 ที่จะยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 3795/2540 วินิจฉัยว่า จำเลยทั้งสองเป็นผู้ค้าประกันซึ่งรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมเท่านั้น หากใช้เป็นลูกหนี้ร่วมในการเป็นคู่สัญญาเช่าซื้อรถยนต์พิพาทไม่ ผู้ค้าประกันจึงเพียงแต่ไม่อาจยกข้อต่อสู้ของผู้ค้าประกันขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้เท่านั้น แต่ผู้ค้าประกันย่อมยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 694 ดังนั้นเมื่อสิทธิเรียกร้องของโจทก์ต่อกรมรถของ ส. ขาดอายุความมาตรา 1754 วรรคสามแล้ว จำเลยทั้งสองซึ่งเป็นผู้ค้าประกันย่อมยกอายุความขึ้นต่อสู้โจทก์ได้

¹⁰⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 3690/2532

¹⁰⁷ มาตรา 691 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ค้าประกันต้องรับผิดชอบร่วมกันกับลูกหนี้ ท่านว่าผู้ค้าประกันย่อมไม่มีสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 688, 689 และ 690” กล่าวคือ เมื่อเจ้าหนี้ทวงให้ผู้ค้าประกันชำระหนี้ ผู้ค้าประกันจะขอให้เรียกลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนก็ได้ตามมาตรา 688 หรือขอให้เจ้าหนี้บังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนตามมาตรา 689 หรือขอให้บังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เจ้าหนี้นี้ยึดถือไว้เป็นประกันก่อนตามมาตรา 690

¹⁰⁸ มาตรา 291 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลหลายคนจะต้องทำการชำระหนี้โดยทำนองซึ่งแต่ละคนจำต้องชำระหนี้สิ้นเชิงไซ้ แม้ถึงว่าเจ้าหนี้ชอบที่จะได้รับชำระหนี้สิ้นเชิงได้แต่เพียงครั้งเดียว (กล่าวคือ ลูกหนี้ร่วมกัน) ก็ดี เจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้แต่คนใดคนหนึ่งสิ้นเชิงหรือแต่โดยส่วนก็ได้ตาม แต่จะเลือกแต่ลูกหนี้ที่พึ่งบงก็ยังต้องผูกพันอยู่ทั่วทุกคนจนกว่าหนี้นั้นจะได้ชำระเสร็จสิ้นเชิง”

ข. ผู้จ้างและผู้จ้าง

ตามหลักจ้างและจ้างเป็นการประกันด้วยทรัพย์ เจ้าหนี้ผู้รับจ้างหรือผู้รับจ้างจึงมีสิทธิที่จะบังคับชำระหนี้เอาทรัพย์ที่จ้างหรือจ้างได้เสมอตราบเท่าที่สัญญาจ้างและจ้างยังไม่ระงับสิ้นไป และตัวทรัพย์ที่เป็นหลักประกันนั้นยังคงมีอยู่ ซึ่งโดยปกติจ้างย่อมระงับไปตามมาตรา 744¹⁰⁹ และจ้างย่อมระงับไปตามมาตรา 769¹¹⁰ แต่ไม่ใช่ด้วยเหตุที่หนี้ขาดอายุความเพราะการที่หนี้ขาดอายุความนั้นยังไม่ระงับจึงไม่มีผลทำให้จ้างและจ้างระงับไปด้วย และแม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม ผู้รับจ้าง ผู้รับจ้างก็ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่จ้างจ้างได้ตามมาตรา 193/27 ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าการที่หนี้ขาดอายุความหรือไม่นั้นไม่มีผลต่อผู้จ้าง และผู้จ้างให้มีสิทธิยกเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าข้อต่อสู้เรื่องหนี้ขาดอายุความไม่ใช้กับกรณีผู้จ้างและผู้จ้างแม้ว่าลูกหนี้จะยกขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ไว้ก่อนแล้วก็ตามเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1416/2540 วินิจฉัยว่า การจ้างทรัพย์สินเป็นประกันหนี้ตามมาตรา 193/27 และมาตรา 745 บัญญัติเป็นข้อยกเว้นว่า แม้หนี้ที่ประกันหรือหนี้ประธานจะขาดอายุความแล้วก็ยังบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จ้างได้เป็นต้น นอกจากนั้นมิข้อสังเกตว่าเมื่อผู้จ้างหรือผู้จ้างเข้าชำระหนี้เสียเองแทนลูกหนี้เพื่อจะปิดป้องมิให้ต้องถูกบังคับจ้างหรือจ้าง หรือถ้าถูกเจ้าหนี้บังคับจ้างหรือจ้างแล้ว ก็ยังมีสิทธิที่จะเรียกเงินใช้คืนจากลูกหนี้ได้ตามมาตรา 724 โดยลูกหนี้ไม่สามารถยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วขึ้นปฏิเสธความรับผิดชอบผู้จ้างหรือผู้จ้างได้ แม้ว่าลูกหนี้จะใช้สิทธิปฏิเสธต่อเจ้าหนี้แล้วก็ตาม ซึ่งต่างจากกรณีของผู้ค้ำประกันดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และมีข้อสังเกตอีกว่า กรณีที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ซึ่งถือว่าเป็นการที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความอย่างหนึ่งตามมาตรา 193/24 นั้น

¹⁰⁹ มาตรา 744 บัญญัติว่า “อันจ้างย่อมระงับสิ้นไป

- (1) เมื่อหนี้ที่ประกันระงับสิ้นไปด้วยเหตุประการอื่นใดมิใช่เหตุอายุความ
- (2) เมื่อปลดจ้างให้แก่ผู้จ้างด้วยหนังสือเป็นสำคัญ
- (3) เมื่อผู้จ้างหลุดพ้น
- (4) เมื่อถอนจ้าง
- (5) เมื่อขายทอดตลาดทรัพย์สิน ซึ่งจ้างตามคำสั่งศาลอันเนื่องมาแต่การบังคับจ้างหรือถอนจ้าง
- (6) เมื่อเอาทรัพย์สินซึ่งจ้างนั้นหลุด”

¹¹⁰ มาตรา 769 บัญญัติว่า “อันจ้างย่อมระงับสิ้นไป

- (1) เมื่อหนี้ซึ่งจ้างเป็นประกันอยู่นั้นระงับสิ้นไปเพราะเหตุประการอื่นมิใช่เพราะอายุความ หรือ
- (2) เมื่อผู้รับจ้างยอมให้ทรัพย์สินจ้างกลับคืนไปสู่ครอบครองของผู้จ้าง

แม้กฎหมายจะบัญญัติว่า ไม่มีผลกระทบกระเทือนถึงสิทธิในการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ของบุคคลภายนอกและผู้ค้าประกันก็ตาม แต่คำว่า “บุคคลภายนอก” นี้ไม่รวมถึง ผู้จ้างและผู้จำนำด้วย เพราะเหตุที่หนี้ขาดอายุความไม่ทำให้หนี้จ้างหรือหนี้จำนำระงับ ดังนั้นมาตรานี้จึงไม่ใช้กับผู้จ้างและผู้จำนำเพราะบุคคลดังกล่าวไม่สามารถอ้างประโยชน์จากการที่หนี้ขาดอายุความได้อยู่แล้วตามมาตรา 744 และมาตรา 769

2.6.4 การยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในต่างประเทศ

2.6.4.1 ประเทศฝรั่งเศส

ตามหลักกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส อายุความเป็นการให้สิทธิแก่ลูกหนี้ โดยเป็นข้อต่อสู้ที่อนุญาตให้ลูกหนี้ได้รับการยกฟ้องโดยไม่ต้องจ่ายอะไรเลย ซึ่งอายุความนั้นไม่มีฐานะเป็นข้อกำหนดหมาย ลูกหนี้จึงต้องเป็นผู้กล่าวอ้างขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้ของตน มิฉะนั้นแล้วลูกหนี้ยังคงไม่หลุดพ้นจากภาระหน้าที่ เพราะเจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้และถ้าลูกหนี้ไม่อ้างสิทธิเรื่องอายุความ กลับมาทำการชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ ถือว่าเป็นการชำระหนี้ ไม่ใช่การบริจาคน¹¹¹ แสดงให้เห็นว่า อายุความไม่ใช่เหตุที่ทำให้หนี้ระงับ

ในการยกอายุความขึ้นต่อสู้ ตามมาตรา 2223¹¹² กำหนดหลักว่า ห้ามมิให้ศาลยกเรื่องอายุความขึ้นมาอ้างเอง แม้จะปรากฏข้อเท็จจริงฟังได้ว่า คดีขาดอายุความแล้วก็ตาม ศาลต้องตัดสินให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามที่เจ้าหนี้ฟ้อง ถ้าลูกหนี้ไม่ได้ยกเรื่องอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ มีข้อยกเว้นในกรณีคดีอาญา ซึ่งถือว่าอายุความเป็นเรื่องความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลควรมีสิทธิยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ของจำเลยได้เอง ในคดีที่จำเลยมิได้ยกขึ้นกล่าวอ้าง และในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา รวมทั้งในทุกคดีกรณีที่มีผู้ขาดนัดหรือผู้ไร้ความสามารถเข้ามาเกี่ยวข้อง และในกรณีเพื่อประโยชน์ของรัฐ¹¹³

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹¹ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume Two, p.370.

¹¹² ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 2223 บัญญัติว่า “Judge may not supply on their own motion the grounds establishing prescription”

¹¹³ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume Two, p.371.

และลูกหนี้สามารถยกการขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ แม้ว่าคดีจะอยู่ในชั้นพิจารณาของศาลอุทธรณ์ ตามมาตรา 224¹¹⁴ ภายใต้เงื่อนไขว่าลูกหนี้ผู้นั้น ต้องไม่ได้ถูกสันนิษฐานว่า ได้สละประโยชน์แห่งอายุความเพราะจะทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถกลับมาถือเอาประโยชน์แห่งอายุความด้วยการยกอายุความขึ้นต่อสู้กับเจ้าหนี้ได้อีก แสดงว่า ลูกหนี้สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ทั้งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายฝรั่งเศสไม่ให้อำนาจการขาดอายุความในชั้นฎีกา เนื่องจากการยกข้อต่อสู้ใหม่และมีการห้ามยกข้อต่อสู้ใหม่ขึ้นในเขตอำนาจศาลนั้น¹¹⁵ นอกจากนี้ สิทธิในการกล่าวอ้างเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ ไม่เพียงแต่ตัวลูกหนี้เท่านั้นที่มีสิทธิจะยกเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ได้ แต่ยังให้สิทธิแก่บุคคลที่มีส่วนได้เสียในมูลหนี้รายนั้นอีกด้วย ตามมาตรา 225¹¹⁶ กล่าวคือ นอกจากตัวลูกหนี้แล้วบุคคลที่มีส่วนได้เสียในมูลหนี้ ซึ่งอาจจะเป็น ลูกหนี้ร่วมและผู้ค้ำประกัน รวมทั้งเจ้าหนี้ในกรณีที่ใช้สิทธิเพิกถอนนิติกรรมที่ลูกหนี้ได้ทำไปอันทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ หรือใช้สิทธิเรียกร้องแทนลูกหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้เพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิดังกล่าว บุคคลเหล่านี้มีสิทธิยกเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ได้ แสดงว่า การไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้เป็นเรื่องเฉพาะตัวของลูกหนี้แต่ละคน จึงไม่มีผลเป็นการตัดสิทธิลูกหนี้ร่วมคนอื่นหรือผู้ค้ำประกันที่จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ และแม้กระทั่งในกรณีที่ลูกหนี้ร่วมได้ชำระหนี้ทั้งหมดให้เจ้าหนี้ โดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ภายหลังลูกหนี้ผู้นั้นจะมาไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ร่วมคนอื่น ลูกหนี้คนที่ถูกไล่เบี้ยก็สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ลูกหนี้ที่สละสิทธิเรื่องอายุความนั้นได้ อีกทั้งผู้มีส่วนได้เสียยังหมายความรวมถึง เจ้าหนี้อื่นของลูกหนี้ด้วย เช่น กรณีที่ลูกหนี้มีเจ้าหนี้หลายคน เจ้าหนี้ผู้รับจำนองคนแรกขอบังคับชำระหนี้ ถ้าลูกหนี้ที่ถูกบังคับไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ทำให้เจ้าหนี้คนแรกมีโอกาสได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน ซึ่งอาจมีผลทำให้เจ้าหนี้ที่อยู่ในลำดับถัดไปไม่มีโอกาสที่จะไม่ได้รับชำระหนี้จนครบถ้วน เนื่องจากทรัพย์สินของลูกหนี้มีอยู่ไม่พอ ดังนั้นในกรณีนี้เจ้าหนี้ที่อยู่ในลำดับถัดไปย่อมมีสิทธิที่จะยกอายุความขึ้นต่อสู้แทนลูกหนี้ได้ เพราะถือว่าลูกหนี้สละเลยที่จะกล่าวอ้าง อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหนี้จะใช้สิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ในนามลูกหนี้ดังกล่าวนี้ มีนักกฎหมายให้ความเห็นต่างกัน 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า สิทธิในการยกอายุความขึ้นต่อสู้เป็นสิทธิของลูกหนี้เท่านั้น เจ้าหนี้จะต้องทำการนำสืบให้ได้ความว่าลูกหนี้กระทำการฉ้อฉลโดยตั้งใจไม่ยก

¹¹⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 224 บัญญัติว่า “Prescription may be resisted under any circumstances, even before the court of appeal, unless the party who did object to the manner of the prescription must, under the circumstances, be presumed to have renounced thereto.”

¹¹⁵ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume Two, p.372.

¹¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 225 บัญญัติว่า “Creditors, or any other person having an interest in the prescription’s being acquitted, may oppose it, although the debtor or the owner renounce thereto.”

อายุความขึ้นต่อสู้ เจ้าหนี้จึงจะมีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้แทนลูกหนี้ได้ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า เพียงแสดงให้เห็นถึงความเสียหาย อันเป็นผลจากการกระทำของลูกหนี้ก็เพียงพอที่จะให้เจ้าหนี้อายุความขึ้นต่อสู้ได้¹¹⁷

2.6.4.2 ประเทศเยอรมัน

ตามหลักกฎหมายแพ่งเยอรมัน เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้อายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้ ซึ่งการยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความนี้เป็นเรื่องวิธีพิจารณาความ โดยในขบวนการวิธีพิจารณาคดี แม้ลูกหนี้จะไม่ได้ยกขึ้นกล่าวอ้างไว้ในคำให้การศาลก็สามารถหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้ ถ้าหากปรากฏในคำฟ้องของโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ว่า จำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้ได้เคยปฏิเสธการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยอ้างเหตุว่า หนี้ดังกล่าวขาดอายุความแล้วก่อนที่จะถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี กล่าวคือ ฝ่ายโจทก์เป็นผู้ยกหรือแถลงเอาไว้ในคำฟ้องว่า ฝ่ายจำเลยได้อ้างเอาประโยชน์แห่งอายุความโดยยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว ก่อนถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี ซึ่งในกรณีนี้ศาลสามารถยกเรื่องขาดอายุความขึ้นมายกฟ้องโจทก์ได้ และการยกข้อต่อสู้ของจำเลยสามารถกล่าวอ้างด้วยวาจาได้ตลอดเวลาในขณะดำเนินขบวนการพิจารณาคดี¹¹⁸

2.6.4.3 ประเทศอังกฤษ

โดยทั่วไปกฎหมายอังกฤษเรื่องอายุความถือว่าเป็นกฎหมายบัญญัติ แต่จะสิ้นสุดการเป็นกฎหมายบัญญัติเมื่อหมดอายุความ เพราะจำเลยสามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ ซึ่งจำเลยได้รับสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติที่จะกล่าวอ้างว่า จำเลยไม่อยู่ในฐานะที่จะถูกโจทก์ฟ้องได้อีกต่อไป และจำเลยอาจจะทิ้งเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวกับคดีดังกล่าวได้¹¹⁹

ในการยกอายุความขึ้นต่อสู้ ข้อต่อสู้เรื่องอายุความต้องกล่าวอย่างชัดเจนไว้ในคำให้การของจำเลย แม้ว่าในเรื่องอายุความภาระการพิสูจน์จะตกแก่ฝ่ายโจทก์ที่จะต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าการฟ้องของโจทก์ยังไม่ขาดอายุความ แต่ถ้าหากจำเลยไม่ได้กล่าวอ้างไว้ในคำให้การและสิทธิรับชำระหนี้

¹¹⁷ Marcel Planiol, *Treatise on The Civil Law*, Volume Two, p.372.

¹¹⁸ Helmut Heinrichs, *Palandt Buergerliches Gesetzbuch*, pp.208-209.

¹¹⁹ David W.Oughton, John P. Lawry, Robert M. Merkin, *Limitation of Actions*, London, 1998, p.14.

ของโจทก์ยังคงมีอยู่จะไม่มีสิ่งใดห้ามศาลในการใช้ดุลยพินิจตัดสินคดีในประเด็นตามคำฟ้องของโจทก์¹²⁰ ซึ่งมีผลทำให้โจทก์มีสิทธิบังคับให้จำเลยชำระหนี้ให้แก่ตนได้ต่อไป แม้ว่าหนี้จะขาดอายุความแล้วก็ตาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²⁰ Ibid., p.48-49.

บทที่ 3

ปัญหาผลทางกฎหมายกรณีสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ

3.1 ปัญหาถ้อยคำตามมาตรา 193/27 ตอนท้าย สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานไม่ครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ทุกประเภทตามมาตรา 193/27 ตอนต้น

โดยหลัก เมื่อหนี้ประธานขาดอายุความแล้ว หนี้อุปกรณ์ย่อมขาดอายุความตามไปด้วย¹ ซึ่งเป็นการบัญญัติกฎหมายให้มีผลสอดคล้องกับหลักว่าด้วยความสัมพันธ์ของสัญญาประธานกับสัญญาอุปกรณ์ที่กำหนดให้ความมีอยู่หรือความสมบูรณ์ของสัญญาอุปกรณ์ต้องขึ้นอยู่กับสัญญาประธาน แต่การที่หนี้ขาดอายุความ ไม่กระทบกระเทือนถึงเจ้าหน้าที่ผู้มีบริมสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ยึดถือไว้ตามมาตรา 193/27 ซึ่งถือเป็นกรณียกเว้นหลักโดยบัญญัติว่า “ผู้รับจ้างเอง ผู้รับจ้างนำ ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยว หรือผู้ทรงบริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ของตนได้ยึดถือไว้ยังคงมีสิทธิบังคับหนี้นี้จากทรัพย์สินที่จ้างนำ หรือนำ หรือที่ได้ยึดถือไว้ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย่อนหลังเกินห้าปีขึ้นไปไม่ได้” เหตุผลเพราะเจ้าหน้าที่ตามมาตรานี้มีลักษณะพิเศษ เนื่องจากได้ครอบครองยึดถือทรัพย์สินเอาไว้ในลักษณะที่เป็นสิทธิที่ไม่สูญไปตามกาลเวลา ต่างจากสิทธิเรียกร้องในหนี้ต่างๆ ไปที่มีลักษณะเป็นบุคคลสิทธิที่อาจสูญไปได้ด้วยการไม่ใช้ตามกาลเวลา ดังนั้นแม้กำหนดอายุความในสิทธิเรียกร้องจะได้สิ้นไปแล้วก็ไม่กระทบต่อสิทธิดังกล่าว²

แต่จากบทบัญญัติตามมาตรา 193/27 จะเห็นว่า มีปัญหาการใช้ถ้อยคำเกี่ยวกับหนี้ประธานและหนี้อุปกรณ์ กล่าวคือ ถ้อยคำตอนท้ายที่บัญญัติว่า “...แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม ...” ไม่ครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ทุกประเภท ตามถ้อยคำตอนต้นที่บัญญัติว่า “ผู้รับจ้างเอง ผู้รับจ้างนำ ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยว หรือผู้ทรงสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ของตนได้ยึดถือไว้ ...” เพราะมีแต่เพียงเจ้าหน้าที่ผู้รับจ้างเอง ผู้รับจ้างนำ เท่านั้นที่มีหนี้ประธาน³ และหนี้อุปกรณ์⁴

¹ มาตรา 193/26 บัญญัติว่า “เมื่อสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความให้สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณ์นั้นขาดอายุความด้วย แม้ว่าอายุความของสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณ์นั้นยังไม่ครบกำหนดก็ตาม”

² ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), หน้า 346 .

³ หนี้ประธาน หรือสัญญาประธาน คือ สัญญาที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ได้โดยลำพังไม่ขึ้นกับสัญญาอื่นใด ความสมบูรณ์ของสัญญาก็พิจารณาจากตัวสัญญานั้นเองเท่านั้น เช่นสัญญาซื้อขาย สัญญากู้ เป็นต้น

แต่กรณีของเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง และเจ้าหนี้ผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้อันตนได้ยึดไว้แล้ว ไม่มีกรณีที่เป็นหนี้ประธานและหนี้อุปกรณ์ จึงอาจทำให้เกิดปัญหาในการใช้กฎหมายว่า เจ้าหนี้ทั้งสองประเภทนี้ถ้าหนี้ที่ทำให้เกิดมีสิทธิยึดหน่วง หรือมีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ตนได้ยึดถือไว้ขาดอายุความแล้ว เจ้าหนี้ก็หมดสิทธิที่จะบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ได้ยึดถือไว้ ซึ่งความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

ก่อนการตรวจชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 มาตรา 193/27 เดิมคือมาตรา 189 ซึ่งบัญญัติว่า “เหตุที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ ย่อมไม่ห้ามผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ หรือผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สิน หรือเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินอันตนได้ยึดถือไว้ในการที่จะใช้สิทธิบังคับจากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ หรือยึดถือไว้แล้ว แต่เมื่อใช้สิทธิอันนี้ ท่านห้ามไม่ให้เจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยที่ค้างกว่าห้าปีขึ้นไป” จะเห็นว่าถ้อยคำตามมาตรา 189 เดิมนี้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุก่อนแล้ว ตามด้วยผลที่เกิดจากสาเหตุนั้น ซึ่งมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย อีกทั้งไม่มีถ้อยคำเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธาน จึงไม่ทำให้เกิดปัญหาการใช้และการตีความความถ้อยคำในกฎหมาย โดยรองศาสตราจารย์กำชัย จงจักรพันธ์ มีความเห็นว่า บทบัญญัติตามมาตรา 189 เดิมมีความเหมาะสมกว่า บทบัญญัติตามมาตรา 193/27 ใหม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วย เพราะกฎหมายจะต้องมีความชัดเจนไม่คลุมเคลือ จนก่อให้เกิดปัญหาในการใช้และการตีความ

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง ในการยึดหน่วงทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดหนี้อื่นเป็นคุณประโยชน์แก่ตนไว้จนกว่าจะได้ชำระหนี้ตามมาตรา 241 นั้น มีข้อที่น่าคิดว่า ถ้าทรัพย์สินที่ยึดถือไว้ไม่ใช่เป็นทรัพย์สินของลูกหนี้แต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น เจ้าหนี้จะใช้สิทธิยึดหน่วงไว้ได้หรือไม่ ตัวอย่างเช่น แดงยืมรถยนต์ของดำมาใช้ ปรากฏว่าเกิดอุบัติเหตุรถชนทำให้รถยนต์ได้รับความเสียหาย แดงจึงนำรถไปให้ขาวซ่อม เมื่อซ่อมเสร็จแดงไม่มีเงินจ่ายค่าซ่อมรถ ขาวจึงยึดหน่วงรถยนต์คันดังกล่าวไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ค่าซ่อมรถ ค่าซึ่งเป็นเจ้าของรถจะมาขอรับรถคืน โดยให้ไปเรียกค่าซ่อมเอากับแดงได้หรือไม่ และถ้าสิทธิเรียกร้องค่าซ่อมรถของเจ้าหนี้ขาดอายุความ ลูกหนี้จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้หรือไม่ โดยหลักทรัพย์ที่เจ้าหนี้จะใช้สิทธิยึดหน่วงได้ต้องเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ก็ได้ ดังนั้น ตามตัวอย่างเมื่รถยนต์จะเป็นของดำ ขาวเจ้าหนี้ก็มีสิทธิยึดหน่วงรถยนต์เอาไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ ซึ่งผู้ชำระหนี้ นั้นจะเป็นใครก็ได้ไม่ว่าแดง หรือดำ และเมื่อได้ชำระหนี้แล้วสิทธิยึดหน่วงของเจ้าหนี้ก็จะดับสิ้นไป นอกจากนี้ตามมาตรา 248 มีหลักว่า การใช้สิทธิยึดหน่วงของเจ้าหนี้ไม่ทำให้อายุความสิทธิเรียกร้องสะดุด

⁴ หนี้อุปกรณ์ หรือสัญญาอุปกรณ์ คือ สัญญาที่ไม่สามารถเกิดขึ้นและเป็นอยู่ได้โดยลำพัง ในแง่ความสมบูรณ์ของสัญญาอุปกรณ์นั้น นอกจากต้องสมบูรณ์ตามหลักความสมบูรณ์ของตัวมันเองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของสัญญาประธานอีกด้วย เช่น สัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง สัญญาจำนำ เป็นต้น

หยุดลง ดังนั้นในระหว่างที่เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิยึดหน่วงอยู่นั้น สิทธิเรียกร้องของเจ้าหน้าที่อาจจะขาดอายุความลงก็ได้ ซึ่งเมื่อสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแม้ลูกหนี้จะมีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่ยังคงมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นต่อไปได้ตามมาตรา 193/27 โดยยังสามารถเรียกร้องบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่ยึดถือไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้

3.2 ปัญหากรณีการยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

สิทธิของลูกหนี้ในการยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความ มีปัญหาคิดว่า ถ้าลูกหนี้ยังไม่ถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีลูกหนี้จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้หรือไม่ หรือลูกหนี้มีสิทธิยกอายุความขึ้นเฉพาะเมื่อถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องเป็นคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น ซึ่งการที่ลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก่อนหรือหลังจากเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีมีผลแตกต่างกันอย่างไร และถ้าก่อนถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีลูกหนี้ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้ว หากภายหลังถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีลูกหนี้ต้องยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การหรือไม่ นอกจากนั้นการที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ซึ่งถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความอย่างหนึ่ง ถ้าลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก่อนหรือหลังจากเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีมีผลแตกต่างกันอย่างไร โดยแยกพิจารณา ดังนี้

ก. ลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก่อนหรือหลังจากถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีทำได้หรือไม่ และมีผลแตกต่างกันอย่างไร

โดยปกติการยกอายุความขึ้นต่อสู้คือการที่ลูกหนี้ใช้สิทธิปฏิเสธไม่ยอมชำระหนี้ตามที่เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเรียกร้องโดยอ้างเหตุว่าหนี้ขาดอายุความแล้วขึ้นต่อสู้ ซึ่งหนี้ที่ขาดอายุความนั้นหนี้ยังไม่ระงับเจ้าหน้าที่จึงยังคงมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ โดยการใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าว ถ้าลูกหนี้ปฏิเสธไม่ยอมปฏิบัติตามเจ้าหน้าที่ต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ดังนั้นจะเห็นว่าภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ลูกหนี้สามารถใช้สิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ได้แม้เจ้าหน้าที่ยังไม่ฟ้องคดี หรือหากต่อมาเจ้าหน้าที่นำคดีฟ้องต่อศาลลูกหนี้ก็สามารถใช้สิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ได้เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าก่อนหรือหลังจากเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีถ้าหนี้ขาดอายุความลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ได้เสมอ ซึ่งการใช้สิทธิปฏิเสธดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นการที่ลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้ว โดยผลการยกอายุความขึ้นต่อสู้ของทั้งสองกรณีนี้ทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องชำระหนี้ตามที่เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเรียกร้อง แต่มีข้อแตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีก่อนเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีแม้ลูกหนี้จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ก็ตามเจ้าหน้าที่ยังสามารถนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลได้อีก แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีแล้ว จำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้มีผลทำให้ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์ผู้เป็นเจ้าหน้าที่ ดังนั้นในกรณีนี้เจ้าหน้าที่จะนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลอีกไม่ได้

เพราะถือว่าเป็นการฟ้องซ้ำ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 148⁵ เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้เงินจำนวน 100,000 บาทจากนาย ข. กำหนดชำระเงินคืนวันที่ 1 มกราคม 2534 นาย ข. เจ้าหนี้เพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องกับนาย ก. ต่อมาวันที่ 19 มกราคม 2544 นาย ข. ได้มาทวงถามให้นาย ก. ชำระหนี้เงินกู้ นาย ก. ปฏิเสธโดยอ้างว่าหนี้ขาดอายุความแล้วตนมีสิทธิไม่ต้องชำระหนี้ได้ นาย ข. เจ้าหนี้จึงนำสัญญากู้เงินดังกล่าวมาฟ้องร้องต่อศาล ในชั้นพิจารณาคดี จำเลยคือ นาย ก. ลูกหนี้ให้การต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว ศาลจึงพิพากษายกฟ้อง ดังนั้นนาย ข. เจ้าหนี้จะนำคดีดังกล่าวมาฟ้องร้องต่อศาลอีกไม่ได้

ข. ก่อนเจ้าหนี้ฟ้องคดีลูกหนี้ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้ว หากภายหลังถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้ต้องยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การหรือไม่

การดำเนินขบวนการพิจารณาคดีในศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลกล่าวหาว่าจำเลยได้กระทำความผิดต่อโจทก์เพื่อขอให้ศาลจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ตามกฎหมาย จำเลยผู้ถูกกล่าวหาทำหน้าที่ยื่นคำให้การเพื่อต่อสู้คดี โดยเมื่อโจทก์ได้ยื่นฟ้องต่อศาลและศาลสั่งรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลออกหมายส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้คดี โดยให้โจทก์ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อส่งหมายดังกล่าวภายใน 7 วันนับแต่วันยื่นคำฟ้องตามมาตรา 173 วรรคหนึ่ง และเมื่อได้ส่งหมายเรียกและคำฟ้องให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายใน 15 วันตามมาตรา 177 วรรคหนึ่ง โดยในคำให้การจำเลยต้องแสดงโดยชัดแจ้งว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้นตามมาตรา 177 วรรคสอง แสดงให้เห็นว่า การต่อสู้คดีของจำเลยในชั้นศาลจำเลยไม่อาจทำได้โดยวิธีการอื่นนอกจากต่อสู้ไว้ในคำให้การ ซึ่งข้อต่อสู้ในกรณีนี้ขาดอายุความนั้น แม้ว่าลูกหนี้จะยกขึ้นต่อสู้แล้วก่อนเจ้าหนี้ฟ้องคดีก็ถือว่าเป็นการยกข้อต่อสู้นอกศาล ถ้าภายหลังถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้ซึ่งเป็นจำเลยไม่ยกขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การย่อมไม่ก่อให้เกิดประเด็นในคดีที่ศาลจะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้ ดังนั้นแม้ว่าก่อนเจ้าหนี้ฟ้องคดีลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้แล้วก็ตาม หากภายหลังถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้จะต้องยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วไว้ในคำให้การอีกด้วย มิฉะนั้นศาลจะถือว่าไม่มีประเด็นเรื่องหนี้ขาดอายุความและพิจารณาคดีไปตามคำฟ้องของฝ่ายโจทก์

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 148 บัญญัติว่า “คดีที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว ห้ามมิให้คู่ความเดียวกันหรือร้องฟ้องกันอีก ในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน”

ค. ถ้าก่อนหรือหลังจากที่เจ้าหนี้ฟ้องคดีลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้จะมีผลแตกต่างกันอย่างไร

เนื่องจากประโยชน์ที่ลูกหนี้ได้รับจากการที่หนี้ขาดอายุความคือ มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้นั้น ลูกหนี้จะใช้หรือไม่ใช้สิทธิดังกล่าวก็ได้ โดยถ้าลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดีมีผลทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้อีก เพราะถือว่าลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3690/2532 วินิจฉัยว่า โจทก์ส่งหนังสือแจ้งรายการหนี้ให้จำเลยชำระจำเลยไม่ได้ยกอายุความขึ้นปฏิเสธความรับผิด แต่ได้ลงนามรับรองที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขในหนังสือนั้น ดังนั้นแม้จะฟังว่าสิทธิเรียกร้องของโจทก์บางรายการน่าจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่พฤติการณ์ของจำเลยดังกล่าวย่อมถือว่าเป็นการแสดงออกโดยปริยายว่าได้ละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความนั้นแล้ว จำเลยจึงไม่อาจอ้างอายุความมาเป็นข้อคัดฟ้องเพื่อปฏิเสธความรับผิดเป็นต้น แต่ผลการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ภายหลังจากที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้จะมีความต่างกันกล่าวคือ ก่อนเจ้าหนี้ฟ้องคดีเมื่อเจ้าหนี้ทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้โดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ เจ้าหนี้จะเข้าบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้โดยผลการไม่ได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าหนี้กระทำการเช่นนั้นได้ แต่เจ้าหนี้ต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ต่างจากเมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดีแล้วลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้โดยถ้าศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โจทก์จำเลยมีมูลหนี้ต่อกันจริงและจำเลยผู้เป็นลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้ ศาลจึงพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ซึ่งในกรณีนี้ถ้าลูกหนี้ยังไม่ยอมชำระหนี้ตามคำพิพากษาเจ้าหนี้ไม่ต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลอีกครั้ง เพราะศาลได้มีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ดังนั้นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษสามารถร้องขอให้ศาลบังคับคดีเอากับลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้เลยภายในสิบปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมาตรา 271⁶ เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้เงินจำนวน 200,000 บาทจากนาย ข. กำหนดชำระเงินคืนวันที่ 1 มีนาคม 2534 แต่นาย ข. เจ้าหนี้ปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเอาเงินจากนาย ก. ลูกหนี้ ต่อมาวันที่ 2 มีนาคม 2544 นาย ข. ทวงถามให้นาย ก. ชำระหนี้ นาย ก. ยอมรับว่าเป็นหนี้เงินกู้ตามจำนวนเงินดังกล่าวจริง แต่ตอนนี้ยังไม่มีเงินเนื่องจากเพิ่งซื้อรถยนต์คันใหม่แล้วจะหาเงินมาใช้ให้ในภายหลัง ดังนั้นนาย ข. จะบังคับยึดรถยนต์ของนาย ก. มาขายเพื่อเอาเงินชำระหนี้ให้ตนเองไม่ได้ แต่นาย ข. ต้องนำสัญญากู้เงินดังกล่าวมาฟ้องต่อศาล ซึ่งในชั้นพิจารณานาย ก. ยอมรับว่าเป็นหนี้เงินกู้

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 บัญญัติว่า “ ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพคดี (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทั้งหมด หรือบางส่วนคู่ความ หรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) ขอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นได้ภายในสิบปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

นาย ข. จริง และยังไม่ได้ใช้คืนโดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ศาลจึงพิพากษาให้นาย ก. จำเลยชำระหนี้ แต่นาย ก. ก็ยังเพิกเฉยไม่ยอมชำระ ดังนั้นนาย ข. เจ้าหนี้สามารถร้องขอให้ศาลบังคับคดีให้นาย ก. ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องนำคดีมาฟ้องใหม่

นอกจากนี้มีปัญหาว่า เนื่องจากการไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความโดยปริยายอย่างหนึ่ง ดังนั้นลูกหนี้จะทำการสละประโยชน์แห่งอายุความภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้วแต่ก่อนถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดีได้หรือไม่

ตามมาตรา 193/24 กำหนดห้ามลูกหนี้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความก่อนอายุความจะครบกำหนดเท่านั้น แต่เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าลูกหนี้จะถูกฟ้องคดีหรือไม่ ถ้าหากหนี้้นขาดอายุความแล้วลูกหนี้สามารถสละประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากอายุความได้โดยกฎหมายยอมรับให้ตามเจตนาของลูกหนี้ และเมื่อลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความก่อนถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดีแล้ว แต่ลูกหนี้ก็ยังไมยอมชำระหนี้อีก เจ้าหนี้จึงนำคดีมาฟ้องศาล ซึ่งในชั้นพิจารณาคดี กรณีนี้ลูกหนี้จะยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วไม่ได้เพราะลูกหนี้ได้สละประโยชน์แห่งอายุความไปแล้วก่อนที่จะเจ้าหนี้ฟ้องคดี เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2823/2528 วินิจฉัยว่า ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว จำเลยมีหนังสือรับรองยอดหนี้ที่ค้างชำระส่งไปยังผู้อำนวยการกองตรวจเงินรัฐวิสาหกิจและเงินทุนสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินระบุว่า จำเลยเป็นลูกหนี้โจทก์และจำเลยได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์บางส่วนถือได้ว่าจำเลยสละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความ จำเลยจึงไม่มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้และต้องรับผิดชอบชำระหนี้ที่ค้างให้แก่โจทก์ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าเป็นการที่กฎหมายปิดปากลูกหนี้ไม่ให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้อีก เหตุผลเพราะหลักกฎหมายปิดปาก⁷ มีเจตนารมณ์เพื่อให้เกิด

⁷ หลักกฎหมายปิดปากของไทย แบ่งออกเป็น 3 ประเภทเช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษดังนี้

1. หลักกฎหมายปิดปากโดยคำพิพากษา ถือว่า คำพิพากษาของศาล (King 's Court) มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องยอมรับเป็นยุติ ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้
2. หลักกฎหมายปิดปากโดยกรรมธรรม์สัญญา ถือว่า ข้อความซึ่งคู่กรณีทำขึ้นในเอกสารที่มีการประทับตราสารกรรมธรรม์ (Seal) ย่อมเป็นข้อพิสูจน์ที่เด็ดขาดว่า ข้อความนั้นๆ เป็นจริง ฉะนั้นคู่กรณีหรือคู่ความนั้นๆ จะถูกปิดปากไม่ให้กล่าวอ้างว่า ข้อความในเอกสารไม่เป็นจริงหรือจะกล่าวอ้างเป็นอย่างอื่นไม่ได้
3. หลักกฎหมายปิดปากโดยความประพฤติ ถือว่า การกระทำของบุคคลย่อมจะขัดขวางหรือเป็นการปิดปากไม่ให้มีการอธิบายหรือกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเป็นอย่างอื่น โดยแบ่งออกเป็น 3 กรณีคือ
 - 3.1 กฎหมายปิดปากเพราะมีข้อสัญญาหรือข้อตกลง (Estoppel By Agreement)
 - 3.2 กฎหมายปิดปากเพราะกระทำเป็นตัวแทน (Estoppel By Representation)
 - 3.3 กฎหมายปิดปากเพราะความประมาทเลินเล่อ (Estoppel By Negligence)

ความเป็นธรรมโดยการลงโทษบุคคล หรือคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในคดีไม่ให้กล่าวอ้าง หรือปฏิเสธ ข้อความ หรือการกระทำบางเรื่องอันเป็นผล หรือเนื่องมาจากความผิดของบุคคลนั่นเอง ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ได้ทำการยอมรับแล้วว่าตนเป็นหนี้เจ้าหนี้จริงและยังไม่ได้ชำระหนี้ นั้น จึงไม่มีเหตุผล ที่จะยอมให้ลูกหนี้อายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ นั้นได้อีกครั้ง แม้ว่าหนี้จะขาด อายุความแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะลูกหนี้ได้สละประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากอายุความนั้นไปแล้วตาม มาตรา 193/24

ง. ในชั้นพิจารณาคดี เมื่อยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การแล้ว แต่ขาดนัดพิจารณา สามารถทำได้หรือไม่ และมีผลอย่างไร

ตามปัญหา นี้ ถ้าข้อเท็จจริงมีว่า เจ้าหนี้เป็นโจทก์นำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาล บังคับให้ลูกหนี้และผู้ค้ำประกันชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืม โดยลูกหนี้ผู้เป็นจำเลยได้ยกข้อต่อสู้ไว้ใน คำให้การว่าหนี้ตามสัญญาผู้ดังกล่าวขาดอายุความแล้ว แต่พอถึงวันสืบพยานวันแรก ลูกหนี้ไม่ มาศาลมีแต่ผู้ค้ำประกันมาศาลเพียงคนเดียวและผู้ค้ำประกันได้ยื่นขอขมขใจเงินตามสัญญากู้ยืมให้ แก่เจ้าหนี้แทนลูกหนี้แล้วผู้ค้ำประกันจึงมาใช้สิทธิไล่เบี้ยเอากับลูกหนี้ ในกรณีนี้ลูกหนี้จะอ้างว่าได้ ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การแล้วผู้ค้ำประกันจึงสิ้นสิทธิไล่เบี้ยได้หรือไม่

ตามข้อเท็จจริง ในวันสืบพยานวันแรก ลูกหนี้ซึ่งเป็นจำเลยไม่มาศาลถือว่า จำเลยขาดนัด พิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 197 วรรคสองแล้ว แม้ว่าหน้าที่นำสืบ จะตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ก็ตาม โดยผลของการที่จำเลยขาดนัดพิจารณา ศาลมีหน้าที่จะต้องสั่งแสดงว่า จำเลยขาดนัดพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202 ซึ่งการพิจารณาคดีของศาลนั้นจะต้องพิจารณาตามประเด็นที่มีอยู่ในคำฟ้องและ คำให้การ โดยในกรณีนี้ แม้จำเลยลูกหนี้จะขาดนัดพิจารณา แต่เมื่อได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ในคำ ให้การแล้ว ศาลก็สามารถหยิบยกประเด็นเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นมาพิจารณายกฟ้องโจทก์ได้ ดังนั้นการที่ผู้ค้ำประกันยื่นขอขมขใจเงินให้แก่เจ้าหนี้โดยไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ ย่อมมีผลทำให้ผู้ค้ำประกันสิ้นสิทธิไล่เบี้ยเอากับลูกหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 695

โดยตามกฎหมายไทยได้นำเอาหลักกฎหมายปิดปากมาบัญญัติไว้แล้วในมาตราต่างๆ โดยชัดแจ้ง แต่ ไม่มีมาตราใดเลยที่ใช้คำว่ากฎหมายปิดปาก หรือว่าให้ปิดปากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้นเมื่อมีคดีพิพาทเกี่ยวกับ กรณี หรือเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ศาลหรือผู้ชักกฎหมายจะต้องกล่าวอ้าง หรือหยิบยกมาตรานั้นๆ ขึ้นมาใช้ว่ากันเลย (พงษ์อาจ ตริกิจวัฒนากุล, “กฎหมายปิดปาก” วิทยานพนธ์ปริชญูญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2525 , หน้า 209 – 218)

3.3 ปัญหาความแตกต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบกับการสละประโยชน์แห่งอายุความ และผลบังคับ

สาเหตุเพราะกฎหมายบัญญัติผลของการรับสภาพความรับผิดชอบ การสละประโยชน์แห่งอายุความเอาไว้แตกต่างกันตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 จึงทำให้เกิดปัญหาการบังคับชำระหนี้ภายหลังจากมีการกระทำดังกล่าว โดยแยกพิจารณาดังนี้

ก. กรณีเจ้าหนี้ฟ้องคดีแล้ว ในชั้นพิจารณาคดีของศาล ถ้าลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบ หรือสละประโยชน์แห่งอายุความ โดยยอมรับผิดตามคำฟ้องโจทก์ศาลจึงพิพากษาให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ในกรณีดังกล่าวนี้ไม่มีปัญหาความแตกต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบกับการสละประโยชน์แห่งอายุความ เพราะไม่ว่าลูกหนี้จะยอมรับผิดด้วยวิธีการใดก็ตาม การบังคับชำระหนี้ต้องเป็นไปตามผลของคำพิพากษาเสมอไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลการรับสภาพความความรับผิดชอบ หรือการสละประโยชน์แห่งอายุความ

ข. กรณีเจ้าหนี้ยังไม่ฟ้องคดี เนื่องจากการสละประโยชน์แห่งอายุความลูกหนี้จะต้องรู้ว่าหนี้นั้นขาดอายุความแล้ว และเมื่อสละประโยชน์แห่งอายุความไปแล้วทำให้ไม่มีประโยชน์จากอายุความที่ลูกหนี้จะยกขึ้นอ้างได้อีกต่อไป ลูกหนี้จึงต้องรับผิดทั้งหมดเต็มตามจำนวนหนี้ที่มีอยู่จะรับผิดแต่เพียงบางส่วนไม่ได้ แต่การรับสภาพความรับผิดชอบลูกหนี้จะรู้หรือไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว และจะรับสภาพความรับผิดชอบในหนี้เต็มตามจำนวนหรือแต่เพียงบางส่วนก็ได้ ทำให้เกิดปัญหาเป็นการกระทำที่ทับซ้อนกัน แต่มีผลการบังคับชำระหนี้ที่แตกต่างกันกล่าวคือ ในกรณีที่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วแต่ลูกหนี้ได้มาทำการรับสภาพความรับผิดชอบเต็มตามจำนวนหนี้ โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือโดยการให้ประกันต่อเจ้าหนี้จะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วยหรือไม่ ถ้าใช่ การบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งตามปัญหาดังกล่าวนี้มีนักกฎหมายให้ความเห็นแตกต่างกันดังนี้

ความเห็นแรก⁸ เห็นว่า “เนื้อความในมาตรา 192 (193/24) และมาตรา 188 (193/28) มีผลเท่ากันคือ การกระทำตามมาตรา 188 ไม่ว่าจะทราบเรื่องขาดอายุความ หรือไม่ก็ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 192 ดังนั้นมาตรา 192 จึงมุ่งบัญญัติถึงผลของการสละประโยชน์แห่งอายุความเป็นสำคัญ มิได้บัญญัติถึงว่าทำอะไรจึงเรียกว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ” จะเห็นว่าตามความเห็นนี้ ทั้งสองเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องเดียวกัน โดยถือว่าการรับสภาพความรับผิดชอบไม่ว่าลูกหนี้จะรู้ว่าหนี้ขาดอายุความหรือไม่ก็ตามเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ

⁸ อนุวัติ ใจสมุทร , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม , หน้า 524 .

ความเห็นสอง⁹ เห็นว่า “ บทบัญญัติสองมาตราที่มีความทับกันอยู่บ้าง โดยผลของบทบัญญัติมาตรา 192 ทำให้มาตรา 188 วรรค 2 และวรรค 3 มีประโยชน์น้อยไปมากและประโยชน์ที่เห็นก็มีเหลือเพียงว่า ถ้าลูกหนี้ได้กระทำความผิดไว้โดยไม่ทราบว่าเป็นหนี้ขาดอายุความคดีจึงจะเข้าในมาตรา 188 วรรค 2 หรือวรรค 3 โดยไม่เข้าในมาตรา 192 นี้เพราะถ้าลูกหนี้ได้กระทำความผิดโดยไม่ทราบความจริงจะว่าได้ตั้งใจสละไม่ยกอายุความก็ไม่น่าจะเป็นไปได้” จะเห็นว่าตามความเห็นนี้ ทั้งสองเรื่องมีความทับซ้อนกันอยู่ โดยถือว่าการรับสภาพความรับผิด ถ้าลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ

จากความเห็นดังกล่าวผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่สอง เพราะถ้าถือว่าการรับสภาพความรับผิดของลูกหนี้ไม่ว่าจะรู้หรือไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความแล้วจะทำให้การกระทำของลูกหนี้ที่จะถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เลย เพราะจะเข้ากรณีเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความไปเสียหมด ซึ่งมีผลทำให้ลูกหนี้ต้องรับผิดเต็มตามจำนวนหนี้เพราะเมื่อลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความไปแล้วจึงไม่สามารถอ้างประโยชน์จากอายุความนั้นได้อีก ซึ่งในกรณีที่ลูกหนี้ไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความ ถ้าลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดไว้เพียงบางส่วน เช่น นาย ก. ลูกหนี้ทำสัญญากู้เงินจำนวน 300,000 บาทจากนาย ข. ต่อมาเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้วแต่นาย ก. ลูกหนี้ไม่รู้จึงทำหนังสือถึงนาย ข. เจ้าหนี้ว่า เงินที่ตนได้ทำสัญญากู้ยืมจากนาย ข. จำนวน 300,000 บาทนั้นจะนำมาใช้คืนให้ในเดือนหน้าจำนวน 100,000 บาท โดยลงชื่อนาย ก. ลูกหนี้ โดยกรณีนี้ถ้าถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความจะมีผลให้นาย ก. ลูกหนี้ต้องรับผิดเต็มตามจำนวนหนี้คือ 300,000 บาท ซึ่งหากเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่าหลักการรับสภาพความรับผิดจะไม่มีกรณีที่จะนำมาปรับใช้ได้เลย ถ้าไม่มีจุดแบ่งแยกระหว่างการกระทำทั้งสองคือ ลูกหนี้รู้หรือไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา อย่างไรก็ตาม การรับสภาพความรับผิดไม่ว่าจะใช้ได้เฉพาะกรณีที่ลูกหนี้ไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความเท่านั้น ในกรณีที่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วและทำการรับสภาพความรับผิดเพียงบางส่วนก็ทำได้ไม่ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ ดังนั้น ตามปัญหาข้างต้น ถ้าลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วและทำการรับสภาพความรับผิดเต็มตามจำนวนหนี้ต้องถือว่าเป็นกรณีที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว

และตามแนวคำพิพากษา¹⁰ หลังจากหนี้ที่จำเลยจะต้องรับผิดต่อโจทก์ขาดอายุความ จำเลยได้ทำสัญญารับสภาพความรับผิด ถือได้ว่าจำเลยละเลยซึ่งประโยชน์แห่งอายุความที่ครบบริบูรณ์

⁹ พระยาเทพวิฑูร , ถ้อยคำพิพากษาฎีกาที่ 1457/2525 , 3376/2531 , 5088/2532 , 646/2534
¹⁰ ศักดิ์ สนองชาติ , ถ้อยคำพิพากษาฎีกาที่ 1457/2525 , 3376/2531 , 5088/2532 , 646/2534

แล้ว สัญญาดังกล่าวย่อมสมบูรณ์ผูกพันจำเลยตามมาตรา 188 วรรคสาม (193/28) และโดยผลของสัญญาถือว่าจำเลยได้ละเสียซึ่งอายุความตามมาตรา 192 วรรคแรก (193/24) จำเลยจะยกอายุความขึ้นต่อสู้อีกไม่ได้ แสดงให้เห็นว่าการรับสภาพความรับผิดมีผลเป็นการสละประโยชน์อายุความได้ ดังนั้นก่อนเจ้าหนี้ฟ้องคดี ถ้าลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว มาทำการรับสภาพความรับผิดเต็มตามจำนวนหนี้ ซึ่งมีผลถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความได้นั้น แต่ลูกหนี้ก็ยังมิยอมชำระหนี้ เจ้าหนี้จึงต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ซึ่งในกรณีนี้เจ้าหนี้ควรจะใช้สิทธิเรียกร้องโดยอ้างถึงการที่ลูกหนี้ได้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้วจะดีกว่าอ้างถึงการรับสภาพความผิดของลูกหนี้ เพราะกรณีการสละประโยชน์ตามกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าเจ้าหนี้จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องบังคับชำระหนี้ภายในอายุความกี่ปี ต่างจากกรณีการรับสภาพความรับผิดซึ่งจะต้องบังคับชำระหนี้ภายในกำหนด 2 ปี ตามมาตรา 193/35

มีปัญหาที่น่าพิจารณาว่า การรับสภาพความรับผิดที่ไม่ถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ นอกจากกรณีที่ลูกหนี้ไม่รู้ว่ามีหนี้ขาดอายุความมาทำการรับสภาพความรับผิดเต็มจำนวนหรือเพียงบางส่วน กับกรณีที่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความมาทำการรับสภาพความรับผิดเพียงบางส่วนนั้น จะมีกรณีอื่นอีกหรือไม่ที่ถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดแต่ไม่เป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งตามปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะมีการกระทำในกรณีอื่นที่ถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดแต่ไม่เป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความได้ ถ้าเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยอมรับว่าเป็นหนี้ยังไม่ชำระ และหนี้ขาดอายุความแล้ว แต่ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องคดีจะยกอายุความขึ้นต่อสู้ เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้เงิน นาย ข. ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว นาย ข. เจ้าหนี้มาทวงถามให้ นาย ก. ชำระหนี้ นาย ก. ลูกหนี้จึงได้ทำหนังสือให้ นาย ข. โดยยอมรับว่าเป็นหนี้เงินกู้ นาย ข. จริง และยังไม่ได้ชำระเงินคืน แต่หนี้เงินกู้ยืมนี้ขาดอายุความแล้ว ถ้านาย ข. ฟ้องคดี นาย ก. จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ โดยลงชื่อ นาย ก. ลูกหนี้ ซึ่งตามตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ถึงแม้ลูกหนี้จะยอมรับว่าเป็นหนี้แต่ก็ไม่ได้สละประโยชน์ที่ได้รับจากการที่หนี้ขาดอายุความ โดยจะยกอายุความขึ้นต่อสู้ถ้าถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี จึงถือไม่ได้ว่าเป็นการที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความ แต่การกระทำของลูกหนี้โดยมีหลักฐานเป็นหนังสือยอมรับว่าเป็นหนี้และรู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว ถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดได้ ดังนั้น กรณีนี้ถ้าเจ้าหนี้ต้องการฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้เงินกู้ที่ขาดอายุความไปแล้ว เจ้าหนี้ต้องฟ้องคดีโดยอ้างถึงการรับสภาพความผิดที่ลูกหนี้ได้แสดงออกมาโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือเพื่อขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้

แต่จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นมีข้อที่น่าพิจารณาต่อว่า เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดีโดยอ้างถึงการรับสภาพความรับผิดของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังสามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้อีกหรือไม่ โดยหลักการ

รับสภาพความรับผิดชอบ คือ การยอมรับว่าเป็นหนี้ ยอมรับผูกพันตนในการชำระหนี้ตามมูลหนี้เดิม¹¹ ซึ่งถ้าลูกหนี้มีข้อต่อสู้เรื่องความสมบูรณ์ของหนี้อย่างไร แต่ในการรับสภาพความรับผิดชอบลูกหนี้ไม่ได้โต้แย้งอันใดไว้แสดงว่าลูกหนี้ได้สละข้อต่อสู้นั้นแล้ว รวมถึงเรื่องอายุความด้วย ส่วนการสละประโยชน์แห่งอายุความ คือ การไม่ถือเอาประโยชน์จากอายุความที่ขาดเป็นการสละประโยชน์ในเรื่องอายุความเท่านั้น ไม่ได้สละข้อต่อสู้เรื่องความสมบูรณ์ของหนี้ด้วยแต่อย่างใด ดังนั้นการพิจารณาว่า กรณีลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบแล้ว ลูกหนี้ยังสามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้อีกหรือไม่ ต้องดูว่าการรับสภาพความรับผิดชอบนั้น ลูกหนี้ได้โต้แย้งถึงเรื่องการที่หนี้ขาดอายุความไว้หรือไม่ ถ้าไม่ได้แย้งไว้ต้องถือว่าลูกหนี้สละข้อต่อสู้เรื่องอายุความแล้วจึงยกอายุความขึ้นต่อสู้เมื่อถูกฟ้องคดีไม่ได้ แต่ตามปัญหาดังกล่าวข้างต้น ลูกหนี้ได้ทำการโต้แย้งไว้ในหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบแล้วว่า ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องคดีจะยกอายุความขึ้นต่อสู้แสดงว่า ลูกหนี้ไม่ได้สละข้อต่อสู้เรื่องอายุความ ดังนั้นตามปัญหานี้ เมื่อลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี เพราะลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบเอาไว้ก็ตาม แต่ลูกหนี้ก็ยังยกอายุความขึ้นเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้ เนื่องจากไม่ได้สละข้อต่อสู้เรื่องอายุความแต่อย่างใด

และเนื่องจากโดยหลักผลของการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความทำให้เจ้าหนี้สามารถบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ในมูลหนี้เดิมที่ขาดอายุความไปแล้วได้ โดยลูกหนี้ไม่สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ จึงเกิดปัญหาว่า ข้อต่อสู้อื่นลูกหนี้จะยกขึ้นต่อสู้ได้หรือไม่ ถ้ามูลหนี้เดิมที่ขาดอายุความไปแล้วนั้น เป็นหนี้ที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งโดยปกติเจ้าหนี้จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ เช่น หนี้ที่ขาดหลักฐานเป็นหนังสือ หรือหนี้ที่ทำไม่ถูกต้องตามแบบ เป็นต้น มูลหนี้เหล่านี้ ถ้าลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบหรือสละประโยชน์แห่งอายุความเจ้าหนี้จะฟ้องบังคับคดีลูกหนี้ได้หรือไม่ และลูกหนี้มีสิทธิยกข้อต่อสู้ได้อย่างไร กรณีนี้พิจารณาตามหลักการสละข้อต่อสู้ กรณีการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า การรับสภาพความรับผิดชอบเมื่อลูกหนี้ยอมรับว่าเป็นหนี้ ยอมรับที่จะผูกพันชำระหนี้ในมูลหนี้เดิม โดยไม่ได้โต้แย้งถึงความสมบูรณ์ของหนี้ จึงถือว่าลูกหนี้ได้สละข้อต่อสู้ในเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้แล้ว ดังนั้นเมื่อถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้จึงยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ไม่สมบูรณ์ขึ้นเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ไม่ได้ แต่ในกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ ลูกหนี้เพียงแต่ไม่ถือเอาประโยชน์จากอายุความที่ขาดแล้ว โดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ จึงเป็นเพียงการสละข้อต่อสู้เรื่องอายุความเท่านั้น ไม่ได้สละข้อต่อสู้เรื่องความสมบูรณ์ของหนี้ด้วย ดังนั้นเมื่อถูกเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้จึงสามารถยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ไม่สมบูรณ์ขึ้นเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ได้

¹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 646/2534

มีปัญหาที่ควรพิจารณาว่า การที่กฎหมายกำหนดอายุความการรับสภาพความรับผิดชอบขึ้นมาใหม่ 2 ปี ตามมาตรา 193/35 นั้น แสดงว่าการรับสภาพความรับผิดชอบทำให้เกิดหนี้ขึ้นมาใหม่ และหนี้เดิมระงับไปหรือไม่ แยกพิจารณาดังนี้

1. การกำหนดอายุความตามมาตรา 193/35 คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 พ.ศ.2535 ได้ให้เหตุผลว่า “ควรกำหนดอายุความขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะเพราะหนี้เดิมได้ขาดอายุความไปแล้ว เนื่องจากเจ้าหนี้มีได้ฟ้องร้องบังคับหนี้เดิมภายในกำหนดอายุความของหนี้เดิมโดยปล่อยให้ขาดอายุความ ต่อมาเมื่อลูกหนี้ได้ให้ประกันหรือยอมรับสภาพความรับผิดชอบต่อไปก็ควรกำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน เพื่อเป็นการเร่งรัดให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องเสียโดยเร็ว จึงไม่ควรให้มีอายุความเท่ามูลหนี้เดิม และเห็นสมควรกำหนดระยะเวลาไว้ 2 ปี ก็น่าจะเหมาะสมเพราะไม่ยืดเยื้อเกินไป” แสดงให้เห็นว่าเหตุผลที่กำหนดอายุความการรับสภาพความรับผิดชอบขึ้นมาใหม่เนื่องจากต้องการให้สิทธิเรียกร้องที่เกิดจากการรับสภาพความรับผิดชอบมีกำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิที่แน่นอน เพื่อบังคับให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิโดยเร็ว ไม่ใช่กำหนดอายุความขึ้นมาใหม่ เพราะเป็นสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นมาจากหนี้ใหม่

2. ตามมาตรา 193/35 บัญญัติว่า “.....สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือโดยการให้ประกันตามมาตรา 193/28 วรรคสอง ให้มีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่ได้รับสภาพความรับผิดชอบหรือให้ประกัน” จากมาตราดังกล่าว คำว่า “สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบ” ไม่น่าจะถือได้ว่าเป็นกรณีที่กฎหมายต้องการแสดงให้เห็นว่า การรับสภาพความรับผิดชอบทำให้เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นมาใหม่ เพราะเมื่อเทียบกับบทบัญญัติที่มีข้อความคล้ายกันในมาตรา 193/32 ที่บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุด หรือโดยสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้มีกำหนดอายุความสิบปี ทั้งนี้ ไม่ว่าสิทธิเรียกร้องเดิมจะมีกำหนดอายุความเท่าใด” ซึ่งในกรณีสัญญาประนีประนอมยอมความโดยหลักเป็นการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่หรือจะมีขึ้นให้หมดสิ้นไป ไม่ใช่เป็นการระงับหนี้มูลหนี้เดิมยังคงมีอยู่ เว้นแต่ถ้าการประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาทนั้น มีการเปลี่ยนสาระสำคัญของหนี้เดิมด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการแปลงหนี้ใหม่ย่อมมีผลให้หนี้เดิมระงับได้ ดังนั้น คำว่า “สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจาก.....” ในบทบัญญัติทั้งสองดังกล่าวนี้ จึงไม่น่าจะถือว่าทำให้เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นมาใหม่ได้

3. การรับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรา 193/28 เป็นกรณีที่ลูกหนี้แสดงเจตนาฝ่ายเดียว ซึ่งการแสดงเจตนาฝ่ายเดียว หรือนิติกรรมฝ่ายเดียวที่เกิดจากการกระทำของลูกหนี้ไม่น่าจะมีผลทำให้หนี้เดิมระงับได้ เพราะการกระทำดังกล่าวไม่ใช่การชำระหนี้ปลดหนี้ หักกลบหนี้ แปลงหนี้ใหม่ หรือหนี้เคลื่อนกลืนกัน ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้หนี้ระงับโดยมี

ข้อสังเกตว่า ความระงับแห่งหนึ่งเหล่านี้จะต้องมีความยินยอมของเจ้าหน้าที่ร่วมอยู่ด้วยเสมอ และไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายในมาตราใดที่กำหนดให้การแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของลูกหนี้ทำให้หนี้ระงับได้ ถึงแม้ว่าในกรณีการปลดหนี้จะเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวเช่นกัน แต่ก็เป็นการแสดงเจตนาที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่สมัครใจยอมรับความเสียหายที่เกิดขึ้นเอง ต่างจากการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของลูกหนี้ ซึ่งอาจมีผลทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับความเสียหายโดยเจ้าหน้าที่ไม่ได้ยินยอมด้วยเพราะถ้าถือว่าการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของลูกหนี้ทำให้หนี้ระงับได้ย่อมมีผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อีก หรือถ้าหากลูกหนี้ยอมชำระหนี้ให้เจ้าหน้าที่ก็ไม่มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ไว้โดยมีมูลที่จะอ้างได้ตามกฎหมาย เพราะหนี้ระงับไปแล้ว และถ้าพิจารณาถึงหลักประกันที่ให้ไว้ในหนี้เดิมไม่ว่าจะเป็นค้ำประกัน จำนอง จำนำ เมื่อหนี้ประธานระงับย่อมมีผลให้หลักประกันซึ่งเป็นหนี้อุปกรณ์ระงับตามไปด้วย ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่ไม่ยินยอมด้วยย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับความเสียหายอย่างแน่นอน

4. พิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการรับสภาพความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยอมรับที่จะชำระหนี้ในมูลหนี้เดิม โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของหนี้เดิม ซึ่งมีผลทำให้สิทธิเรียกร้องที่มีความบกพร่องไปเนื่องจากหนี้ขาดอายุความ กลับมาเป็นสิทธิเรียกร้องที่มีสภาพเดิม เหมือนก่อนขาดอายุความ จึงทำให้เห็นได้ว่า การรับสภาพความรับผิดชอบไม่ได้ทำให้หนี้เดิมระงับ เพราะเป็นการรับรองที่จะผูกพันตามมูลหนี้เดิม ส่วนข้อต่อสู้ในเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้เดิม ถ้าลูกหนี้ไม่ได้โต้แย้งเอาไว้ถือว่า ลูกหนี้สละข้อต่อสู้ดังกล่าวแล้วจึงยกขึ้นต่อสู้อีกไม่ได้ แต่ถ้าโต้แย้งไว้ก็สามารถยกขึ้นต่อสู้ได้ ทั้งนี้ เพราะการรับสภาพความรับผิดชอบเป็นความผูกพันตามหนี้เดิมจึงทำให้สามารถยกข้อต่อสู้ของหนี้เดิมขึ้นอ้างได้

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการรับสภาพความรับผิดชอบ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอายุความขึ้นใหม่ 2 ปี ตามมาตรา 193/35 นั้น ไม่น่าจะเป็นหนี้ใหม่ที่เกิดขึ้นมาและทำให้หนี้เดิมระงับไปได้ตามเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น

3.4 ปัญหาความใกล้เคียงของการกระทำระหว่างการสละประโยชน์แห่งอายุความ การรับสภาพความรับผิดชอบ การแปลงหนี้ใหม่ และการประนีประนอมยอมความ

เนื่องจากการรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความ มีวัตถุประสงค์ของการกระทำที่เหมือนกันคือเป็นการยอมรับความผูกพันและสละประโยชน์ที่มีอยู่ในมูลหนี้เดิม ต่างกันในเรื่องความรู้หรือไม่รู้หนี้ขาดอายุความแล้ว และจำนวนหนี้ว่ารับผิดชอบเต็มจำนวนหรือเพียงบางส่วน แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของหนี้เดิม จนทำให้เกิดเป็นการแปลงหนี้ใหม่ และไม่ใช่เป็นการตกลงกันเพื่อระงับข้อพิพาทแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามกรณีภายหลังจากหนี้ขาดอายุความ

แล้ว ถ้าลูกหนี้ได้มากระทำการใดๆ หรือได้ทำหนังสือให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อยอมรับผิดชำระหนี้ใน มูลหนี้ที่ขาดอายุความแล้ว โดยมีข้อความในหนังสือแตกต่างกัน ย่อมทำให้มีผลทางกฎหมาย แตกต่างกันด้วย และถ้าการกระทำดังกล่าวของลูกหนี้เข้าลักษณะของนิติกรรมที่มีความใกล้เคียงกัน มากกว่าหนึ่งอย่างจะมีผลทางกฎหมายอย่างไร โดยแยกพิจารณาตามตัวอย่างดังนี้

ก. นายแดงทำสัญญากู้ยืมเงินนายดำจำนวนเงิน 2,000,000 บาท กำหนดชำระเงินคืนวันที่ 19 มกราคม 2534 โดยนายดำเจ้าหนี้ไม่ทวงถามให้นายแดงลูกหนี้ชำระหนี้เลย ต่อมาวันที่ 2 มีนาคม 2544 นายแดงซึ่งไม่รู้ว่ามีหนี้ขาดอายุความไปแล้ว ได้นำรถยนต์ราคา 1,500,000 บาท มาใช้หนี้พร้อมทั้งทำหนังสือแจ้งนายดำว่าจะนำเงินกู้ยืมที่ค้างชำระจำนวน 500,000 บาท มาใช้คืน ให้ในเดือนหน้า กรณีดังกล่าวนี้ ถือว่านายแดงลูกหนี้ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบนายดำ เจ้าหนี้แล้ว ดังนั้นนายดำจึงสามารถใช้สิทธิเรียกร้องบังคับให้นายแดงชำระหนี้ให้แก่ตนได้ต่อไป ภายในกำหนดอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 193/35 โดยนายแดงไม่สามารถยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาด อายุความแล้วขึ้นปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้

ข. จากตัวอย่างในข้อ ก. ถ้านายแดงลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว แต่ก็ยังยินยอมนำรถยนต์มาชำระหนี้ และทำหนังสือดังกล่าวให้แก่นายดำเจ้าหนี้ กรณีนี้เป็นการกระทำที่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว และทำการรับสภาพความรับผิดชอบเต็มตามจำนวนหนี้ ซึ่งนอกจากจะถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบแล้ว ยังถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วย ดังนั้นนายดำจึงสามารถใช้สิทธิเรียกร้องบังคับให้นายแดงชำระหนี้ให้แก่ตนได้ต่อไป โดยนายแดงไม่สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้

ค. จากตัวอย่างในข้อ ก. ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว นายแดงลูกหนี้ได้ทำหนังสือถึงนายดำเจ้าหนี้ว่า หนี้ตามสัญญาเงินกู้จำนวนเงิน 2,000,000 บาท นั้นตอนนี้ยังไม่มีเงินจะชำระคืนให้ แต่ตนมีรถยนต์อยู่ 1 คันราคา 1,500,000 บาท ถ้านายดำต้องการซื้อจะขายให้เพื่อชดเชยหนี้เงินกู้ยืมดังกล่าว เมื่อนายดำได้ทราบข้อความในหนังสือแล้วจึงตอบตกลงซื้อรถยนต์จากนายแดง โดยนายดำและนายแดงได้ทำสัญญาซื้อขายรถยนต์คันดังกล่าว ต่อมานายแดงไม่ยอมส่งมอบรถยนต์ให้นายดำ กรณีนี้ถือว่า นายแดงลูกหนี้และนายดำเจ้าหนี้ได้ทำการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนสิ่งที่เป็นสาระสำคัญแห่งหนี้จากสัญญากู้ยืมเงินเดิมมาเป็นสัญญาซื้อขายรถยนต์ จึงมีผลให้ความผูกพันตามสัญญากู้ยืมเงินเดิมระงับเปลี่ยนมาผูกพันกันใหม่ตามสัญญาซื้อขายรถยนต์ ดังนั้น ถ้านายแดงลูกหนี้ไม่ยอมส่งมอบรถยนต์ให้แก่นายดำเจ้าหนี้ นายดำสามารถใช้สิทธิเรียกร้องตามสัญญาซื้อขายรถยนต์บังคับให้นายแดงส่งมอบรถยนต์ให้แก่ตนได้

ง. จากตัวอย่างในข้อ ก. ภายหลังจากขาดอายุความแล้ว นายคำเจ้าหนี้ได้มาทวงถามให้นายแดงลูกหนี้ชำระหนี้จำนวน 2,000,000 บาท ถ้าไม่ยอมชำระหนี้จะนำสัญญากู้ยืมเงินไปฟ้องร้องต่อศาล นายแดงจึงได้ทำหนังสือแจ้งให้นายคำทราบว่า เงินที่กู้ยืมมานั้นตนได้นำไปลงทุนค้าขายขาดทุนเหลือเพียงรถยนต์ 1 คัน ราคา 1,500,000 บาทจึงขอขอใช้เงินกู้ยืมดังกล่าวคืนได้แค่ 1,500,000 บาทเท่านั้น ส่วนเงินกู้ที่เหลือไม่สามารถคืนให้ได้โดยในการชำระหนี้เงินกู้คืนนั้น นายแดงจะนำรถยนต์ไปขายและนำเงินมาคืนให้ในเดือนหน้า พร้อมทั้งขอร้องนายคำไม่ให้นำสัญญากู้ยืมดังกล่าวไปฟ้องร้องต่อศาลโดยนายแดงลูกหนี้ลงชื่อในหนังสือด้วย ซึ่งนายคำได้ทราบและตกลงตามข้อความในหนังสือดังกล่าวแล้ว ต่อมาเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้นายแดงปฏิเสธไม่ยอมชำระ กรณีนี้ถือว่านายแดงลูกหนี้และนายคำเจ้าหนี้ได้ทำการตกลงกันประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นจากสัญญากู้ยืมเงินเดิมแล้ว และผูกพันกันใหม่ตามหนังสือประนีประนอมยอมความที่นายแดงลูกหนี้ทำขึ้น ดังนั้นถ้านายแดงไม่ยอมชำระหนี้ นายคำสามารถใช้สิทธิเรียกร้องตามสัญญาประนีประนอมบังคับให้นายแดงชำระหนี้ได้

จ. จากตัวอย่างในข้อ ก. ข. ค. และ ง. ถ้านายแดงลูกหนี้ทราบว่าหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 2,000,000 บาท ขาดอายุความแล้ว เมื่อนายคำเจ้าหนี้มาทวงถามให้ชำระหนี้ถ้าไม่ชำระจะนำสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวไปฟ้องร้องต่อศาล นายแดงจึงได้ทำหนังสือถึงนายคำว่า ขณะนี้ตนไม่มีเงินเลยเหลือแต่รถยนต์เพียง 1 คัน ราคา 1,500,000 บาท จึงต้องการทำสัญญาขายรถยนต์คันดังกล่าวให้แก่นายคำ แลกเปลี่ยนกับสัญญากู้ยืมเงินฉบับเดิมเพื่อขอใช้เงินกู้คืน พร้อมทั้งทำหนังสือแจ้งว่า จะนำเงินที่ค้างชำระอีกจำนวน 500,000 บาท มาใช้คืนให้ในเดือนหน้า ซึ่งนายคำเจ้าหนี้ได้ตกลงยินยอมด้วยกรณีนี้จะเห็นได้ว่า การกระทำของลูกหนี้เข้าลักษณะของการกระทำที่มีความใกล้เคียงกันทั้งสื่ออย่างกล่าวคือ การที่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว ยังทำหนังสือยอมใช้หนี้ดังกล่าวคืนให้แก่เจ้าหนี้ โดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ถือว่าลูกหนี้ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบและสละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว และการที่ลูกหนี้และเจ้าหนี้ได้ตกลงกันเพื่อระงับข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นจากการฟ้องร้องเป็นคดีพิพาทต่อศาลโดยการเปลี่ยนจากสัญญากู้ยืมเดิมมาเป็นสัญญาซื้อขายรถยนต์นั้น ถือว่าลูกหนี้และเจ้าหนี้ได้ตกลงกันทำสัญญาประนีประนอมยอมความและสัญญาแปลงหนี้ใหม่แล้ว ดังนั้นจะเห็นได้ว่าถ้าลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้ตามที่ได้กระทำไว้ เจ้าหนี้สามารถเลือกใช้สิทธิเรียกร้องในกรณีใดก็ได้เพื่อบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่อายุความการบังคับชำระหนี้จะแตกต่างกันกล่าวคือ

1. กรณีรับสภาพความรับผิดชอบ เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดอายุความ 2 ปีตามมาตรา 193/35 โดยบังคับชำระหนี้ได้ 2,000,000 บาท ตามที่ลูกหนี้ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบไว้

2. กรณีสละประโยชน์แห่งอายุความ เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดอายุเท่าใดกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ โดยบังคับชำระหนี้ได้ 2,000,000 บาท ตามที่ลูกหนี้ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความไว้

3. กรณีแปลงหนี้ใหม่ เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดอายุความ 10 ปี โดยบังคับชำระหนี้ได้ 2,000,000 บาท ตามที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ได้ตกลงกันทำการแปลงหนี้ใหม่

4. กรณีประนีประนอมยอมความ เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดอายุความ 10 ปี โดยบังคับชำระหนี้ได้ 2,000,000 บาท ตามที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันด้วยการประนีประนอมยอมความ

3.5 ปัญหาการกำหนดอายุความของการบังคับชำระหนี้ภายหลังจากที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ

ก. กรณีการรับสภาพความรับผิดชอบ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 2.3.4 การบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบนั้น เดิมกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความในกรณีที่ลูกหนี้มาทำการรับสภาพความรับผิดชอบว่า เจ้าหนี้สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ต่อไปได้อีกกี่ปี ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ปี พ.ศ.2535 จึงได้กำหนดให้ลูกหนี้มีอายุความรับผิดชอบต่อไปอีก 2 ปี ตามมาตรา 193/35 ซึ่งจะเห็นว่าการที่กฎหมายกำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้หลังจากมีการรับสภาพความรับผิดชอบของลูกหนี้ไว้โดยเฉพาะเช่นนี้ก็เพื่อให้เกิดความชัดเจนแน่นอน และไม่ต้องการให้เจ้าหนี้ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขึ้นมาใหม่อีกครั้งภายหลังจากที่หนี้ขาดอายุความไปแล้ว สามารถใช้สิทธิดังกล่าวบังคับเอาากับลูกหนี้ได้ในระยะเวลาที่ยาวนานเกินไป จึงทำให้มีปัญหาว่าคิดว่า กำหนดอายุความ 2 ปี ดังกล่าวนี้นี้มีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งตามวิทยานิพนธ์เรื่อง การรับสภาพความรับผิดชอบได้เสนอว่า¹² ควรมีอายุความตามมูลหนี้เดิม เพราะอายุความกำหนดขึ้นตามสภาพสิทธิเรียกร้อง¹³ เมื่อการรับสภาพความรับผิดชอบทำให้สภาพสิทธิเรียกร้องมีสภาพเดิมอายุความต้องเท่าเดิม

¹² นุสรุา วรณพงษ์, “การรับสภาพความรับผิดชอบ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 115.

¹³ การพิจารณาว่า สิทธิเรียกร้องใดจะมีกำหนดอายุความเท่าใด ต้องพิจารณาจากสภาพหรือลักษณะของสิทธิเรียกร้องนั้น ปรับเข้ากับประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้ตามขั้นตอนดังนี้

1. พิจารณามีกฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายพิเศษอื่นใด บัญญัติกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะหรือไม่ หากกำหนดไว้ก็เป็นไปตามนั้น

กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า แม้ตามหลักการรับสภาพความรับผิดชอบจะเป็นการที่ลูกหนี้กลับมาชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องเดิมไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมูลหนี้เดิมเลย อายุความจึงควรเท่าเดิมก็ตาม แต่กรณีดังกล่าวนี้เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว โดยเจ้าหนี้ไม่เอาใจใส่ในการใช้สิทธิเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ภายในกำหนดอายุความจนลูกหนี้เกิดสิทธิใหม่ตามกฎหมายที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ได้ แต่ด้วยสำนึกทางศีลธรรมที่ดีของลูกหนี้หรืออาจจะด้วยเหตุผลทางธุรกิจทำให้ลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิปฏิเสธดังกล่าว กลับมายอมชำระหนี้เดิมให้แก่เจ้าหนี้ อีกทั้งเนื่องจากเจ้าหนี้กับลูกหนี้นี้อยู่ต่อกันจริงและยังไม่ชำระหนี้มูลแห่งหนี้้นั้นจึงยังไม่ระงับไป เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ซึ่งเกิดจากการรับสภาพความรับผิดชอบได้ โดยลูกหนี้ไม่มีสิทธิเรียกคืนทำให้เห็นได้ว่าหลักเรื่องการรับสภาพความรับผิดชอบนี้กฎหมายกำหนดขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ภายหลังจากที่หนี้ขาดอายุความไปแล้ว ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดหลักการรับสภาพความรับผิดชอบขึ้นมาภายหลังจากหนี้ขาดอายุความนั้น ผู้เขียนเห็นด้วยเนื่องจากเป็นหลักกฎหมายที่ดีเพราะตราบไต่ลูกหนี้ยังไม่ได้ชำระหนี้เจ้าหนี้ก็ควรจะมีสิทธิได้รับชำระหนี้อยู่ แม้ว่าหนี้้นั้นจะขาดอายุความแล้ว เนื่องจากเจ้าหนี้ไม่เอาใจใส่ใช้สิทธิของตนภายในอายุความก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับหลักการรับสภาพหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนหนี้ขาดอายุความ ซึ่งมีผลทำให้อายุความเดิมสะดุดหยุดลงและเริ่มนับอายุความใหม่ตามกำหนดอายุความเดิมนั้น จะเห็นได้ว่ากรณีดังกล่าวนี้เจ้าหนี้ได้ใช้สิทธิเรียกร้องบังคับเอาจากลูกหนี้แล้วไม่ได้ปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิของตนจนกระทั่งขาดอายุความเหมือนเช่นกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบ ดังนั้นถ้าหากการกระทำทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้มีผลให้อายุความเริ่มนับใหม่ตามกำหนดอายุความของหนี้เดิมเท่ากัน ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะไม่ใช่ธรรมกับเจ้าหนี้ที่มีความแตกต่างกันในสองกรณีนี้ และเห็นว่าไม่ควรให้การรับสภาพความรับผิดชอบได้รับสิทธิในการบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้โดยมีกำหนดอายุความที่มากกว่าหรือเท่ากับการรับสภาพหนี้ เพราะเจ้าหนี้ที่ไม่เอาใจใส่ในการใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความนั้นควรได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่าเจ้าหนี้ที่ได้พยายามใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความแล้ว เพื่อเป็นการลงโทษต่อการไม่เอาใจใส่ใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ดังกล่าว เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้ยืมเงินจากนาย ข. จำนวน 100,000 บาท ในวันที่ 2 มีนาคม 2533 กำหนดชำระเงินคืนวันที่ 2 มีนาคม 2534 แต่นาย ก. ลูกหนี้ไม่ได้นำเงินมาชำระคืนให้นาย ข. เจ้าหนี้ต่อมาในวันที่ 2 มีนาคม 2539 นาย ข. ได้นำสัญญากู้ยืมฉบับดังกล่าวมาฟ้องร้องต่อศาลขอให้บังคับนาย ก. ให้ชำระหนี้ จึงมีผลให้อายุความที่ผ่านมาแล้ว 5 ปี สะดุดหยุดลงและเมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงสิ้นสุดอายุความจะเริ่มนับใหม่ต่อไปอีก 10 ปี ตามกำหนดอายุความเดิมของ

2. หากไม่มีกฎหมายเฉพาะ หรือกฎหมายพิเศษอื่นใด บัญญัติกำหนดอายุความไว้ก็ให้พิจารณากำหนดอายุความตามที่บัญญัติไว้ใน บรรพ 1 ลักษณะ 6 มาตรา 193/31-193/35

3. หากพิจารณาตามมาตรา 193/31-193/35 แล้ว กรณีไม่สามารถปรับได้กับกำหนดอายุความในมาตราดังกล่าวก็ให้ใช้กำหนดอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/30

สัญญาผู้ ซึ่งกรณีการรับสภาพนี้ดังกล่าวทำให้สัญญาผู้เงินฉบับนี้มีอายุความทั้งหมด 15 ปี แต่ตามข้อเท็จจริงข้างต้นถ้านาย ข. เจ้าหนี้ไม่ใช่สิทธิเรียกร้องจนกระทั่งหนี้ขาดอายุความแล้ว ต่อมา นาย ก. ลูกหนี้ได้ทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบให้แก่ นาย ข. เจ้าหนี้ ซึ่งถ้าให้หนังสือรับสภาพความรับผิดชอบมีกำหนดอายุความเท่ากับอายุความของมูลหนี้เดิมจะมีผลทำให้สัญญาผู้เงินฉบับนี้มีอายุความทั้งหมด 20 ปี ซึ่งตามข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นว่า การรับสภาพความรับผิดชอบภายหลังหนี้ขาดอายุความมีกำหนดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้ได้ยาวนานกว่าการรับสภาพหนี้ก่อนที่หนี้จะขาดอายุความ ซึ่งไม่น่าจะเป็นเช่นนั้นตามเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบันในมาตรา 193/35 ซึ่งกำหนดให้การรับสภาพความรับผิดชอบมีกำหนดอายุความ 2 ปีนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดอายุความที่แน่นอนชัดเจนในกรณีการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบภายหลังหนี้ขาดอายุความนั้นเป็นหลักการที่ดีและทำให้หมดปัญหาในการใช้และการตีความกฎหมายเรื่องกำหนดอายุความในกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบที่มีมาแต่เดิมได้

ข. กรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ

เนื่องจากตามกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความของการบังคับชำระหนี้หลังจากมีการสละประโยชน์แห่งอายุความเอาไว้ว่าเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องต่อไปได้อีกกี่ปี จึงทำให้เกิดปัญหามาพิจารณาว่า กรณีที่ลูกหนี้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความแล้วควรจะมีอายุความรับผิดชอบในมูลหนี้ต่อไปอีกกี่ปี กรณีนี้มีความเห็นของนักกฎหมายแตกต่างกัน (ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 2.4.4 เรื่องการบังคับชำระหนี้หลังจากมีการสละประโยชน์แห่งอายุความ) กล่าวคือ ฝ่ายแรกเห็นว่า การที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความไม่ทำให้อายุความที่ขาดไปแล้วสิ้นสุดเท่ากับสิทธิเรียกร้องนั้นไม่มีอายุความ ดังนั้น เจ้าหนี้จะมาทวงถามหรือฟ้องร้องให้ชำระหนี้เมื่อใดก็ได้ แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานนับสิบปีก็ตาม ส่วนฝ่ายสองเห็นว่า เมื่อลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้วอายุความที่ล่วงพ้นมาเป็นอันสิ้นสุดแล้วเริ่มนับอายุความกันใหม่ตามกำหนดอายุความของมูลหนี้เดิม ซึ่งจากการศึกษาถึงหลักการสละประโยชน์แห่งอายุความในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความคือการที่ลูกหนี้ไม่ต้องถือเอาประโยชน์จากอายุความที่ครบกำหนดแล้วโดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ และกลับมายอมรับผิดอีกครั้งในหนี้เดิม ซึ่งหนี้ที่ขาดอายุความนั้นมูลแห่งหนี้ยังไม่ระงับ เมื่อลูกหนี้ยอมชำระหนี้ให้เจ้าหนี้จึงมีสิทธิรับชำระหนี้เอาไว้ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งการสละประโยชน์แห่งอายุความไม่ทำให้เกิดมูลหนี้ใหม่ขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ภายหลังจากมีการสละประโยชน์แห่ง

อายุความ จึงควรมีกำหนดอายุความตามมูลหนี้เดิมเพราะเป็นการชำระหนี้ตามมูลหนี้เดิมไม่ใช่ มูลหนี้ใหม่ที่จะต้องกำหนดอายุความขึ้นมาใหม่โดยเฉพาะ

3.6 แนวทางปฏิบัติของสถาบันการเงินกรณีสิทธิเรียกร้องขาดอายุความ

ในปัจจุบันสถาบันการเงินโดยเฉพาะธนาคารมักจะมีสำนักงานสาขาหลายแห่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าประกอบการดำเนินธุรกิจที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นทำให้ธุรกรรมระหว่างสถาบันการเงินกับลูกค้ามีมากขึ้นตามไปด้วย โดยลูกค้าคนเดียวอาจจะเป็นลูกหนี้สถาบันการเงินเจ้าหนี้แห่งเดียวกันในมูลหนี้หลายประเภท เช่น หนี้เงินกู้ยืม หนี้เบิกเงินเกินบัญชี หนี้ตั๋วสัญญาใช้เงิน หนี้ตั๋วแลกเงิน และหนี้เช็ค เป็นต้น ซึ่งมูลหนี้เหล่านี้มีอายุความสั้นยาวแตกต่างกัน อายุความจึงครบกำหนดไม่พร้อมกัน ประกอบกับลูกหนี้ของสถาบันการเงินมีจำนวนมาก จึงเป็นเหตุให้เกิดความผิดพลาดในการติดตามบังคับชำระหนี้เฝ้าจากลูกหนี้จนกระทั่งหนี้บางประเภทขาดอายุความไปแล้ว เช่น นาย ก. ทำสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 20 ล้านบาทจากธนาคาร ข. โดยนำที่ดินของตนมาจำนองประกันหนี้ ต่อมา นาย ก. ได้ออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้แก่ธนาคาร ข. จำนวน 2 ล้านบาท โดยถึงกำหนดชำระเงินอีกหนึ่งปีนับจากวันออกตั๋ว เมื่อตั๋วถึงกำหนดชำระธนาคาร ข. ไม่ได้ฟ้องบังคับให้นาย ก. ใช้เงินตามตั๋วภายใน 3 ปี นับแต่วันที่ตั๋วถึงกำหนด หนี้ตามตั๋วสัญญาใช้เงินจึงขาดอายุความ แต่ในขณะที่เดียวกันหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินที่มีอายุความ 10 ปี ยังไม่ขาดอายุความ เป็นต้น ซึ่งในกรณีที่หนี้ขาดอายุความไปแล้วนั้น ทางแก้ไขของสถาบันการเงินคือ ทำการเจรจากับลูกหนี้ให้ทำหนังสือรับสภาพความรับผิด โดยลูกหนี้ก็ยินยอมทำหนังสือดังกล่าวไว้ให้กับสถาบันการเงินทั้ง ๆ ที่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความไปแล้ว โดยมีเหตุผลในการทำที่แตกต่างกันเช่น ลูกหนี้ต้องการรักษาเครดิตของตนเองและสัมพันธ์ภาพที่ดีกับสถาบันการเงินเพื่อผลประโยชน์สำหรับการดำเนินธุรกิจในอนาคตหรือเพื่อป้องกันไม่ให้อ้างอิงบังคับชำระหนี้ในหนี้ประเภทอื่นที่ยังไม่ขาดอายุความ เพราะลูกหนี้ยังไม่พร้อมที่จะชำระหนี้หนี้นี้ได้เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น หากนาย ก. ลูกหนี้ไม่ยอมทำหนังสือรับสภาพความรับผิดในหนี้ตั๋วสัญญาใช้เงินจำนวน 2 ล้านบาทที่ขาดอายุความแล้ว ธนาคาร ข. เจ้าหนี้ก็จะบังคับชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 20 ล้านบาทที่ถึงกำหนดชำระแล้วทันที ถ้าลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้ก็จะบังคับจำนองเอาจากที่ดิน ซึ่งลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ที่ดินในการทำธุรกิจต่อไป เป็นต้น จึงมีปัญหาคิดว่า การที่ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพความรับผิดโดยรู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว จะถือว่าลูกหนี้ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วยหรือไม่ เพราะถ้าหากถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความได้ด้วย จะทำให้สถาบันการเงินเจ้าหนี้มีกำหนดอายุความในการบังคับชำระหนี้เฝ้าจากลูกหนี้ได้ยาวนานกว่าการรับสภาพความรับผิดที่มีอายุความเพียงแค่ 2 ปี ซึ่งตามหลักการสละประโยชน์แห่งอายุความ คือ การที่ลูกหนี้ไม่ถือเอาประโยชน์ในการใช้สิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าหนี้หนี้ขาดอายุความแล้ว โดยตามกฎหมายไม่ได้จำกัดวิธีการไม่ถือเอาประโยชน์จากอายุความดังกล่าวไว้จึงทำให้สามารถทำได้หลายวิธีทั้งโดยชัดแจ้งและโดย

ปริยายตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 2.4.3 เรื่องวิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความ ขอเพียงแต่แค่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว และไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ไม่ว่าจะกระทำด้วยวิธีการใด ย่อมถือได้ว่าลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว ดังนั้นตามปัญหานี้ จึงถือได้ว่าการทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบดังกล่าว โดยรู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วย มีผลทำให้สถาบันการเงินเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิเรียกร้องฟ้องลูกหนี้ให้ชำระหนี้ได้ โดยอ้างว่าลูกหนี้ได้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว จึงไม่มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้อีก

นอกจากนี้ยังมีบางสถาบันการเงินไม่ว่าหนี้จะขาดอายุความแล้วหรือไม่ก็ให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้แต่เพียงอย่างเดียวไม่มีการทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบ จึงเกิดปัญหาว่าการรับสภาพหนี้โดยทำเป็นหนังสือรับสภาพหนี้หรือให้ประกันตามมาตรา 193/14 จะถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบหรือการสละประโยชน์แห่งอายุความหรือไม่ และมีผลทางกฎหมายอย่างไร

โดยหลักการรับสภาพหนี้ ต้องเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนหนี้ขาดอายุความ ถ้าทำภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้วย่อมไม่ใช่เป็นการรับสภาพหนี้ แต่จะถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบหรือการสละประโยชน์แห่งอายุความหรือไม่ นั้น แยกพิจารณาดังนี้

ก. การรับสภาพหนี้โดยทำเป็นหนังสือรับสภาพหนี้

โดยปกติในหนังสือรับสภาพหนี้ไม่ว่าลูกหนี้จะทำขึ้นเองด้วยความสมัครใจหรือเจ้าหนี้ร้องขอ จะมีข้อความที่แสดงถึงความผูกพันระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ในมูลหนี้ที่มีอยู่ต่อกันจริงและยังไม่ได้ชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นไป โดยลูกหนี้อยอมรับว่าจะยังคงชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามจำนวนที่ปรากฏในหนังสือรับสภาพหนี้และลงลายมือชื่อลูกหนี้ไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งโดยลักษณะของหนังสือรับสภาพหนี้ดังกล่าวนี้มีข้อความที่เป็นสาระสำคัญเหมือนกับข้อความที่ต้องมีอยู่ในหลักฐานเป็นหนังสือของกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบ ซึ่งมีคำพิพากษาฎีกาที่ 34/2478 วินิจฉัยว่า ข้อของเชื่อมมาจากเขาโดยผู้ขายลงบัญชีจำนวนสิ่งของ ราคา วัน เดือน ปี ที่ซื้อเชื่อไว้ และเมื่อใดที่มีการคิดบัญชีหนี้สินที่อ้างกันเท่าใดลูกหนี้ก็ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญทุกครั้ง ดังนี้ รวมกันฟังได้ว่าเป็นหนังสือรับสภาพหนี้และรับสภาพความรับผิดชอบในหนี้ที่ค้างชำระ หนี้ที่ขาดอายุความแล้วนั้น ถ้าหากลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบแล้ว เจ้าหนี้อย่อมมีอำนาจฟ้องร้องได้ แสดงให้เห็นว่า หนังสือรับสภาพหนี้กับหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบนั้นมีลักษณะเหมือนกัน โดยไม่ได้พิจารณาว่าลูกหนี้รู้หรือไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้ว เพียงแต่ถ้าหนี้นั้นขาดอายุความแล้วถือว่าเป็นหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบ หากยังไม่ขาดอายุความก็ถือว่าเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ ดังนั้นในกรณีที่หนี้ขาดอายุความแล้ว ถ้าลูกหนี้ได้มาทำหนังสือรับสภาพหนี้ ย่อมน่าจะถือว่าเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ที่เป็นหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบได้ โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 6966/2539 วินิจฉัยว่า หนี้ค่าเช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ

ขาดอายุความ ลูกหนี้ไม่อาจทำสัญญารับสภาพหนี้ได้ เพราะลูกหนี้จะทำหนังสือรับสภาพหนี้ได้ก่อนอายุความครบบริบูรณ์เท่านั้น แต่การที่ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ พอถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ลูกหนี้ละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความและรับสภาพความรับผิดชอบได้

ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไป คือ ความไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วจะมีผลต่อหนังสือรับสภาพหนี้ที่น่าจะถือได้ว่าเป็นหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบด้วยหรือไม่อย่างไร โดยลูกหนี้จะอ้างว่าลูกหนี้สำคัญผิดไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วจึงยอมทำหนังสือรับสภาพดังกล่าวให้แก่เจ้าหนี้ แต่ถ้าหากรู้จะไม่ยอมทำอย่างแน่นอน กรณีนี้จะเห็นได้ว่า แม้ลูกหนี้จะแสดงเจตนาออกมาไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงภายในใจซึ่งถือได้ว่าลูกหนี้สำคัญผิดก็ตาม แต่การสำคัญผิดดังกล่าวไม่เป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นหนังสือรับสภาพฉบับนี้ เป็นโมฆะตามมาตรา 156 (ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อที่ 3.3 เรื่องปัญหาความแตกต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดชอบ กับการสละประโยชน์แห่งอายุความและผลบังคับ) อย่างไรก็ตามในกรณีการรับสภาพความรับผิดชอบนั้นตามมาตรา 193/28 วรรคสอง กำหนดเพียงให้มีหลักฐานเป็นหนังสือเจ้าหนี้ก็ใช้บังคับฟ้องร้องคดีกันได้แล้ว ดังนั้นการที่ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ภายหลังหนี้ขาดอายุความแล้ว แม้ลูกหนี้จะไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วก็ตาม เจ้าหนี้อยอมใช้หนังสือดังกล่าวอ้างเป็นหลักฐานว่าลูกหนี้ได้ทำการรับสภาพความรับผิดชอบแล้วเพื่อบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ต่อไปได้อีก โดยลูกหนี้ไม่สามารถปฏิเสธได้ ซึ่งถือว่าเป็นกรณีที่กฎหมายปิดปากลูกหนี้ไม่ได้ปฏิเสธความรับผิดชอบ เนื่องจากลูกหนี้ได้มีการกระทำที่แสดงออกมาให้เห็นแล้วว่า ตนเป็นหนี้อยู่จริง ยังไม่ได้ชำระและยินยอมที่จะชำระหนี้ต่อไป ดังนั้นในภายหลังลูกหนี้จะมาปฏิเสธความรับผิดชอบอีกไม่ได้

ส่วนการทำหนังสือรับสภาพหนี้โดยไม่รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วจะถือได้ว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความด้วยหรือไม่นั้น โดยหลักการที่จะถือว่าลูกหนี้ได้ทำการสละประโยชน์แห่งอายุความต้องเป็นกรณีที่ลูกหนี้รู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วเท่านั้น เพราะหากลูกหนี้ไม่รู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการที่หนี้ขาดอายุความจะถือว่าลูกหนี้สละประโยชน์ไม่ได้ ดังนั้นกรณีนี้จึงถือไม่ได้ว่าลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว

ข. การรับสภาพหนี้ โดยการให้ประกัน

ภายหลังจากหนี้ขาดอายุความแล้ว แต่ลูกหนี้ไม่รู้จึงมาทำการรับสภาพหนี้ โดยการให้ประกันไม่ว่าจะประกันด้วยบุคคลหรือประกันด้วยทรัพย์ เช่น นาย ก. ลูกหนี้ทำสัญญากู้เงินธนาคาร ข. แต่หนี้ขาดอายุความไปแล้ว นาย ก. ได้นำนาย ค. มาทำสัญญาค้ำประกันหนี้เงินกู้ อีกทั้งนำที่ดินมาจำนอง และสร้อยเพชรมาจำนำไว้กับธนาคารเพื่อเป็นประกันหนี้ด้วย จะถือว่าเป็นการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบหรือสละประโยชน์แห่งอายุความได้หรือไม่ กรณีนี้จะเห็นได้ว่าการที่ลูกหนี้นำ

บุคคลภายนอกและทรัพย์สินมาประกันหนี้เงินกู้ที่มีอยู่กับธนาคารนั้น แสดงให้เห็นถึงเจตนาของลูกหนี้ว่า ยอมรับว่าเป็นหนี้จริงและยังต้องการชำระหนี้ให้แก่ธนาคารต่อไป ซึ่งแม้ว่าลูกหนี้จะไม่ว่าหนี้ขาดอายุความก็ตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นสาระสำคัญที่จะทำให้การกระทำความผิดกลายเป็นโมฆะตามมาตรา 156 จึงถือเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบได้ ตามเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ก. ข้างต้น ประกอบกับโดยหลักของการค้ำประกัน จำนอง จำนำ ซึ่งเป็นเรื่องของ การประกันการชำระหนี้ก็ไม่ได้ห้ามการทำประกันดังกล่าวในหนี้ที่ขาดอายุความเพราะมูลแห่งหนี้ยังไม่มีระงับสิ้นไป ดังนั้นจึงมีการค้ำประกัน จำนอง จำนำที่สมบูรณ์ในกรณีนี้ได้ และลูกหนี้ต้องยังคงต้องรับผิดชอบต่อไปตามที่ให้ประกันไว้ ส่วนการสละประโยชน์แห่งอายุความ เมื่อลูกหนี้ไม่ว่าหนี้ขาดอายุความจึงถือไม่ได้ว่าลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความ

3.7 ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องอายุความมรดก

แม้ว่าวิธานิพนธ์ฉบับนี้จะกำหนดหัวข้อเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับอายุความตามสิทธิเรียกร้อง ซึ่งหมายถึงอายุความบังคับให้ชำระหนี้ แต่ผู้เขียนเห็นว่าสมควรจะศึกษาถึงอายุความในการบังคับตามกฎหมายลักษณะมรดก ซึ่งหมายถึงอายุความมรดกด้วย เพราะมีทั้งส่วนที่เป็นการขอแบ่งมรดกระหว่างทายาทตามเรื่องกรรมสิทธิ์รวมและส่วนที่เป็นเรื่องการบังคับให้ชำระหนี้ของเจ้าหนี้กองมรดก โดยอายุความมรดกถือว่าเป็นอายุความอย่างหนึ่งซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 ลักษณะ 6 ว่าด้วยอายุความ ตามมาตรา 1754 และมาตรา 1755 โดยขอแยกศึกษาดังนี้

ก. อายุความฟ้องบังคับให้ชำระหนี้จากกองมรดก

ในกรณีที่เจ้ามรดกได้ก่อนนี้ขึ้นไม่ว่าจะเป็นหนี้ประเภทใด ๆ ก่อนถึงแก่ความตาย เจ้าหนี้ของเจ้ามรดกซึ่งเรียกว่า เจ้าหนี้กองมรดกนั้นมีสิทธิฟ้องคดีบังคับชำระหนี้จากกองมรดกได้ไม่ว่าเจ้ามรดกผู้เป็นลูกหนี้จะได้อำนาจกรรมไว้หรือไม่ก็ตาม โดยสิทธิในการฟ้องบังคับให้กองมรดกชำระหนี้ เจ้าหนี้กองมรดกจะต้องฟ้องภายในอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสาม และวรรคสี่ดังนี้

1. อายุความ 1 ปี ตามมาตรา 1754 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 193/27 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้อันมีต่อเจ้ามรดกมีกำหนดอายุความยาวกว่าหนึ่งปี มิให้เจ้าหนี้นั้นฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก” กล่าวคือ เจ้าหนี้ของผู้ตายจะใช้สิทธิเรียกร้องจากกองมรดกให้ชำระหนี้ต้องฟ้องบังคับภายใน 1 ปีนับแต่เจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก แม้ว่าหนี้จะมีอายุความทั่วไปยาวกว่าหนึ่งปีหรือหนึ่งยังไม่ถึงกำหนดชำระหนี้ก็ตามเพราะความตายของเจ้ามรดกทำให้หนี้ถึงกำหนดชำระโดยทายาทจะถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลาอีกไม่ได้ ซึ่งอายุความตาม

มาตรา 1754 วรรคสามนี้เป็นกรณีที่กองมรดกมีฐานะเป็นลูกหนี้เท่านั้น แต่ถ้ากองมรดกมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ฟ้องให้ลูกหนี้ของกองมรดกชำระหนี้จะไม่อยู่ในบังคับของอายุความตามมาตรา 1754 ต้องบังคับตามอายุความสิทธิเรียกร้องตามมูลหนี้ทั่วไป¹⁴ อย่างไรก็ตามถ้าเจ้ามรดกเป็นเจ้าหนี้ผู้อื่นและคดีจะขาดอายุความภายใน 1 ปีนับแต่เจ้ามรดกตาย ตามมาตรา 193/23 กำหนดให้ขยายอายุความที่เป็นโทษแก่เจ้ามรดกออกไปจนครบ 1 ปี นับแต่วันตาย ทั้งนี้ไม่ว่าทายาทหรือลูกหนี้จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม และในทางกลับกันถ้าเจ้ามรดกเป็นลูกหนี้ผู้อื่นอายุความของเจ้าหนี้กองมรดกที่สั้นกว่า 1 ปี ตามมาตรา 193/23 ก็ให้ขยายอายุความออกไป 1 ปีนับแต่วันที่เจ้ามรดกตายเช่นกัน จึงทำให้เจ้าหนี้กองมรดกที่มีสิทธิเรียกร้องสั้นกว่า 1 ปี สามารถใช้สิทธิเรียกร้องได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันเจ้ามรดกตาย

การเริ่มนับอายุความกรณีนี้ตามมาตรา 1754 วรรคสาม กำหนดให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงความตายของเจ้ามรดก ซึ่งต่างจากการเริ่มนับอายุความสิทธิเรียกร้องตามหลักทั่วไป จึงมีปัญหาว่าจะนำมาตรา 193/12 ที่ให้เริ่มนับอายุความแต่ละขณะที่อาจบังคับชำระหนี้ได้มาใช้ได้หรือไม่ โดยเฉพาะถ้าหนี้มีเงื่อนไขบังคับก่อนแล้วลูกหนี้ตายก่อนเงื่อนไขสำเร็จจะนับอายุความอย่างไร กรณีตามปัญหานี้ ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อูวรรณ โฉม มีความเห็นว่า¹⁵ ต้องนำมาตรา 193/12 มาใช้บังคับประกอบด้วย โดยอธิบายว่า แม้ตามหลักจะต้องบังคับตามมาตรา 1754 วรรคสามก็ตาม แต่ถ้าเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้ยังไม่อาจบังคับชำระหนี้ได้เพราะหนี้ยังไม่เกิดเนื่องจากเงื่อนไขบังคับก่อนยังไม่สำเร็จ กรณีนี้ยังต้องบังคับตามมาตรา 193/12 ด้วย เช่น ผู้ค้ำประกันเป็นลูกหนี้ที่มีเงื่อนไขบังคับก่อนจะชำระหนี้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัด แต่เมื่อผู้ค้ำประกันตายก่อนที่ลูกหนี้จะผิดนัดจึงต้องนำหลักทั่วไปตามมาตรา 193/12 มาใช้บังคับโดยอนุโลมเจ้าหนี้จะอาศัยมาตรา 1754 มาฟ้องบังคับชำระหนี้จากผู้ค้ำประกัน ทั้ง ๆ ที่ลูกหนี้ชั้นต้นยังไม่ผิดนัดไม่ได้ แตกต่างจากกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดก่อนผู้ค้ำประกันตายเพราะเจ้าหนี้อาจบังคับชำระหนี้จากผู้ค้ำประกันได้แล้ว ต่อมาผู้ค้ำประกันตายเจ้าหนี้จึงต้องฟ้องคดีบังคับชำระหนี้จากกองมรดกของผู้ค้ำประกันภายใน 1 ปีนับแต่เจ้าหนี้รู้ว่าผู้ค้ำประกันตาย แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีเงื่อนไขเริ่มต้นกำหนดอยู่ โดยปกติเริ่มนับระยะเวลาตั้งแต่ถึงเวลาตามเงื่อนไขเวลานั้น ซึ่งในกรณีที่ถ้าลูกหนี้ตายอาจจะเกิดผลเสียได้หากรอให้ครบเงื่อนไขเวลานั้น ดังนั้นเจ้าหนี้จึงมีสิทธิฟ้องบังคับชำระหนี้ทันที และอายุความก็เริ่มนับตามมาตรา 1754 โดยจะฟ้องเกิน 1 ปี นับแต่เจ้าหนี้รู้หรือควรรู้ถึงความตายของเจ้ามรดกไม่ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยว่าในบางกรณี

¹⁴ อัมพร ฌ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ 2593), หน้า 379. และคำพิพากษาฎีกาที่ 1093/2509, 1200/2523

¹⁵ บวรศักดิ์ อูวรรณ โฉม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), หน้า 610-611.

จะต้องนำมาตรา 193/12 มาใช้บังคับประกอบด้วยในบางกรณี เพราะในกรณีที่เงื่อนไขบังคับก่อนยังไม่สำเร็จตามมาตรา 185 มีหลักว่า สิทธิหน้าที่ของคู่กรณีระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จมีอยู่อย่างไร คู่กรณีจะจัดการประการใดตามกฎหมายก็ย่อมทำได้ ซึ่งกรณีนี้ถ้าอายุความเริ่มนับตั้งแต่เจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก จะเห็นว่ามิผลทำให้สิทธิของลูกหนี้ที่มีอยู่ก่อนเงื่อนไขยังไม่สำเร็จจบพร่องไปทำให้ไม่สามารถจัดการกับสิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ตามมาตรา 185 กำหนดไว้ ดังนั้นกรณีนี้จึงต้องเริ่มนับอายุความจากเวลาที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ตามมาตรา 193/12 คือเมื่อเงื่อนไขบังคับก่อนสำเร็จแล้ว

2. อายุความ 10 ปี ตามมาตรา 1754 วรรคสี่ ซึ่งบัญญัติว่า “ถึงอย่างไรก็ดีสิทธิเรียกร้องตามที่ว่ามาในวรรคก่อน ๆ นั้น มิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย” กล่าวคือนับแต่เจ้ามรดกตาย แม้ว่าเจ้าหนี้กองมรดกผู้มีสิทธิเรียกร้องจะทราบถึงความตายของเจ้ามรดกหรือไม่ก็ตาม ห้ามไม่ให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปี เหตุผลเพราะถ้ากฎหมายไม่กำหนดขอบเขตสุดท้ายในการฟ้องบังคับชำระหนี้กองมรดก อายุความก็จะไม่เริ่มนับหากผู้มีสิทธิเรียกร้องยังไม่รู้หรือไม่มีเหตุที่ควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก

ในการฟ้องบังคับชำระหนี้จากกองมรดกมีข้อยกเว้นให้เจ้าหนี้ไม่ต้องฟ้องภายในระยะเวลาตามมาตรา 1754 วรรคสาม ซึ่งจะต้องนำอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 มาใช้โดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายลักษณะมรดก ดังนี้

1. กรณีตามมาตรา 193/27 เนื่องจากที่ตามมาตรา 1754 วรรคสามกำหนดให้อยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 193/27 ดังนั้นเจ้าหนี้กองมรดกที่มีฐานะเป็นผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ได้ยึดถือไว้ อาจบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ ฯลฯ ได้แม้ล่วงพ้นกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสามแล้วก็ตาม¹⁶ แต่ถ้าเป็นกรณีอื่นที่นอกเหนือจากที่กฎหมายได้กำหนดไว้โดยมาตรา 193/27 เช่น ทายาททำความตกลงกันเองว่าจะใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้คนใด โดยไม่ได้มีหลักประกันใด ๆ ไว้ให้แก่เจ้าหนี้คนนั้น กรณีนี้เจ้าหนี้จะฟ้องคดีเมื่อเกิน 1 ปีไม่ได้ต้องบังคับตามมาตรา 1754 วรรคสาม

2. กรณีอายุความสะดุดหยุดลง ถ้ามีเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงตามมาตรา 193/14 เช่น เจ้ามรดกทำสัญญาจะขายที่ดินให้แก่ผู้จะซื้อ โดยได้รับเงินค่าที่ดินนั้นไว้บางส่วน และส่งมอบที่ดินให้ผู้จะซื้อครอบครองแล้ว เมื่อเจ้ามรดกตายบุตรผู้เป็นทายาทได้ไปขอรับเงินค่าที่ดินเพิ่มเติมจากผู้ซื้อ และรับว่าจะปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายที่ดินนั้น ถือได้ว่าเป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1192/2494) หรือทายาทได้ปฏิบัติชำระดอกเบี้ยให้เจ้าหนี้ด้วยการให้เจ้าหนี้เข้าทำนา จึงเป็น

¹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1414/2509, 2245/2526 และ 3187/2532

การรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ด้วยการส่งดอกเบี้ย (คำพิพากษาฎีกาที่ 159/2513 ประชุมใหญ่) ซึ่งผลของการที่อายุความสะดุดหยุดลงทำให้ระยะเวลาที่ล่วงมาแล้วไม่นับเข้าเป็นอายุความมรดก และให้อายุความสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ในกรณีนี้เริ่มนับใหม่ตามอายุความของมูลหนี้เดิม ไม่ใช่ไม่นับตามอายุความมรดกในมาตรา 1754 วรรคสาม¹⁷ มีปัญหาคือคิดว่า กรณีที่ทายาทคนใดคนหนึ่งทำให้อายุความสะดุดหยุดลงเจ้าหนี้จะอ้างต่อทายาทคนอื่นได้ด้วยหรือไม่ กรณีนี้จะเห็นได้ว่ากรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเป็นเรื่องของกองมรดก โดยทายาทที่ถูกฟ้องคดี หรือรับสภาพหนี้ก็คือเป็นกรณีที่ทายาทกระทำแทนกองมรดก ถือไม่ได้ว่าเป็นการกระทำของลูกหนี้ร่วมโดยแท้ จึงนำมาตรา 295 ที่กำหนดให้อายุความเป็นเรื่องเฉพาะตัวของลูกหนี้มาใช้ไม่ได้ ดังนั้นการที่อายุความสะดุดหยุดลงเจ้าหนี้จึงใช้อ้างต่อทายาทคนอื่นได้ เช่น เจ้าหนี้กองมรดกฟ้องทายาทคนหนึ่งคนใดภายในกำหนด 1 ปีนับแต่เจ้ามรดกตาย ย่อมถือว่าได้ใช้สิทธิเรียกร้องต่อกองมรดกภายในอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสามแล้ว ซึ่งการฟ้องคดีเป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง แม้อันต่อมาเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ร้องขอให้ทายาทอื่นเข้ามาเป็นจำเลยร่วม เมื่อพ้นกำหนดอายุความ 1 ปี คดีโจทก์หาขาดอายุความไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 943/2513) แต่ถ้าหากมีข้อเท็จจริงชัดเจนแจ้งว่ากรณีที่ทายาทคนใดคนหนึ่งทำสัญญารับสภาพหนี้โดยลำพัง ไม่ใช่ในนามบุตรหรือผู้จัดการมรดกแล้ว ทายาทคนอื่นไม่ต้องรับผิดชอบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 33/2486)

3. กรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ กรณีที่ทายาทหรือผู้รับมรดกได้กระทำการที่แสดงออกมาให้เห็นว่า ไม่ประสงค์จะถือเอาประโยชน์จากอายุความมรดกเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ภายหลังที่พ้นอายุความแล้ว เช่น จำเลยยอมตกลงให้โจทก์ได้รับส่วนแบ่งมรดกก่อนที่โจทก์ฟ้องคดีมรดกเกินอายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 244/2511 และ 436/2518) หรือโจทก์ยื่นคำร้องที่อ้างถือว่า จำเลยเป็นน้องต่างบิดาไม่แบ่งหน้าที่พิพาทอันเป็นมรดกของบิดา จำเลยยอมรับที่จะยินยอมแบ่งหน้าที่พิพาทให้โจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1607/2505) จะเห็นว่า การกระทำของจำเลยดังกล่าวเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความ ดังนั้น จึงยกอายุความขึ้นมาต่อสู้โจทก์ไม่ได้

นอกจากนี้การฟ้องบังคับให้ชำระหนี้จากกองมรดกตามมาตรา 1754 วรรคสามและวรรคสี่นั้น ถ้าหากเจ้าหนี้กองมรดกไม่ได้ใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความ อาจทำให้เสียสิทธิในการบังคับชำระหนี้จากกองมรดกได้ จึงถือได้ว่าอายุความมรดกเป็นเรื่องอายุความเสียสิทธิ¹⁸ และแสดงให้เห็นว่าอายุความที่ให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องบังคับให้กองมรดกชำระหนี้ดังกล่าวนี้เป็นอายุความสิทธิเรียกร้องทางหนี้ ซึ่งแม้สิทธิเรียกร้องจะขาดอายุความแล้วก็ตาม กฎหมายที่ไม่ได้ห้ามเจ้าหนี้ฟ้องบังคับชำระหนี้อย่างเด็ดขาด แต่เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องแล้วลูกหนี้จะต้องยกอายุความเป็นข้อต่อสู้ด้วย

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1887/2506, 1613/2509, 1156/2511, 159/2513 และ 1160/2515

¹⁸ อัมพร ฌ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, หน้า 374.

มีฉะนั้นศาลจะหยิบยกขึ้นมาเองเพื่อพิจารณาเป็นเหตุยกฟ้องโจทก์ไม่ได้¹⁹ เพราะต้องห้ามตามมาตรา 193/29 โดยในการยกอายุความขึ้นต่อสู้คดีมีปัญหาคือ ถ้าเจ้าหน้าที่กองมรดกฟ้องทายาทหลายคนเป็นจำนวนร่วม แต่มีจำเลยเพียงคนเดียวยกอายุความมรดกขึ้นต่อสู้ ศาลจะพิพากษายกฟ้องไปถึงจำเลยที่มีได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ด้วยได้หรือไม่ กรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าถ้าเป็นการฟ้องทายาทหลายคนซึ่งมูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ที่แบ่งแยกออกจากกันได้ ทายาทจะมีความรับผิดชอบเพียงทรัพย์สินมรดกไม่เกินส่วนที่ตนได้รับ ถ้าทายาทคนใดยกอายุความขึ้นต่อสู้ ย่อมมีผลเฉพาะตัวของทายาทเท่านั้นตามมาตรา 295 แต่ถ้ามูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ที่แบ่งแยกออกจากกันไม่ได้ ทายาทจะต้องมีความรับผิดชอบเต็มตามจำนวนหนี้การยกอายุความขึ้นต่อสู้ของทายาทคนใด จึงมีผลถึงทายาทคนอื่นด้วย ตามมาตรา 295 วรรคแรกตอนท้ายที่บัญญัติว่า “...เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับสภาพแห่งหนี้นั่นเอง” เพราะถ้าสภาพแห่งหนี้ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้แล้ว ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่เจ้าหน้าที่จะบังคับชำระหนี้เอากับทายาทคนใดคนหนึ่งแล้วจะไม่กระทบถึงทายาทคนอื่นด้วย นอกจากนี้เมื่ออายุความมรดกครบกำหนดแล้ว ถ้าทายาทผู้มีสิทธิในกองมรดกมาชำระหนี้ให้เจ้าหน้าที่ถือว่าเป็นหนี้โดยธรรมทายาทจะเรียกคืนไม่ได้ และไม่ใช้ลากมิควรได้ที่เจ้าหน้าที่กองมรดกต้องคืนกลับเข้ากองมรดกด้วยเพราะมูลแห่งหนี้ยังไม่ระงับเจ้าหน้าที่จึงมีสิทธิรับชำระหนี้ไว้ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย

ข. อายุความฟ้องคดีแบ่งปันมรดก

กรณีนี้เป็นอายุความฟ้องคดีมรดก โดยทายาทหรือผู้สืบสิทธิของทายาท ฟ้องผู้จัดการมรดกหรือทายาทอื่นหรือผู้สืบสิทธิจากทายาทอื่น เพื่อขอส่วนแบ่งของตนตามกฎหมายหรือพินัยกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ใช่เรื่องหนี้แต่เป็นการขอแบ่งมรดกตามเรื่องกรรมสิทธิ์รวม ซึ่งแม้ตามหลักกรรมสิทธิ์เจ้าของทรัพย์สินสามารถเรียกคืนทรัพย์สินได้โดยไม่มีอายุความก็ตาม แต่เนื่องจากกรณีทายาทฟ้องคดีเรียกทรัพย์สินมรดกมีกฎหมายกำหนดอายุความไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ ดังนั้นทายาทโดยธรรมและผู้รับพินัยกรรมจึงต้องฟ้องคดีมรดกภายในอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 1754 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสี่ ดังนี้

1. อายุความ 1 ปี กรณีทายาทโดยธรรม ตามมาตรา 1754 วรรคหนึ่งบัญญัติว่า “ห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย หรือนับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก” ซึ่งในทางปฏิบัติย่อมเป็นที่รู้กันโดยทั่วของบรรดาทายาทถึงความตายของเจ้ามรดก แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าทายาทโดยธรรมได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกภายหลังจากที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กรณีอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องฟ้องคดีมรดกจะเริ่มนับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1048/2468, 252/2494, 2574/2520 และ 3346/2524

2. อายุความ 1 ปี กรณีผู้รับพินัยกรรมตามมาตรา 1754 วรรคสอง บัญญัติว่า “คดีฟ้องเรียกตามข้อกำหนดพินัยกรรม มิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อผู้รับพินัยกรรมได้รู้ หรือควรได้รู้ถึงสิทธิซึ่งตนมีอยู่ตามพินัยกรรม” กรณีนี้ผู้รับพินัยกรรมต้องรู้ถึงความตายของเจ้ามรดกก่อน และต้องรู้ถึงว่ามีพินัยกรรมโดยตนมีสิทธิตามพินัยกรรมนั้น ซึ่งมีปัญหาคือว่า ถ้าผู้รับพินัยกรรมมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมโดยสภาพความเป็นจริงด้วย อายุความฟ้องคดีมรดกจะเริ่มนับเมื่อใด กรณีนี้จะเห็นว่าเนื่องจากมีบทบัญญัติเฉพาะสำหรับผู้รับพินัยกรรมฟ้องคดีมรดกไว้เป็นพิเศษแล้ว ดังนั้น อายุความจึงต้องเริ่มนับเมื่อรู้ถึงความตายของเจ้ามรดกและรู้ถึงสิทธิตามพินัยกรรมของตนเองตามมาตรา 1754 วรรคสอง ไม่ใช่ตามวรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นกรณีการฟ้องคดีมรดกของทายาทโดยธรรม

3. อายุความ 10 ปี ตามมาตรา 1754 วรรคสี่ กำหนดห้ามไม่ให้ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้น 10 ปี นับแต่เจ้ามรดกตาย แม้ว่าทายาทโดยธรรม หรือผู้รับพินัยกรรมจะรู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกเมื่อใดก็ตาม ถ้าหากเกิน 10 ปี นับแต่เจ้ามรดกตายจะนำคดีมรดกมาฟ้องอีกไม่ได้

การเริ่มนับอายุความฟ้องคดีมรดกดังกล่าวข้างต้น ถ้ามีพฤติการณ์พิเศษที่แตกต่างออกไปจะต้องนำหลักทั่วไปในการเริ่มนับอายุความจากวันที่อาจบังคับใช้สิทธิเรียกร้องได้ตามมาตรา 193/12 มาใช้ด้วย เช่น พินัยกรรมที่มีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขเวลาที่กำหนดไว้ หรือกรณีที่เด็กผู้เป็นทายาทเกิดภายหลังที่บิดาตายแล้ว อายุความฟ้องคดีมรดกจึงเริ่มนับตั้งแต่เด็กนั้นคลอดเป็นต้นไป ไม่ใช่ นับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 489/2506) เพราะในขณะที่อยู่ในครรภ์มารดาทารกไม่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เอง และเมื่อทารกยังไม่มีสภาพบุคคลก็ไม่อาจมีผู้แทนโดยชอบธรรมที่จะใช้สิทธิแทนทารกได้เช่นกัน ซึ่งกรณีนี้เป็นการขยายอายุความมรดกออกไปโดยกฎหมายตามมาตรา 193/20 แต่โดยหลักปกติแล้ว อายุความมรดกคู่กรณีไม่อาจตกลงกันงดใช้หรือขยายออกหรือย่อเข้าไม่ได้ตามมาตรา 193/11 เว้นแต่บางกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ทำได้ตามมาตรา 193/20 ถึง 193/22

อย่างไรก็ตาม มีคดีมรดกบางกรณีที่ไม่ต้องฟ้องภายในอายุความตามมาตรา 1754 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ได้แก่

1. กรณีทายาทครอบครองทรัพย์มรดก ซึ่งตามมาตรา 1748 บัญญัติว่า “ทายาทคนใดครอบครองทรัพย์มรดกซึ่งยังมีได้แบ่งกัน ทายาทคนนั้นมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์มรดกนั้นได้ แม้ว่าจะล่วงพ้นกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 แล้วก็ตาม” ด้วยเหตุนี้ ถ้าทายาทต่างคนต่างครอบครองร่วมกันแล้วจะยกอายุความมรดกขึ้นต่อสู้ซึ่งกันและกันไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 46/2486)

และถ้าทายาทมิได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกส่วนใดก็จะต้องเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์สินมรดกส่วนนั้น ภายในอายุความ มิฉะนั้นอาจเสียสิทธิเรียกเอาทรัพย์สินมรดกดังกล่าวได้

2. กรณีอายุความสะดุดหยุดลง ถ้ามีเหตุที่ทำให้อายุความหยุดลงในการฟ้องคดีมรดกต้อง นำหลักมาตรา 193/14 มาใช้บังคับกับอายุความมรดกเท่าที่ไม่ขัดด้วยโดยอนุโลม ซึ่งมีผลทำให้ ทายาทไม่ต้องฟ้องคดีมรดกภายในอายุความมรดกตามมาตรา 1754 แต่เมื่อเหตุที่ทำให้อายุความ สะดุดหยุดลงสิ้นสุดแล้วให้เริ่มนับอายุความใหม่ตามกำหนดอายุความเดิม เช่น โจทก์ร้องขอให้เพิก ถอนพินัยกรรมที่ยกมรดกให้จำเลยศาลพิพากษาว่า พินัยกรรมใช้ไม่ได้คดีถึงที่สุด โจทก์จึงมาฟ้อง ขอแบ่งมรดกภายหลัง 1 ปี นับแต่เจ้ามรดกตาย แต่ยังอยู่ภายใน 1 ปี นับแต่คดีเดิมได้สิ้นสุด ถือได้ว่า คดีของโจทก์ยังไม่ขาดอายุความเพราะอายุความสะดุดหยุดลงเนื่องจากโจทก์ฟ้องคดีเพื่อตั้ง หลักฐานแห่งสิทธิเรียกร้องมรดกแล้วตามมาตรา 193/14 (2) (คำพิพากษาฎีกาที่ 192/2485) และใน กรณีการตั้งผู้จัดการมรดก ถ้าเป็นการตั้งโดยพินัยกรรมถือว่าอายุความสะดุดหยุดลงตั้งแต่วันที่การ ตั้งผู้จัดการมรดกมีผล คือวันที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย เหมือนกับกรณีที่ให้มีคนกลางหรือได้มอบให้ อนุญาโตตุลาการพิจารณาข้อพิพาท ซึ่งอายุความย่อมสะดุดหยุดลงนับตั้งแต่นั้นกลาง หรือ อนุญาโตตุลาการตามมาตรา 193/14 (4) (คำพิพากษาฎีกาที่ 987/2485) แต่ถ้าเป็นการร้องขอให้ ศาลตั้งผู้จัดการมรดก ถือว่าการร้องขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกเป็นการฟ้องเพื่อตั้งหลักฐานแห่งสิทธิ เรียกร้องอายุความย่อมสะดุดหยุดลงตามมาตรา 193/14 (2) นับแต่วันฟ้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 1628/2511ประชุมใหญ่)

นอกจากการฟ้องคดี ซึ่งเป็นเหตุทำให้อายุความมรดกสะดุดหยุดลงได้แล้ว มีปัญหาว่าจะนำ เรื่องการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 193/14 (1) มาใช้กับคดีมรดกได้หรือไม่ ซึ่งปัญหานี้ศาสตราจารย์ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เห็นว่า²⁰ น่าจะนำมาใช้ได้เพราะไม่มีกฎหมายห้ามไว้ และผลจะไม่ลักลั่นกัน แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 21/2497 วินิจฉัยว่า “ทายาทไปพูดขอส่วนแบ่งมรดกกับทายาทผู้ครอบครอง มรดกอยู่ ทายาทผู้ครอบครองพูดรับรองว่า รอเมื่อทำศพแล้ว หรือรอสร้างพระไตรปิฎกแล้ว แต่ก็มี ได้ตกลงกันว่าจะได้รับเท่าใด หรือได้ส่วนอย่างไร การรับรองเช่นนี้ ถ้าถือว่าเป็นการตกลง ประนีประนอมระงับข้อพิพาททรัพย์สินมรดก ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้” จากคำพิพากษาฎีกานับนี้ ถ้ามองในทางด้านการรับสภาพหนี้จะเห็นได้ว่า การที่ทายาทไปพูดขอ ส่วนแบ่งมรดกกับทายาทผู้ครอบครองมรดกอยู่แล้ว ทายาทผู้ครอบครองมรดกพูดรับรองว่ารอเมื่อ ทำศพแล้ว หรือรอสร้างพระไตรปิฎกแล้ว เป็นการกระทำอันปราศจากข้อสงสัย แสดงให้เห็นเป็น ปริยายว่าย่อมรับสภาพหนี้ตามที่ทายาทอีกฝ่ายเรียกร้อง ตามมาตรา 193/14 (1) ซึ่งการรับสภาพเช่น นี้ไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ หรือมีหลักฐานเป็นหนังสือก็บังคับได้ จึงไม่น่าจะถือว่าขาดอายุความ

²⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก, หน้า 636.

อย่างไรก็ตามมีข้อพิจารณาต่อว่า การขอแบ่งมรดกเป็นเรื่องกรรมสิทธิ์ร่วมไม่ใช่เรื่องหนึ่งจึงไม่อาจนำเรื่องการรับสภาพหนี้มาใช้บังคับได้ ซึ่งกรณีนี้ศาสตราจารย์วรศักดิ์ อูวรรณโณ เห็นว่า แม้คดีมรดกไม่ใช่การเรียกร้องหนี้เป็นเรื่องกรรมสิทธิ์ก็ตาม แต่เมื่อนำเรื่องอายุความสะดุดหยุดลงเมื่อฟ้องคดีมาใช้แล้ว ก็ควรนำเรื่องอายุความสะดุดหยุดลงเมื่อมีการรับสภาพหนี้มาใช้ด้วย และการที่ทายาทรับรองว่าจะแบ่งมรดกให้ก็เท่ากับเป็นการที่ทายาทนั้นครอบครองทรัพย์สินมรดกไว้แทนทายาทผู้ขอส่วนแบ่งแล้ว จึงน่าจะถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากรณีนี้ควรนำเรื่องการรับสภาพหนี้มาใช้บังคับด้วย เพราะแม้การขอแบ่งมรดกระหว่างทายาทจะเป็นเรื่องกรรมสิทธิ์ไม่ใช่เรื่องหนี้ แต่เมื่อกฎหมายกำหนดให้ทายาทต้องฟ้องคดีมรดกภายในอายุความแล้วก็ควรจึงต้องนำหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับอายุความมาใช้บังคับด้วย และในกรณีที่ทายาทผู้ครอบครองทรัพย์สินมรดกยอมรับว่า จะแบ่งมรดกให้ทายาทอื่นแล้ว กฎหมายก็ควรที่จะบังคับให้ตามเจตนาโดยถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้อันมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงได้ด้วย

3. กรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความ เมื่ออายุความได้ล่วงพ้นไปแล้ว ทายาทผู้ครอบครองทรัพย์สินมรดกยินยอมจะแบ่งทรัพย์สินส่วนที่ตนครอบครองอยู่ให้ทายาทอื่นด้วย ถือได้ว่ามีพฤติการณ์ซึ่งสละประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 193/24 แล้ว ต่อมาจะยกอายุความมรดกขึ้นต่อสู้ทายาทผู้ซึ่งไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1607/2505, 244/2511, 436/2518 และ 1241/2529) และการสละประโยชน์แห่งอายุความนี้ไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ เพียงแต่โจทก์นำสืบให้ได้ความว่า จำเลยมี พฤติการณ์สละประโยชน์แห่งอายุความเช่นจำเลยตกลงยินยอมให้โจทก์ได้รับส่วนแบ่งก็ได้ เป็นต้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 436/2518)

นอกจากนี้ ถ้ามีการฟ้องคดีแบ่งปันมรดกที่ขาดอายุความแล้ว ทายาทผู้ครอบครองทรัพย์สินมรดกจะต้องยกอายุความขึ้นกล่าวอ้างต่อสู้ในชั้นศาลตามมาตรา 193/29 ด้วย มิฉะนั้นศาลจะยกอายุความขึ้นตัดฟ้องเองไม่ได้ ซึ่งบุคคลที่จะยกอายุความมรดกขึ้นต่อสู้ได้นั้นตามมาตรา 1755 บัญญัติว่า “อายุความหนึ่งปีนั้นจะยกขึ้นต่อสู้ได้ก็แต่โดยบุคคลซึ่งเป็นทายาท หรือบุคคลซึ่งชอบจะใช้สิทธิของทายาท หรือโดยผู้จัดการมรดก” เท่านั้น และถ้าทายาทผู้ครอบครองทรัพย์สินมรดกยอมแบ่งทรัพย์สินมรดกให้แก่ทายาทคนอื่นเมื่ออายุความขาดแล้วย่อมจะเรียกคืนไม่ได้ เพราะทายาททุกคนย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกด้วยกันทุกคน ซึ่งพฤติการณ์ที่ยอมแบ่งทรัพย์สินมรดกให้หลังจากขาดอายุความแล้ว ถือเสมือนว่าคู่กรณีไม่เจตนายึดถืออายุความมรดกเป็นสำคัญ จึงย่อมมีผลบังคับตามเจตนาของคู่กรณีที่ได้ตกลงกัน และพฤติการณ์ดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าทายาทสละประโยชน์แห่งอายุความมรดกแล้ว จึงไม่มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้อีกต่อไป

3.8 ปัญหาสิทธิเรียกร้องในมูลหนี้ละเมิด

ตามปัญหานี้จะพิจารณาถึงมูลหนี้ที่เกิดจากการทำละเมิดว่าอายุความเริ่มนับอย่างไร สามารถทำการรับสภาพหนี้หรือสละประโยชน์แห่งอายุความได้หรือไม่ และการทำละเมิดต่อเนื่องจะขาดอายุความได้หรือไม่

ก. การเริ่มนับอายุความในมูลหนี้ละเมิด

เมื่อมีการทำละเมิดเกิดขึ้นแล้ว โจทก์หรือผู้เสียหายต้องนำคดีมาฟ้องภายในอายุความละเมิด ซึ่งมี 2 ระยะตามมาตรา 448²¹ วรรคแรก คือ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะฟ้อง ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด ซึ่งแม้ผู้เสียหายจะไม่รู้ถึงการละเมิดหรือไม่รู้ตัวผู้ทำละเมิด ถ้าเกิน 10 ปี นับแต่วันทำละเมิดย่อมเป็นอันขาดอายุความ โดยในการเริ่มนับอายุความจะต้องมีการกระทำอันเป็นการละเมิดและต้องมีผลแห่งการกระทำคือ ความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว อายุความจึงจะเริ่มนับได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 670/2496 วินิจฉัยว่า จำเลยใช้เรือขุด ขุดแร่ทำให้น้ำขุ่น มูลดินมูลทรายไหลเข้านาโจทก์เพราะทำนบกั้นน้ำพังนั้น เพียงแต่ทำนบกั้นน้ำพัง ไม่ใช่การละเมิดสิทธิโจทก์ แต่การละเมิดสิทธิเกิดขึ้นเมื่อน้ำไหลพาเอามูลดินทรายเข้านาโจทก์ ทำนาไม่ได้ ฉะนั้นอายุความจึงตั้งต้นแต่น้ำไหลเข้านาโจทก์ หาใช่ตั้งแต่ทำนบกั้นน้ำพังไม่ เป็นต้น

แต่ในคดีละเมิดที่เป็นความผิดอาญาด้วยการนับอายุความ จะต้องปฏิบัติตามมาตรา 51 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²² โดยไม่ใช่อายุความที่ยาวกว่าตามมาตรา 448 วรรคสอง

²¹ มาตรา 448 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด

แต่ถ้าเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมิโทษตามกฎหมายลักษณะอาญา และมีกำหนดอายุความทางอาญายาวกว่าที่กล่าวมานั้นไซ้ ท่านให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้นมาบังคับ”

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 บัญญัติว่า

“ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องทางอาญา สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องทางแพ่ง เนื่องจากความผิดนั้น ย่อมระงับไปตามกำหนดเวลาดังที่กฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้ในเรื่องอายุความฟ้องคดีอาญา แม้ถึงว่าผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริตในมาตรา 183 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะเป็นผู้ฟ้องหรือได้ฟ้องต่างหากจากคดีอาญาก็ตาม

ถ้าคดีอาญาได้ฟ้องต่อศาลแล้ว แต่คดียังไม่เด็ดขาดอายุความซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิจะฟ้องคดีแพ่งย่อมระงับอายุความตามมาตรา 79 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากถูกยกเลิกโดยปริยาย แล้วโดยผลของมาตรา 51 กล่าวคือ ตามวรรคแรก ถ้าโจทก์ไม่ฟ้องคดีอาญาแต่ต้องการฟ้องคดีแพ่งเท่านั้น อายุความนับตามอายุความฟ้องคดีอาญา และอายุความทางแพ่งจะสิ้นสุดลงพร้อมกับอายุความทางอาญาคด้วย โดยไม่มีการขยายระยะเวลาให้แม้ว่าโจทก์จะเป็นผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริตก็ตาม เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 59/2516 การกระทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยประมาททำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายเป็นมูลความผิดซึ่งมีอายุความฟ้องร้องทางอาญา 10 ปี สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายจึงต้องถือตามอายุความทางอาญา หากใช้ถืออายุความ 1 ปี ฐานละเมิดไม่ เป็นต้น แต่มีปัญหาว่า ถ้าโจทก์ฟ้องคดีอาญาก่อน และฟ้องคดีแพ่งภายหลัง จะมีผลต่อการนับอายุความในคดีแพ่งอย่างไร กรณีนี้พิจารณาตามมาตรา 51 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยประการแรกอายุความฟ้องคดีแพ่งจะสะดุดหยุดลงไม่นับต่อไปตามวรรคสอง แต่จะนับต่อไปอย่างไรต้องดูที่ผลของคดีอาญาว่า ถ้าศาลพิพากษาลงโทษจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้ว ก่อนโจทก์ยื่นฟ้องคดีแพ่ง อายุความคดีแพ่งมี 10 ปี ตามวรรคสาม แต่ถ้าศาลพิพากษายกฟ้องคดีอาญาก่อนที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งตามมาตรา 51 วรรคสี่ ให้อายุความฟ้องคดีแพ่งต้องใช้อายุความตามมาตรา 448 วรรคแรก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ 1 ปี หรือ 10 ปี²³

ข. การรับสภาพหนี้ในมูลหนี้ละเมิด

โดยหลักก่อนอายุความครบกำหนด ถ้าลูกหนี้มาทำการรับสภาพหนี้ย่อมมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง และเริ่มนับอายุความกันใหม่ตามกำหนดอายุความเดิม ซึ่งในมูลหนี้ละเมิด ถ้ามีการรับสภาพหนี้ย่อมสามารถทำได้และมีผลเช่นเดียวกัน เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3539/2528 จำเลยมีส่วนรับผิดชอบในการจ่ายเงินของสหกรณ์โจทก์มีเงินขาดบัญชีไปจำนวนหนึ่ง จำเลยทำหนังสือยินยอมจะชดใช้ให้ ถือได้ว่าจำเลยรับสภาพต่อโจทก์ตามสิทธิเรียกร้องด้วยทำหนังสือรับสภาพให้ตามมาตรา 172 (เดิม) อายุความฟ้องคดีของโจทก์จึงสะดุดหยุดลง แล้วเริ่มนับอายุความใหม่ แม้การกระทำของจำเลยจะเป็นการทำละเมิด แต่โจทก์ฟ้องคดีภายใน 1 ปี นับแต่วันเริ่มนับอายุความขึ้นใหม่ คดีโจทก์จึงไม่ขาดอายุความ (และคำพิพากษาฎีกาที่ 2588/2540)

ถ้าโจทก์ได้ฟ้องคดีอาญาและศาลพิพากษาลงโทษจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้ว ก่อนที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่ง สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีตามกำหนดอายุความในมาตรา 168 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ถ้าโจทก์ได้ฟ้องคดีอาญาและศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้ว ก่อนที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่ง สิทธิของผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีอายุความตามหลักทั่วไปในเรื่องอายุความแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์”

²³ สุขุม สุภนิศย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2537), หน้า 296-298.

แต่มีปัญหาในบางกรณีการที่ลูกหนี้ยอมรับผิดดังกล่าว ศาลไม่ถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ แต่ถือว่าเป็นการประนีประนอมยอมความ ซึ่งทั้งสองกรณีนี้มีอายุความที่แตกต่างกัน โดยกรณีที่เป็น การประนีประนอมยอมความ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2569/2540 วินิจฉัยว่า การที่โจทก์และ จำเลยที่ 1 ลงลายมือชื่อไว้ในรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีว่า จำเลยที่ 1 ยอมรับผิดในความประมาท เลินเล่อและยอมชดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ 6,000 บาท จากค่าเสียหายประมาณ 10,550 บาท หากจำเลยที่ 1 ไม่ชำระตามกำหนดให้โจทก์ฟ้องร้องทางแพ่งได้นั้น เป็นการตกลงชำระค่าเสียหาย กันเป็นจำนวนที่แน่นอนแล้ว ถือได้ว่าโจทก์และจำเลยที่ 1 ตกลงระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับค่าเสียหาย ซึ่งเกิดจากมูลละเมิดขัดรชนกันให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันเป็นสัญญา ประนีประนอมยอมความนั้น เมื่อหนี้อันเกิดจากมูลละเมิดระงับไปแล้ว ความรับผิดชอบของจำเลยที่ 1 ผู้ทำละเมิดและจำเลยที่ 2 และที่ 3 ซึ่งต้องร่วมรับผิดชอบกับจำเลยที่ 1 ในฐานะนายจ้างย่อมระงับไปด้วย โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายในมูลละเมิดจากจำเลยทั้งสาม (และคำพิพากษาฎีกาที่ 4178/2528, 380/2530, 7026/2538) อย่างไรก็ตามมีคำพิพากษาฎีกาที่ 898/2534 วินิจฉัยว่า ข้อความที่ จำเลยที่ 2 ยอมรับชดใช้ค่าซ่อมรถตามที่โจทก์เรียกร้องนั้น ไม่มีรายละเอียดหรือข้อตกลงที่แน่นอน เกี่ยวกับจำนวนเงินที่ต้องชำระ วิธีการชำระอันจะทำให้ปราศจากการโต้แย้งกันอีก ข้อความในราย งานประจำวันเกี่ยวกับคดีดังกล่าวมิใช่เป็นการระงับข้อพิพาทในมูลละเมิด จึงมิใช่สัญญา ประนีประนอมยอมความอันจะทำให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนายจ้างหลุดพ้นความรับผิดชอบในมูลละเมิด จะ เห็นว่าคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยออกเป็น 2 แนว กล่าวคือ แนวแรกเห็นว่าเป็นสัญญาประนีประนอม ยอมเพื่อระงับข้อพิพาท ซึ่งเกิดจากมูลหนี้ละเมิดโดยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน เมื่อนายจ้างไม่ได้ ร่วมทำด้วย จึงไม่ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากสัญญาผูกพันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น ส่วนแนวสองเห็นว่าไม่ เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ ไม่ทำให้หนี้ละเมิดระงับ นายจ้างยังต้องรับผิดชอบ ซึ่งคำพิพากษาฎีกาที่แตกต่างกันนี้ เนื่องจากข้อความที่คู่กรณีตกลงกันระงับข้อพิพาทนั้นแตกต่างกัน โดยในคำพิพากษาฎีกาที่ 2569/2540 มีการตกลงชำระค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนแล้ว ถ้าหากไม่ชำระให้ฟ้องร้องทางแพ่งได้ ดังนั้นกรณีนี้โจทก์ต้องฟ้องตามสัญญาประนีประนอมยอม ความ ซึ่งเกิดจากการตกลงเพื่อระงับข้อพิพาทในมูลหนี้ละเมิดทำให้ข้อพิพาทเดิมระงับไปแล้ว แต่ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 898/2534 ข้อความที่ตกลงกันนั้นยังไม่มีมีความแน่นอนเกี่ยวกับจำนวนเงิน ที่ต้องชำระ จึงยังไม่เป็นการระงับข้อพิพาทในมูลหนี้ละเมิด ดังนั้น ถ้าจำเลยไม่ปฏิบัติตาม โจทก์ ต้องฟ้องตามมูลหนี้ละเมิดเดิม เพราะข้อพิพาทตามมูลหนี้ละเมิดยังไม่ระงับ

นอกจากนี้ตามคำพิพากษาฎีกาทั้งหมดดังกล่าวนี้ ศาลฎีกาไม่ได้วินิจฉัยว่าการยอมรับผิด ของลูกหนี้เป็นการรับสภาพหนี้ด้วย ซึ่งถ้าพิจารณาตามหลักถึงลักษณะการกระทำของลูกหนี้ที่ยอม รับผิดในความประมาทเลินเล่อและยอมชดใช้ค่าเสียหายให้เจ้าหนี้โดยมีการทำเป็นหนังสือแล้ว

ผู้เขียนเห็นว่าเทียบได้กับการที่ลูกหนี้ยอมรับว่าเป็นหนี้เจ้าหนี้อยู่จริง และยินยอมจะชดใช้หนี้ให้ ซึ่งถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 193/4 (1) อันมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงได้ โดยมูลหนี้ละเมิดเดิมไม่ระงับ ดังนั้นตามคำพิพากษาฎีกาที่ 898/2534 ซึ่งวินิจฉัยว่าการกระทำของลูกหนี้ไม่ เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น น่าจะถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ได้ และทำให้โจทก์สามารถฟ้องลูกหนี้ได้ภายในอายุความที่เริ่มนับใหม่ ตามกำหนดอายุความของมูลหนี้ละเมิดเดิม

ค. การสละประโยชน์แห่งอายุความ

ในมูลหนี้ละเมิดมีปัญหาว่าลูกหนี้จะทำการสละประโยชน์แห่งอายุความได้เหมือนมูลหนี้อื่น ๆ หรือไม่ และมีข้อห้ามอย่างไร กรณีนี้จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการทำละเมิดต่อกันเกิดขึ้นไม่ว่าโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม ถ้าผู้เสียหายไม่ฟ้องคดีภายในกำหนดอายุความมาตรา 448 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือตามมาตรา 51 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มูลหนี้ละเมิดนั้นย่อมขาดอายุความ ซึ่งถ้าลูกหนี้ไม่ต้องการถือเอาประโยชน์จากอายุความดังกล่าวนี้ ก็สามารถสละประโยชน์แห่งอายุความได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามไว้เป็นพิเศษ แต่ก่อนอายุความละเมิดครบกำหนดคู่กรณีจะตกลงกันสละประโยชน์แห่งอายุความก่อนล่วงหน้าไม่ได้ ต้องห้ามตามมาตรา 193/24 ซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไป

ง. การทำละเมิดต่อเนื่อง

โดยปกติเมื่อมีการทำละเมิดเกิดขึ้นย่อมสิ้นสุดลงทันทีหรือภายในระยะอันเร็ว เช่น กรณีอุบัติเหตุรถชนกัน หรือการทำร้ายร่างกายผู้อื่น เป็นต้น แต่ในบางกรณีเมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นแล้ว จะกระทำต่อเรื่อยมา เช่น การบุกรุกเข้าไปอยู่ในบ้านของผู้อื่น โดยไม่ได้รับอนุญาตและอาศัยอยู่เรื่อยมา จะเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทำละเมิดต่อเนื่อง จึงมีปัญหาว่าการทำละเมิดต่อเนื่องจะเริ่มต้นนับอายุความเมื่อใด และจะขาดอายุความได้หรือไม่ เช่น ถ้าโจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตั้งแต่เวลาที่จำเลยลงมือกระทำการอันเป็นละเมิด แต่โจทก์ไม่ได้นำคดีมาฟ้องปล่อยให้มีการละเมิดต่อมาจนในที่สุดจึงได้นำคดีมาฟ้องศาล กรณีนี้รองศาสตราจารย์สุขุม สุภนิษฐ์ เห็นว่า²⁴ “กำหนดอายุความคงเป็นไปตามอายุความละเมิดปกติ คือ 1 ปี นับแต่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหม แต่เนื่องจากการละเมิดยังคงมีตลอดมาจนกระทั่งโจทก์ฟ้องคดีต่อศาล ดังนั้นค่าเสียหายที่โจทก์สามารถเรียกได้ คือ ภายใน 1 ปี ย้อนหลังจากวันฟ้องขึ้นไป ทั้งนี้เพราะก่อนหน้านั้นอายุความเริ่มต้นนับมาตลอดตั้งแต่โจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่การละเมิดยังคงเป็นละเมิดอยู่ตลอดมาจนโจทก์นำคดีมาฟ้อง สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายของโจทก์จึงยังคงมีอยู่เฉพาะ 1 ปี นับย้อนหลังไปจากวันฟ้องเท่านั้น และกำหนดอายุความ 10 ปี

²⁴ สุขุม สุภนิษฐ์, ถ้อยคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, หน้า 285.

นับแต่วันทำละเมิดจะต้องนำมาใช้ตัดสิทธิของโจทก์ในกรณีละเมิดต่อเนื่องที่โจทก์ไม่รู้ถึงการละเมิด และไม่ว่าใครเป็นผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเหมือนกรณีละเมิดทั่วไปด้วย แต่ถ้ายังคงมีการละเมิดต่อมาอีกหลังจาก 10 ปีผ่านไปแล้ว สิทธิเรียกร้องในค่าเสียหายฐานละเมิดของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นได้อีกเป็นคำรบที่สอง และการนับอายุความก็ควรจะนับอย่างปกติ” ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าวนี้ โดยขอแยกอายุความการฟ้องคดีละเมิดต่อเนื่องออกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ กรณีแรก การฟ้องเรียกค่าเสียหาย อายุความควรเป็นไปตามอายุความละเมิดปกติ โดยเริ่มนับแต่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด ตามมาตรา 448 วรรคแรก เพราะเมื่อผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ถึงตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแล้ว ผู้เสียหายก็สามารถจะบรรยายฟ้องต่อศาลได้ว่า ตนถูกทำละเมิดอย่างไร และใครจะต้องรับผิดชอบโดยไม่ต้องรอให้การละเมิดสิ้นสุดลงก่อนก็ได้ ดังนั้นหากผู้เสียหายละเลยไม่ใส่ใจที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องเอง ก็สมควรที่จะให้สิทธิดังกล่าวขาดอายุความและไม่น่าจะมีเหตุผลที่จะต้องกำหนดอายุความให้แตกต่างจากอายุความละเมิดปกติทั่วไป โดยจำนวนค่าเสียหายให้เรียกได้ภายใน 1 ปี นับย้อนหลังขึ้นไปจากวันฟ้องเท่านั้น เพราะกรณีทำละเมิดต่อเนื่องจำนวนค่าเสียหายจะต่างจากกรณีการทำละเมิดปกติที่ค่าเสียหายสามารถคำนวณได้อย่างแน่นอนแล้ว ตั้งแต่สิ้นสุดการทำละเมิดซึ่งจะนำมาฟ้องเมื่อใดภายในอายุความละเมิดก็ตาม จำนวนค่าเสียหายก็เท่าเดิมไม่เพิ่มขึ้น แต่การทำละเมิดต่อเนื่องจำนวนค่าเสียหายเพิ่มขึ้นตลอดเวลาที่ยังมีการทำละเมิดอยู่ ซึ่งอาจเป็นช่องทางให้ผู้เสียหายปล่อยเวลาให้เนิ่นนานออกไปโดยไม่นำคดีมาฟ้องเพื่อเรียกเอาค่าเสียหายมากขึ้นก็ได้ ส่วนกรณีที่สอง การฟ้องศาลขอให้สั่งจำเลยหยุดทำละเมิด กรณีนี้เนื่องจากการทำละเมิดยังคงเกิดขึ้นตลอดเวลาและยังไม่สิ้นสุดลง ดังนั้น สิทธิเรียกร้องของโจทก์ก็ยังคงน่าจะมีอยู่ตลอดเวลาด้วย เพราะโจทก์เป็นผู้เสียหายที่เป็นฝ่ายถูกระทำละเมิดจึงไม่ควรตัดสิทธิโจทก์ในการฟ้องขอให้ศาลสั่งจำเลยให้หยุดทำละเมิดต่อโจทก์ตราบใดที่การละเมิดยังไม่สิ้นสุดลง โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 2401/2523 วินิจฉัยว่า จำเลยเข้ามาปลูกฝังในที่พิพาทได้โดยใช้สิทธิอาศัยเมื่อโจทก์บอกกล่าวให้จำเลยรื้อถอนฝังออกไป จำเลยไม่ยอมออก ย่อมเป็นการละเมิดต่อโจทก์ และตราบใดที่จำเลยไม่ยอมรื้อถอนออกไป ตรานั้นการละเมิดยังคงมีอยู่และเป็นการละเมิดติดต่อกันตลอดมา คดีโจทก์จึงหาขาดอายุความไม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า การทำละเมิดต่อเนื่องถ้าโจทก์จะฟ้องเรียกค่าเสียหายต้องฟ้องภายในอายุความตามมาตรา 448 วรรคแรก มิฉะนั้นสิทธิเรียกร้องของโจทก์อาจจะขาดอายุความได้ แต่ถ้าเป็นการฟ้องให้หยุดทำละเมิด โจทก์สามารถฟ้องได้ตลอดเวลาไม่มีอายุความตราบเท่าที่ยังมีการทำละเมิดอยู่

บทที่ 4

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และลูกหนี้ในมูลหนี้ที่มีอยู่ต่อกัน ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่เจ้าหน้าที่ที่จะฟ้องร้องบังคับเอาจากลูกหนี้ได้ กฎหมายจึงกำหนดระยะเวลาที่เรียกชื่อว่า “อายุความ” ขึ้นเพื่อบังคับเจ้าหน้าที่ให้ใช้สิทธิเรียกร้องของตนโดยเร็ว เพราะถ้าหากปล่อยให้เวลาเนิ่นนานออกไป การใช้สิทธิเรียกร้องหรือปฏิเสธการชำระหนี้ของทั้งเจ้าหน้าที่และลูกหนี้ ย่อมเป็นการยากที่จะหาพยานหลักฐานมายืนยัน เนื่องจากอาจจะเลอะเลือนหรือสูญหายไปหมดแล้ว โดยถือเป็นนิรนัยนโยบายของรัฐที่ไม่ต้องการให้ได้เถียงทะเลาะเบาะแว้งกันในเรื่องที่ผ่านมามานาน เพื่อให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยในสังคม และช่วยในการพิจารณาตีความของศาลที่มีอยู่ รกโรงศาลเป็นจำนวนมากให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว อีกทั้งเพื่อเป็นหลักประกันที่มั่นคงและแน่นอนให้กับลูกหนี้ว่า จะถูกเจ้าหน้าที่บังคับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลาเท่าใด โดยไม่ต้องคอยกังวลว่าต้องถูกบังคับชำระหนี้ได้อย่างไรไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด เพราะหากล่วงเลยกำหนดอายุความแล้วย่อมมีผลกระทบต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ ทำให้สิทธิดังกล่าวบกพร่องไม่สมบูรณ์ เหมือนขณะที่ยังอยู่ในอายุความ กลายสภาพเป็น “สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ” โดยลูกหนี้เกิดสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามมูลหนี้ที่ขาดอายุความนั้นยังไม่ระงับสิ้นไป ถ้าลูกหนี้มาชำระหนี้ให้ เจ้าหน้าที่ก็ยังคงมีสิทธิรับชำระหนี้ไว้ได้โดยมีมูลที่จะอ้างได้ตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงไม่ถือว่าเป็นลาภมิควรได้ของเจ้าหน้าที่ที่ลูกหนี้จะขอรับทรัพย์สินได้ตามมาตรา 408 (2) ดังนั้นการกำหนดให้มีอายุความจึงเป็นการลงโทษที่เจ้าหน้าที่ปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ใช้สิทธิอันเป็นประโยชน์ของตน และในขณะที่เดียวกันก็เป็นการให้ประโยชน์แก่ลูกหนี้ในการปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ได้ เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว

อายุความที่กฎหมายกำหนดขึ้นนั้น คู่สัญญาต้องถือปฏิบัติตามจะทำการตกลงกันก่อนล่วงหน้าหรือในระหว่างอายุความในห้วงอายุ หรือขยายออก หรือยื่นเข้าไม่ได้ ต้องห้ามตามมาตรา 193/11 เพราะหากปล่อยให้ตกลงกันได้ได้อย่างได้อย่างเสรีอาจเป็นช่องทางให้เกิดการเอาเปรียบกันได้โดยง่ายจนก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ดังนั้น อายุความจึงถือว่าเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของสังคม การตกลงกันให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 151 แต่เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว จึงไม่มีอายุความอีกต่อไป คู่กรณีอาจจะสละประโยชน์แห่งอายุความเสียก็ได้ตามมาตรา 193/24 อย่างไรก็ตาม ก่อนอายุความครบกำหนด ในบางกรณีที่มีเหตุจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ถ้ามีกฎหมายกำหนดไว้ อายุความสามารถขยายออกไปได้ เช่น บทบัญญัติตามมาตรา 193/20 กรณีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมให้อายุความขยายออกไปหนึ่งปีนับแต่บุคคลผู้ไร้ความสามารถจะได้ถึงความสามารถเต็มภูมิหรือได้มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรืออายุความสามารถยื่นให้

สั้นลงได้ เช่น กรณีลูกหนี้ผู้เป็นเจ้าของรถค้ายห้ามมิให้เจ้าหนี้ของเจ้ามรดกฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกตามมาตรา 1754 วรรคสาม เป็นต้น และแม้อายุความจะเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่ในชั้นพิจารณาคดีของศาลนั้น ศาลไม่สามารถยกอายุความมาพิจารณายกฟ้องได้เอง ถ้าหากจำเลยมิได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ทั้งที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5) ให้อำนาจศาลสามารถยกข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นมาวินิจฉัยและพิพากษาได้เอง เหตุผลเนื่องจากตามมาตรา 193/29 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติ ได้บัญญัติยกเว้นไว้เป็นพิเศษห้ามมิให้ศาลอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องเมื่อจำเลย (ลูกหนี้) ไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ดังนั้นการที่ศาลไม่อาจยกอายุความขึ้นมาได้เองไม่ใช่เพราะอายุความไม่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่เนื่องจากมีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้อย่างชัดเจนนั่นเอง ศาลจึงยกขึ้นมาเองไม่ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างอายุความกับระยะเวลา เนื่องจากอายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่งแต่ระยะเวลาอาจไม่ใช่อายุความเสมอไป จึงทำให้อายุความกับระยะเวลามีผลถึงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการนับระยะเวลาตามมาตรา 193/1 ถึง 193/8 ต้องนำมาใช้กับการนับอายุความด้วย เช่น การเริ่มต้นนับอายุความต้องเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักในมาตรา 193/3 วรรคสอง เป็นต้น ส่วนกำหนดระยะเวลาใดที่ถือว่าเป็นอายุความแล้วต้องห้ามตามมาตรา 193/11 มิให้คู่กรณีตกลงกันขยับ ขยาย หรือคงไว้ ให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ และเมื่อครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้ต้องยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ด้วย มิฉะนั้นศาลจะหยิบยกขึ้นมาเองไม่ได้ต้องห้ามตามมาตรา 193/29 นอกจากนี้อายุความยังสัมพันธ์กับสิทธิเรียกร้องด้วย กล่าวคือ สิทธิเรียกร้องต้องมีอายุความเสมอ โดยต้องฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องภายในอายุความ มิฉะนั้นหากอายุความครบกำหนดสภาพบังคับของสิทธิเรียกร้องย่อมหมดสิ้นไป ซึ่งเรียกว่า “อายุความเสียสิทธิ” แต่อายุความไม่ได้ใช้กับสิทธิเรียกร้องเท่านั้น ในทางกลับกัน ถ้าหากมีการใช้สิทธิครอบครองในทรัพย์สินของผู้อื่นติดต่อกันจนครบระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ จะทำให้ผู้ครอบครองได้กรรมสิทธิในทรัพย์สินนั้น อันได้แก่ กรณีตามมาตรา 1382 ซึ่งเรียกว่า “อายุความได้สิทธิ”

การนับอายุความ นอกจากต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการนับระยะเวลาแล้ว การนับอายุความให้เริ่มนับตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของการนับอายุความ โดยให้เริ่มนับแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ และถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องในบังคับวินัยกระทำการอย่างใดให้เริ่มนับแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการตามมาตรา 193/12 แต่ในกรณีที่มีการชำระหนี้ขึ้นต้องมี การทวงถามก่อน ถ้าเป็นการทวงถามโดยไม่ต้องให้ระยะเวลาแก่ลูกหนี้ อายุความเริ่มนับตั้งแต่นั้นแรกที่อาจทวงถามได้ แต่ถ้าการทวงถามนั้นต้องให้ระยะเวลาแก่ลูกหนี้ อายุความเริ่มนับตั้งแต่นั้นเวลานั้นสิ้นสุดไปแล้วตามมาตรา 193/13 ส่วนการสิ้นสุดของอายุความมี 2 กรณี คือ

กรณีอายุความสะดุดหยุดลง เพราะเมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงหมดสิ้นไปให้อายุความเริ่มนับใหม่ตามกำหนดอายุความเดิมไม่ใช่ นับต่อจากอายุความเดิม และกรณีอายุความครบกำหนด เพราะเมื่อครบกำหนดแล้วจึง ไม่มีอายุความที่จะต้องนับอีกต่อไป

โดยหลักในหนี้รายเดียวกัน ไม่ว่าจะมิเจ้าหนี้กับลูกหนี้คนเดียวหรือมิเจ้าหนี้กับลูกหนี้หลายคน กำหนดอายุความของเจ้าหนี้และลูกหนี้ในหนี้รายนั้นย่อมเท่ากันทุกคน แต่ในบางกรณีถ้ามีการกระทำบางอย่างของเจ้าหนี้หรือลูกหนี้คนหนึ่งคนใด ที่กระทำต่อเจ้าหนี้หรือลูกหนี้คนหนึ่งคนใด เช่น การรับสภาพหนี้ในระหว่างอายุความ หรือการรับสภาพความรับผิดชอบภายหลังอายุความครบกำหนดแล้ว เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ จะให้อายุความที่เท่ากันของหนี้รายเดียวกันนั้นแตกต่างกันได้ โดยมีผลเฉพาะเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ที่กระทำการเท่านั้น ดังนั้นอายุความจึงถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัว แต่ถ้าการชำระหนี้นั้นโดยสภาพไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ เช่น หนี้การส่งมอบทรัพย์สิน เป็นต้น ในกรณีนี้ การกระทำของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดที่เกี่ยวกับอายุความย่อมมีผลถึงลูกหนี้หรือเจ้าหนี้คนอื่นด้วยตามมาตรา 295 วรรคหนึ่งตอนท้าย

และในกรณีที่หนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้น มีหนี้ประธานและหนี้อุปกรณ์เกี่ยวข้องกันอยู่ ความสมบูรณ์ของหนี้อุปกรณ์ต้องขึ้นอยู่กับหนี้ประธาน ดังนั้นตามมาตรา 193/26 เมื่อสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความ ย่อมทำให้สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณ์ขาดอายุความด้วย แม้ว่าอายุความของสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณ์จะยังไม่ครบกำหนดก็ตาม แต่ในกรณีที่หนี้ประธานมีหนี้อุปกรณ์เป็นสัญญาประกันหาเป็นเช่นนั้นไม่ กล่าวคือ การประกันด้วยทรัพย์สินกรณีจำนองและจำนำ แม้หนี้ประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตามไม่เป็นเหตุให้จำนอง จำนำระงับไปด้วยตามมาตรา 744 (1) และมาตรา 769 (1) เพราะหนี้ที่ขาดอายุความนั้น หนี้ยังไม่ระงับ จำนอง จำนำ จึงยังไม่ระงับตาม จนมีคำกล่าวว่า “จำนอง จำนำไม่มีอายุความ” ดังนั้นกรณีจำนอง และจำนำ แม้สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม ผู้รับจำนองและผู้รับจำนำ ยังคงมีสิทธิเรียกร้องบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำได้ตามมาตรา 193/27 ส่วนการประกันด้วยบุคคล กรณีค้ำประกัน เนื่องจากการชำระหนี้แทนลูกหนี้จึงทำให้ข้อต่อสู้ใดที่ลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ ผู้ค้ำประกันจะต้องยกขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ด้วย มิฉะนั้นจะสิ้นสิทธิไล่เบี้ยตามมาตรา 695 ซึ่งเมื่อหนี้ขาดอายุความทำให้ลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันจึงมีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้เช่นกัน และเมื่ออายุความสะดุดหยุดลงเป็นโทษแก่ลูกหนี้จึงเป็นโทษแก่ผู้ค้ำประกันด้วยตามมาตรา 692 ดังนั้น หนี้ค้ำประกันจึงมีอายุความตามหนี้ประธานที่เข้าค้ำประกันนั่นเอง

นอกจากนี้ การรับสภาพความรับผิดชอบ และการสละประโยชน์แห่งอายุความ มีลักษณะแตกต่างกับการแปลงหนี้ใหม่ และการประนีประนอมยอมความ กล่าวคือ การรับสภาพความรับผิดชอบ และการสละประโยชน์แห่งอายุความ เป็นการกระทำที่เกี่ยวกับหนี้เดิม มีเจ้าหนี้และลูกหนี้คนเดิม ซึ่งลูกหนี้จะกระทำฝ่ายเดียวก็ได้ โดยไม่เปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของหนี้เดิม จึงไม่ใช่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ ที่คู่กรณีตกลงกันเพื่อเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของหนี้ อันมีผลให้หนี้เดิมระงับแล้วเกิดเป็นหนี้ใหม่ และไม่ใช่เป็นการประนีประนอมยอมความ ที่คู่กรณีตกลงกันเพื่อระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นให้เสร็จสิ้นไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน โดยคู่กรณีแต่ละฝ่ายต่างให้ประโยชน์แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะของสัญญาต่างตอบแทน ทำให้คู่สัญญาต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน แต่การรับสภาพความรับผิดชอบและการสละประโยชน์แห่งอายุความไม่ใช่การระงับข้อพิพาทและไม่มีลักษณะของสัญญาต่างตอบแทน แม้ว่าลูกหนี้อาจจะทำการรับสภาพความรับผิดชอบในหนี้เพียงบางส่วนได้ แต่ก็ไม่ใช่เป็นการที่เจ้าหนี้อยอมผ่อนผันให้แก่ลูกหนี้ เพราะเป็นสิทธิของลูกหนี้ที่จะยอมรับรองหนี้เพียงใดก็ได้ อีกทั้งการแปลงหนี้ใหม่ หรือการประนีประนอมยอมความมีเหตุของการเกิดขึ้นแตกต่างจากการรับสภาพความรับผิดชอบ เพราะการรับสภาพความรับผิดชอบเป็นกรณีที่ลูกหนี้แสดงเจตนาฝ่ายเดียว เจ้าหนี้จึงไม่มีโอกาสต่อรองในเรื่องจำนวนหนี้ นอกจากจะเกิดขึ้นเพราะเหตุผลในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งเจ้าหนี้อาจมีส่วนหรือมีอิทธิพลต่อรองให้ลูกหนี้ต้องรับสภาพความรับผิดชอบเต็มจำนวนหนี้ได้ แต่การแปลงหนี้ใหม่ หรือการประนีประนอมยอมความ เกิดจากการตกลงกันใหม่ของคู่กรณี จึงทำให้เจ้าหนี้และลูกหนี้มีโอกาสต่อรองกันได้

ผลทางกฎหมายอันเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ที่มีผลกระทบต่ออายุความ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีดังนี้

1. กรณีก่อนอายุความครบกำหนด

ถ้าก่อนอายุความครบกำหนด ลูกหนี้ทำการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 193/14 (1) โดยการทำหนังสือรับสภาพหนี้ ชำระหนี้บางส่วน ชำระดอกเบี้ย ให้ประกัน หรือกระทำการใด ๆ อันเห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้ หรือเจ้าหนี้ทำการ ตามมาตรา 193/14 (2) ถึง (5) และมาตรา 193/16 โดยการฟ้องคดี ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย มอบข้อพิพาทให้อนุญาตไต่สวนพิจารณา กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกับการฟ้องคดี หรือเรียกให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ ซึ่งกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ดังกล่าวนี้ ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง และเริ่มต้นนับอายุความกันใหม่ตามกำหนดอายุความของหนี้เดิมตามมาตรา 193/15

2. กรณีหลังอายุความครบกำหนด

แม้เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะมีสิทธิเกิดขึ้นในการปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้ก็ตาม แต่ถ้าหากลูกหนี้ได้กระทำการดังกล่าวต่อไปนี้ ย่อมมีผลทำให้เจ้าหนี้สามารถบังคับให้ลูกหนี้รับผิดชอบชำระหนี้ได้ต่อไปอีก

2.1 การไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้

ในชั้นพิจารณาคดีของศาล เมื่อจำเลยไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แม้อายุความจะเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ตาม ศาลจะอ้างห้ามยกเอาอายุความมาพิจารณา เพื่อเป็นเหตุยกฟ้องเองไม่ได้ต้องห้ามตามมาตรา 193/29 แต่ถ้าหากจำเลยต้องการยกอายุความขึ้นต่อสู้ จำเลยจะต้องต่อสู้ไว้ในคำให้การเพื่อให้เกิดเป็นประเด็นแห่งคดีที่ศาลจะหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้ โดยในคำให้การต่อสู้นั้นจะต้องอธิบายเหตุไว้ด้วยว่า ขาดอายุความอะไร เมื่อใด เพราะเหตุใด และต้องเป็นข้อต่อสู้เรื่องอายุความที่ถูกต้องตรงกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วย แต่จำเลยไม่ต้องยกตัวบทกฎหมายขึ้นอ้างไว้ด้วยก็ได้ เพราะเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องวินิจฉัยว่า จะยกบทมาตรามาปรับแก้คดีเองและเมื่อจำเลยยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การแล้ว โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องนำสืบว่า คดียังไม่ขาดอายุความ ส่วนคำให้การที่ให้การปฏิเสธลอยๆ เพียงว่าหนี้ขาดอายุความแล้วเท่านั้น ศาลจะถือว่าไม่มีประเด็นเรื่องอายุความเท่ากับลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แต่ในคดีล้มละลายและคดีอาญา แม้จำเลยจะไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ไว้ศาลก็สามารถหยิบยกเรื่องอายุความขึ้นวินิจฉัยยกฟ้องเองได้ เพราะเป็นการพิจารณาคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่ง

ผลของการไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ทำให้อายุความที่ผ่านมานานขาดไปแล้วไม่เป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ ซึ่งถือว่าเป็นการที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความโดยปริยาย ดังนั้นเมื่อศาลพิจารณาข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยเป็นหนี้อยู่จริงและยังไม่ได้ชำระหนี้ ศาลจะพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ให้โจทก์โดยไม่คำนึงถึงอายุความ ส่วนผลต่อบุคคลอื่นที่ต้องร่วมรับผิดชอบร่วมกับลูกหนี้ นั้น ถ้าเป็นลูกหนี้ร่วม การที่ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ย่อมไม่มีผลเป็นการตัดสิทธิของลูกหนี้ร่วมคนอื่นที่จะยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ เพราะถือว่าเป็นเหตุส่วนตัว เว้นแต่จะขัดกับสภาพแห่งหนี้เองตามมาตรา 295 วรรคหนึ่งตอนท้าย ส่วนกรณีผู้ค้ำประกันต้องพิจารณาว่าข้อต่อสู้เรื่องหนี้ขาดอายุความเป็นข้อต่อสู้ของใครระหว่างลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกัน เพราะผู้ค้ำประกันจะต้องยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ด้วย มิฉะนั้นจะสิ้นสิทธิไล่เบี้ยตามมาตรา 695 ซึ่งกรณีนี้ขาดอายุความแล้ว ตามมาตรา 193/10 ลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้โดยลูกหนี้จะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้ ถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของลูกหนี้เอง และ ถ้าหากลูกหนี้ไม่ต้องการใช้

สิทธิจะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์เช่นนี้ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้าประกันตามมาตรา 193/24 ซึ่งกรณีนี้ แม้ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความโดยไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ค้าประกันที่จะยกขึ้นต่อสู้ได้ ถือว่าเป็นข้อต่อสู้ของผู้ค้าประกันเอง ดังนั้น กรณีที่ลูกหนี้ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ผู้ค้าประกันจะยกอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ด้วยหรือไม่ก็ได้ ไม่ทำให้ผู้ค้าประกันสิ้นสิทธิไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ และในกรณีจำนอง จำนำ ด้วยเหตุที่หนี้ขาดอายุความไม่ทำให้จำนอง จำนำ ระบุตามมาตรา 744 และ 769 และแม้สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ก็ยังมีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำได้ตามมาตรา 193/27 ดังนั้น แม้ลูกหนี้จะไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก็ไม่ผลทำให้ทรัพย์สินที่จำนองหรือจำนำนั้น ไม่ต้องถูกบังคับจำนองหรือจำนำนั้น จากความรับผิดที่ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ไปได้

2.2 การรับสภาพความรับผิด

การรับสภาพความรับผิดเป็นการแสดงเจตนาของลูกหนี้ภายหลังจากอายุความครบกำหนดแล้วต่อเจ้าหนี้ โดยยอมรับว่าเป็นหนี้จริงและยังไม่ได้ชำระหนี้นั้น โดยวิธีการรับสภาพความรับผิด ตามมาตรา 188 วรรคสาม (เดิม) บัญญัติให้ “... ทำโดยสัญญา และการที่ลูกหนี้ให้ประกันด้วย” ซึ่งการรับสภาพความรับผิดโดยสัญญานี้ ตามแนวคำพิพากษาฎีกาได้ว่าหลักว่าต้องทำเป็นหนังสือ โดยหนังสือนั้นจะต้องมีการแสดงเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย จึงจะมีผลสมบูรณ์ และใช้บังคับได้ ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 วิธีการรับสภาพความรับผิดเปลี่ยนไป โดยตามมาตรา 193/28 วรรคสอง บัญญัติให้ “... ทำโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือโดยการให้ประกัน” ซึ่งการมีหลักฐานเป็นหนังสือนี้เป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวก็ได้ ส่วนวิธีการรับสภาพความรับผิดโดยการให้ประกัน ทั้งตามบทบัญญัติในมาตรา 188 วรรคสาม (เดิม) และมาตรา 193/28 วรรคสองนั้น จะเป็นการให้ประกันด้วยบุคคลกรณีค้าประกัน หรือให้ประกันด้วยทรัพย์สินจำนอง จำนำ ก็ได้ กฎหมายไม่ได้ห้ามไว้

ผลของการรับสภาพความรับผิด ทำให้เจ้าหนี้สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วได้อีก ซึ่งตามกฎหมายเดิมไม่ได้กำหนดอายุความของการบังคับชำระหนี้เอาไว้ แต่ตามกฎหมายปัจจุบัน ในมาตรา 193/35 กำหนดให้มีอายุความ 2 ปี นับแต่วันที่ได้รับการรับสภาพความรับผิดหรือให้ประกัน และการรับสภาพความรับผิดของลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง ย่อมไม่มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย เพราะถือว่าเป็นเหตุส่วนตัว เว้นแต่จะขัดกับสภาพแห่งหนี้ตนเองตาม มาตรา 295 วรรคหนึ่งตอนท้าย อีกทั้ง การรับสภาพความรับผิดของลูกหนี้จะยกขึ้นอ้างเพื่อเป็น โทษแก่ผู้ค้าประกันไม่ได้ตามมาตรา 193/28 วรรคสองตอนท้าย ส่วนกรณีจำนอง จำนำ การที่

ลูกหนี้จะทำการรับสภาพความรับผิดหรือไม่ ก็ไม่มีผลให้ทรัพย์ที่จำนองหรือจำนำนั้นไม่ต้องถูกบังคับจำนองหรือจำนำจากความรับผิดที่ทรัพย์ดังกล่าวเป็นประกันชำระหนี้ของลูกหนี้ไปได้ เช่นเดียวกับกรณีการไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้

2.3 การสละประโยชน์แห่งอายุความ

การสละประโยชน์แห่งอายุความ เป็นการที่ลูกหนี้ไม่ยก ไม่นำพา หรือไม่ถือเอาประโยชน์ที่ได้รับจากอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้ เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ภายหลังจากที่หนี้ขาดอายุความแล้ว โดยตามมาตรา 193/24 การสละประโยชน์แห่งอายุความจะทำก่อนอายุความครบกำหนดไม่ได้ ส่วนวิธีการสละประโยชน์แห่งอายุความกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้จึงสามารถทำได้ ทั้งโดยชัดแจ้งและโดยปริยาย เช่น การมีหลักฐานเป็นหนังสือ การใช้เงินบางส่วน การใช้ดอกเบี้ย การให้ประกัน หรือทำด้วยวาจาก็ได้ เป็นต้น และจะเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียว หรือสองฝ่ายก็ได้

ผลของการสละประโยชน์แห่งอายุความ ทำให้เจ้าหนี้สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วได้ และลูกหนี้ไม่มีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้อีก โดยตามกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้ภายหลังการสละประโยชน์แห่งอายุความไว้แต่อย่างใด และการสละประโยชน์แห่งอายุความของลูกหนี้ร่วมกับคนใดคนหนึ่ง ย่อมไม่มีผลถึงลูกหนี้คนอื่นด้วย เพราะถือว่าเป็นเหตุส่วนตัว เว้นแต่จะขัดกับสภาพแห่งหนี้ตัวเองตามมาตรา 295 วรรคหนึ่ง ตอนท้าย อีกทั้ง การสละประโยชน์แห่งอายุความของลูกหนี้ไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้ำประกันที่จะยกอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้ ตามมาตรา 193/24 ตอนท้าย ส่วนกรณีจำนอง จำนำ การที่ลูกหนี้จะทำการสละประโยชน์แห่งอายุความหรือไม่ ก็ไม่มีผลให้ทรัพย์ที่จำนองหรือจำนำนั้นไม่ต้องถูกบังคับจำนองหรือจำนำจากความรับผิดที่ประกันเอาไว้ได้ เช่นเดียวกับกรณีการรับสภาพความรับผิด และการไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

ข้อเหมือนและข้อต่างระหว่างการรับสภาพความรับผิดและการสละประโยชน์แห่งอายุความ

ข้อเหมือน :

1. ต้องเป็นการกระทำภายหลังอายุความครบกำหนดแล้วเท่านั้น ถ้ากระทำก่อนอายุความครบกำหนดถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้
2. ต้องเป็นการกระทำของลูกหนี้เองเท่านั้น ถ้าเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น เช่น ลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกัน ย่อมไม่มีผลผูกพันให้ลูกหนี้ต้องร่วมรับผิดด้วย และในทางกลับกันถ้าเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ ก็ไม่มีผลให้ลูกหนี้ร่วมหรือผู้ค้ำประกันต้องรับผิดด้วยเช่นกัน

เว้นแต่กรณีลูกหนี้ร่วม การชำระหนี้จะขัดกับสภาพแห่งหนี้ตัวเอง จึงต้องมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย

3. การแสดงเจตนาจะเป็นการกระทำในลักษณะของนิติกรรมฝ่ายเดียว หรือนิติกรรมสองฝ่ายก็ได้

ข้อต่าง :

1. วิธีการ การรับสภาพความรับผิด ต้องทำโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือโดยการให้ประกัน ส่วนการสละประโยชน์แห่งอายุความจะทำโดยวิธีการใดก็ได้

2. กำหนดอายุความการบังคับชำระหนี้ การรับสภาพความรับผิดมีอายุความ 2 ปี นับแต่วันที่ได้รับสภาพความรับผิดหรือให้ประกัน ส่วนการสละประโยชน์แห่งอายุความตามกฎหมายไม่ได้กำหนดอายุความไว้

3. การรับสภาพความรับผิด ลูกหนี้จะรู้หรือไม่ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วก็ตามถือว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดได้ แต่การสละประโยชน์แห่งอายุความ ลูกหนี้ต้องรู้ว่าหนี้ขาดอายุความแล้วเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความได้

4. การรับสภาพความรับผิด ลูกหนี้จะทำการรับผิดเต็มจำนวน หรือเพียงบางส่วน ของหนี้ก็ได้ เพราะหนี้ขาดอายุความลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ จึงเป็นสิทธิของลูกหนี้ที่จะรับสภาพความรับผิดมากน้อยเพียงใดก็ได้ แต่การสละประโยชน์แห่งอายุความลูกหนี้ต้องรับผิดเต็มจำนวนจะรับผิดแต่เพียงบางส่วนไม่ได้ เพราะเมื่อลูกหนี้สละประโยชน์ที่ได้รับจากการที่หนี้ขาดอายุความ จึงไม่มีข้อต่อสู้เรื่องอายุความที่จะยกขึ้นต่อสู้ได้อีก จึงต้องรับผิดเต็มจำนวน

5. การรับสภาพความรับผิด คือ การยอมรับว่าเป็นหนี้ ยอมรับความสมบูรณ์ของหนี้ นั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ไม่ได้โต้แย้งในเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้เอาไว้ ถือว่าลูกหนี้สละข้อต่อสู้ในเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้แล้ว ต่างจากการสละประโยชน์แห่งอายุความ คือ การไม่ใส่ใจเอาประโยชน์จากอายุความที่ขาดแล้วเป็นการสละข้อต่อสู้ในเรื่องอายุความเท่านั้นแต่ไม่ได้สละข้อต่อสู้เรื่องความสมบูรณ์ของหนี้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า จุดต่างดังกล่าวนี้ ทำให้เมื่อมีการรับสภาพความรับผิดแล้ว ลูกหนี้ถูกฟ้องคดี ลูกหนี้จะไม่สามารถยกข้อต่อสู้ใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอายุความหรือเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้ขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้ได้อีก ส่วนการสละประโยชน์แห่งอายุความ เมื่อลูกหนี้ถูกฟ้องคดี ลูกหนี้จะยกอายุความที่สละไปแล้วมาเป็นข้อต่อสู้อีกไม่ได้เท่านั้น แต่ลูกหนี้ยังมีสิทธิยกข้อต่อสู้ในเรื่องความไม่สมบูรณ์ของหนี้ เช่น หนี้ทำไม่ถูกต้องตามแบบ หนี้ขาดหลักฐานเป็นหนังสือ หรือชำระหนี้แล้ว เป็นต้น ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้ ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงต้องวางรายละเอียดถึงวิธีการและกำหนดอายุความของการรับสภาพความรับผิดเอาไว้เพื่อให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิที่เกิดจากการรับสภาพความรับผิด ฟ้องร้องบังคับคดีเอากับลูกหนี้ได้ โดยลูกหนี้ไม่สิทธิยกข้อต่อสู้

ใดๆ ได้อีก ไม่ใช่เฉพาะไม่มีสิทธิอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เท่านั้น ต่างจากการสละประโยชน์แห่งอายุความ ซึ่งเป็นการสละข้อต่อสู้เรื่องอายุความเท่านั้น ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องกำหนดวิธีการและอายุความขึ้นใหม่แต่อย่างใด เพราะจะเป็นการจำกัดสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้คืน และเป็นการขัดขวางเจตนาของลูกหนี้ที่จะชำระหนี้คืนได้อย่างเสรี ซึ่งเท่ากับไม่เป็นการสนับสนุนให้ลูกหนี้เป็นลูกหนี้ที่ดี เพื่อก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงผลทางกฎหมายในกรณีสิทธิเรียกร้องขาดอายุความพบว่า หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นประเด็นในเรื่องการรับสภาพความรับผิด การสละประโยชน์แห่งอายุความ การยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านี้ภายหลังจากที่ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ.2535 ผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ทั้งหมดมีความสมบูรณ์ ชัดเจน ขจัดปัญหาที่โต้เถียงกันมาในอดีตได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. การรับสภาพความรับผิด ตามกฎหมายเดิมไม่มีความชัดเจน เนื่องจากวิธีการรับสภาพความรับผิดตามมาตรา 188 วรรคสาม (เดิม) บัญญัติให้ “...ทำโดยสัญญา” จึงเกิดปัญหาว่า เพียงแต่ทำด้วยวาจา หรือต้องทำเป็นหนังสือ หรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างไรหรือไม่ และต้องเป็นการแสดงเจตนาสองฝ่ายหรือไม่ ส่วนการบังคับชำระหนี้ภายหลังการรับสภาพความรับผิด ตามกฎหมายเดิมก็ไม่ได้กำหนดอายุความเอาไว้ ซึ่งตามกฎหมายใหม่ทำให้ทั้งสองกรณีนี้มีความชัดเจน โดยตามมาตรา 193/28 วรรคสอง บัญญัติให้วิธีการรับสภาพความรับผิดทำโดยมีหลักฐานเป็นหลักประกันหนังสือ ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวก็ได้ ส่วนอายุความการบังคับชำระหนี้ ภายหลังการรับสภาพความรับผิดตามมาตรา 193/35 กำหนดให้มีอายุความ 2 ปี

2. การสละประโยชน์แห่งอายุความ แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดวิธีการและอายุความเอาไว้ก็ตาม แต่ก็ถือว่ามีหลักการที่มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามหลักในเรื่องหนี้ เพราะหนี้ที่ขาดอายุความนั้นยังไม่ระงับ การที่ลูกหนี้จะกลับมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี กฎหมายจึงไม่ควรเข้าไปกำหนดขอบเขตของวิธีการเอาไว้ให้เป็นอุปสรรคขัดขวางเจตนาที่ดีของลูกหนี้ และในส่วนอายุความการบังคับชำระหนี้ภายหลังการสละประโยชน์แห่งอายุความก็ไม่ควรกำหนดเอาไว้เช่นกัน เพราะในความเป็นจริงคงไม่มีเจ้าหนี้รายใดที่จะไม่รีบบังคับชำระหนี้ หากลูกหนี้มาทำการสละประโยชน์แห่งอายุความภายหลังจากที่อายุความครบกำหนดแล้ว หรือในทางกลับกันถ้าหากเจ้าหนี้ปล่อยเวลาให้เนิ่นนานไปแล้วจึงมาฟ้องร้องบังคับให้

ลูกหนี้ชำระหนี้เงิน ไม่น่าจะเป็นธรรมกับลูกหนี้หนี้ กรณีนี้ศาลก็สามารถใช้หลักกฎหมายในเรื่อง ความสุจริตมาพิจารณาของเจ้าหนี้เพื่อปฏิเสธการบังคับคดีให้แก่เจ้าหนี้ได้

3. การยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ในกรณีลูกหนี้ร่วม โดยหลักถ้าเป็นเรื่องทำถึง ตัวลูกหนี้ร่วมกันคนใดก็ยอมเป็น ไปเพื่อคุณและโทษเฉพาะแก่ลูกหนี้คนนั้น ตามประมวลกฎหมาย แห่งและพาณิชย์มาตรา 295 วรรคแรก ซึ่งในเรื่องอายุความตามมาตรา 295 วรรคสอง ถือว่าเป็น เหตุส่วนตัว ดังนั้น การที่ลูกหนี้จะยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้จึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวของลูกหนี้ และมีผลเฉพาะตัวลูกหนี้ที่ยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้เท่านั้น เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับสภาพ แห่งหนี้ตัวเองตามมาตรา 295 วรรคแรกตอนท้าย กล่าวคือ ถ้าโดยสภาพแห่งหนี้เป็นการชำระหนี้ที่ แบ่งแยกจากกันได้ การยกหรือไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ของลูกหนี้ร่วมคนใดยอม ไม่มีผลถึงลูกหนี้ ร่วมคนอื่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามมาตรา 59 ในกรณีที่ บุคคลซึ่งเป็นคู่ความเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม ห้ามมิให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกัน เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันได้ ดังนั้น จะเห็นว่าการยกหรือ ไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ของลูกหนี้คนใดจะมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นหรือไม่นั้น ทั้งกฎหมายสาร บัญญัติตามมาตรา 295 และกฎหมายวิธีสบัญญัติตามมาตรา 59 มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากมีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยแตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องการใช้ ดุลยพินิจของศาลที่จะต้องปรับให้เป็นแนวทางเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องมาแก้ไขที่ ตัวบทกฎหมายแต่อย่างใด เพราะในกรณีนี้กฎหมายจะต้องกำหนดเอาไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ สามารถปรับใช้ได้กับทุกกรณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของเศรษฐกิจและสังคม

แต่อย่างไรก็ตาม แม้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องอายุความจะทำให้เกิดความ ชัดเจนดังที่ผู้เขียนยกขึ้นกล่าวอ้างข้างต้นนั้น แต่บทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความยังคงต้อง อาศัยการตีความอยู่บ้างในบางกรณีเพื่อปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกำหนดดังเช่นในกรณีที่ต้อง ตีความว่า มูลหนี้ใดควรมีอายุความอย่างไร การตีความดังกล่าวนี้ ผู้เขียนขอเสนอแนะว่า ควรต้อง ตีความอยู่บนพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมไม่ให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบทั้งฝ่ายเจ้าหนี้และ ฝ่ายลูกหนี้ โดยผู้เขียนขอหยิบยกประเด็นการตีความในกรณีผู้ออกบัตรเครดิตฟ้องเรียกเงินที่ทรอง จ่ายจากผู้ออกบัตรเครดิตว่ามีอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 193/34 (7) เป็นกรณีตัวอย่าง ซึ่งเดิมธนาคาร ผู้ออกบัตรเครดิตสามารถนำคดีมาฟ้องผู้ออกบัตรเครดิต โดยมีอายุความถึง 10 ปี โดยศาลฎีกาเห็นว่า กรณีดังกล่าวนี้ไม่อาจปรับใช้อายุความ 2 ปีได้ เพราะในบทบัญญัติเก่าตามมาตรา 165 (1) (เดิม) ใช้คำว่า “พ่อค้า” โดยคำพิพากษาฎีกาที่ 1049/2512 ศาลฎีกาได้ให้ความหมายว่า “พ่อค้า” หมายถึง บุคคลที่ประกอบการค้าโดยทำการซื้อสินค้ามาแล้วขายไปเป็นปกติธุระไม่หมายรวมถึง ผู้ประกอบการค้า ซึ่งไม่ได้ทำการซื้อและขายสินค้า เช่น ธนาคารพาณิชย์ในการประกอบกิจการ ทรัสต์รีซีทด้วย ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า “ผู้ประกอบการค้า” โดยมี

เหตุผลว่า เนื่องจากการประกอบการค้าในปัจจุบันมีขอบเขตกว้างขวางมาก ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 165 (1) จึงไม่น่าจะจำกัดเฉพาะกรณีการซื้อสินค้ามาแล้วขายสินค้าต่อไปดังเช่นที่ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้เท่านั้น แต่ควรขยายไปถึงสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นในการประกอบธุรกิจการค้า ซึ่งมีใช้กรณีการซื้อสินค้ามาแล้วขายสินค้านั้นต่อไป เช่น การประกอบธุรกิจการเงินหรือกรณีการรับวินิจัยด้วย และตาม (7) (เดิม) ซึ่งใช้คำว่า “ผู้ค้า” ก็ให้เปลี่ยนมาใช้คำว่า “ผู้ประกอบการ” โดยมีเหตุผลเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ได้แก้ไขคำว่า “รวมทั้งค่าที่ได้ออกเงินทรวงไป” ใน (1) และ (7) เป็นคำว่า “รวมทั้งเงินที่ได้ออกทรวงไป” เนื่องจากคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขกฎหมายเห็นว่า กรณีดังกล่าวหมายถึง เฉพาะการเรียกเงินเท่านั้น จึงควรบัญญัติเสียให้ชัดเจน ทั้งนี้ แม้ว่าการออกทรวงไปก่อนในบางกรณีอาจเป็นสิ่งที่มิใช่เงินก็ตาม แต่สิ่งที่จะเรียกร้องในภายหลังก็ต้องเป็นเงินเท่านั้น ซึ่งเมื่อมีการแก้ไขปัญหากับอายุความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ผลของคดีดังกล่าวศาลฎีกาได้วินิจฉัยเป็นแนวว่า ธนาคารผู้ออกบัตรเครดิตต้องฟ้องเพื่อเรียกเงินทรวงจ่ายจากผู้ถือบัตรเครดิตภายในอายุความ 2 ปี ดังในคำพิพากษาฎีกาที่ 7002/2539, 1519/2540 และ 1548/2540 ซึ่งวินิจฉัยว่า การให้บริการแก่สมาชิกของโจทก์ โจทก์เรียกเก็บค่าบริการ หรือค่าธรรมเนียมสำหรับบัตรเครดิตจากสมาชิกด้วย ถือได้ว่าโจทก์เป็นผู้ประกอบการ โดยรับทำการงานต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกและการที่โจทก์ชำระเงินแก่เจ้าหน้าที่ของสมาชิกแทนสมาชิกไปก่อนแล้วเรียกเก็บเงินคืนจากสมาชิกในภายหลังนั้นก็เป็นการเรียกเอาค่าที่โจทก์ได้ออกเงินทรวงไป จึงเป็นกรณีต้องด้วยบทบัญญัติในมาตรา 193/34 (7) ซึ่งการเรียกเอาเงินที่ได้ออกทรวงไปตามบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้มีอายุความ 2 ปี แต่โจทก์ฟ้องคดีนี้เมื่อพ้นกำหนด 2 ปีแล้ว สิทธิเรียกร้องของโจทก์จึงขาดอายุความ ซึ่งจะเห็นว่าคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวนี้เป็นการตีความที่อยู่บนพื้นฐานของการอำนวยความสะดวก เพราะถ้าหากยังคงยึดถือตามแนวคำพิพากษาคดีที่มีอายุความ 10 ปี จะมีผลทำให้ลูกหนี้ต้องเป็นฝ่ายเสียหายเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะต้องเสียดอกเบี้ย และค่าปรับให้แก่เจ้าหนี้เป็นจำนวนมากและมีระยะเวลาค่อนข้างจะยาวนาน อีกทั้งจะเป็นการประวิงเวลาให้เจ้าหนี้ไม่รีบฟ้องภายในเวลาอันสมควรเพื่อหวังจะได้รับประโยชน์ตอบแทนจากลูกหนี้ ฉะนั้นการที่ศาลฎีกาวางแนวฎีกาในคำพิพากษาฎีกาประเภทนี้มีอายุความ 2 ปี จึงมีความเหมาะสมและเป็นธรรม แต่การตีความเพื่อให้อำนวยความสะดวกให้บังเกิดขึ้นแก่ลูกหนี้และเจ้าหนี้ดังที่ได้กล่าวมานี้ ผู้ใช้กฎหมายในเรื่องอายุความจะต้องมีความเข้าใจกฎหมายอย่างถูกต้องและนำไปบังคับใช้ให้ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยต้องถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กำชัย จงจักรพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2541.

กำชัย จงจักรพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายว่าด้วยนิติกรรม พ.ศ.2468 : นิติกรรม พ.ศ.2535.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2535.

กำธร พันธูลภ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 9.

กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2529.

จิต เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

จิต เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา,

2538.

จิตติ ดิงศภัทย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้.

พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2526.

จิตติ ดิงศภัทย์. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร :

มิตรนราการพิมพ์, 2528.

จักรกฤษ ครอบงม. การรับสภาพหนี้และการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญา. วารสารกฎหมาย

สุโขทัยธรรมมาธิราช 1,2 (ธันวาคม 2532) : 81-92.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ชุมพล จันทราทิพย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะคำประกัน จำนอง จำนำ.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย วารสารกฎหมายปกครอง. 14, 2

(สิงหาคม 2538) : 64-170.

ดาราทพร ธีรวัฒน์. ฎีกาวิเคราะห์. วารสารนิติศาสตร์. 21, 4 (ธันวาคม 2534) : 637-640.

ดวงตา กล้วยไม้ ณ อยุธยา. ปัญหากฎหมายเกี่ยวเนื่องกับการรับสภาพหนี้. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

เทพวิฑูร. พระยา. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240. พระนคร :

โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2509.

ทวี กลียพวงศ์. คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2536.

- ชานินทร์ กรัยวิเชียร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2521.
- ชัชชัย ศุภผลศิริ. คำอธิบายกฎหมายเครื่องหมายการค้า. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
นิติธรรม, 2536.
- นุสรรา วรรณพงษ์. การรับสภาพความรับผิดชอบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2537.
- บัญญัติ สุชีวะ. กฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพมหานคร : โรงสยามการพิมพ์, 2530.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 1.
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537.
- ปิ่นโน สุขทรศรีนีย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2514.
- ประกอบ หุตะสิงห์. คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2518.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร : โรงสยาม
การพิมพ์, 2529.
- พงษ์อาจ ตรีกิจวัฒนากุล. กฎหมายปิดปาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- พวงผกา และประสาน บุญโสภากย์. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- มานวราชเสวี, พระยา. ตรรกษณ์ที่มาของบทกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-5.
กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523. (อัดสำเนา)
- ร.แสงกาต์. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- ศักดิ์ สอนองชาติ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539.
- สิริรัตน์ สุขภูติ. การคืนทรัพย์ตามหลักกฎหมายแพ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะทรัพย์. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้. เล่ม 1 (ภาค 1-2).
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้. เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- เสริม วินิจฉัยกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะนิติกรรมและหนี้. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2515.
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย, สาขาวิชานิติศาสตร์. เอกสารการสอนชุด วิชาระบบกฎหมายไทย และต่างประเทศ หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535.
- สุดา วิสูตรพิชญ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยคำประกัน จำนอง จำนำ. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2540.
- สุขุม สุภนิตย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2537.
- สุป็น พูลพัฒน์. การยกอายุความขึ้นต่อสู้. วารสารศาลพาหุ 7,1 (มกราคม 2503) : 5-20.
- โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543.
- โสภณ รัตนากร. การฟ้องเรียกทรัพย์สินมีอายุความหรือไม่. วารสารศาลพาหุ 42, 1 (มกราคม – มีนาคม 2538) : 15-31.
- โสภณ รัตนากร. หนี้ร่วม. ใน รวุฒิ เทพทอง (บรรณาธิการ), รพี'35, หน้า 24-34. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2535.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1. ม.ป.ท, 2534.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1. ม.ป.ท, 2532.
- สำเรียง เมฆเกรียงไกร. คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและสัญญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- สุรพล ธรรมสถิตติ. ความสงบเรียบร้อยของประชาชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณการ, 2539.
- อนุมัติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510.

ภาษาอังกฤษ

A.G. Guest. Chitty on Contract. 27th ed. London : Sweet & Maxwell, 1994.

David W. Oughton, John P. Lowry, Robert M. Merkin. Limitation of Actions. London : Butterworths, 1998.

E.J. Cohn. Manual of German Law. Volume One. London : Oceana Publications, 1968.

Jame Philip. S.. Introduction of English Law. 10th ed. London : Butterworths, 1979.

Planiol Marcel. Treatise on The Civil Law. Translated by The Louisiana State Law Institute. Volume One. 12th ed. Paris, 1939.

Planiol Marcel. Treatise on The Civil Law. Translated by The Louisiana State Law Institute. Volume Two. 11th ed. Paris, 1939.

Schuster Ernest J.. The Principles of German Civil Law. London : Oxford at the Clarendon Press, 1997.

Simonds Lord. Halsbury's Statutes of England and Wales. Volume 24. 4th ed. London : Butterworth, 1989.

The France Civil Code. Translated by John H. Crabb. New Jersey : Fred B. Rothman & Co., 1977.

The German Civil Code. Translated by Ian S. Forrester, Simond L. Goren and Hans Michael Lgen. Amsterdam : North – Holland Publishing Company, 1975.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือสัญญารับสภาพความรับผิดชอบ

ทำที่ _____ สาขา _____
วันที่ _____

ข้าพเจ้า _____ อายุ _____ ปี บ้านเลขที่ _____

ถนน _____ แขวง _____ เขต _____

จังหวัด _____ ขอทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบนี้ให้ไว้แก่
_____ ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า “ธนาคาร” เพื่อเป็นหลักฐานดังมี
ข้อความต่อไปนี้

ข้อ 1. ตามที่ข้าพเจ้าผู้ถือบัตรเครดิต _____
เลขที่บัตร _____ ได้ใช้บัตรเครดิตชำระค่าสินค้า หรือค่าบริการ
หรือเบิกเงินสด ปรากฏว่ามียอดหนี้ค้างชำระอยู่กับธนาคาร ณ วันที่ _____
เป็นเงินต้น _____ บาท และดอกเบี้ยอีก _____ บาท
รวมเป็นภาระหนี้ _____ บาท (_____)

ข้อ 2. ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบหลักฐานแห่งหนี้ตามข้อ 1. แล้ว ว่าเป็นความจริงและเป็น
ยอดหนี้ที่ถูกต้องทุกประการแต่เนื่องจากข้าพเจ้าไม่สามารถชำระหนี้ที่ค้างกับธนาคารได้ในทันที
จึงขอฟ่อนชำระคืนธนาคารดังนี้

2.1 ขอฟ่อนชำระเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยให้ธนาคารเป็นรายเดือน ๆ ละไม่น้อย
กว่า _____ บาท (_____) เริ่มชำระงวดแรก
ในวันที่ _____ ของเดือนถัดไป ทั้งที่จะชำระหนี้ทั้งหมดให้เสร็จสิ้นภายใน
เวลา _____ (ไม่เกิน 18 เดือน) นับแต่วันทำหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบนี้

2.2 ยินยอมให้ธนาคารคิดดอกเบี้ยจากจำนวนเงินที่ค้างชำระตามข้อ 1. ตาม
อัตราดอกเบี้ยบัตรเครดิตที่ธนาคารประกาศใช้ในขณะทำสัญญานี้ กำหนดอัตราร้อยละ _____ ต่อปี
หากมีการเปลี่ยนแปลงดอกเบี้ยตามประกาศของธนาคารเพิ่มขึ้นหรือลดลงข้าพเจ้ายินยอมให้
ธนาคารคิดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น หรือลดลงตามประกาศของธนาคารได้ทันที โดยมีต้องแจ้งให้ข้าพเจ้า
ทราบล่วงหน้า

ข้อ 3. หากข้าพเจ้าผิดนัดไม่ผ่อนชำระหนี้ตามหนังสือรับสภาพความรับผิดชอบนี้ไม่ว่างวดหนึ่งงวดใด ให้ถือว่าผิดนัดทั้งหมดยอมให้ธนาคารเรียกร้องให้ชำระเงินที่ค้างชำระทั้งหมดคืนทันที พร้อมทั้งยินยอมรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายบรรดาที่ธนาคารพึงได้รับอันเนื่องมาจากการผิดสัญญาหรือการไม่ปฏิบัติตามที่ธนาคารเรียกร้องซึ่งรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเตือนเรียกร้อง ทวงถาม ดำเนินคดี และการบังคับการชำระหนี้ด้วย จนเต็มจำนวนทุกประการ

ข้อ 4. เพื่อเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญานี้ ข้าพเจ้าขอมอบ/จัดการ _____

_____ ให้แก่ธนาคารไว้เป็นหลักประกัน จนกว่าธนาคารจะได้รับชำระหนี้ตามสัญญานี้โดยครบถ้วนแล้ว

ข้าพเจ้าได้อ่าน และเข้าใจข้อความในหนังสือสัญญาฉบับนี้ดีตลอดแล้วรับรองว่าถูกต้องตรงตามความประสงค์ทุกประการ จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานต่อหน้าพยานผู้มีนามข้างท้ายนี้

ลายมือชื่อ _____ ผู้ให้สัญญา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาวภัทรภรณ์ จีรเชียรนาถ เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2511 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2533 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2540 เคยทำงานในตำแหน่ง Supervisor แผนก Human Resource บริษัท ไทยสแตนเลย์การไฟฟ้า จำกัด (มหาชน)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย